

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

VAN-GEVAŞ YÖRESİ ANLATI GELENEĞİ
(HİKÂYE - MASAL)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RABİA BAYEZİT

MAYIS 2019

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

VAN-GEVAŞ YÖRESİ ANLATI GELENEĞİ
(HİKÂYE - MASAL)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Rabia BAYEZİT

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Metin EREN

VAN-2019

KABUL VE ONAY SAYFASI (EK-4)

<p>Rabia BAYEZİT tarafından hazırlanan "VAN-GEVAŞ YÖRESİ ANLATI GELENEĞİ (HİKÂYE VE MASAL" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.</p>	
<p>Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Metin EREN Türk Dili ve Edebiyatı / Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Başkan : Doç. Dr. Abdulselam ARVAS Türk Dili ve Edebiyatı / Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz ÖNAY Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi / Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Tez Savunma Tarihi:</p>	<p>02/05/2019</p>
<p>Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.</p> <p> Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</p>	

ETİK BEYAN

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (Tarih)

(İmza)

Rabia BAYEZİT

(Yüksek Lisans Tezi)

Rabia BAYEZİT

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mayıs, 2019

**VAN-GEVAŞ YÖRESİ ANLATI GELENEĞİ
(HİKÂYE-MASAL)**

ÖZET

Geleneksel sözlü kültür ürünleri, toplumun yaşayan kültürel belleğinin önemli bir unsurudur. Bu sözlü kültür ürünleri belli bir gelenek içerisinde oluşur ve yayılır. “Anlatı geleneği” diye adlandırılabilir bu ürünlerin yaşatılması anlatımına ve aktarımına bağlıdır. Halkın kültürel birikiminin birer yansıması olan halk anlatılarının derlenip incelenmesi, toplumun da incelenmesidir. Çünkü bu ürünlerin her biri aynı bölgesel şartlarda gelişen ortak bir hafızayı temsil etmektedir.

Sözlü kültür ürünlerinin aktarımı anlatıcı, dinleyici ve anlatım ortamının karşılıklı etkileşim ve iletişimi çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu etkileşim içerisinde bölgesel ve sosyal şartlar da barınmaktadır. Dolayısıyla sözlü kültür ürünlerinin incelenmesi çok yönlü bir bakış açısı gerektirmektedir. Bu da Performans Teori’nin ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir. Halk bilimi araştırmalarında Performans Teori’nin kullanımıyla birlikte halk anlatıları, sadece bir “metin” olmaktan çıkıp “sosyal bir olay” şeklinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Böylece bugüne kadar sürekli ihmal edilen sosyal çevre ve şartlar da önemsenmeye başlanmıştır.

Bu çalışmada Performans Teori kullanılarak derlenen halk anlatıları; canlı, yaşayan bir unsur olarak ele alınıp anlatıcı, dinleyici ve anlatım ortamı bağlamında incelenmeye çalışılacaktır. Elde edilen sonuçlar dâhilinde Gevaş’ın anlatı geleneğinin nasıl şekillendiği ve aktarıldığı sorunsalı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler : Anlatı Geleneği, Gevaş, Van, Sözlü Kültür, Performans Teori, Halk Kültürü
Sayfa Sayısı : 322
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Metin EREN

(Master Thesis)

Rabia BAYEZİT

VAN YUZUNCU YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
May, 2019

NARRATIVE TRADITION IN OF VAN-GEVAŞ

ABSTRACT

Oral culture products that have existed since past times are the living cultural memories of the society. These oral culture products are formed in a certain tradition and continue to spread in a certain tradition. These products, which can be called narrative traditions, depend on the expression and transmission of the survival of these products. The examination of these products, which are the reflection of the cultural accumulation of the community, is in fact a study of the society. Because each of these products represents a common memory developing under the same regional conditions.

The transmission of oral culture products comes true within the framework of the interaction and communication between the narrator, the listener and the narrative environment. This interaction also accommodates regional and social conditions. The study of folk narratives with Performance Theory, which requires a versatile examination, has led to the evaluation of narrative as a social event rather than just a text. So, the social environment and conditions that have been neglected until today have begun to be considered.

The folk narratives compiled using the Performance Theory method in this study; will be considered as an alive, living element and examined in the context of narrator, listener and narrative environment and the problematic of Gevaş's narrative tradition will be evaluated within the results achieved.

Key words : Narrative Tradition, Gevaş, Van, Oral Culture, Performance Theory, Folk Culture
Quantity of Page : 322
Supervisor : Asst. Prof. Metin EREN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖN SÖZ	VI
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
3. Araştırmanın Yöntemi.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	7
1.1. Kültür	7
1.2. Gelenek	13
1.3. Sözlü Kültür	17
1.4. Performans Teori.....	23
İKİNCİ BÖLÜM: BÖLGE ÖZELLİKLERİ	39
2.1. Bölgenin Tarihi Özellikleri	39
2.2. Bölgenin Coğrafi Özellikleri.....	45
2.3. Bölgenin Ekonomik Özellikleri	47
2.4. Bölgenin Sosyo-Kültürel Yapısı	48
2.5. Bölgesel ve Sosyal Çevre Şartlarının Halk Anlatılarına ve Anlatıma Etkisi ..	51
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ANLATICILAR VE HALK ANLATILARI	56
3.1. Hikâye Anlatıcısı “Sabri BAYEZİT”	62
3.1.1. Hayatı	62
3.1.2. Sanatkârlığı	65
3.2. Masal Anlatıcısı “Süreyya ZEYREK”	76
3.2.1. Hayatı	76
3.2.2. Sanatkârlığı	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: DERLENEN ANLATILARININ BAĞLAMSAL AÇIDAN İNCELENMESİ.....	89
4.1. Anlatıcı ve Metin Etkisi	93
4.2. Dinleyici Etkisi.....	102
4.3. Dil ve Anlatımın etkisi	104
4.4. Mekân ve Zaman Etkisi.....	107
BEŞİNCİ BÖLÜM: ANLATI GELENEĞİ	110
5.1. Sonuç.....	116
ALTINCI BÖLÜM: METİNLER.....	119
6.1. Sabri BAYEZİT'in Anlattığı Hikâyeler	119
6.1.1. Siya Ahmet ile Hacer	119
6.1.2. Hasan ile Nazan.....	123
6.1.3. Sanem Hanım	128
6.1.4. Halil Bey ile Kâhyası Halo.....	139
6.1.5. Han ve Halit	154
6.1.6. Ebabekir Ağa.....	160
6.1.7. Hasan Bey ile Kâhyası Ali	163
6.1.8. Mehmet Bey ve Ramo.....	171
6.1.9. Mirza Muhammet ile Dev Kardeşi.....	205
6.1.10. Sinem Hanım.....	209
6.1.11. Muhammed Ali	214
6.2. Süreyya ZEYREK'in Anlattığı Masallar	220
6.2.1. Şamşırak Taşı	220
6.2.2. Padişah ile Üç Kızı.....	226
6.2.3. Mirza Muhammed	234
6.2.4. Memihan'ın Masalı	241
6.2.5. Kız Kardeş Masalı	244
6.2.6. Mengülü, Şengülü ve Hengülü.....	249
6.2.7. Kuyruksuz Tilki ile İhtiyar Kadın	250
6.2.8. Besna ile Ayı	257
6.2.9. Kurbağa Gelin	258
6.2.10. Simurg Kuşu.....	263

6.2.11. Mahbub Hanım ile Maymun Kocası	268
6.2.12. Üç Kardeş.....	275
6.2.13. Yaprak Gelin	277
6.2.14. Gelin ve Kaynana.....	279
6.2.15. Fato Fatoş.....	281
KAYNAKÇA	290
EKLER.....	295
Ek 1: Sözlü Kaynaklar	295
Ek 2: Fotoğraflar	307
ÖZGEÇMİŞ.....
ORJİNALLİK RAPORU.....

ÖN SÖZ

Geçmişten bugüne gelinceye dek etkinliğini sürdürmeye devam eden sözlü kültür ürünleri, toplumun anlaşılmasını sağlayan aynalardır. Toplumun duygularını, düşüncelerini, değerlerini, kültürünü, geleneklerini içinde barındırır, besler ve geleceğe taşır. Bu bağlamda sözlü kültür ürünlerinin derlenip incelenmesi, toplumun incelenmesidir. Çünkü her sözlü kültür ürünü belli bir bölgede oluşur, yayılır ve o bölgenin şartlarıyla şekillenir. Böylece o bölgeyi temsil eden unsurlar haline gelir. Bu noktada bölge ve sosyal şartlar toplumu etkilediği gibi aslında halk ürünlerini de etkiler. Karşılıklı etkileşim sonucu hem ürünlerde hem anlatım ortamında bölgesel şartları, toplumun düşünme ve yaşam tarzının etkilerini görmek mümkündür.

Bu kapsamda Gevaş'ın merkez mahalle ve merkeze yakın köyleri gezilerek gerçekleşen görüşmeler sonucu Gevaş'ta bilinen masal ve hikâye anlatıcılarına ulaşılmıştır. Anlatıcılar arasında anlatı geleneğini yansıtan bir hikâye anlatıcısı bir de masal anlatıcısı olmak üzere iki anlatıcı seçilerek bildikleri halk anlatıları performans teori çerçevesinde derlenmiştir. Sadece iki anlatıcının seçilme nedeni ise anlatıcıların ve anlatım ortamlarının ayrıntılı incelenmesidir. Çünkü anlatıcılar ile sadece bir defa görüşülmemiş birkaç defa görüşülerek bütün anlatıları derlenmiş, anlatım ortamı ve dinleyici etkisi gibi unsurlar öncelenecek gözlemlenmiştir. Sadece metni derlemek çalışmayı eksik kılacağından performans-icra yöntemine uygun olarak anlatıcı, dinleyici ve anlatım ortamı etkisi olmak üzere üç unsur ele alınarak anlatımlar incelenmiştir. Bu bağlamda toplumu şekillendiren bölgesel şartların anlatılara etkisi de kuşkusuzdur. Bölgesel ve sosyal çevre şartlarının derlenen ürünlerdeki ve icralardaki etkileri de araştırma kapsamında ele alınarak incelenmiştir.

Sözlü kültür ürünleri belli bir gelenek çerçevesinde oluşturulur ve yine bu gelenek çerçevesinde icra edilir. Bu gelenek halk bilgisi ürününün türüne ve bölge kültürüne göre de değişiklik arz etmektedir. Gevaş merkez ve yakın mahallerde yapılan geziler çerçevesinde çalışmada ele alınacak halk anlatıcıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Gevaş'ın mahalle ve köylerinde yapılan derleme ve görüşmelerde Gevaş'ın anlatı geleneğini devam ettiren, anlatımlarıyla bölge halkının yaşayan kültürel belleği haline gelen şahıslara ulaşılmaya çalışılmış ve görüşmeler

yapılmıştır. Halk anlatıcılarına ulaşma yolunda görüşülen kişilere de sorular sorularak anlatı geleneğinin nasıl şekillendiği ve nasıl aktarıldığı gibi bir takım sorulara cevaplar aranmıştır.

Çalışmanın kapsamı Van'ın Gevaş ilçesidir. Gevaş'ın bölgesel olarak geniş bir alana yayılması çalışmanın da sınırlarının geniş olmasına sebep olmuştur. Bu yüzden merkez mahalle ve yakın köyler çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Gevaş'ın bazı merkez mahalle ve köyleri seçilerek görüşmeler yapılmış ve görüşmelerde özellikle ön plana çıkan anlatıcılar seçilmiştir. Bu anlatıcıların bütün bildikleri anlatıların derlenmesi ve icralarının incelenmesi amaçlandığı için derlemeler için birçok defa görüşülmüş hatta bazı anlatı iki defa anlatılarak iki anlatım arasındaki farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla özellikle defalarca görüşülebilecek, anlatılarını çekinmeden ve zevkle anlatabilecek anlatıcılar seçilmeye özen gösterilmiştir.

Çalışma giriş bölümü dışında altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmada ele alınan konu ve kavramlarla ilgili teorik, genel bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde Gevaş'ın tarihi, coğrafi, ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri ele alınarak bunların halk anlatılarına etkisi incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise görüşmeler çerçevesinde seçilen iki anlatıcının hayatları ve sanatkârlığı ele alınarak hayatlarının, değer yargılarının ve bilgilerinin anlatılar üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur. Bunlar hem anlatılarında hem de icraları sırasındaki tavır, duruş ve sözleriyle örneklendirilmiştir.

Dördüncü bölümde derlenen halk anlatıları bağlamsal açıdan incelenmiştir. Bu amaçla Performans Teori kapsamında ele alınan anlatıcıların performansları; anlatıcı, dinleyici ve anlatım ortamı etkisi bağlamında gözlemlenerek başlıklar halinde ele alınmıştır.

Beşinci bölümde ise Gevaş halkıyla yapılan bütün görüşmeler ve sorulan sorular kapsamında bir takım sonuçlara ulaşılarak Gevaş'ın Anlatı Geleneği sorunsalı irdelenmeye çalışılmıştır.

Son bölümde ise derlenen metinler yer almıştır. Metinlerin sonraki çalışmalara kaynaklık etmesi amacıyla anlatıcı ve dinleyici diyalogları parantez içinde kullanılarak metinlerden çıkarılmadan verilmiştir.

Derlemeler sırasında çekilen resimler ve anlatım ortamında görüşülen veya anlatı geleneği ile ilgili görüşmeler yapılan kişilerin bilgileri ekler kısmında ele alınmıştır.

Kaynakça bölümünde ise çalışma kapsamında yararlanılan kitap, tez ve makaleler alfabetik bir sıra ile verilmiş ve bu eserlerden yapılan alıntılar ise çalışma içerisinde belirtilmiştir.

Çalışmanın başından sonuna kadar her türlü yardım ve desteği sağlayan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Metin Eren'e, Halk edebiyatını bana sevdiren ve lisans eğitimim süresince ve sonrasında bu alana ilk adımı atmam için yüreklendiren Prof. Dr. Esmâ Şimşek'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca her zaman desteklerini yüreğimden hissettiğim kıymetli aileme teşekkür ederim.

Gevaş için böyle bir çalışma yapma fikrinin kaynağı olan Gevaş halkına, bilgilerini ve deneyimlerini içtenlikle paylaşan kaynak şahıslarıma, Gevaş ile ilgili görüş ve kaynak desteğinde bulunan Gevaş Belediyesi Kültür Birimine ve tabii ki sözlü kültür anlatılarıyla çalışmanın kapsamını belirleyen anlatıcılarım Sabri BAYEZİT ve Süreyya ZEYREK'e teşekkürlerimi borç bilirim.

Rabia BAYEZİT

Van/2019

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

“Van-Gevaş Yöresi Anlatı Geleneği” adlı çalışmanın konusu Van’ın Gevaş ilçesi anlatı geleneği ve özellikleri sorunsalıdır. Araştırma kapsamında Gevaş merkez ve çevresi köylerinde hikâye, masal gibi geleneksel sözlü kültür ürünlerinin aktarımının gerçekleşip gerçekleşmediği ve bilinen anlatıcıların olup olmadığı incelenmeye çalışılmıştır. Gevaş’ın anlatı geleneğine dair ilçe merkezinde ve köylerinde yaşayan kişilerle görüşülmüştür. Bu kapsamda elde edilen veriler sonucunda seçilen iki anlatıcının anlatıları derlenerek performans teori bağlamında incelenmeye çalışılmıştır.

Gevaş ilçesi coğrafi olarak geniş bir alana yayılmıştır. Çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için sahip olunan zamanın kısıtlı oluşu da dikkate alınarak araştırmanın örneklem alanı Gevaş merkez ve merkeze bağlı yakın köyler olarak belirlenmiştir.

Sözlü kültür ürünlerinin anlatımı anlatıcılar tarafından gerçekleştirmekte ve derleme yöntemiyle de yazılı ortama aktarılmaktadır. Gevaş’ta yapılan derlemeler sonucu elde edilen anlatılar masal ve hikâye ile sınırlandırılmıştır. Anlatıcıların sadece anlatıları derlenmemiş dinleyici ve anlatım ortamı çerçevesinde hayat hikâyesi ve sanatkârlığı üzerinde de durulmaya çalışılmıştır. Sözlü kültür ürünleri bilindiği üzere anlatıcı, dinleyici ve anlatım ortamının karşılıklı etkileşimi ile oluşmakta ve anlatımlar da bu durumdan etkilenmektedir. Bu bağlamda anlatı geleneği sadece anlatıcının ya da anlatının incelenmesiyle ortaya çıkarılacak bir konu değildir. Gevaş’ın yaşam koşulları, tarihi, coğrafyası, sosyo-kültürel yapısı, ekonomisi, toplumun dini ve değer yargıları gibi bir takım unsurlar toplumu dolayısıyla da oluşturulan sözlü kültür ürünlerini şekillendirmektedir. Bu kapsamda karşılıklı etkileşimden dolayı anlatıcılar, anlatılar, dinleyici kitlesi, anlatım ortamı, sosyal çevre ve şartları da inceleme kapsamında ele alınmıştır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Halk bilimi araştırmalarında derleme çalışmaları, incelemelere temel teşkil edilecek malzemenin elde edilmesi ve anlatım geleneğinin üretim, aktarım süreçlerinin gözlemlenmesi açısından oldukça önemlidir. Bu derleme çalışmalarında özellikle, belirli bir kültürel çevrenin sözlü kültür ürünleri kayıt altına alınmakta, yörede anlatılan hikâyeye, masal gibi türler de derlenmektedir. Bu çalışmalar, ilgili alanda mevcut kültürel birikimin kayıt altına alınmasını sağlamakla birlikte, sözlü kültür içerisindeki anlatı geleneğinin de belirlenmesini sağlamaktadır. Sözlü kültür ürünleri, geleneksel olanı yansıtmakta, kuşaklar boyu devam eden duygu ve düşünce biçimlerinin izlerini taşımakta, yörenin geleneğini, yaşayış tarzını ve olayların kurgulanma şekillerini göstermektedir. Bütün bu sonuçlar ancak belirli bir alanda yoğun gözlem ve derleme sonrası elde edilen ürünlerin incelenmesiyle ortaya çıkarılabilir.

Hikâyeler, masallar ve diğer sözlü anlatı türleri toplumun kültürel belleğinde yerini korumaktadır. Bu sözlü kültür ürünleri, bir toplumun kuşaklar boyu süregelen kültürel ve geleneksel belleğini de teşkil etmektedir. Dolayısıyla bunların anlatımı ve geleceğe aktarımı anlatım geleneğinin de oluşmasını sağlar. Toplumda belli bazı kişiler, geçmişte öğrendiği anlatıları anlatmaya devam ederek anlatı geleneğinin taşıyıcısı vasfını üstlenir. Bu taşıma sürecinde sözlü kültür ürününde değişimler ve şekillenmeler oluşabilir. Çünkü sözlü kültür ürününün anlatımı anlatıcı, dinleyici ve anlatım ortamının karşılıklı etkileşim ve iletişimi ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla halk anlatıları olduğu dönemin şartlarıyla şekillendiği gibi anlatıldığı dönemin şartlarıyla da şekillenmektedir. Bu yüzden de bir halk anlatısının derlenip yazıya aktarılması sadece bir metnin ortaya çıkmasını sağlamaz. O sadece bir metin olmakla kalmaz bir toplumun da bir aynası vasfını taşır. Çünkü herhangi bir sözlü kültür ürününde toplumun düşünce ve değer yapısını, tarihini, coğrafyasını, dinini, geleneklerini, göreneklerini ve kültürünü görmek mümkündür. O, olduğu ve yayıldığı dönemin, bölgenin ve toplumun anlaşılmasını sağlar. Dolayısıyla sözlü kültür ürünlerinin aktarımının sona ermesi aslında toplumu da olumsuz etkilemektedir. Bir aktarım sona erdi mi anlatı geleneği de sona erer.

Bu çalışma, sözlü kültür ürünlerinin üretim, anlatma ve aktarma zincirinin önemli ölçüde kopmaya yüz tuttuğu bir dönemde, geçmişten günümüze aktarımı sürdürülen anlatımların tespiti ve bunların incelenmesi üzerinedir. Bilindiği üzere sözlü kültür ürünleri toplumun ürünleridir ve toplumun bütün unsurlarını içerisinde barındırmaktadır. Böylece insan, toplum ve ürün kavramlarının karşılıklı etkileşimi ve iletişimi ile ilgili bir takım genellemelere ulaşılabilir. Bu çerçeveden yola çıkılarak anlatıcı, dinleyici ve anlatı ortamı bağlamında Gevaş'ın anlatı geleneği incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Gevaş ilçesi merkez mahallerinde ve yakın köylerinde anlatımı halen sürmekte olan sözlü kültür ürünleri ve anlatıcıları tespit edilerek, Gevaş'ın anlatı geleneği ile ilgili bilgi toplanmıştır. Bu kapsamda ön plana çıkan iki anlatıcı ayrıntılı olarak incelenmiş ve performans icra kuramı yöntemiyle anlatıcı, dinleyici ve anlatım ortamı etkileşimi ve iletişimi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çok yönlü bir incelemeyle sadece anlatı geleneği incelenmemiş sosyal çevre ve şartların anlatımları şekillendirme de rolü üzerinde de durulmuştur.

Geleneksel sözlü kültür ürünleri belli bir gelenek çerçevesinde oluşur ve yine belli bir gelenek çerçevesinde icra edilir. Dolayısıyla bir ürünün halk bilgisi ürünü sayılabilmesi için “geleneğe bağlı” olması gerekir. Bu geleneğe bağlı olma deyiminden kasıt ürünün geçmişten bugüne belirli bir şekilde aktarımıdır. Çünkü halk bilgisi ürünleri belli bir geleneksel bağlam içinde doğar ve içinde doğdukları gelenek bağlamında da geleceğe aktarılır. Bu gelenek çerçevesinde icra edildiği sürece geleneğin taşıyıcısı konumunda değerlendirilir. Geleneği ortaya çıkaran sebepler ise anlatıcı, dinleyici ve nakletme ortamıdır. Bahsedilen unsurlar olduğu sürece bu ürünler oluşturulacak ve geleneğe mensup üyeler tarafından da tekrarlanmaya devam edecektir. Bu nokta da unutulmaması gereken durum, sözlü kültür ürünlerinin toplumla ve insanla ilgisidir. Çünkü sözlü kültür ürünleri bir toplumun yaşayışını, deneyimlerini, kültürel birikimini, düşünce ve değer yapısını, kültürünü, tarihini hatta bölgesel koşullarını içinde barındırır ve besler. Dolayısıyla bir ürünün incelenmesi demek toplumun ve bölgenin incelenmesi demektir.

Bu çalışma Gevaş halkının geçmişten bugüne şekillendirerek getirdiği anlatı geleneğinin tespitine dayalıdır. Bu amaçla da Gevaş'ın merkez mahalleleri ve yakın köylerinde yaşayan insanlarla görüşmeler yapılarak anlatım geleneğinin olup

olmadığı ortaya çıkarılmıştır. Bu görüşmeler kapsamında iki anlatıcı seçilerek anlattığı ürünler derlenmiş ve derleme sırasındaki anlatıcı, dinleyici ve anlatım ortamındaki karşılıklı etkileşim ve iletişim gözlemlenmiş ve incelenmiştir. Toplumun ve ürünlerin şekillenmesini sağlayan bölgesel ve sosyal koşullar da inceleme kapsamında değerlendirilmiştir. Fakat Gevaş ile ilgili yapılan çalışmaların yetersiz olması araştırmada zorluklara neden olmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde ele alınan bölgenin tarihi, coğrafi, ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri ile ilgili yapılan çalışmaların az olması ve elde edilen kaynakların yetersizliği bir takım zorluklara yol açmıştır. Kişisel gözlemlere ve Gevaş halkı ile yapılan birebir görüşmeler bağlamında bir takım değerlendirmelere ulaşılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın kapsamı daha çok kişisel gözlem ve değerlendirmelere dayalıdır.

Çalışma kapsamında Gevaş'ın uzak köylerine gidilememiş ve daha çok merkez mahalleleri ile bazı yakın köylere gidilerek görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sırasında konuşmak istemeyen ve konuşup da ismini vermek istemeyenler çoğunluktadır. Fakat bazı anlatıcılar ise hem Gevaş'la ilgili bilgiler vererek hem de bildikleri bazı hikâyeleri anlatmışlardır. Başlangıçta hiçbir şey hatırlamadıklarını belirtmeler de ısrarlar ile anlatmaya başlamışlardır. Bu kaynak kişilerden özellikle anlatmaya hevesli ve kültürel belleğinde çok sayıda anlatı bulunan iki anlatıcı seçilmiştir. Bu iki anlatıcıyla Performans Teori bağlamında kapsamlı bir araştırma ve derleme yapılacağı için de çok fazla görüşebileceğimiz ve anlatımlarının çoğunda bulunabileceğimiz anlatıcılar seçilmiştir. Bu kapsamda görüşülen anlatıcılarla altı ve yedi kez görülmüş ve icra ortamlarında bulunulmuştur.

3. Araştırmanın Yöntemi

“Van-Gevaş Yöresi Anlatı Geleneği” adlı başlıklı çalışma, performans teori kapsamında derleme ve gözlem yöntemiyle incelenmiştir. Gevaş merkez ve yakın çevre köylerinde yapılan geziler çerçevesinde birebir görüşmeler yapılarak hem bilinen kaynak şahısların varlığı ile ilgili hem de Gevaş'ın anlatı geleneğine dair birtakım bilgiler elde edilmiştir. Görüşmeler kapsamında geleneksel sözlü kültür anlatımlarını sürdürmeye devam eden kaynak kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Fakat görüşülen kişilerin çoğu, başlangıçta konuşmak istememiş ve bu nedenle görüşme

için ikna edilmeye çalışılmıştır. Fakat bu tür çalışmalara uzak olan ve adının kaynaklarda yer almasının sorun olacağını düşünerek isimlerinin kaynaklarda yer almasını istememişlerdir. Geleneksel sözlü kültür ürünlerini anlatmaya devam eden kaynak şahıslar ile olan görüşmelerde de aynı durumla karşılaşmıştır. İlçe merkezinde veya köylerde yapılan geziler çerçevesinde geleneksel sözlü kültür anlatımlarını sürdüren veya geçmişte bu tür anlatımlar yapan kaynak şahıslar ile görüşmeler de ise böyle bir çalışmada yer almayan şahıslar başlangıçta endişeyle karşılaşmışlardır. Çalışma ile ilgili bilgi verildikten sonra endişeleri az da olsa giderilmiştir. Bu bağlamda çalışma ile ilgili bilgi verilmesi zorunlu olmuştur. Hatta çalışmanın Gevaş için yararlı olacağını düşünerek daha istekli anlatmışlardır.

Çalışmada sözlü ve yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır. Gevaş ile ilgili yapılan yazılı kaynakların yetersiz olmasıdır. Bu bağlamda internet üzerinden ya da Gevaş Belediyesi aracılığıyla ulaşılan yazılı kaynaklar kullanılmıştır. Buna ek olarak birebir yapılan görüşmeler kapsamında elde edilen sözlü kaynak görüşleri de çalışmada ele alınmış ve incelenmiştir. Bu sözlü ve yazılı kaynaklar dışında kişisel gözlem ve incelemeler de çalışma kapsamına dâhil edilmiştir.

Sözlü kaynaklarla görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeye çekingen davranan şahıslar için çalışma ile ilgili bilgiler verildikten sonra Gevaş'ın anlatı geleneğine dair bilgiler toplanmıştır. 100'e yakın kişiyle yapılan görüşmelerde kaynak şahısların bazıları kişisel bilgilerini vermeye razı olmamıştır. Fakat bu kişiler dışında görüşülen kaynak şahısların bilgileri eklerde yer verilmiştir. Bu kapsamda anlatıcıların icra ortamlarında katılımcı gözlem yoluyla dâhil olunmaya çalışıldı. Bazı icra ortamlarında ise dinleyici kitlesi etkisinin gözlemlenmesi amacıyla müdahaleler de bulunuldu. Özellikle dinleyici kitlesini cinsiyetlerine göre ayırarak ya da birleştirerek dinleyici kitlesinin anlatıcı ve anlatı üzerindeki etkisi gözlemlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda kadın anlatıcıların erkek dinleyicilerin önünde geleneksel sözlü kültür ürününü anlatmaması bu etkinin incelenmesini zorlaştırmıştır. Kadın anlatıcı Süreyya ZEYREK'in sadece yakın akraba erkek dinleyicilerin bulunduğu bir ortamda anlatımı incelenmiştir. Fakat bu durum erkek anlatıcı Sabri BAYEZİT'in geleneksel sözlü kültür ürününün anlatımında gerçekleşmemiştir. Anlatıcı kadın dinleyicilerin önünde de anlatımlarını icra etmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen anlatıcıların hayatlarına, şahsi düşüncelerine, inançlarına da yer verilmeye çalışılarak anlatıcı, dinleyici, anlatım ortamı etkileri bağlamında hem anlatıcı hem de ürün ayrıntılı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Fakat ayrıntılı gözlem ve görüşme yapılmasına rağmen anlatıcıların hayatlarını anlatmaya çekinmesi çalışma sürecini zorlamıştır. Bu nedenle geleneksel sözlü ürünlerinin derlenme amacıyla yapılan görüşmeler dışında anlatıcılar ile hayatlarına dair bilgilerin ve anekdotların toplanması için de ayrıca ek görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler yetersiz kalınca yakın çevreleriyle ve dinleyicileriyle görüşülerek dışarıdan bir gözle anlatıcılar incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın başlangıç noktasını Gevaş'ın merkez ve çevre köylerinin gezilerek anlatı geleneğini yaşatan kaynak şahıslara ulaşmaktı. Fakat kaynak şahıslara ulaşma yolunca birçok kişiyle görüşme zorunluluğu oluşmuştur. Bu nedenle sadece kaynak şahıslara ulaşmak amacıyla sorular sormak yerine çalışmanın genel kapsamını genişleterek Gevaş'ın anlatı geleneğine dair bir takım sorular sorarak geçmişte veya günümüzde yaşatılan bir geleneğin olup olmadığını irdeleme amacı taşıdık. Bu bilgilerin toplanması amacıyla ilçe merkezi ve yakın çevre köylerinde yapılan gezilerde zorluklarla karşılaşılma ile birlikte Gevaş'ın saklı mecralarında gizlenen kültürel unsurlarla da karşılaşmıştır. Bu unsurlar kişisel gözlemler aracılığıyla Gevaş bölgesel özelliklerinde ele alınmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kültür

İnsanoğlu tarafından oluşturulan maddi manevi bütün unsurları içinde barındıran kültür çok geniş bir anlam içeriğine sahiptir. Bu da kültürün çok çeşitli alanlarda kullanılmasına sebep olmuştur. Kültüre dair araştırma ve çalışmalar da anlam içeriğine bağlı olarak artmış ve çeşitlenmiştir. Kültür kavramı edebiyat, resim, müzik, arkeoloji, sosyoloji, resim, heykel, mimari gibi birçok alanda kullanılmış ve üzerine çalışmalar yapılmıştır. Toplumun her alanına bu denli etki eden kültürün ve toplumun ortak ögesi insandır. Toplumun oluşmasını sağlayan insan olduğu gibi kültüründe oluşmasını sağlayan insandır. Kültürsüz bir insan düşünölemeyeceği gibi kültür de insansız düşünölemez. İnsanın yapıp ettiğı, ürettiğı, oluşturduğu her şey kültür kavramıyla ifade edilmektedir. Bunların içerisine eşya, yiyecek, giyecek, içecek gibi maddi unsurlar girebildiğı gibi geçmişten günümüze sözlü yollarla ulaşan her “söz” bile kültür kapsamında ele alınıp incelenebilmektedir. Bu bağlamda hayatımız üzerine derinlemesine düşündüğümüz de kültür, hayatımızın her bir noktasında anlam bulmaktadır. Kültür kavramının geniş anlam sınırlarından bahseden Smith’ e göre kültür:

Bir alışveriş merkezindeki satın alma kararlarımızı, izlemek için seçtiğimiz televizyon programlarını (ve onları nasıl izleyeceğimizi), küresel olaylara tepkilerimizi, yüz yüze etkileşimlerimizi ve hatta kim olduğumuza ilişkin düşüncelerimizi biçimlendirir (Smith, 2007: 7).

Her toplumun kendine özgü ihtiyaçları mevcuttur. Bu ihtiyaçlar maddi olabilmekle birlikte manevi değer ve görüşleri de kapsamaktadır. Bu maddi ve manevi ihtiyaçlar çok çeşitli olabilmektedir. Bu çeşitlilik insanların kullanmak için geliştirdiğı binlerce araç içerisinde en küçük araçtan en büyük araca kadar çeşitlilik arz etmektedir. Kültürdeki çeşitlilikte bu şekildedir. Hatta kültürlerdeki bu çeşitlilik sonsuzcasına belgelenebilir (Benedict, 2011: 24). Kültürlerin çeşitlenmesi kavramsal anlam alanının da genişlemesine sebep olmuştur. Böylece kültür çeşitli alanlarda anlam bulmuş ve kullanılmıştır.

Kültürün geniş bir anlam ifade etmesi ve çeşitli bilim dallarında kullanılması kavramsal tanımlanmasında da çeşitlenmeye ve genişlemeye neden olmuştur. Bilim adamları yaptıkları araştırmalarla kültürü tanımlamaya çalışmışlardır. Fakat araştırmacılar yıllarca üzerinde çalışmalarına rağmen ortak bir tanım üzerinde birleşememişlerdir. Bu noktada tek ve değişmez bir tanımlama ortaya koymak güç olmuştur. Dolayısıyla bu kadar çok geniş bir kavram alanına sahip olan kültür kavramını “kültür nedir?” deyip herhangi bir tanım vermek aslında kültürün sınırlarını daraltmaktadır. Kültürün ne olduğu, sınırları neler olduğu gibi birçok soruya cevap aramak adına birkaç tanıma değinmek daha doğru olacaktır. Bu noktada incelenecek ilk tanım ise Türkçe sözlükten alınacaktır.

Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin.¹

Bu tanımdan kültürün ne olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Kısaca bir topluma özgü ortak maddi ve manevi ürünlerin ve değerlerin bütünüdür, denilebilir. Nesilden nesile aktarılabilen ve toplum-birey ilişkisi çerçevesinde incelenebilen bir kavramdır. Kültür kavramını ilk tanımlayan İngiliz antropolog Edward Burnett Tylor’dur. Tylor tanımında kültür ve uygarlığı aynı kabul ederek kültürü etnolojik anlamda ele almıştır. Tylor’a göre “kültür veya uygarlık, etnolojik yaygın anlamıyla, toplumun üyesi insanın kazanmış olduğu, bilgileri, inançları, sanatı, ahlak, hukuk, gelenek görenekler ve diğer yetenekleri veya alışkanlıkları içeren karmaşık bütündür.” (Tylor, 1871’den aktaran Cuhe, 2013: 25). Etnolojik anlamda kültürü ilk tanımlayan Tylor olmasına rağmen kavramsal bir terim olarak kullanan ilk kişi değildir. O, kültür kavramını kullanımında Alman etnologlardan etkilenmiştir. Kültürü objektif anlamda, daha çok maddi kültüre gönderme yaparak kullanan Gustave Klemm’den etkilenmiştir (Cuhe, 2013: 25-26).

Terry Eagleton “Kültür Yorumları” adlı çalışmasında kültürün birçok farklı tanımına yer verir. Ele alınabilecek ilk tanım ise şu şekildedir: “Kültür, değerleri

¹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce4a7591b3fc4.32443174 (Erişim Tarihi: 12.11.2018)

genel kabul görmüş sanatsal ve entelektüel çalışmalar külliyyatı ile bu çalışmalarını üreten, yayan ve düzenleyen kurumlar anlamına gelir. Bu noktada kültür, hem bulgu hem de çözümdür.” (Eagleton 2005: 31). Kültürü “kurum” olarak ele alan bu tanım dışında çalışma da yapılan bir başka tanım ise; “özümlü bir grubun yaşam tarzını oluşturan değerler, adetler, inançlar ve pratikler bileşimi olarak özetlenebilir.” (Eagleton 2005: 46). Kültürün halk biliminde kullanılan anlamına yakın olan bu tanımdan da anlaşılacağı üzere kültür, insanoğlunun yaşam tarzıyla ve değer yapısıyla yakından ilgilidir. Kültür kavramına farklı bakış açılarından yaklaşarak yapılan bu tanımlamaların bir diğeri örneği ise şöyledir; Kültür, genler aracılığıyla aktarılamayan her şeydir (Eagleton 2005: 46). Bu bağlamda kültürün genetik yapıyla aktarılamadığı anlaşılmaktadır. Kültür kavramına farklı bir bakış açısı ise; “farklı ortamlara uygun olarak nasıl hareket edileceğini tartışmayı sağlayan örtük dünya bilgisidir, (Eagleton, 2005: 47) şeklinde ele alınabilen bir tanımdır. Eagleton’un kültür kavramını tek bir tanım ile sınırlandırmaması ve kültür kavramına farklı yönlerden yaklaşarak anlamsal sınırını genişletmesi önemlidir. Bu bağlamda kültür kavramına tek bir tanımla yaklaşmanın sadece araştırmacılar arasında gerçekleşmediği tek bir araştırmacının bile bir tanımda karar kılamadığı gözler önüne serilmiştir. Eagleton çalışmasında sadece kendi tanımlamalarına yer vermeyip bazı araştırmaların tanımlarına da yer verip değerlendirmiştir. Bunlardan biri Stuart Hall’in tanımıdır. Stuart, kültürü; “yaşanmış pratikler” ya da “bir toplum, grup ya da sınıfa kendi varoluş koşullarını deneyimleme, yorumlama ve anlamlandırma olanağı sağlayan pratik ideolojiler” biçiminde tanımlamaktadır (Hall, 1982’den aktaran Eagleton 2005: 46). Kültür kavramına getirilen bu ve buna benzer tanımlamalar aslında belli noktalarda benzerlik göstermekte belli noktalarda da farklılık göstermektedir. En önemli benzerlik toplumla ve insanla iç içe olduğudur. Tanımlamalardaki farklılık ise farklı bakış açılarından ve farklı şekillerde anlamlandırma çabasından kaynaklanmaktadır.

Kültüre dair tanımlamalar arttırılabilir. Çünkü her araştırmacı kültüre farklı bir bakış açısından yaklaşarak tanımlamıştır. Bu da yüzlerce tanımın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hatta iki Amerikalı antropolog (Kroeber ve Kluckhohn, 1952) kültür kavramının 164 tanımı derlemiş ve tartışmışlardır (Güvenç, 2002: 95).

Bu kadar çok tanımın ortaya çıkması araştırmacıların bir tanım üzerinde ortak noktada buluşmasını engellemiştir. Çünkü kültür çok anlamlı bir kavram alanına sahiptir. Her alana hitap etmektedir. Böyle olduğu sürece de kültürün ortak tek bir tanımı üzerinde uzlaşılması zorlaşmaktadır.

Vadim Majuyev, “Kültür ve Tarih” adlı çalışmasında kültürün kuramsal ve toplumsal anlamı dışında ihmal edilen bilimsel anlamı üzerinde durmuştur. Kültürün tanımlama ve işlevsel çeşitliliğinin nedenini çok çeşitli bilim dallarında kullanılmasına bağlayan Majuyev, bu konuda E. Markarian’ın düşüncelerine yer vermektedir. E. Markarian kültürün işlevsel çok anlamlılığının nedenini inceleyen bilim adamlarından biridir. Markarian’a göre:

Kültür kavramının işlevsel çok anlamlılığı, her şeyden önce, kapsadığı olgunun çok sayıdaki yönlerinden ileri gelmektedir. Doğal olarak bu durum kültürün incelenmesinin çeşitli hedeflerini ve işlevlerini sınıflandırmasına yol açmaktadır. Bu hedef ve işlevler, kuramsal toplumbilim, etnografi, toplumsal-görgücü araştırmalar, vb. gibi dallardaki hedef ve işlevlerle aynı değildir. Kültür olgusunun incelenmesindeki tanıma ilişkin işlevlerin bu farklılığı, günümüzde çok çeşitli ve ara sıra da çelişkili olan kültür tanımları çokluğunun en küçük nedenlerinden biridir (Markarian, 1973’ten aktaran Majuyev, 1998: 14).

Kültüre dair ilk tanımlamalar yabancı araştırmacılara aittir. Bu tanımlardan yola çıkarak araştırmalarını genişleten Türk araştırmacıların da kültürün ne olduğuna dair görüşleri mevcuttur. Ele alınabilecek ilk görüşlerden biri ise Ziya Gökalp’e aittir. Kültür kavramını ‘Hars’ adı altında tanımlayan Ziya Gökalp’e göre “Kültür”:

Bir millette, yaygın terbiye yoluyla toplumdan kişilere geçen ruh hallerinin toplamına kültür adı verilir. Meselâ, her milletin konuştuğu samimi bir dili vardır ki, toplumdan kişilere yaygın terbiye yoluyla geçer. Yine her milletin türkülerinde, koşmalarında kullandığı samimi bir vezni vardır ki bu da konuşulan dil gibi, yaygın terbiye yoluyla geçmiş olur. Yine her milletin canlı ve coşkulu bir surette yaşadığı dinî bir hayatı vardır ki, bu da yaygın terbiye yoluyla geçer. Millet in ahlâkî, estetik duyguları da aynı suretle kişilerde vücuda gelir. Kişi, milletin hukukî ve ekonomik geleneklerini, sanatını, felsefî ve ilmi eğilimlerini de bu suretle kazanır. İşte bütün bu sosyal müesseselerin toplamına kültür adı verilir (Önder, 1974: 3-4).

Ziya Gökalp’in bu çok yönlü tanımının ardından Mehmet Kaplan’ın tanımına değinilebilir:

“Kültür”, maddi ve manevi her şeyi işlemek ve geliştirmek demektir. İnsanoğlu tabiatı işleyerek kendi iradesi altına aldığı gibi kendisini de maddi ve manevi olarak işlemiştir. Teknik tabiatı, spor ve tıp vücudu, sanat duygu ve hayali, ilim ve felsefe düşünceyi işlemekle vücuda gelmiştir (Kaplan, 2009: 33).

Kültürün nasıl ortaya çıktığı ile ilgili görüşler değişmektedir. Fakat en yaygın görüş toplumda ortaya çıktığıdır. Bireyin kültürünün, bir sınıfın kültürüne; bir sınıfın kültürünün ise, içinde ürediği bütün bir toplumun kültürüne bağlı olarak geliştiği fikrini savunan T. S. Eliot, temel olanın toplumun kültürü olduğunu ve ilk incelenmesi gereken olgunun da toplumla kültür ilişkisi olduğunu belirtir (Eliot 1987: 11). Çünkü ona göre, “kültür, bir bütün olarak toplumun mahsulüdür.” Başka bir deyişle “toplumu toplum yapan şeydir” (Eliot 1987: 31). Dolayısıyla toplumsuz bir kültür düşünülmediği gibi kültürsüz de bir toplum düşünülemez. Bunu Hegel’in görüşleriyle de destekleyebilmek mümkündür.

Hegel’e göre kültür, insanın çok çeşitli gereksinimlerini karşılama aracı olarak önce toplumda ortaya çıkmaktadır. Bu gereksinimler yalnızca çoğalmakla kalmamakta, aynı zamanda çeşitlenmekte, kısımlara ve bileşenlere ayrılmaktadır. Gereksinimlerin soyutlaşması sonucunda, bunları karşılama tarzları ve araçları da çeşitlenmekte ve özelleşmektedir. Bu gereksinimlerin ve onları karşılama yöntemlerinin özgünleşmesi kültürün ilk karakteristik özelliğini oluşturmaktadır (Majuyev, 1998: 69-70).

Toplum, birey de diyebileceğimiz insan topluluğundan oluşmaktadır. Bireyin kendine özgü bir duyuşsal ve davranışsal özellikleri olduğu gibi toplumun da vardır. “Kültür Örüntüleri” adlı çalışmasında birkaç örnek kültürü inceleyerek önemli sonuçlara varan Benedict, kültürü birey bağlamında ele alarak bir takım değerlendirmeler de bulunur. Bu değerlendirmeler de ön plana çıkan durum, her bireyin birbirinden farklı davranışsal ve duyuşsal özelliklere sahip olduğu gibi her kültürün de birbirinden farklı olduğudur.

Bir birey gibi bir kültürde aşağı yukarı düşünce ve eylem örüntülerinden ibarettir. Özgün amaçların gerçekleştirildiği her kültür zorunlulukla başka toplum biçimleriyle aynı hedefleri paylaşmaz. Bu hedefler takip edilirken her halk kendi deneyimlerini gittikçe daha fazla pekiştirir ve bu amaçların aciliyeti ölçüsünde ayrışık davranış biçimlerini gitgide uygun bir biçime dönüştürür. İyice bütünleşmiş bir kültürün ortaya çıkmasıyla, en uygunsuz eylemler bile çoğu kez, en beklenmedik değişmelerle belirlenen özel amaçların nitelikleri durumuna gelir. Bu eylemlerle oluşan biçimi, yalnızca toplumun ana yapısındaki entelektüel ve duygusal özellikleri anlayarak kavrayabiliriz (Benedict 2011: 24).

Aydınlanma çağıyla birlikte değer gören “birey” artık daha insancıl yeni bir kültüre de sahip olmuştur. Böylece kültür ve bireyde ayrılmaz bir bütün olarak işlev görmüştür. Kültür aracılığıyla gelişen ve değişen insan, kültürü de değiştirip geliştirir. Sonuç olarak “kültürün sorumlusu insandır. Kültüre konu olan insan, zaman içinde tükenen, ancak yaratı ve bilgi yoluyla tükenmişliğini aşan bir varlıktır” (Majuyev 1998: 31).

Kültüre dayalı yapılacak incelemeler de toplumun davranışsal, duyuşsal ve fikir özellikleri gözlemlenmeli ve araştırılmalıdır. Çünkü kültür sadece somut özelliklerden oluşmaz o ekseriyetle soyuttur. Dolayısıyla kültüre dayalı bilgi, “onun otopsi masasına yatırılıp incelenmesi ve yeniden kurgulanmasından elde edilemez” (Benedict, 2011: 25). Bu özellikle yaşayan kültürlerle ilgili yapılacak incelemeler de göz önüne alınması gereken bir durumdur. Çünkü kültürel bilgiye, toplumun kültürü gözlemlenerek, incelenerek ve kurumların işlevleri araştırılarak ulaşılabilir.

Kültür, belli bir halk topluluğuna ait olup o topluluğun üyeleri tarafından sonradan öğrenilir. Her birey bir kültür içerisinde doğar ve bu kültür içerisinde hayatını idame ettirir. Yaşadığı kültür içinde teşekkül eden maddi ve manevi bütün kültürel öğeler, nesilden nesile, kuşaktan kuşağa sözlü ve yazılı olarak aktarılır.

Kültür gelişme ve değişmeye açık bir kavramdır. Nesilden nesile aktarıldıkça yeni kuşaklar tarafından değiştirilir, geliştirilir ve şekillendirilir. Peki, burada kültürün insan için amacı ne olmaktadır? Bu soruyu da şu şekilde açmak mümkündür. Kültür, insanın toplum içerisinde yaşanabilirliğinin olgusudur. Bunu şöyle açıklamak da mümkündür:

Kültürün amacı, doğduğunda yalnızca doğal bir tepki ve yetenek biçiminde olan insan aklını geliştirmektir. İnsan tarafından yaratılan (geliştirilen, değiştirilen) kültür, insana doğanın verdiği akıldan çok daha değişik ve farklı bir olgudur. Kültür, insanın ve her türlü insancıl olgunun temel yeteneğini, kültür tarihinin oluşumunu sağlayan kendiliğinden gelişimi temsil etmektedir (Majuyev, 1998: 35).

Toplumun kültürel öğeleri etrafında bir araya gelen farklı düşünce ve inançlara sahip kişiler kültür aracılığıyla bütünleşmekte, birlik ve beraberlik sağlamaktadır. Bu ortak davranışsal, duyuşsal ve sembolik unsurlar bir miras gibi

sonraki nesillere aktarılmaktadır. Sonradan gelen nesiller ise bu kültürel unsurlara ekleme ve çıkarmalar yaparak gelecek olan bir sonraki kuşağa aktarmaktadır.

1.2. Gelenek

Gelenek, kültürün önemli unsurlarından biridir. Fakat gelenek ile kültür kavramsal anlam bakımından birbirine karıştırılmaktadır. Kültür kavramı, anlamsal olarak çok geniş sınırlara sahiptir. Bu geniş sınırlar içerisine geleneği de dâhil etmek mümkündür. Fakat gelenek de kültür gibi çok anlamlı bir yapıya sahiptir. En basit anlatımla gelenek; “traditum” kavramından gelir, yani geçmişten günümüze intikal ettirilen veya miras bırakılan herhangi bir şeydir (Shils, 2003: 110). Kültür gibi geleneğin içerisine de maddi manevi bütün unsurlar girebilmektedir. Fakat kültüre oranla daha dar anlamlıdır. Türkçe de ise “gelenek” kavramı, “gel-” fiilinden türetildiği varsayılır. Anlamı da bu fiilin kök anlamıyla bağlantılıdır. Geleneğin ne olduğu ile ilgili birkaç tanıma değinilebilir. Bunlardan ilki Sedat Veyis Örnek’in tanımı olacaktır. “Türk Halk Bilimi” adlı eserinde, gelenek kavramını şu şekilde açıklamaktadır:

Bir kuşaktan ötekine geçirilebilen bilgi, tasarım, boş inanç, yaşantı biçimi; daha geniş anlamıyla maddi olmayan kültürdür. (Ancak belirli maddi kültür öğelerini ayrı tutmak gerekir; çünkü bunlar ya manevi kültür öğeleriyle bağlantılıdır ya da onlarla simgelenmiştir). Dar anlamda ise, kuşaklar boyunca bir toplumun örneğin kutsal ya da politik işleri gibi önemli konularındaki görüşleridir (Örnek, 2000: 126).

Gelenek, geçmişten bugüne kuşaktan kuşağa aktarılan örfler, adetler, düşünceler, yaşayış tarzı, inançlar, ritüeller vb. unsurların aktarımıdır. Hatta yukarıda da değinildiği üzere gelenekler, kültürün bir parçasıdır. Kültürün geçmişe ait unsurlarını geleceğe aktarır. Asırlar boyunca biriken deneyimler ve yaşanmışlıklar gelenek çerçevesinde değerlendirilerek kuşaktan kuşağa aktarılır, bugüne ve gelecek nesillere ulaşır. Fakat bugüne ulaşan gelenekler, geçmişin birebir kopyası değildir. Hatta “gelenek, geçmişi bugünde yaşamak veya bugünü geçmişte yaşamak değildir. O, geçmişi, bugüne göre, gelecek için yaşamaktır. Gelenek, her gün yeniden inşa edilen bir sürekliliktir” (Çetin, 2005:170). Gelenekler, toplum tarafından günümüze ve yaşayan çağa uydurulmaya çalışılmaktadır. Fakat bu tarz bir çabaya girmeyen gelenekler, yeni kuşaklar için “anlaşılması, kabul edilmesi” çok zor bir yapıya

dönüşecektir. Bu da geleneklerin yok olmasına sebep olacaktır. Sonuç olarak gelenekler, toplumların geçmiş ortak kabulleriyle oluşmalıdır. Fakat sadece geçmişin ürünü sayılmamalı; geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki uyum derecesine bağlı olarak yaşatılmalı ve yaygınlaşmalıdır.

Halk bilimi araştırmaları konusunda önemli çalışmalar yapan Metin Ekici, gelenek kavramının bazı tanımlarına değindikten sonra yapılan tanımların geleneği çok yönlü değerlendirmedine değinerek gelenek kavramını halk bilimi açısından tanımlamıştır:

Eskiden beri devam edip gelen, gayri resmi yol ve yöntemlerle kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa ve değişmeye ve de gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve kullanma tarzı (Ekici, 2011: 20).

Bu tanımda göze çarpan olgu geleneğin gelişime ve değişmeye açık olmasıdır. Daha önceki tanımlarda geçmeyen bu iki kavram geleneğin çağa uydurulma durumudur. İnsanlar gereksinim duyduğu durumlarda geleneği değiştirebilir veya geliştirebilir. Göze çarpan bir başka durum ise geleneğin “eskiden beri devam edip gelme” ifadesidir. Bu ifade geleneğin aslında sadece geçmişle ilgili olmadığını günümüz ve gelecekle de bağının olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Örneğin herhangi bir toplumun anlatı geleneği incelenecekse anlatıcının, anlatıya eklediği veya anlatıdan çıkardığı bazı durumlar olabilir. Bunun nedenleri daha sonra tartışılabilir. Fakat burada öne çıkan anlatıcının anlatıyı güncellemesidir. Hatta anlatıya ekleyeceği geleceğe dair umutlar ve hayaller de geleneğin, geleceğe ait yönünü göstermesi açısından önemlidir. Bu halk bilimsel açıdan da kültürel bir üretilerdir hatta yeni bir anlatı oluşturmadır.

“Geçmiş, geleneği yaratır; gelenek de, geleceği. Gelenek, geçmişin gelecek üzerindeki tahakkümüdür.” (Çetin, 2005: 156) Gelenekler geçmişin ürünleri olduğu için geçmişin bir parçasıdır. Fakat bu noktada gelenekleri sadece geçmişin ürünü sayıp gelecekte uzak değerlendirmemek gerekir. Gelenekler aslında geleceğin şekillenmesinin temelidir. Çünkü gelenekler insanlara bir takım durumları yaptırabilme ve kabul ettirme gücüne sahiptir. İnsanlar neyi, niçin, nasıl yaptıklarını

bilmeden geçmişin alışkanlığı saydıkları gelenekleri yaşatmaya devam etmektedirler. Böylece geçmiş, şimdi ve gelecek arasında yapılanmaya giden gelenekler, bir toplumun hayallerinden tutun da yaşayışına kadar hayatının her noktasında tahakkümlerini hissettirir. Geleneğin oluşturduğu bu tahakkümler, toplumun genelinde hissedilen ortak kabul, davranış, düşünce ve algılayışlarının ürünüdür.

Bir milletin hayatında her ortak kabul, kendisini yaşatan bir gelenek yaratır. Bu gelenekler, millî kimliği paylaşan fertler tarafından ihtiva ettikleri özelliklerin bütünüyle bilinmese bile, istinat ettikleri temel vasıflar itibariyle müştereken bilinirler. Bu durum, fertlerin bir takım olaylar karşısında, birbirlerini ferden tanımasalar bile, müşterek tavır takınmalarını sağlar (Yıldırım, 1989: 17).

Her toplumda yaşayan ve yaşatılan gelenekler vardır. İnsanoğlu bu geleneklerin şekillendirdiği toplumda doğar, yaşar ve ölür. Doğduğu toplumun ve geleneğinde önemli bir parçası olur. Gelenekler ait olduğu toplumun yaşam tarzını, düşünce algısını, din anlayışını, hayata bakış açısını kısaca insanla ilgili olan her şeyi önemli derecede etkilemektedir. Kimi insanlar bu geleneklere körü körüne riayet ederken kimileri ise sadece belli düzeyde söz konusu geleneklere uymaktadır. Kültürün bir parçası olan gelenekler bu yüzden insan yaşamını yakından ilgilendirmektedir. Çünkü insan; geleneklerin, kurumların ve düşünme tarzının belirli bir düzenlenişle denetlenen bir biçimde dünyayı görür (Benedict, 2011: 14). Farkında olmasa da o geleneğin penceresinden hayata bakar. İnsan yaşamını bu denli yakından ilgilendiren gelenekler, insanoğlunun her anında karşısına çıkmaktadır.

Doğduğu andan itibaren içinde doğduğu gelenekler, kişinin deneyim ve davranışını biçimlendirir. Konuşabileceği ana dek birey kendi kültürünün küçük bir varlığıdır. Büyüdüğünde, içinde doğduğu kültürün etkinliklerine katılır. Artık kendi kültürünün alışkanlıkları onun alışkanlıkları, inançları onun inançları, olanaksızlıkları onun olanaksızlıklarıdır. Her çocuk, kendisiyle birlikte bunları paylaşan kendi grubunun içine doğar. Hiçbir çocuk, dünyanın çok farklı bir köşesinde, bunun binde birini başarabileceği bir grup içinde doğmaz. Bize düşen görevler arasında, geleneğin bu rolünü anlamak kadar önemli hiçbir toplumsal sorun yoktur (Benedict, 2011: 14).

Gelenekler, bir toplumda kuşaktan kuşağa geçen kültür kalıtları (mirasları), alışkanlıkları, bilgileri, becerileri, davranışları vb. kapsamaktadır (Örnek, 2000: 126). Dolayısıyla gelenek geçmişe ait olduğu kadar bugüne ve geleceğe de aittir. Geçmiş dönemlerde yaşayan atalardan miras olarak kalmıştır. Bu miras bugüne ve geleceğe aktarılır. Aktarılanların toplumlar tarafından uygulanması, benimsenmesi geleneğin

yaşatılması adına önemlidir. Halk, aktarılan bu gelenekleri benimsenebilir ve kullanılabilir olduğu için kabul etmekte ve uygulamaya çalışmaktadır.

İntikal ettirilen geçmiş olarak gelenek, geçmişi geçmişte kalan bir maziden kurtararak yeniden zamansallaştırır; ancak bu intikal süreci, ya da kuşaklar arası tevarüs silsilesi boyunca çağın değişimleri de etkili olur. Geleneğin bir sonraki kuşağa intikali için iki önemli unsuru vardır: temsilciler ve değişimler. Öncelikle bir gelenek kuşaklar boyu temsilciler tarafından intikal ettirilir; ikinci olarak gelenek bu intikal sırasında aynı kalamaz, değişir; ancak bu değişim, köklü olabileceği gibi küçük de olabilir (İlhan, 2015:742).

Geleneğin intikal ettirilebilir olması, tabiatıyla ‘aynı şeyin olduğu gibi nakli’ demek değildir. Değişmeden intikal ettirilen gelenek neredeyse yok denecek kadar azdır. Hatta teorik olarak imkânsızdır. Çünkü en azından iki kuşak arasında geçen zaman içinde, bir duyuş, düşünüş ve algılayış biçimine etki eden, onu değiştiren etkenler mevcuttur. Bu nedenle, gelenek değişmez değildir. Bu noktaya folklorun mahiyetindeki ‘çeşitlenme özelliği’ çerçevesinden de bakılabilir (Yıldırım, 1998: 69).

Gelenek canlı ve tarihsel sürekliliği olan bir kavramdır. Kuşaktan kuşağa intikal ettirilirken aynı şekilde nakledilmez. Çünkü zaman içinde kuşaklar arasında bir takım duyuş, düşünüş, algılayış şekilleri değişir. Bu değişiklikler geleneğe de etki eder. Geleneğin taşıyıcısı olan birey, bu değişimde etkili bir konumdadır. Bireyin geleneğe dair yorum gücü değiştikçe ve geliştikçe kültürel bellekteki gelenekte şekillenir.

Günümüzde, geleneğin muhafazası için bir takım çalışmalar yapılıyorsa dahi, bu çalışmalar zaten folklorun yapısına ters olan statikliği sağlayamayacaktır. Hikâyeleri statik halde tutmaya gayret ettiğimiz müddetçe, geleneğin yaşamasını sağlamak için sadece halk hikâyelerine değil bütün folklor mahsullerine arkeolojik ve etnoğrafik birer malzeme gibi değil, dinamik kültürümüzün sürekli yaşayan bir parçası olarak bakmak zorundayız (Çetin, 1989: 23).

Folklor ürünleri geleneğin bir parçasıdır. Thompson’a göre “gelenek fikri folklor terimi içine dâhil edilmesi gerekli olan her şey için mihenk taşıdır.” (Çobanoğlu, 2016: 356) bu anlayış folklor ve geleneğin ayrılmaz bir bütün olduğunu gösterir. Geleneğin folklor ürünleri sayesinde geleceğe aktarıldığı ve böylece gelenekler birkaç nesil yaşatılır. Bir geleneğin yaşatılması da ancak ve ancak sonraki kuşaklara aktarımıyla gerçekleşmektedir. Edward Shils’in de dediği üzere; “Bir gelenek ancak intikal ettirildiği sürece yaşar.” (Shils, 2003: 110). Gelenek önceki kuşaklardan alınıp yeniden inşa edilerek sonraki kuşaklara aktarılır. Toplum

tarafından intikal ettirilmeyen bir gelenek yok olup gider. Bunun olmaması içinde geleneklerin bilincine varabilmiş bir grup insanın varlığı şarttır. Bu insan grubu geleneklerin temsiliyetini üstlenerek sonraki kuşaklara intikal etmesini sağlar. Bir geleneğin gelenek halini alabilmesi için de en az üç kuşak -bunların uzun veya kısa olmasının önemi bulunmaksızın bu geleneklerin intikalini sürdürmesi gerekir. (Shils, 2003: 113). Sonuç olarak toplumlar, geleneği canlı, yaşayan bir süreç gibi algılayıp onlara nefes aldirmek için yaşatmaya devam etmelidir.

Gelenekler, folklorun araştırma alanı içerisine girer. Fakat folklor sadece gelenek üzerine yoğunlaşmaz. Çünkü halk bilimcinin görevi sadece, geleneği unutulmuş yaşayan kalıntılardan kurtarma girişimi olursa halk bilimci kendisini çok zorlayarak kaçmak istediği “antika arayıcılığı” rolüne döner. Öte yandan folklor sadece gelenek üzerinde durursa antropoloji bilimi gibi sadece kalıntılarla uğraşır. Fakat folklor, sadece toplumun dününe saplanıp kalmaz, toplumun dünüyle, bugünüyle ve geleceğiyle bütüncül olarak ilgilenir.

1.3. Sözlü Kültür

Sözlü kültür, toplumsal bilgi, deneyim ve birikimin sözlü aktarma yoluyla sürekliliğini sağlaması ve bunu gündelik hayatta tekrarlaması ile oluşmaktadır. İnsanlık yazıyla buluşmadan önce kendisini sözle, sözlü kültürle ifade etmiştir. Yazı keşfedilene kadar bilgi, birikim, deneyim ve ihtiyaçlarını sözlü kültür aracılığı ile anlatmış ve geleceğe aktarmıştır. Yazı keşfedildikten sonra da geçmişteki kadar olmasa da sözlü kültür insanlar arasındaki iletişim, bilgi ve düşünce alışverişini sağlamıştır.

İnsana düşünme tarzı sağlayan sözlü kültür, gündelik hayatın düzenlenmesinden, kişisel özlem ve hayallerin ifade edilmesine kadar, toplumların en önemli iletişim ve yaratım yöntemi olarak her çağda ve değişen düzeylerde önemini korumuştur. Yazının yaygınlık kazanmasıyla insana dair zihinsel üretim biçimleri, bilgi ve deneyimlerin depolanma yöntemi de değişmiştir. Yazılı kültürün keşfinden önceki dönemler de toplumlar kültürel belleklerini canlı tutarak, hatırlama düzeylerini arttırır ve bu şekilde geleceğe bir takım deneyimler, birikimler bırakırdı.

Fakat yazıya dair bir takım semboller keşfedilince insanlar kültürel belleklerindeki birikimlerini ve deneyimlerini geleceğe aktarmak için hatırlama ve depolama tarzını değiştirmiştir.

Sözlü kültürün aktarımı yazılı kültürün de temelini oluşturmaktadır. Asırlar boyunca biriken deneyimler, yaşanmışlıklar toplumların belleklerinde çok büyük yer etmiştir. Nispeten “söz uçar, yazı kalır” ifadesinin bir yansıması olarak sözün kalıcı olmayacağını düşünen halk bir takım sembolik kodlamalar üreterek bu belleğini kısmen de olsa boşaltma ve başka gelişmeler için yer açma ihtiyacı duymuştur. Bilindiği üzere her çağ bir önceki çağdan gelişimsel açısından daha ilerde olmuştur. Bu ilerleme geleceğe, sözle aktarılma dışında yazının keşfiyle birlikte yazı ile aktarılmaya başlanmıştır.

Yazının keşfi, sözlü kültür açısından çok önemlidir. Ancak yazının keşfi, kullanımı ve yaygınlaşması yeryüzünün her yerinde aynı oranda olmamıştır. Bazı toplumlar yazıyı geç keşfetmiştir. Bu durum da dolaylı olarak kullanım düzeyini etkilemiştir. Bu yüzden de kültürel aktarımlarını sözlü kültür aracılığıyla yapmaya devam etmiştir. Toplumlar arasındaki yazılı kültürün yayılması, sözlü kültür aktarımının da yavaş yavaş azalmasına sebep olmuştur. Her ne kadar günümüzde sözlü kültür azalmaya başlamışsa da bazı toplumlarda etkinliğini korumaktadır.

Ong, “Sözlü ve Yazılı Kültür” adlı eserinde sözlü kültürü birincil ve ikincil sözlü kültür diye ikiye ayırır. Birincil sözlü kültür kavramı henüz yazı ile tanışmayan, iletişimin halen konuşma ile sürdürüldüğü toplumları örneklerken ikincil sözlü kültür ise yazı aracılığıyla üretilen elektronik ve teknolojik araçlarda ileri seviyede konuşma dilinin kullanıldığı toplumları örnekler. Günümüzde çoğu toplum yazıyla tanışmış olduğu için sözlü kültürün tam olarak yaşatıldığı bir toplumun varlığı hakkında kesin bir hüküm verilemez.

Bugün hemen hemen her kültürde bir yazı kavramı ve bu kavrama dayanan bir yazı deneyimi bulunduğu için, gerçek anlamda birincil sözlü kültür pek kalmamıştır. Fakat ileri teknolojidен yararlanılan pek çok kültürde ve alt kültürde, derece derece, hala birincil sözlü kültürden kalma düşünce biçimlerine rastlamak mümkündür (Ong, 2014: 24).

Yazılı kültürün yaygın olduğu toplumlarda sözlü kültür geçmişe dair anlatılarını yaşatmaya devam etmektedir. Toplumlar da sözlü kültür ürünlerinin hala anlatıldığı, deneyimlerin paylaşıldığı, hatıraların anımsatıldığı görülmektedir. Yazılı kültürün gelişimine katkıları sunan sözlü kültür ürünlerinin yazıya aktarımı ile yazılı kültür ürünlerinin üretimi yapılmaya başlanmıştır. Yazılı ilk eserler bu sözlü kültür ürünleri örnek olarak yazılmıştır. Daha sonra yazılı kültüre dair orijinal eserler ortaya çıkmıştır. Hatta sözlü kültür unsurları ile yazılı kültür unsurlarının harman olduğu eserler de görmek mümkündür. Sözlü kültür hiçbir zaman tam olarak bütün etkinliğini kaybetmeyecektir.

...yazının açtığı bütün fevkalade olanakların içinde, seslendirilen söz hala yerini korumaktadır. Bir yazılı metnin meramını anlatabilmesi için, dolaylı veya dolaysız olarak, dilin doğal ortamı olan ses dünyasıyla bağlantı kurması gerekir. Bir metni "okumak", metni sese dönüştürmektir - ister yüksek sesle, ister sessiz, ister teker teker heceleyerek ya da ileri teknoloji kültürlerindeki gibi hızlı ve üstünkörü okuyarak olsun. Yazı, hiçbir zaman sözlü nitelikten bağımlı kopamaz (Ong, 2014: 20).

Sözlü kültür; yazılı kültürün sabit, değişmez gücünün karşısında durağan değil, canlı bir görünüm sergiler. Kaynaktan sunulan herhangi bir sözlü kültür ürünü geleceğe değişerek, gelişerek ve hatta yeni bir ürün ortaya çıkararak yayılmakta ve aktarılmaktadır. Söz, ancak ortak hafıza aracılığıyla varlığını uzun yıllar sürdürür. Fakat sözlü kültür her bellekte aynı şekilde yaşamaz. Her bellekte farklı bir anlam bulur ve belleğe girdiği andan itibaren farklı şekiller alır ve bu şekilde başkalarına aktarılır. Hatta denilebilir ki bu şekilde sözlü kültür ürünleri özgün bir hal alır. Çünkü anlatılar her zaman aynı şekilde aynı ritim de aynı duygu da anlatılmaz. Anlatıcılar sözlü kültür ürününü dinleyicilerin durumuna göre, anlatılan mekâna ve zamana göre değiştirir. Böylece varyantlaşma denen durum ortaya çıkar. Bir ürünün benzer başka anlatımları ortaya çıkar. Ürünün genel iskelet yapısı aynı olduğu için ürünün bir varyant olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu tür ürünlerde geleneğe bağlı olma durumu söz konusudur. Yazılı kültür de böyle bir durum söz konusu değildir. Yazılı kültürde yazıya aktarılan bir metin sabit ve tek bir anlam ihtiva eder. Sözlü kültürde aktarılan bir metin her insanda farklı bir anlam ifade eder. Dolayısıyla belleğinde şekillendirdiği surette ve anlamda başkasına aktaracaktır. Bu yüzden sözlü kültür

ürünü ilk elden anlatıldığı surette kalmaz; değişir, gelişir yeni bir kültürel yaratım haline gelir.

Sözlü kültür ürünlerinin üretimi, işlenmesi, depolanması ve aktarılması yazılı kültürden farklıdır. Sözlü kültür ürünlerinin öğrenilmesi kendine özgü yöntemlerle gerçekleşmektedir.

Çıraklık (örneğin usta avcılardan avlanmasını öğrenmek), bir tür çıraklık sayılan müritlik, dinleme, dinleneni tekrarlama, atasözlerine ve bunları yeniden tertiplemeye hâkim olma veya kalıplaşmış deyişlerle özgün deyişler oluşturma, ortak geçmişe tek vücut olarak bakıp katılma, bu kültürlerdeki öğrenim yöntemleridir ki bu yöntemler gerçek anlamda inceleme sayılamaz (Ong, 2014: 21).

Sözlü kültür ürününün öğrenilmesi belli aşamalarla gerçekleştirilir. Ong'dan aktarıldığı üzere bunlar; anlatıyı dinleme, dinleneni tekrarlama, anlatıya hâkim olma, anlatıyı hafıza da düzenleyebilme vb. sayılabilir. Bu aşamalardan “dinleme” ve “tekrarlama” aşaması anlatının sürekliliğini sağlamaktadır. Sürekli yapılan “tekrar”lar ile anlatıcı, sözlü kültür ürününü ezberlemeye çalışır. Bu ezber tam bir ezber sayılmaz. Anlatıcı sözlü kültür ürününü hafızasında tutabilecek bir tarzda sürekli tekrarlar. Sözlü kültürdeki zihinsel tekrarlar ilk ağızdan dinlendiği gibi kalmaz. Çünkü yazılı kültürdeki gibi elde sürekli kontrol edilecek yazılı bir metin yoktur. Dolayısıyla anlatıcı anlatının iskeletini hafızasında tutmaya çalışır. “Anımsayabildiğini bilirsin” (Ong, 2014: 49) teoremiyle sözlü kültür ürünleri akılda kaldığı şekliyle, ortamdan kaynaklanan bir takım değişiklikler ile anlatılır. Bu yüzden de sözlü kültür kuşaklar atladıkça, ağızlar da yayıldıkça değişir, gelişir.

Ozan, başka ozanlardan duyduğu izlek ve kalıplan dinleyicilerin önünde anımsamaya çalışmaktadır; anımsadığı ezberlenmiş bir metin değildir (zaten yazılı metin bilinmeyen bir kavramdır), ne de kelimesi kelimesine ezberlenmiş bir dizi sözdür. Her anımsama anındaki ortamın ve dinleyicinin tepkisine göre ozanın belleğinde birbirine eklediği anımsanan söz ve olaylar değişiktir, tekrarlanamaz (Ong, 2014: 171).

Bu tekrar yine sanıldığı gibi bir ezber olmayıp beden dilinden de yararlanmaktadır. Ortamda bulunmanın getirdiği bir takım hal ve hareketler anlatıcıyı, dinleyiciyi ve anlatıyı etkiler. Anlatıcı dinlediği metni öğrenirken yapılan jest, mimik hareketlerine de dikkat ederek aklında tutmaya çalışır. Bu şekilde

kültürel bellekte yer edinmeye çalışan sözlü kültür ürünü anlatıcının belleğinde anlatıcıya özgü bir yer edinir. Daha açık bir ifade ile anlatıcı tarafından içselleştirilir. Böylece anlatıcı sözlü kültür ürününün performansında hem anlatının orijinal iskeletine uyar hem de kendine özgü ekleme ve çıkarmalar yaparak anlatmaya başlar.

Yazı, sözün mekânsal işlevsizliğini ortadan kaldırarak, sözü mekâna bağlar (Ong, 2014: 20). Böylece sözün soyut anlamını da somutlaştırmış olur. Çünkü bilindiği gibi sözlü kültür metinden yoksundur, söze ve söyleme dayanır. Metin ise sözü somutlaştırır ve mekâna bağlar. Metin olmadan önce söz işitildiği gibi yok olmaya mahkûm bir hüviyete sahipti. Fakat sözün belleklerde yer edinmesi, çıkarılan seslerin belli bedensel ve söylemsel ritimlere sahip olması, belli bazı kalıp ifadelerin dile getirilmesi, söz üzerine düşünme ve yorumlama sözün hatırlanmasına ve hafıza da uzun süre saklanmasına yardımcı olur.

Kelimelerin metin içindeki durumuyla sözlü söylemdeki durumu epey farklıdır. Her ne kadar sesle ilintili ve seslerle, daha doğrusu düzgülenmiş ses birimleriyle -dışarıdan veya okurun hayalinde ilişkilendirilmediği sürece anlamsız olsa da, yazılı kelime, ağızdan çıkan kelimenin doğduğu, daha geniş ve zengin bağlamdan soyutlanmıştır. Doğal, sesli ortamında kelime, gerçek ve var olan bir şimdinin parçasıdır (Ong, 2014: 122).

Söz, sese dayanır ve ses de geçicidir. İşitildiği andan itibaren hafıza da yer edinmezse ve yazıya aktarılmazsa unutulup gider. Çünkü ses durdurulup hareketsiz kılınmaz. Ses işitildiği andan itibaren yok olmaya da mahkûmdur. Sesi değerli kılan oluşturduğu anlamsal bağlamlardır. Sözlü kültür söze dayandığı gibi yazılı kültür de söze dayanmaktadır. Belli başlı farklılıkları olsa da iki kültürün de temelinde söz vardır. Sözlü kültür de söz belleklerde anlamını bulur. Böylece bir ürün haline gelir. Bu sözlü ürünün hafızada tutunabilmesi ve anlam bulabilmesi için de bir takım gerekli durumlar vardır. Bunlar anlatıcının anlatımı, dinleyicinin dikkati ve ortamın doğallığıdır. Söylemdeki bu sözler bellekte anlam bulduktan sonra toplumsallaşır ve kültüre ait bir nitelik kazanır. Dolayısıyla söz, sözlü söylem de anlatılır, geleceğe toplumsal hafıza ile aktarılır. Yazılı kültür de ise söz, somut bir takım kodlarla yazılır, somut bir ortama aktarılır. Yazılı kültür ürünleri bu somut unsurlarda okunarak üzerine incelemeler yapılarak anlamını genişletir ve yine geleceğe de maddi ve somut unsurlarla aktarılır.

Sözlü söylemde durum değişir. Söz daha ağızdan çıkarken yokluğa karıştığı için, zihnin dışında başka bir yere geri dönülemez. Bu nedenle zihin, konuşulmuş konunun büyük bir bölümünü odak noktasına yakın tutarak, daha fazlasını söylemek ve yavaş ilerlemek zorundadır. Ağdalı konuşmak, az önce söylediğini hemen tekrarlamak, konuşanın ve dinleyenin dikkatinin dağılmamasını sağlar (Ong, 2014: 56).

Sözlü kültür ve yazılı kültür ürünleri farklı ortamların ürünleridir. Sözlü kültür ortamı toplum tarafından gerçek bir ortam olarak görülmektedir. Sözlü kültür ürünlerinin anlatıcısı ise kendisi gibi görünen, kendi aralarından seçilmiş gerçek kişiler olarak bilinmektedir. Anlatılan ürün ise onları yani toplumu anlatmaktadır. Bundan hareketle denebilir ki sözlü kültür ürünleri toplumun doğal ortamını yansıtan ürünlerdir. Bu ortamlarda bir araya gelen insanlar gündelik hayatın yükünü sözlü kültür ürünlerini dinleyerek üzerinden atmaya çalışır. Hatta kimi zaman bazı ürünleri kendine, yaşadıklarına yakın hissederek bu ürünler arasında manevi bir bağ geliştirir. Sözlü kültür ürünlerinin anlatımları bizzat halk arasından görülen, duyulan bir ortamda, bağlamda gerçekleşir. Ve bu anlatımlar yine halk tarafından içselleştirilen anlatımlar olmaktadır. Anlatımlar bu bağlamda doğmakta ve anlaşılmalıdır. Yazılı kültür de ise bu farklıdır. Yazılı kültür ortamı yazılı metinden oluşmaktadır, anlam ve anlatım okunarak gerçekleşmektedir. Anlatıcısının hangi duyguyla anlattığı tam olarak bilinmez, görünmez. Halkın bulunduğu bir ortamda anlatım gerçekleşmez. Yazılı kültür anlatıcısı yalnızdır, gönüllü olarak yalnızlığı seçmiştir. Çünkü “yazı yazma, yalnız-başınalık taşıyan bir eylemdir” (Ong, 2014: 122).

Yazılı söylem sözlü söylemden daha ayrıntılı ve sabit dilbilgisi kuralları geliştirmiştir, çünkü yazıda "anlamın verilebilmesi " dilin düzenlenişine bağlıdır. Bunun da nedeni, sözlü söylemdeki gibi dilbilgisine pek gerek kalmadan "anlamın belirlenmesine" yardımcı olan canlı ortamın yazılı söylemde var olmayışıdır (Ong, 2014: 54).

Sözlü kültür ürünleri canlı gösterime (performansa) sahiptir. Performans, söz ve davranış bileşimidir. Her anlatışta olaylar ve davranışlar yeniden canlandırılır. Oysa yazılı kültürde böyle bir durum yoktur. Söz yazıldığı anda biter, ölü bir kelime haline gelir. Sözlü kültür de her anlatış yeni bir doğumu, yeni bir oluşumu anlatır. Çünkü her anlatışta yeni anlamlar bulunur, günün ve ortamın şartlarına uygun değişimler yaşanır.

Yazılı kültürün yaygınlaşmasıyla sözlü kültür de değer kaybetti. Toplum yaşantılarını, kültürünü artık yazıyla aktarmaya başladı Bu durum da sözlü kültürün gittikçe değer kaybettiğini gösterir. Walter Benjamin, Son Bakışta Aşk adlı eserinde sözlü kültürden yazılı kültüre geçişin sonuçlarını aktararak sözlü kültür aktarımını “deneyim” olarak ele alır. Deneyim insanın yaşanmışlıklarıdır, gördükleridir hatta duyduklarıdır. Bütün bunların hikâye edilip ağızdan ağza aktarılması deneyimdir. Dolayısıyla sözlü kültürün ve anlatıların “deneyim” olarak yorumlanıp tespit edilmesi önemlidir. Deneyimin sona ermesiyle anlatıcılık sanatının da sona erdiğini belirten Benjamin, dinleyici kitlesinin de değiştiğini, anlatıyı dinlerken utanıp sıkılanların çoğaldığını anlatır.

“Bir şeyi layıkıyla hikâye edebilen insanlara gittikçe daha az rastlıyoruz artık. Birisi hikâye dinlemek istediğini söylediğinde utanıp sıkılanlara ise gittikçe daha çok. Sanki kesinlikle bizim olan, kaybetmeyeceğimizden emin olduğumuz melekelerimizden biri, deneyimlerimizi paylaşma yeteneğimiz elimizden alınmış gibi. Bunun nedenlerinden biri apaçık ortada: Deneyim değer kaybetti. Üstelik daha da kaybedeceğe, dipsiz bir uçuruma düşeceğe benziyor.” (Benjamin, 2012: 77).

Yazılı kültürün başlangıcının şehirlerde olması sözlü kültürün de kırsal yerleşmelerde yaygınlık kazanmasına sebep olmuştur. Yazılı kültürün köy ve köy altı yerleşmelere geç ulaşmasıyla sözlü kültür uzun yıllar varlığını sürdürmüştür. Kent ve çevresinde yazılı kültürün gelişmesi, yazılı ve basılı eserlerin çoğalması ile sözlü ve yazılı kültür arasında uçurumlar oluşmuştur. Birbirine uzak bu iki kültür arasındaki uçurum, sözlü kültür ürünlerinin yazıya aktarılması, köy kültürünün kente taşınması ile az da olsa azalmıştır. Fakat bu sözlü kültürün gittikçe değer kaybetmesine sebep olmuştur. Hatta yazı ve teknolojinin etkisiyle Söz anlamını yitirmiş ve büyük dinleyici kitlesini kaybetmiştir.

1.4. Performans Teori

Sözlü kültür ürünlerinin tamamı canlı gösterim (performans) özelliğine sahiptir. Performans, sözlü kültür ürününün canlı bir ortamda anlatılmasını içerir. İletişim temelli sözlü kültür ortamında anlatıcı, dinleyiciler, anlatı ve bağlam denilen unsurlar vardır. Dil aracılığıyla aktarılan unsurların söz konusu olması nedeniyle bu ortamda anlatıcı ve dinleyici arasında karşılıklı bir iletişim vardır. Bu da beraberinde

performansı getirecektir. Herhangi bir iletişimin ve etkileşimin olmadığı toplumlarda anlatılmayan sözlü kültür ürünleri unutulmaya mahkûmdur. Çünkü sözlü kültür ürünlerini yaşatan onların anlatımıdır, bugüne ve geleceğe aktarımıdır.

Performans Teori, sözlü kültür ürünlerinin “geçmişin ürünleri” anlayışından “dinamik bir iletişimsel süreç” olarak değerlendirilmesinin önünü açmıştır. Dilin sosyal kullanımlarına, icrasına dikkat çeken performans teori Malinowski'nin “şüphesiz metin çok önemlidir fakat bağlamsız metin ölüdür” şeklinde ifade ettiği “bağlam” (context) fikri, Performans Teori'nin en önemli kavramsal başlangıç noktasını oluşturmuştur. Bu teori dışında “Tarihi – Coğrafi Fin Okulu”, “Sözlü Kompozisyon Teori” “Prag Dilbilim Okulu” ve “Karşılaştırmalı Dilbilim” gibi kuramlar üzerine yapılan çalışmaların etkisi altında kalan Performans Teori kurucuları, daha önce ortaya çıkan kuramların tesiriyle Performans Teori'nin kuramsal ve kavramsal olarak başlamasında etkili olmuşlardır. Bu ve buna benzer birçok çalışmanın ortaya çıkması ile Performans Teori'nin oluşum süreci elli yılı aşkın bir zamana yayılabilir. Performans kavramını yeniden yorumlayıp halk bilimsel açıdan kuramsal bir çerçevenin temelini oluşturan kişi Roman Jacobson'dur. 1958 yılında İndiana Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada halk bilimi ve performans ilişkisini ifade etmiştir. Öte yandan Prag Dil Bilim Okulu'na mensup olan Bogatev'de yayınladığı bir çalışmasında “folklorun aşağı yukarı tiyatroyla aynı olduğunu” düşünür ve bundan hareketle “bir masalın nasıl anlatıldığını göz önünde bulundurmadan masal metnin” den hareket etmenin yanlış olduğunu vurgulaması, performans olgusunu öne çıkarması açısından önemli gelişmelerdir. Performans Teori'nin ortaya çıkış sürecinde önemli olan bu gelişmeler dışında belki de en önemli gelişme Dan Ben Amos'un “Halk bilimi: Bir Kez Daha Tanımlama Oyunu” başlığı ile yayınladığı bildiridir. Bu çalışmasıyla halk bilimindeki tür ve nesne ağırlıklı halk bilim tanımlarına birçok eleştiri yapmış ve bu tür eleştirilerin de önünün açılmasını sağlamıştır. Bu tanımlama amaçlarını sonlandıran damla ise yine Dan Ben Amos tarafından yazılan yazı ile olmuştur. O, halk biliminin herhangi bir tanıma ihtiyacı olmadığını belirterek bu tartışmalara son vermiştir (Çobanoğlu, 2016: 318-325). 1974 yılına gelindiğinde ise Avrupa'da halk bilimi araştırmalarıyla ve çalışmalarıyla tanınan A. Dundes, R. Abrahams, D. Ben-Amos, R. Georges ve K. Golstein gibi

araştırmacılar, folkloru “gösterim, canlı bir anlatım, bir eylem, bir metni canlandırma, tiyatro gibi oynama” olarak görmekte ve “metin” yerine “olay bütünü” nün incelenmesi gerektiğini savunmaya başlamaktadırlar. Fakat bu araştırmacılar, herhangi bir folklorik ürünü inceleyerek bu sonuca veya savunmaya ulaşmamıştır. Onlar antropolojinin, dilbilimin, sosyal psikolojinin verilerini ve sonuçlarını folkloru uygulayarak bu görüşlerini sistemleştirirler. Fakat tek bir araştırmacı var ki o bu genel gözlemin dışında kalır. O, sadece kuramsal tartışmalarla yetinmez. Dünyanın çeşitli kültürlerinden derlediği 2000 ses kaydı ve 400 plağı dinleyerek halk danslarını ve türkülerini “gösterim” olarak kabul eder. Bunu yaparken de sadece türkü metnine ve melodisine yoğunlaşmaz. Türkü ve dans biçimine, okuyucu ve oynayıcının gösterim sırasındaki hareketlerini, birbirleriyle iletişimini, okuyucu ve dinleyici arasındaki etki alışverişini inceleyerek bir takım sonuçlara ulaşmıştır (Başgöz, 1992: 26-28). Bu ve buna benzer çalışma ve araştırmalarla “Performans Teori” nin ayak sesleri duyulur, hatta kuram ortaya çıktı, denebilir.

Halk bilimi ürünlerini sadece “metin” olarak ön plana çıkararak Metin merkezli kuramlara karşı bir tepki olarak ortaya çıkan Performans Teori, kendinden önceki kuramlardan çok farklı bir düşünce ortaya çıkarır. Bu noktada sadece bir tepki olarak kalmaz aynı zamanda bilimin kendi dinamiklerinin de değişmesine sebep olur. Böylece önceki kuramların sadece metni inceleyip metin dışındaki unsurları dışlaması bir takım unsurların değişmesine ve bazı unsurlarında öncelenmesiyle sonuçlanır. Bu durum da Performans Teori'nin çıkış noktasını oluşturmuştur. Çünkü Performans Teori'ye göre halk bilimi ürünleri geleneksel ve toplumsal bir takım unsurlar taşır. Bu unsurlar ancak ve ancak toplumla bir araya gelerek ve canlı bir gösterimle anlaşılacaktır. Böylece ölü bir metinden yola çıkarak bazı sonuçlara ulaşmanın da yanlış olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü sadece bir metin incelenerek bir takım geleneksel, kültürel ve toplumsal olgular ortaya çıkarılamaz. Toplumla bir araya gelerek toplumun sözlü tarihi, kültürü ve geleneği ile ilgili bir takım değerlendirmeler de bulunulabilir. Böylece performans, sözlü kültür ürününün “toplumsal bir olay” şeklinde algılanmasının ve bu yönde araştırmalar yapılmasının önünü açmıştır.

Gösterim yaklaşımı sosyal içeriklidir. Metne bir anlam koyan da bu içeriktir. Anlatımı çevre ile ilişkiye katan, bugünün, geçmişin ve geleceğin kültürünü birbirine bağlayan ve folkloru insanoğlunun bir eylemi haline getiren bu içeriktir (Başgöz 2012: 105).

Performans Teori'nin temel yapı taşı mahiyetindeki “performans veya gösterim” kavramı, kuramla birlikte iki anlam birden kazanmıştır. Bunlardan biri “folklorun gerçekleştirilişi veya icrası” dır. Bu mana ile performans artistik ve sanatsal bir eylem haline gelmiştir. İkinci temel anlam ise performansın icrası, dinleyici ile birlikte icranın gerçekleştiği çevre bütünü olarak artistik ve sanatsal bir olaydır. Böylece yeni ve geniş bir bakış açısı oluşmuştur. Folklorun sanatsal ve artistik bir eylem ve olay olarak ele alınması önemli bir oluşumu meydana getirmiştir. Bu oluşum anlatıcının sesinin kullanımı, anlatış şekli, jest ve mimiklerinin de anlatıya ve anlatıma dâhil edilmesi gerektiğini göstermiştir. Folklorun farklı ve yeni bir bakış açısıyla incelenmesi ondan önceki kuramların bu konuda eksik kalmasının sonucudur. Performans Kuramından önceki oluşumu belirten Metin merkezli kuramlar canlı ve sosyal bir olay olan folkloru, cansız ve ölü kadavra misali sadece metni incelemişlerdir (Çobanoğlu, 2016: 326-327). Sadece metni incelemenin, onu değişmez, soyut bir folklor ürünü saymanın eksikliği Performans Teori'nin en temel ve etkili eleştirisi olmuştur (Başgöz, 1992: 27).

Richard Bauman'ın “Performans Olarak Sözel Sanat” (Verbal Art as Performance) adlı çalışması 1975 yılında yayımlandıktan sonra “Performans” kavramı icra ve gösterim anlamında kullanılmaya başlanır. Böylece folklor kavramı, geriye dönük ve gelişmemiş veya gelişmesi gecikmiş yapılanışa dayalı anlamından kurtularak insanlık tecrübesine dayalı yapılanışın temeli olmuştur. Dolayısıyla halk bilimi artık sadece malzemesi sınırlı olan geçmişe dayanan bir disiplin olmaktan çıkmış, hem geçmiş hem de şimdinin kültürel olgularının araştırıldığı bütüncül bir kavramsal yapıya dönüşmüştür (Çobanoğlu 2016: 325-326). Tüm bu çalışmalar folklor ürününün aslında biten bir eylem olarak değil de yaşayan bir eylem, canlı bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bundan sonraki çalışmalarda artık sadece metin ön planda tutulmaz; metin dışında anlatıcı, dinleyici ve ortam gibi önemli olan unsurlar da göz önüne alınacaktır. Jeff Todd Titon (Titon, 2006: 153)'un da “Metin” adlı makalesinde ele aldığı üzere metinler, performans

olarak performanslar da metin olarak ele alınabilir. Fakat bunun için bir şart vardır. Bu da metnin anlamının genişletilmesidir. Böylece metin, kavramsal olarak nesne anlamından uzaklaşarak anlamını genişletir ve yapılandırır.

Halk bilimi için önemli gelişmelerinden biri olan “halk”, “halk bilgisi” ve “halk bilimi” terimlerinin tanımlanması halk biliminin çalışma ve araştırma alanlarını sınırlı olmaktan çıkarmış köy ve kent ayrımı yapmayan daha geniş ve dinamik bir çalışma alanı kazanmıştır. Deborah A. Kapchan, “Performans” adlı makalesinde performun (icra) ne olduğunu, nerede ve nasıl kullanıldığıyla ilgili bilgi vermesi önemlidir. Kapchan performansı bu şekilde açıklamaktadır. “Performans (icra) bir metin veya daha önemlisi sadece bir metin değildir. Performans ses, tat, şekil, renk ve ağırlık gibi sözlü olmayan unsurlarla çevrelenmiş ve onlarla da ilişkilidir ki, sadece söz ile onu çevrelemek mümkündür değildir” (Aktaran Ekici, 2011: 129). Fakat Performans sözcüğüne ilk dikkat çeken dilbilim alanında kullanılmasında etkili olan bilim adamı Noam Chomsky ve performans kavramının etkisine dikkat çekmiştir. Bu bilim adamlarından Dundes, 1964’de yayınladığı “Doku, Metin ve Bağlam” adlı makalesinde performans yönteminin ilk haber vericisi olarak ortaya çıkar. Bu makalede ele aldığı doku kavramı, dile ait özellikleri, metin kavramı anlatılanın kendisini, bağlam kavramıyla da anlatımın oluşturulduğu sosyal ortamı ifade eder. Halk bilimi metni bu üç unsurun birlikte ele alınmasıyla incelenmelidir. Birinin ihmalî incelenmenin eksik olmasına sebep olacak hatta böyle bir inceleme mümkün olmayacaktır. Dan Ben Amos’da Alan Dundes’e benzer bir yöntem geliştirmektedir. O, sözlü kültür ürününü incelerken canlı gösterimi ön plana çıkarır ve üçlü bir araştırma yöntemi öne sürer. Belirttiği üç unsurun birlikte incelenmesini teklif eder. Bu üç unsur; Bireysel Boyut (Anlatıcı), Sosyal Boyut (Dinleyici) ve Anlatı- Söz Boyutu (Anlatılan) başlıkları etrafında incelenmesi gereken unsurlardır (Ekici, 2011: 128-130).

Performans Teori için Türkçe’de “Gösterimci Kuram”, “Bağlamsal Kuram” veya “İcracı Kuram” olarak da farklı adlandırmalara gidilmiştir. Bunun da sebebi Performans Teori’nin tam olarak anlaşılmasında ve bu yüzden de kavramsal olarak daraltmaya ve basitleştirmeye gidilmesidir (Çobanoğlu, 2016: 318). Günümüzde kavramsal ve kuramsal olarak yaygınlığı artmış ve sadece halk bilimi alanında

kullanılmakla kalınmamış diğer alanlarda da kullanılmıştır. Bu denli kullanım yaygınlığına sahip olması kuramın uygulanabilirliği ile de ilgili bir durumdur. Bu nokta da kuramın nasıl ortaya çıktığının ötesinde kuramın hangi amaçla ortaya çıktığı da önemlidir. Bu muhtemel amaçları, Mary Magoulick“Halk Bilimi Tarihi” adlı makalesinde şöyle sıralamaktadır: “İnsanları ve onlara ait kültürel ürünleri eşit olarak anlayabileceğimiz daha eksiksiz çevre şartlarıoluşturmak, belirli icra olayına ait hünere ve bu sanatın metin olarak nasıl sunulduğuna dikkat etmek, kültürün sosyal ve estetik sebeplerinin harmanlanmasına ve kültür hakkında olumlu bir fikir sunmaya izin vermek”(Magoulick, 2014: 31). Bundan hareketle Performans (İcra) Kuramının sosyal, kişisel ve kültürel unsurları ön plana çıkardığı ve amaç edindiği söylenebilir. Çünkü sözlü kültür ürünleri hem birer sanatsal icra metnidir hem de sosyal ve kültürel etkilere açık geleneksel ürünlerdir.

Bir sözlü kültür ürünü canlı gösterim/performans olarak değerlendirilmesi için o ürünün belli başlı unsurlara sahip olması gerekir. Bunlar; "gelenek", "anlatıcı", "söz/metin", "müzik" ve "dinleyici çevresi" olarak ele alınmaktadır (Görkem, 1988: 358). Bu çerçevede anlatılan sözlü kültür ürünleri belirli bir gelenek içerisinde icra edilir ve bu geleneğin de taşıyıcısı olarak değerlendirilir. Bu gelenek sözlü kültür ürününe göre adlandırılmaktadır. Araştırmanın konusu Gevaş’ın anlatı geleneği olması sebebiyle Gevaş’ta icra edilen hikâye ve masal türüne ait birçok örnek elde edilmiştir.

Anlatıcı, hikâyeyi, masalı, fıkrayı kısacası herhangi bir folklor ürününü anlatan kişidir. Anlattığı türe göre âşık, meddah, hikâyeci, masalcı olarak adlandırılabilir. Anlatıcılar, kimi zaman cinsiyet ayrımı çerçevesinde de adlandırılabilir. Örneğin; masallar, genellikle bayanlar tarafından anlatıldığı için masal anlatıcıları “masal anası” olarak eğer erkek anlatıcı masal anlatıyorsa “masal atası” şeklinde bir adlandırılmaya gidilir. Fakat “masal anası” adlandırılması daha yaygındır. Saim Sakaoğlu’nun aktarımıyla Ziya Gökalp’a göre;

“Masalcılar, eski ozanlığın kadınlarda devam eden kısmıdır. Ozanlık babadan oğula kaldığı gibi, masalcılık da anadan kıza intikal eder. Erkek masalcılar varsa da, ekseriya masalcılar kadın cinsindedir.” (Sakaoğlu, 2012: 38).

Anlatıcı; anlattığı olaydaki kahramanların jestlerini ve seslerini taklit eder. Taklit unsuru performans açısından önemlidir. Komik hikâyelerdeki karakteri örneklemek için “komik”, savaşlardaki karakteri örneklemek için de “kahramanlık” özelliklerini ön plana çıkaran anlatımlar ve taklitler yapar. Olaydaki duyguları dinleyiciye aktarmak için de ses ve mimiklerini kullanır. Bu özellikler hikâyecinin/anlatıcının “temsil” yeteneğini ortaya koymaktadır (Görkem, 2000: 10). Dolayısıyla başarılı bir anlatıcı anlattığı olaylara hâkim, anlatırken sanki yaşıyormuş gibi anlatan, jest ve mimik hareketleri ile beden dilini iyi kullanan anlatıcılardır. Dinleyiciler ve sosyal ortam da anlatıcının anlatımını etkileyen unsurlardandır. Anlatıcı, dinleyicinin beğenisine göre anlatımını şekillendirir. Ya da sosyal ortamın durumuna göre hikâyede değişikliğe gider.

Söz/metin, performans sırasında anlatılan hikâye, masal, fıkra vb. olabilir. Folklor ürününün her türdeki anlatımı ve anlatıyı kapsamaktadır. Bir anlatıyı yazıya aktarmak metin haline getirmektir, bunu yaparken geleneksel söz kalıplarına, anlatıcı ve dinleyicinin duygu ve düşüncelerine yer verilmez. Performans Teori’nin çıkış noktası da sadece metnin ele alınıp bunlara yer verilmemesidir. Sadece metne yer verip de bağlamın ele alınmaması halk bilimsel açısından bir takım eksiklere yol açar. Yazılan en doğru metin anlatıcı, dinleyici ve anlatım ortamının açıklanıp belirtildiği metindir.

İnsan her türlü içsel ve dışsal unsurdan etkilenebilen bir varlıktır. Bu unsurlar toplumsal, fiziksel, bireysel bazı sorunlar olabilir. Bunlardan etkilenen birey bunu yaşantısında gösterdiği gibi anlattığı bir takım hikâye, masal gibi folklorik ürünlere de yansır. Bu durum yadsınamaz bir gerçekliktir. Her an değişim ve gelişim için de olan toplum ile bireyin etkileşimi anlatımlara ve performanslara da yansır. Böylece her bir anlatım ve performans başlı başına yeni bir oluşum meydana getirir. Her bir anlatım ve performans birbirinden farklı bir takım unsurlara sahip olur. Zamansal ve mekânsal değişimler, dinleyici kitlesinin değişimi, anlatıcının ruhsal durumu, toplumsal gelişim ve değişimler folklor ürününün gösterimini ve anlatımını etkileyen unsurlardır. “Sözlü anlatım sosyal bir olaydır. Bu olayda en az bir kişi hikâye anlatıcı, bir kişi de hikâye dinleyicisi rolünü benimser (Başgöz, 2002: 31).

Sözlü anlatımı “sosyal bir olay” olarak ele alan İlhan Başgöz, bir folklor metninin toplumsal unsurlarla bağlantısını ortaya koyar. Her sözlü kültür ürününün canlı bir olay gibi ele alınıp anlatıcı ve dinleyici bağlamında ortaya konulması gerektiğini belirtir. Sadece bir metnin derlenip anlatıcı, dinleyici ve ortamın ele alınmaması eksikliğe yol açacaktır. Derlenen metnin okunmasıyla folklorik unsurların eksik yorumlanacağı ve tam olarak incelenemeyeceğini ifade etmektedir. Çünkü anlatıcının ve dinleyicinin ruh hali ile sosyal şartlar sözlü anlatı türüne büyük etki yapar. Hatta ülkenin siyasi ve toplumsal yapısı, anlatanın durumu ve dinleyicinin fiziki özellikleri bile bu sosyal olay olarak nitelenen folklor ürününü etkiler.

Performans Teori konusunda birçok çalışması bulunan İlhan Başgöz’ün bu konudaki değerlendirmeleri kurama ışık tutmaktadır.

“Halk edebiyatında “gösterim” (performance) diyebileceğimiz bu sosyal olayı, anlatan, dinleyen, bir de anlatılan geleneksel, diyelim, masal belirler. Danstan türkü söylemeye, seyirlik oyunlardan bilmeceye kadar bütün folklor türlerini de böyle bir gösterim saymak yerinde olacaktır. Bunların hepsinde ortak özellik olarak karşımıza çıkan “geleneksel”i açıklamak gerekir. Sözlü gelenekte hiçbir halk edebiyatı türünün, değişmez, donup kalmış, kuşaktan kuşağa böylece aktarılan bir metni veya biçimi yoktur. Bu türlerin değişik yerlerde, değişik zamanlarda yeniden yaratılan metinleri vardır. Bu yeniden yaratılan gösterimde anlatıcının ustalığı, yaşı, işi, bulunduğu toplum katı, din inançları, değer yargıları önemli değişiklikler yapar. Bu gösterimde dinleyicilerin konumu, kültürü, beklentileri, dünya görüşleri önemli değişimler yapar. Bu gösterimin önemli bir elemanı olan geleneksel tür, ancak bu kişisel ve sosyal değişkenlerin bir dengesi olarak vardır; durağan değil canlıdır, değişkendir; her anlatımda yeniden doğar.” (Başgöz, 2002: 1).

İlhan Başgöz’ün görüşlerine bakıldığında o da Gösterimci Kuramın anlayışını paylaşmaktadır. Azadovski’nin “Sibirya’dan Bir Masal Anası” adlı eserini çevirip önsöz yazan İlhan Başgöz de kuramla ilgili olabilecek bu ve buna benzer birçok düşünce ve bilgi aktarımını dile getirmiştir. Azadovski’nin anlatıcı ve dinleyici bağlamında ele aldığı bu eser Performans Teori açısından önemli bir başucu kaynağıdır. Azadovski, anlatıcı ve dinleyici arasındaki iletişimi ve etkileşiminin sözlü kültür ürününe etkileri konusunda farklı bir yöntem uygulayarak aynı anlatıcının farklı dinleyici gruplarına masal anlatmasını sağlamıştır. Hem inceleme hem araştırma kapsamında değerlendirilecek bu eser Performans Teori’nin önemini ortaya koymaktadır (Azadovski, 2002: 1). Çünkü herhangi bir anlatıcı, dinleyici grubunun büyüklüğü, cinsiyeti, eğitim durumu, anlatımdan sıkılma gibi

durumlarından etkilenebilir. Aynı şekilde dinleyici de anlatıcının anlatıma hâkimiyetinden, ruh halinden, sosyal ve siyasi düşüncelerinden etkilenebilir. Dolayısıyla karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Dinleyicinin ise anlatım sırasındaki olaylara dâhil olup anlatıcıya fikrini beyan etmesi de karşılıklı bir iletişimin söz konusu olduğunu gösterir. Buradan hareketle denebilir ki Performans Teori Kuramı kapsamında değerlendirilebilecek ürünler “yazılı bir metin” olmaktan çok “gösterimi yapılan canlı” bir süreçtir. Metni anlamak için de anlatıcı, dinleyici ve bulunduğu sosyal ortam şartları göz önüne alınarak incelenmesi gerekir. Bu unsurlardan birinin eksik olması metnin anlaşılmasını da yorumlanmasını da yetersiz kılacaktır.

Performansı etkileyen en önemli unsurların başında anlatıcı etkisi gelmektedir. Teori kapsamında ele alındığında performansı, dinleyicilere etkili ve akılda kalıcı bir şekilde aktarma görevi anlatıcıya aittir. Dolayısıyla anlatıcı, geleneksel ürünü dinleyicilere aktarırken kendi hayatını, düşünme tarzını, yaşayışını da anlatıya yansıtır. Walter Benjamin, “Son Bakışta Aşk” adlı eserinde anlatıcının rollerine ve etkisine ayrıntılı bir şekilde yer verir. Hikâyeyi bir “deneyim” olarak ele alıp hikâye anlatmakla ve dinlemekle can sıkıntısının giderildiğini aktarır. Fakat can sıkıntısını giderecek bir takım faaliyetlerin artmasıyla anlatıcılığında yok olduğunu buna bağlı olarak da dinleme yeteneğinin de kaybolduğunu belirtmektedir. Bunun nedenini ve anlatıcı ile dinleyicinin anlatımdaki rolünü şu şekilde betimlemektedir:

Çünkü anlatıcılık her zaman hikâyeleri tekrarlama sanatı olmuştur; hikâyeler akılda tutulamayınca da bu sanat yok olur. Yok, olur; çünkü hikâyeler dinlenirken onları eğirip dokuyan birileri yoktur artık. Dinleyici hikâyeyi dinlerken kendini ne kadar unutursa, dinledikleri hafızasında o kadar yer eder. Kendini anlatının ritmine kaptırdığında hikâyeleri öyle can kulağıyla dinler ki, kendini hiç zorlamadan onları yeniden anlatırken buluverir. Hikâye anlatma yeteneğine beşiklik eden ağ işte böyle örülmüştür. Binlerce yıl önce zanaatkârlığın en eski biçimleriyle aynı yerde dokunduktan sonra, bugün her tarafı sökülüp gidiyor. Uzun zamandır zanaat çevresinde —kırdaki, denizdeki, şehirdeki zanaat çevresinde— serpilen hikâye anlatıcılığının kendisi de sanki zanaatkârlığa özgü bir aktarma biçimidir. Çömlekçinin parmak izleri çanağa nasıl yapışıp kalırsa, anlatıcı da hikâyesinde öyle iz bırakır. Anlatıcılar hikâyelerini doğrudan doğruya kendi başlarından geçmiş gibi aktarmıyorlarsa, hikâyelerini hangi koşullarda öğrendiklerini anlatan bir sunuşla söze başlarlar genellikle (Benjamin 2012: 84).

Hikâye anlatıcılığını bir zanaat olarak ele almak önemli bir nüanstır. Buradan hareketle denebilir ki anlatıcılık zanaatı, çömlekçilik misali insanı manevi olarak şekillendiren, değiştiren, geliştiren bir öneme sahiptir. Çömlekçi nasıl ki eliyle çömleğe şekil veriyorsa anlatıcı da anlattıklarıyla dinleyiciyi şekillendirir. Şekillendirmesi için de anlatıyı etkili bir şekilde anlatmalıdır. Anlatıcı ses tonunda yaptığı değişikliklerle, kullandığı bir takım araçlarla, taklitleriyle, susmasıyla, vücut hareketleriyle dinleyiciyi etkiler. Anlatıya kendinden, hayatından, düşünce tarzından eklediği her şey dinleyiciyi etkiler, hatta dinleyicinin hafızasında iz bırakır. Anlatıcı hayatından bir takım izler anlatıya eklerken veya çıkarırken bunu ya bilinçli olarak ya da farkında olmadan yapar. Geçmişine veya şimdiye ait anlatıcıyı etkileyen bir şey varsa anlatıcı farkında olmadan anlattığı hikâyeye veya masala yansıtır.

Âşık bir aracıdır. Gösterim sırasında, başka karakterlerden söz eder, başka ortamları ve hikâyedeki maceraları nakleder. Onların sözcülüğünü yapar. Fakat o, sahnede kendi kişiliğini gizleyen, temsil ettiği kişinin karakterini üstlenen bir tiyatro oyuncusu değildir. Anlatıcı hikâyedeki kahramanla kendini ne kadar özdeşleştirirse özdeşleştirsün, kendini ne kadar maceranın bir parçası olarak görürse görsün, o yine de bir hikâyeye anlatıcısıdır; kendi belleğinden kopamaz... Zaman zaman kahramanın sesini taklit etse de, asla kahramanın adıyla anılmaz. Kendisi olarak kalır (Başgöz 2012: 123).

Anlatıcının kendi hayatıyla hikâyedeki kahramanın hayatını özdeşleştirilmesi önemli bir noktadır. Birçok anlatıcı kahramanın hayatını sahiplenir. Kahraman gibi içlenir, kahraman gibi yaşar ve bütün bunları da performansına yansıtarak dinleyicinin daha çok etkilenmesini sağlar. Anlatıcının performansına kendi hayatından bir takım izler yansıttığına dair birçok örnek bulmak mümkündür. Çalışma kapsamında değerlendirilebilecek örnekler üçüncü ve dördüncü bölümde yer almıştır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için farklı kaynaklardan örneklere değinilebilir. Bununla ilgili ele alınabilecek ilk kaynak ise İlhan Başgöz'ün "Bir Gösterim Olarak Türkülü Aşk Hikâyeleri" adlı eseridir. Konu kapsamında değerlendirilebilecek birçok örneğe yer veren yazar, anlatıcı ve dinleyici kitlesinin anlatıdaki rollerini incelemiştir. Anlatıcının ve başkahramanın anlatıcı üzerindeki etkisinin görüldüğü ilk örnek Müdami'nin kendi anlatımıyla şu şekildedir:

Öksüz vezir hikâyesindeki kahramanın sahip olduğu aşk ateşiyle yandığım için, yani onun gibi öksüz olduğum için, kendimi onla özdeşleştiririm; onun

hissettiklerinin hissederim, onun ziyaret ettiği yerleri ziyaret ederim; o ağladığında ben de ağlarım, o mutlu olduğunda ben de mutlu olurum (Başgöz 2012: 120).

Anlatıcı bazen kendisine benzettiği kahramanla kendini özleştirmekten alıkoymamaz.

Kendi hayat hikâyesini, sorunlarını fikirlerini ve duygularını ön plana alır, onlardan konuşmaya başlar. Burada artık hikâye söylenmez, hikâye deki macera ile dinleyici yüz yüze getirilmez. Araya âşık kendisi girer. Kendi sorunlarını ve sıkıntılarını söyler (Başgöz, 2012: 123).

Konu ile ilgili ele alınacak ikinci bir kaynak ise Mark Azadowski'nin "Sibiryalı'dan Bir Masal Anası" adlı eseridir. Sibiryalı masalcı Vinokurova'nın hayat hikâyesini ele alan bu eserin, giriş bölümünü yazan ve tercümesini yapan İlhan Başgöz'ün aktarımıyla anlatıcılarının anlattıkları olaylara kendilerinden izler kattıklarını Vinokurova'nın şahsında görmek mümkündür.

Masal, onu anlatanın hayatındaki olaylardan, kişisel deneyimlerinden derin izler taşır. Deneyimi, gözlem yeteneği şu veya bu işteki becerisi ve kendi kişisel özellikleri, hepsi birden bir masalın tekrar anlatılması üzerinde muazzam etkiye bulunur (Başgöz, 2012: 30).

Toplumdaki sosyal, siyasal ve fiziksel değişimler, gelişimler, toplumsal ve ahlaki değerler her insanı etkilediği gibi anlatıcıyı da etkiler. Dolayısıyla anlatıcı, halkın kültürel, toplumsal, siyasal yaşamının da bir aynası gibidir, bütün bunlar onun anlatılarının içinde yer alır. Ayrıca halk anlatıcısı, anlatı geleneğine kendi şahsi deneyimlerini katarak her türlü hareketiyle, yorumuyla anlatıyı etkiler. Gösterim sırasında hikâyenin konusuna bağlı kalarak bu bahsedilen konularda yorumlar yaparak toplum yapısıyla da ilgili bilgi vermiş olur. Örneğin Behçet Mahir, kahramanı bir ermeni olan Demircioğlu Hikâyesini anlatırken şöyle bir yorum yapar: "O vakit Türklerle Ermeniler arasında hiçbir sorun yoktu. Bir Türk Ermeni'nin dükkânında çalışırdı, bir ermeni de Türkün" (Başgöz 2012: 124) şeklinde değişen dönemle ve toplum yapısıyla ilgili kişisel yorumunu ekler.

Performansın etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi sadece anlatıcıya bağlı değildir. Performansın gerçekleşmesi için anlatıcı dışında dinleyicilerin de bulunması

gerekir. Anlatı ortamında bulunan dinleyici kitlesi anlatının oluşmasında çok önemli bir etkiye sahiptir.

Alman araştırmacı Wehrli, dinleyicisiz bir “geleneksel halk hikâyesi” düşünmenin mümkün olmadığını söylemektedir. Dinleyici çevresi, anlatılan halk hikâyelerine önceden aşina oldukları için, nerede ne olacağını, olayların nasıl gelişmesi gerektiğini bilmekte; olaylar anlatıcı tarafından böyle anlatılmadığı zamanlarda müdahale edebilmektedir. Anlatılan hikâyenin uzunluğu veya kısalığı, anlatıcı ile dinleyiciler arasında kurulacak iletişime bağlı bir husustur (Görkem, 1998: 110).

Dinleyici kitlesini oluşturan çoğunluğun cinsiyetleri, yaş aralığı, toplumsal statüleri, dini, mezhebi, siyasi görüşü anlatıyı etkileyen unsurlardır. Fakat bu unsurlar açısından dinleyici etkisini önemli olduğu kadar anlatıcının etkisi de önemlidir. *Dinleyicinin cinsel durumunun metin ve dokuyu etkilemesinde olduğu gibi, anlatıcının cinsel kimliği de kritik bir faktör olabilir (Dundes 1998: 113)*. Dolayısıyla anlatıcının cinsel kimliği, karakteri, dini, mezhebi, siyasi görüşü bu noktada önemlidir, performansı ve metni etkiler. Aynı şekilde dinleyicinin de cinsiyeti, mezhebi, dini, siyasi görüşü performansı ve anlatımı etkiler (Başgöz 2012: 10). Bu etkileri sırasıyla inceleyebilmek mümkündür. İlk sıraya anlatıcının cinsel kimliği alınarak başlanabilir. Anlatıyı ve gösterimi önemli bir derecede etkileyen anlatıcının cinsiyeti anlatımı etkilediği gibi dinleyicinin de cinsiyeti anlatıcıyı etkilemektedir. Ursula Ewig’in “Masal, Masal araştırması ve Masal Derlemesi Üzerine” adlı makalesinde bu konu üzerine yapılmış bir çalışmadan bahsedilmektedir. Bu çalışma şu şekilde aktarılabilir;

“Üç yüzden fazla hikâyeciden çok zengin anlatım ürünleri derlendi: Kadınlar genel olarak metne, sadakat bakımından daha ürkek sade ve eksik anlatılırken erkek hikâyeciler daha renkli ve etraflı anlatılıyorlar. Çünkü erkekler dünyada çoğu kez daha çok dolaşmış olduklarından hayal güçleri daha çok gelişmiştir.” (Ewig, 1960: 8)

Bu konu farklı bir açıdan da ele alınabilir. Örneğin; anlatıcı bayan ise ve çoğunluğu erkek olan bir toplulukta anlatımı sergileyecekse belirli bir seviyede daha naif daha çekingen bir anlatım gerçekleştirebilir. Fakat bayan anlatıcı sadece bayanların olduğu bir ortam da anlatımı sergilerse daha samimi ve doğal bir ortam olacaktır. Aynı durum erkek anlatıcı içinde geçerlidir. Erkek anlatıcı, sadece

erkeklerin bulunduğu bir ortamda anlatımını gerçekleştirirse anlatımdaki argo kelimeleri, küfürleri, müstehcen ifadeleri daha açık bir şekilde kullanır. Öte yandan eğer dinleyici grubu erkek değilse kadın dinleyici grubuysa bu argo kelimeleri kullanmaktan kaçınır. Bu nedenle dinleyici kitlesinin cinsiyeti önemlidir, anlatım aynı şekilde gerçekleşmez. İlhan Başgöz'ün aktarımıyla Pünhani'nin belirttiği üzere *“Erkeklere bir hikâyeyi kadınlara anlattığın gibi anlatırsan kahvehane de seni dinleyecek kimse kalmaz”* (Başgöz 2012: 156) ifadesi aslında dinleyici etkisini gözler önüne serer. Anlatının konusu, olayların gelişimi aynı kalsa da dinleyici gösterimin farklılaşmasına neden olur. Anlatıcının, anlatım sırasındaki rahatlığını etkileyen dinleyici kitlesinin cinsiyeti sözü, nüktelyi kullanma konusunda da sınırlılık getirdiği açıktır. Kadınlara veya erkeklere özel hikâyeler vardır. Anlatıcı eğer bu özel hikâyeleri farklı kitleler önünde anlatacaksa da gösterimde farklılığa gider. Örnek verilecek olursa Başgöz, Müdami'ye kadınların önünde bir hikâye anlatmasını rica eder. Müdami girişte ‘Nasihât Destanı’ adlı türküyü okuyarak başlar. Kadınlara hitap eden bu gibi öğüt verici anlatımlar yaptıktan sonra asıl hikâyeye geçer. Konu aynı kalacak şekilde sadece gösterimde değişikliğe gider.

Halk bilimi ürünlerinin gösteriminde sadece dinleyici kitlesinin cinsiyet durumu önemli değildir. İlhan Başgöz, Müdami'nin iki farklı dinleyici kitlesinin önünde anlattığı hikâye gösterimini inceler. İlki bir kahvehanede Müdami'nin her zamanki dinleyicileriydi. Çiftçiler, çıraklar dükkân sahipleri gibi. İkinci dinleyici kitlesi ise öğretmenlerin, müdürlerin, doktorların, veterinerlerin yani devlet memurlarının olduğu yeni bir bina da yapılan gösterimdi. Arada farklı toplumsal sınıfların olduğu iki farklı dinleyici kitlesinde gösterimler de farklı olmuştur. İlki daha samimi, güler yüzlü, şakalaşmaların olduğu, argo kelimelerin yer aldığı, açık saçık ifadelerin, yerel kelimelerin kullanıldığı, geleneksel sözlü kalıpların kullanıldığı, siyasi ve toplumsal bir takım konu dış yorumların bolca yapıldığı bir gösterim olmuştur. İkinci gösterim ise, yerel kelimelerin değiştirilerek yeni Türkçe kelimelerin kullanıldığı, aydınların hoşuna gidecek kelimeler kullanır, açık saçık, argo kelimelere yer vermekten çekinir, şakaların olmadığı bir gösterim sergilenmiştir. İlk gösterimde dinleyici hiç sıkılmamış gösterimi dikkatle dinlemiştir.

Fakat aydınların dinleyici olduğu ikinci gösterimde dinleyiciler sıkılmış, kendi aralarında konuşmuşlar hatta oraya terk eden bile olmuş (Başgöz 2012: 151,152).

Anlatıcı ve dinleyici anlatım ortamında aktif bir şekilde etkileşim içindedir. Dolayısıyla gösterimin yapıldığı mekân ve zaman da bu noktada önemli olmaktadır. Anlatımın oluşmasında özellikle uzunluk ve kısalığında ya da mekânın sıcak veya soğuk olması anlatıyı etkileyen unsurlardır. Bu nedenle halk bilimi ürünlerinin icra edildiği mekânları ve zamanları da gözden geçirmek gerekir. Hangi zamanlarda hangi mekânlarda ve neden tercih edildiğiyle ilgili bir takım incelemeler yapılmalıdır.

Anlatıcı ve dinleyicinin sürekli iletişim ve karşılıklı etkileşim içinde olduğu gösterim sırasında denilebilir ki anlatıcı ve dinleyici birbirine bağlı unsurlardır. Birinde etkilenme olduğu gibi diğerinde de etkilenme söz konusudur. Dolayısıyla bu karşılıklı etkileşim sırasında bir takım bilgi, değer, deneyim, tarih, güncel gibi bir takım aktarımların gerçekleşmesi doğal karşılanmalıdır.

Halk bilimi ürünlerin doğru anlaşılması, doğru tahlil edilmesi için bahsedilen anlatıcı, dinleyici ve sosyal ortam bağlamını farklı bir kavramsal açıyla da ele almak mümkündür.

“Herhangi bir halk bilgisi unsurunu bir kişi dokusu (texture), metni (text) ve onun çevre ve şartları (context) itibariyle tahlil edebilir. Bir halk bilgisi türün sadece bunlardan birinin temel alınarak tarif edilmesi mümkün değildir. Bir tür, ideal olarak bu üç seviye hepsinin göz önüne alınmasıyla tarif edilmelidir.” (Dundes, 1998: 108)

Doku (texture), metin (text) ve çevre şartları (context) kavramsal anlamları şu şekilde açıklanabilir. Dokuya ait özellikler dil ile ilgili özelliklerdir. Metin ise halk bilimi ürünün anlatımıdır, söylenmesidir. Halk bilimcilerin üzerinde en çok durduğu nokta metin olurken, doku kısmı ile dil bilimcilere bırakılmıştır. Çevre ve şartlar unsuru ise tamamen göz ardı edilen kısım olmuştur. (Dundes, 1998: 109). Çevre ve şartlar (context) unsurunun önem kazanması performans teorisinin ortaya çıkmasıyla olmuştur. Context, metnin doğduğu doğal ortam, bağlamdır. Bu ortam içerisinde anlatıcı ve dinleyici unsurları eklenebilir. Anlatıcı ve dinleyicinin etkisiyle oluşan bir

takım değişiklikler, eklemeler ve çıkarmalar oluşabilir bu durum metnin ve dokunun eş metinlerini (çeşitlenmelerini) ortaya çıkarır. Sonuç olarak denilebilir ki halk bilimi ürünlerinin ortaya çıkarılmasın da doku, metin ve çevre şartları birlikte değerlendirilmelidir. Folklor ürünleri değişmez, kalıp ifadeler değildir. Sosyal ve kişisel değişkenlere bağlıdır. Ve bu değişkenlerin hepsinin bir arada incelemesiyle ortaya çıkarılacak bir süreçtir. Bunlardan birinin eksik olması ürünün de performans teorii açısından incelenmesi eksik olacaktır.

“Sözlü gelenekte hiçbir halk edebiyatı türünün, değişmez, donup kalmış, kuşaktan kuşağa böylece aktarılan bir metni veya biçimi yoktur. Bu türlerin değişik yerlerde, değişik zamanlar da yeniden yaratılan metinleri vardır. Bu yeniden yaratılan gösterimde anlatıcının ustalığı, yaşı, işi, bulunduğu toplum katı, din inançları, değer yargıları önemli değişiklikler yapar. Bu gösterimde dinleyicinin konumu, kültürü, beklentileri, dünya görüşleri önemli değişmeler yapar. Bu gösterimin önemli bir elemanı olan geleneksel tür, ancak bu kişisel ve sosyal değişkenlerin bir dengesi olarak vardır; durağan değil canlıdır, değişkendir; her anlatımda yeniden doğar. (...) Folklor gösterimini belirleyen bu üç temel eleman da değildir. Memleketteki politik gücün hoşgörölü olup olmaması, söz ve yazı özgürlüklerinin tanınmış olup olmaması, gösterime ayrılan yerin ve zamanın özellikleri de bu gösterimi etkiler. Folklor olayı, saydığımız bu elemanların dengelendiği bir sosyal olaydır, bir gösterimdir. Bu canlı gösterimi, kâğıt üzerine dökerek donduran, kısaltan, cansız kılan, sonra da dönüp gösteren biziz. Bu sosyal olayı böyle bir kadavra haline getirmek, sonra da dönüp gösterim yerine bu metni incelemek folkloru yanlış anlamak olur, eksik incelemek olur (Başgöz, 2002: 1).

Performans Teorii'nin kapsamı çok geniştir. Metni ölü bir ürün olmaktan çıkarıp canlı ve yaşayan bir varlık haline getiren kuramla birlikte bilimsel çalışmalarda canlanmıştır. Bu konuda söylenebilecek birçok şey vardır. Son yıllarda artan çalışmalarda da denilebilir ki halk bilimine hatta Türk Edebiyatı çalışmalarına ışık tutacak hatta canlılığa kavuşturacak önemli bir kuramdır. Ayrıca performans teorii'nin Halk Bilimi çalışmalarında yer almasıyla birlikte bu alanda yapılan çalışmalarda sadece derlenen metin önemsizdir. Onunla birlikte anlatım ortamı, dinleyici ve anlatıcının şahsi, fikri bir takım unsurları da önemsizdir. Böylece derleme sırasında video- kayıt aracılığıyla ve gözlemler ile elde edilen notlarla derleme sırasındaki unsurlar not edilir, çalışmada incelenir. Anlatıcının sözlü kültür ürününü anlatırken kullandığı jest mimikler, duraksadığı veya heyecanlandığı bölümler, kullandığı aletler vs. unsurlar gözlem sırasında gözlemlenmeli ve not edilmelidir. Bu kapsamda sadece anlatıcının durumu göz önüne alınmaz. Dinleyicinin sözlü kültür ürününe müdahalesi, dâhil olması da performans teorii'nin

ortaya çıkmasıyla nemslenmiştir. Hatta sadece anlatıcı ve dinleyici değil anlatım ortamının fiziksel koşulları da göz önüne alınmıştır. nk anlatıcının anlatım ortamının değişmesiyle sözlü kültür ürününün anlatımı da değişmektedir. Anlatıcının her zaman sözlü kültür ürününün icrasını yaptığı mekânda bildiğı ve tanıdığı dinleyiciler karşısında daha doğal bir anlatım sergilemesi kuşkusuzdur.

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGE ÖZELLİKLERİ

2.1. Bölgenin Tarihi Özellikleri

Gevaş, Van ilinin doğu ve güneydoğusunda bulunan ilçelerinden biridir. Tarihi geçmişi M.Ö. 5 bin yıllarına dayanan ilçe hem tarihi hem de doğal güzellikleriyle öne çıkan bir ilçedir.

Gevaş adının nereden geldiği tam olarak bilinmemektedir. Fakat Gevaş veya eski adıyla Vestan isminin nereden geldiği, kaynaklarda nasıl geçtiği, şehrin nasıl bir yer olduğu ile ilgili bilgi veren çeşitli tarihi kaynaklar mevcuttur. Orta Çağ döneminde Ostan,² Vestan veya Vastan olarak adlandırılmıştır. (Öney, 1990: 7). İbn Havkal ise, *Artsruni* hanedanından Zavazan, Van ve Vustan hâkimi İbn Dayrani'den bahsetmiştir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere Van'dan sonra zikredilen şehir Gevaş olmakla beraber eski adı da "Vustan" olarak kaynaklara geçmiştir.

Van bir kale olarak Urartu Devletinin başkenti Tuşba'nın özünü teşkil etmiştir. XI. -XIII. yüzyıllarda Van bir kale, Vustan (Vastan) ise orta büyüklükte bir şehir olarak tanımlanmıştır (Kılıç, 1997: 2). XIII. yüzyılda yaşamış olan ilim adamlarından Hamdullah Müstevfi Kazvini ise "*Nüzhet'ül Kulûb*" adlı eserinde daha önce büyük bir merkez olan Vastan'dan (Gevaş) bahsetmiştir. Gevaş'ın bu dönemde (XIII. yüzyıl) orta büyüklükte bir şehir olduğunu, suyunun bir dağdan geldiğini, bağ ve bahçeleri çok olan bir yer olduğunu açıkladıktan sonra, vergi gelirinin ise 53. 400 dinar olduğunu belirtmiştir (Talay, 1998: 38). 1046 yılında bölgeyi ziyaret eden Nâsır-ı Husrev de, "Sefernâme" adlı eserinde o dönem Vestan olarak bilinen Gevaş'ın; Van Gölü'nün güney kıyısında suyu bol, her tarafı yeşil ve enva-ı türlü meyvenin yetiştirildiği, mazgallı surları olan bir kaleyle tahkim edilmiş bir şehir olarak tanımlamıştır (Husrev, 1988: 167). Gevaş'tan bahseden bir diğer tarihi kaynak

² "Ostan", her türlü vergiden muaf, bir hükümdarın veya prensin imtiyazı olan bir şehir demektir. bk.*Uraflı Mateos Vekayi- Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev. Hrant D. Andreasyan, Ankara, 2000, d. n. 49, 126.

ise Evliya Çelebi'nin "Seyahatname" adlı eseridir. Evliya Çelebi, eserinde bu bölgeyi ziyaret ettiğini anlatarak o sırada hâkim olan beyliğin Abbasi Hanedanlığına mensup olduğunu bildirmiştir. Evliya Çelebi "Seyahatname"sinde "Eyalet-i Van'da azl kabul etmez hükümetleri bildirir" başlığı altında beyliği şöyle tarif etmektedir: "Evvela cümleden şebih-i hükümet-i Hakkar-i Al-i Abbasiyan Van'ın kiblesinde Vestan Kalesi ve Şatak Kalası aşar-ı kala-i Çölemerik'te sakin ulu hanlıktır ki kırk yedi bin askere maliktir." (Alikılıç, 2006: 35).

Gevaş adı tarihi kaynaklarda olduğu gibi halk arasında da "Vestan" olarak bilinmektedir. Bununla ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Halk arasında en yaygın rivayet şöyledir: Geçmişte Hakkâri, Ağrı gibi yakın çevreden hacca gitmek için gelenler Gevaş'ta toplanmakta burada dinlenmektedir. Diğer kabilelerin de toplanmasıyla yollarına devam etmektedir. Bu rivayetler çeşitlidir. Kimi sözlü kaynaklar ise hac yerine ticaret yolu üzerinde olduğu için yolcuların Gevaş'ta dinlendiğini belirtmektedir. Bu gibi rivayetlerin çoğu "Vestan" kelimesinin "yorgunluk giderilen yer", "dinlenen yer" şeklinde kullanıldığını anlatmaktadır.

Gevaş hem coğrafi olarak hem de ticari olarak yerleşmeye elverişli bir bölgedir. Bu da Gevaş'ın köklü bir tarihe sahip olmasını sağlamıştır. Bölgeye ilk yerleşmeler M.Ö. 5 binli yıllarda olmuştur. İlk önemli yerleşmelerin Gevaş yakınlarında bulunan Dilkaya Höyüğü, Ernis ve Alacahan olması Gevaş ve çevresinin önemini gösterir niteliktedir. (Çilingiroğlu, 1984: 25-29) Urartu devletinden önce küçük topluluklara ev sahipliği yaptığı dönemden, Osmanlı Devleti bünyesine girdiği döneme kadar birçok farklı topluluğun tarihine ışık tutmuş bir bölgedir.

Gevaş'ın tarihi ile ilgili kaynaklar çok azdır. Fakat elde edilen bilgilerden hareketle Gevaş ve çevresine yerleşen büyük küçük kırka yakın kabile, ileride Demir Çağ Anadolu'suna damgasını vuracak olan bir oluşumun içine girerek, önce Uriatri ve Nairi adı altında feodal beylikler, daha sonra ise Asur saldırılarına karşı direnç gösterebilmeleri için, M. Ö. IX. yüzyılda Urartu Krallığını kurarlar. (Belli, 1997:5). Herhangi bir düşman saldırısında kendilerini daha iyi savunabilmeleri için genellikle bölgeye hâkim tepe ve kayalıkları mesken seçmişlerdir. Urartuların Gevaş'taki

izlerine, bu yerleşim politikası doğrultusunda Gevaş'ın kuzeyinde bulunan Hişet (Karşıyaka) Mahallesi'nde görülmektedir. Van Gölü'ne ve çevreye hâkim bir tepe olan Şeyh İbrahim Mezarlığı ve çevresinde rastlanılmaktadır. Burada ana kayanın düzleştirilmesiyle oluşturulmuş yapı temelleri, açık hava tapınma alanları ile bir kısmı bugün bile ayakta olan bir kale, Urartuların, Gevaş'taki varlığına işaret eden izlerinden bazılarıdır (Başak, 1999:7-9). Urartular dışında bölgeye hâkim olan diğer devletler ise Sümerler, Asurlular, Persler, Ermeni Prenslükleri, Bizanslılar ve Osmanlı Devleti sayılabilir.

M.Ö. 8-9'lu yüzyıllarda Urartuların bu bölgeye yerleştiği, M.Ö. 5 bin yıllarında Sümerlerin buradan Mezopotamya'ya geçtiği, yine aynı yüzyıllarda Medlerin ve Asurluların istilasına uğradığı, kısa bir süre sonra ise Pers İmparatoru Koror zamanında parlak bir uygarlık yaşadığı rivayet edilmektedir. M.S. 639 yılında ise Hz. Ömer'in komutanlarından Abdurrahman zamanında fethedilerek İslam topraklarına dâhil edilmiştir. Sonraki yıllar da Araplar ile Bizanslılar arasında el değiştiren Gevaş yöresi, Selçuklu Türklerinin bölgeye gelerek yerleşmelerine kadar sürekli hâkimiyet değişikliğine uğramıştır.

Tarihi kaynaklarda Gevaş, vasal Ermeni krallıklarından Vaspurakan'ın³ (Öney, 1990: 7) başkenti olduğu zikredilmektedir (Uluçam, 2000: 200) Vaspurakan'ın şehirleri arasında Maku, Tebriz, Van, Bargiri, Erciş, Hakkâri ve Hoşap bulunmaktadır (Uras, 1987: 192, Honigman, 1970: 168). Abbasilerin koruması altında olan Vaspurakan Krallığı'nın yıkılmasından sonra Ahlatşahlar'dan itibaren Van Gölü Havzasını elinde tutan egemen güçlerin altında kalan Gevaş, Orta Çağ sonrasında önemli bir ticaret merkezi olarak tarihe geçmiştir (Uluçam, 2000: 200). Ortaçağ'da ise Van ve çevresi Urartu dönemindeki parlak zamanını yaşayamamıştır. Hatta büyük ölçüde terk edilen Van'ın yerini 35 km. güneyde yer alan Vastan (Gevaş) almıştır (Tuncer, 2018: 5). Orta Çağ döneminde "Vestan" olarak adlandırılmıştır. Bölgenin en önemli beyliklerinden Dilmaçlıların ilk kurulduğu yer

³ Vaspurakan III. VII. yüzyılları arasında İran'da yaşamış soylu bir ailenin ismidir. Coğrafi olarak Van ve çevresi için kullanılmıştır.

olması ve bağlı bulunduğu Van'a 40 km yakınlıkta bulunması konumu açısından önemli olmuştur (Taşçı, 2013: 59-60).

Selçukluların bölgeye ilk gelişleri 1018 yılında Çağrı Bey zamanında olmuştur. Horasan, Rey ve Azerbaycan yolu ile Anadolu akınına çıkan Çağrı Bey kendisine katılan Türkmenlerle birlikte, üç bin kişilik bir orduyla Van Gölü havzasındaki küçük Ermeni Vaspurakan Prensiğini aldı (Turan, 1984: 14). Bunun üzerine Vaspurakan prensi Senemkerim 1021 yılında ülkesini Bizans imparatoruna teslim etti. *Bizanslılar, 1022 yılında bir "katapanolluk" kurdukları Vaspurakan bölgesinin Ostan (Gevaş), Kengever, Büyük Alba (Başkale) ve Hoşap Kalelerine asker yerleştirmişlerdir* (F. Kırzioğlu, 1982'den aktaran Top, 1996 s.13). Bizans hâkimiyeti sürekli olarak düzenlenen Türk akınları ile sarsılmıştır (Turan, 1984: 14). Sürekli yapılan akınlar ile Tuğrul Bey 1054 yılında bizzat Van Gölü çevresini yani bugünkü Gevaş olarak bilinen bölgeyi hâkimiyeti altına almıştır. 1054 yılında Selçukluların egemenliğine girmesiyle ilk yerleşmeler başlamıştır. 1071 yılında Malazgirt Zaferi ile Anadolu kapılarının Türklere açılması ile "Vaspurakan" adlı Gevaş şehri bir Türk şehri olmuştur. Bu süreçte Ermeni topluluklarla Müslüman topluluklar uzun yıllar boyunca birlik ve beraberlik içinde yaşamışlardır. Yerleşik Müslümanların karakterleri gereği inanç örf ve geleneklerine bağlı oldukları gibi kendilerinden olmayan komşularının da bu yaşantılarına yardımcı olmaları münasebetiyle Gevaş bölgede bir huzur şehri haline gelmiştir.⁴ 1243 yılına gelindiğinde Selçuklu ve Moğol çatışması gerçekleşir. Selçuklu Devleti, Moğollara yenilir ve bölgedeki İlhanlı idaresi başlar. Bu tarihlerden sonra Karakoyunlu ve Akkoyunlular ortaya çıkar. XIV. Yüzyıldan itibaren Kuzey Suriye'deki Türkmenler arasında önemli bir Bayat kümesinin yaşamakta olduğunu ve daha sonra Karakoyunlu ve hatta Akkoyunluların yöredeki Türkmenleri hâkimiyeti altına alarak teşkilatlandırdıkları da bilinmektedir (Aşan, 1992: 58).

Abbâsi Hânedânı mensubu beyler birkaç kola ayrılmışlardır. Bunlardan biri de İzzeddînîler'dir. Bu kol varlığını birkaç yüzyıl devam ettirmiştir. Bu hanedan daha çok Van civarına hâkim olmuştur. Şah İsmail, Akkoyunlular üzerine yürüdüğünde

⁴<http://www.gevas.gov.tr/tarihi> (Erişim Tarihi: 10.12.2018)

Van ve çevresinde İzzeddîn Hanedanından II. Zahid bin İzzeddin hâkim idi. Safevilerin Van'ı ele geçirdikleri sırada Van'a İzzeddîn Hânedânın sahip olduğu hususunda Osmanlı Arşiv belgelerinde de bazı bilgiler bulunmaktadır. 30 Ekim 1570 (Selh-i Cemaziyel-evvel 978) tarihinde Van Beylerbeyi'ne gönderilen bir hükümden, Hakkâri Beyi Zeynel'in merkeze mektup gönderip, dedesi tarafından Van şehrinde yaptırılan Hacı İzzeddîn Şîr Medresesi'ni, Kızılbaşlar'ın Van'ı dedesinin elinden aldıkları sırada yıkmaları üzerine, bu medresenin vakıf gelirleri içindeki bazı köylerin kendisine verilmesini talep ettiği tespit edilmektedir (Alikılıç, 2006: 36).

Bu kayıttan da anlaşılacağı üzere, Safevîlerin Van'ı İzzeddîn Hanedanı'nın elinden almıştır. Bundan daha da önemli olan ise Osmanlı döneminde Hakkâri'de uzun süre burayı ocaklık yoluyla idare edecek olan Zeynel Bey sülâlesinin (İrisân Beylerinin) İzzeddînlî sülâlesi ile akraba olduğu hatta devamı oldukları belgelenmiştir (Kılıç, 1997: 13).

Timur'un gelişinden önce de idarelerine rastlanan İzzeddiniler, her zaman basiretli davranmış ve kuvvetli olanlarla iyi ilişkilerde bulunmuşlardı. İzzeddiniler, Safeviler'in Van'ı işgalinde de aynı politikayı Şah İsmail'e karşı göstermekle, Van ve çevresinin daha fazla yıkılıp yakılmasına engel olmuşlardır (Göyünç, 1988: 1999).

XIV. Yüzyılın başlarında Hakkâri ve Van'a hâkim olan ve o dönem kayıtlarda "Van Beyleri" olarak geçen İrisân Beyleri Van'da çeşitli vakfiyeler yapmışlardır. Bunlardan birisi de Emîr İzzeddîn Şîr bin İmâdüddîn adına yapılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan Vakfiye defterindeki bir kayıta, Van beyi olarak zikredilen "Emîr İzzeddîn Şîr bin İmâdüddîn'in Hülâfa-i Râşîdîn sülâlesinden Ali-i Abbâs'ın medâr-ı iftiharî" olduğu yazılıdır. 716/1315 tarihli yöre ile ilgili bir vakfiyedeki kayda göre bu tarihte Van Beyi'nin İzzeddîn Şîr bin İmâdüddîn olduğu anlaşılmaktadır. Yine bu tarihte İzzeddîn Mücellâ II (Emîr İzzeddîn Şîr ibni İmâdüddîn Melik Esed) yörede Vestan (Gevaş) ve Van'ı da içerisine alan geniş bir toprak parçasına hâkim olduğu bilinmektedir (Alikılıç, 2006: 44-45).

Bahsi geçen İzzeddin Şir Medresesi, Gevaş'ta bulunmaktadır. Vakıf olarak medreseye verilen köyler de zaviye olarak adlandırılmıştır. Bunlardan birkaçı da Gevaş'ta bulunup isimleri şu şekildedir: “Hacı Zive Zaviyesi⁵, Şeyh Hüseyin Zaviyesi, Ferecullah Zaviyesi, Zahid Bey Zaviyesi, Hacı Zeyneddin Zaviyesi, Sultan Selim İbrahim Zaviyesi, Pir Acem Zaviyesi.”(Kılıç, 1998: 301).

Doğu Anadolu Bölgesinde önemli bir yerleşim ve ticaret merkezi olan ve Van şehrinin ticaret yolu üzerinde bulunan Gevaş ilçesi, birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı gibi yoldan geçen yolculara da kucak açmıştır. Yukarıda da ele alınan zaviyeler aracılığıyla yolcuların ihtiyaçları karşılanmıştır. Gevaş, 16 ve 17. yüzyılda Osmanlı Devleti hâkimiyetine girince Van sancağına bağlı bir nahiye, bir kaza konumunda yer almış ve bu zaviyeler de aynı şekilde görevlerini devam ettirip vakıf adı altında resmileşmiştir.

Van ve ilçelerinden biri olan Gevaş, Osmanlı hâkimiyetine girmeden önce müstahkem bir kale şehir görünümündeydi. Osmanlı döneminde bu görünümünden kurtularak şehir hayatına özgü bir yerleşim kurulmuştur. Şehir, vakıfların ve belli kurumların oluşturulmasıyla gittikçe gelişen bir ilçe haline gelmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde Van Beylerbeyliği kurulmasına rağmen Hakkâri'deki İrisan Beyliği, Osmanlı padişahlarının özel imtiyazıyla Osmanlıya bağlı olarak beyliklerini devam ettirmişlerdir. Bu dönemde beylik merkezi bazen Vastan (Gevaş), bazen de Hakkâri (Çölemerik) olmuştur.

17 yy. 'da Van şehrinde yaşayan Ermeniler ile Müslümanlar arasında şehir hayatının getirdiği bazı olaylar dışında çok önemli bir olay olmamıştır. Bunda Osmanlı yönetiminin her döneminde uyguladığı hoşgörü politikasının etkisi önemli bir rol oynamıştır.

Osmanlı idaresindeki topraklarda yaşayan diğer halklarla birlikte asırlarca yerli halkla dostça ilişkilerde bulunan Ermeniler, XIX. yüzyılın sonlarında dış kaynaklı kışkırtıcıların devreye girmesiyle harekete geçerler. 1895 yılında hız

⁵ Konuyla ilgili bir çalışmamız mevcuttur.

kazanan kışkırtmalar ve baskılar 1915'te doruğa çıkarak giderek ayrılıkçı Ermeni çetecilerin imha hareketine dönüşmüştür. Yaşananlar karşısında daha fazla direnemeyen halk, canını kurtarabilmek için batıya göç etmek zorunda bırakılır. Seferberlik denen bu hazin ve zorunlu göçle, yaklaşık halkın dörtte üçü göç etmek zorunda kalır. Bu zorunlu göç, 31 Mart 1918 yılında Türk birliklerinin bölgeyi düşman işgalinden kurtarmasıyla son bulur.

Tarih boyunca birçok devletin, farklı toplumların istilasına uğrayan bölgeye birçok farklı devlet hâkim olmuştur. İnsanoğlu her zaman kendi yaşam koşullarına uyan, geçimini sağlayabileceği coğrafyaları kendine yerleşke olarak seçer. Gevaş'ın da verimli topraklara sahip olması, uygun iklim koşullarının olması ve işlek ticaret yollarının güzergâhı üzerinde olması gibi nedenlerle birçok topluluk ve devlet tarafından yerleşim yeri olarak seçilmiştir.

2.2. Bölgenin Coğrafi Özellikleri

Van ve çevresi tarih boyunca birçok topluluğun yerleşim yeri olmuştur. Hatta ilk yerleşmelerin gerçekleştiği yerlerden biridir. Van'ın ilçelerinde biri olan Gevaş'ta bu yerleşmelere yakın bir konumda yer almıştır. İlk yerleşmelerin burada gerçekleşmesinin sebebi muhtemeldir ki iklim, toprak yapısı gibi coğrafi unsurların iyi olması ve yaşanılabilir seviyede olmasıdır. 19. Yy. Fransız seyyahlarının da bölgeyi ziyaret ettiği bilinmektedir. Ziyaretleri sırasında Gevaş hakkında “bol miktarda meyve ağaçları bulunduğu” (Mangaltepe, 2005: 104) notunu düşmüşlerdir. Hem geçmişte hem de günümüzde doğal ve yemyeşil görünümüyle dikkat çektiği görülmektedir. Bu coğrafi unsurlar Gevaş yöresini, hem doğal güzellikler hem de tarihi güzellikler açısından önemli bir şehir konumuna getirmiştir.

Gevaş şehri, Van'ın güneydoğusunda bulunur ve Van'a 40 km uzaklıktadır. Van-Tatvan karayolu üzerinde yer almaktadır. Van Gölü'ne kıyısı bulunmakla birlikte Güneydoğu Torosların kuzeyindeki Çadır Dağı'nın eteklerinde kurulmuştur. Çadır Dağı halk arasında “Artos Dağı” adıyla anılmaktadır. Bir tarafında dağ bir tarafında göl bulunan ve bir vadi içerisinde kurulan yerleşme, bir doğa harikası şehir haline gelmiştir. Yeşilliği ve iklimi ile öne çıkan Gevaş, yerli yabancı turistlerin de

odağı haline gelmiştir. Bunda en önemli etki ise Van Gölü'nde yer alan Akdamar Adası ve Kilisesi, Altınşaç Kilisesi, Halime Hatun Kümbeti, Selçuklu Mezarlığı, Abalı Kayak Merkezi, Urartuların ilk yerleşim yeri olarak bilinen Hişet Kalesi kalıntıları, İzzeddin Şir Cami gibi birçok yapının hem doğal hem de tarihi güzellikleri gözler önüne sermektedir.

Kasabanın hemen kuzeybatısında, Çadır Dağı'nın kıyıya kadar sokulan bir uzantısının üzerindeki tepeye yerleşmiş olan Hişet kalesinin ilkçağlardan beri kullanıldığına bakılırsa eski bir yerleşme yeridir. Engebeli ve yüksek Güneydoğu Toroslar ile geniş alan kaplayan Van Gölü arasında çevresine göre nispeten uygun iklim şartları, sahip olduğu tarım arazisi, içme ve kullanma suyunun teminindeki kolaylık ile kolayca savunmaya uygun kalesi yerleşmenin yer seçimi ve sürekliliği üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca yerleşmenin sürekliliği üzerinde, sahip olduğu doğal şartlar nedeniyle doğu-batı ve kuzey-güney istikametlerindeki kara ulaşımının tarih boyunca zorunlu olarak buradan geçmesinin de rolü vardır. Kasabanın hemen kuzeybatı yanında bir tepe üzerine bina edilmiş olan Hişet kalesinin mevcudiyetine bakılırsa, Van'dan batıya yönelen kara yolu ulaşımı üzerinde yol güvenliğini sağlama ve bir konaklama noktası olma özelliğini uzun süre korumuştur. Güvenlik endişesi ortadan kalktıktan sonra kale terk edilmiş ve yerleşme Çadır Dağı eteğindeki geniş araziye doğru yayılmaya başlamıştır (Alaeddinoğlu, 2007: 88-89).

Gevaş yöresi, sahip olduğu tarihi ve kültürel eserler ile doğal güzellikler turizm açısından ilgi çekecek potansiyele sahiptir. Yöre içerisindeki Van Gölü kıyıları, yeşil ve mavinin bütünleştiği sahilleri, küçük koylar ve falezlerin önünde yar alan kumsalları ile güneşlenme ve sahil turizmine elverişlidir ve eğlen-dinlen amaçlı kullanılan alanların başında gelir. Yöre, sahil turizmi faaliyeti için uygun iklim şartlarına sahip olup, aylık ortalama sıcaklıkların 20 °C'nin üzerinde olduğu devre, turizm sezonu olarak kabul edildiğine göre Haziran-Eylül devresinde dört aylık turizm sezonu bulmaktadır. Ayrıca saha, su sporları, doğa sporları, kış turizmi ve yayla turizmi potansiyeline de sahiptir. Yöreye gelen turistlerin ilgisini Akdamar kilisesi başta olmak üzere, İzzeddin Şir Camii, Halime Hatun Kümbeti, Hişet Kalesi, Selçuklu mezarlığı, Altınşaç kilisesi vb. gibi tarihi - kültürel eserler çekmektedir. Gevaş'ta bulunan plajlar ve kamp alanlarında özellikle yaz aylarında yoğun bir

faaliyet görülmektedir. Bu dönemde Gevaş, daha canlı ve hareketlidir (Alaeddinoğlu vd. 2007: 103-104).

2.3. Bölgenin Ekonomik Özellikleri

Gevaş'ın ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Tarım açısından birçok sebze, meyve, tahıl yetişmektedir. Bunlardan en yaygın olanı ise ceviz, elma, şeker pancarı, buğday, kavun vs. gibi ürünlerdir. Hayvancılıktan elde edilen ürünler de ekonomik açıdan önemlidir. Özellikle peynircilik açısından gelişme göstermektedir. Van'ın birçok yerinde yapılan otlu peynir Gevaş'ta da yapılmaktadır. Otlu peynir yaz sonuna doğru yapılır, küplere konularak toprak altına gömülür, kışın için saklanır. Otlu peynirin özellikle ilkbahar da sütün ve otun bol olduğu bir mevsimde yapılması öne çıkan bir durumdur. Çoğu ailenin yaylalara çıkarak elde ettiği sütü peynir yapması hem günlük ihtiyaçları için hem geçim açısından da önem arz etmektedir. Hatta çevre ilçelerden Çatak ve Bahçesaray'da yapılan peynirler Gevaş'ta satılmaktadır. Çatak ve Bahçesaray'ın Van merkeze uzaklığı dolayısıyla çoğu alışverişler, resmi işler vs. gibi durumlar Gevaş'ta yapılmaktadır.

Kasabanın hemen kuzeybatısında bir tepe üzerine bina edilmiş olan fakat şuan sadece izleri kalan Hişet kalesinin mevcudiyetine bakılırsa, Van'dan batıya yönelen kara yolu ulaşımı üzerinde yol güvenliğini sağlama ve bir konaklama noktası olma özelliğini uzun süre korumuştur. Güvenlik endişesi ortadan kalktıktan sonra kale terk edilmiş ve yerleşme Çadır Dağı eteğindeki geniş araziye doğru yayılmıştır. Gevaş dar kırsal alanın kısıtlı tarım ve hayvan ürünlerinin pazarladığı, idare ve genel kamu hizmetlerin yoğunlaştığı bir merkez özelliği taşımaktadır. Ticari bir merkezin belirmeye başladığı kasabada, birkaç caddede yoğunlaşma dışında fonksiyonlara bağlı bir mekânsal farklılaşma yeterince ortaya çıkmamıştır. Genel kamu hizmetlerinin hâkimiyeti, iktisadi mekânsal kullanım oranlarında da kendini göstermektedir. Sanayi ve ticaret alanlarının çok dar alan kapladığı yerleşmede, ticaret faaliyetleri büyük oranda temel ihtiyaçlara dayanan perakende satışa yöneliktir. İmalat ve tamirata yönelik küçük atölyelerde ise üretim ve satış beraber yapılmakta olup, üretimin esasını temel ihtiyaçlar oluşturmaktadır (Alaeddinoğlu vd. 2007: 112).

Tarım ve hayvan ürünlerini az da olsa dışarıdan gelenlere pazarlandığı gibi ticaret, idare ve genel kamu hizmetlerinin de gerçekleştiği bir şehirdir. Yöre de ortalama yükseltinin fazla olması, yüksek eğitim değerleri, su ve toprak şartlarının uygun olmayışı gibi nedenlerle ziraat yapılacak alanların sınırlı olması yanında, yetiştirilebilecek ürünlerin çeşidi ve miktarı da azdır. Bu açıdan Gevaş'ın sahip olduğu tarım alanları ve nispeten uygun şartlar, yerleşmenin kuruluş yerini belirlediği gibi, sağladığı birikimlerle çevresine göre merkezi bir konuma gelmesine ve şehirleşme sürecinin başlamasına yardımcı olmuştur. Gevaş ana varlığını her şeyden evvel Van Gölü ve Gevaş Deresi'nin birlikte oluşturduğu olduğu ovaya borçludur. Bu ova sağladığı tarım potansiyeli nedeni ile hemen her dönemde yerleşmede yaşamın vazgeçilmez kaynağı olmuştur. Gevaş'ta yerleşmeyi zirai alanlardan tamamen soyutlamak mümkün değildir (Alaeddinoğlu, 2007: 105).

Halk, tarım ve hayvancılık dışında balıkçılıkla da geçimini sağlamaktadır. İnci kefali diye de adlandırılan Van balığı, Gevaş ilçe sahilinde avlanarak satılmakta ya da kış için tuzlanarak saklanmaktadır. Az kılçıklı ve lezzetli olan bu balık türü, sahil piknik alanlarında da sunulmaktadır.

Gevaş, Van Gölü'nün sahil kenarında kurulduğu için turizm açısından önemli bir ilçedir. İlçenin sahil kenarına çeşitli piknik, kamp ve dinlenme alanlarının kurulması, ilçeye hem turizm açısından hem de ekonomik açıdan katkı sağlamıştır. Van Gölü sahili dışında yörede sık sık ziyaret edilen tarihi yerler ve turistik eserler de bulunmaktadır. Bunlar içerisinde en bilineni Akdamar Adası'dır. Adaya en sık ziyaretler Gevaş sahilinden kalkan gemilerle yapılmaktadır. Bahar aylarında yapılan ayin ile de yerli ve yabancı birçok turist ilçe ziyaretine gerçekleşmektedir. Akdamar Adası dışında turistlerin ilgi odağı haline gelen tarihi yerler de vardır. Bunlar arasında İzzeddin Şiir Cami ve Külliyesi, Halime Hatun Kümbeti, Selçuklu Mezarlığı sayılabilir.

2.4. Bölgenin Sosyo-Kültürel Yapısı

Köklü ve yerleşik bir geçmişe sahip olan Gevaş şehri, geçmişten bugüne getirdiği gelenek, görenek gibi kültürel özelliklerini bugüne harmanlayarak geleceğe

taşımaya devam eden bir şehirdir. Alan çalışması sırasında karşılaşılan bazı kültürel unsurların hala devam etmesi bunun bir göstergesidir. Bunlardan en önemlisi doğum, ölüm, düğün gibi önemli günler de görülen ritüel ve geleneklerin sürdürülmesidir.

Gevaş, geçmişten bugüne birçok medeniyete ev sahipliği yapan bir şehirdir. Öte yandan bu medeniyetlerin yaşam şekli, geleceğe taşıdıkları tarihi yapılar gibi yaşadıkları birçok unsur aslında bu topraklarda izlerini bırakmıştır. Bu izler yeni ve sonraki medeniyetler tarafından işlenerek gelecek olan yeni nesillere ve medeniyetlere aktarılmıştır. Bunun en önemli örneğini Akdamar Adası Kilisesi'ndeki duvar resimleridir. Bunlar ilk görüşte pek anlam ihtiva etmese de aslında geçmişe dair birçok unsuru içinde barındırmaktadır. Hayvanları nasıl avladıkları, yaşam mücadeleleri gibi birçok yaşamsal unsur. Bu verilen örnek maddi kültürel bir unsurdur. Bunlar dışında sözlü kültürel unsurlar vardır ki bunlar kuşaktan kuşağa, ağızdan ağza yayılarak geleceğe aktarılan unsurlardır. Kültür aracılığıyla gelecek, geçmişin kalıntıları üzerine kurulmuş yeni bir yapı haline dönüşmüştür.

Gevaş, tarihi olarak önemli bir nokta da bulunsa da okuma yazmanın düşük olması, eğitimin diğer il ve ilçelere göre daha geç başlaması gibi nedenler sözlü kültür ürünlerini olumlu yönde etkilemiştir. Eğitimin, okuma yazmanın geç dönemlerde yerleşmesi halkın yaşam tarzını, gelenek ve göreneklerini, günlük mücadelelerini sözlü kültür aracılığıyla geleceğe iletmesine sebep olmuştur. İşte bundan dolayı da ilçe de halen geleneklerin yaygın olması ve sözlü kültür ürünlerinden olan efsane, masal, hikâye gibi anlatımların halen halk arasında anlatılması şehrin kültürel canlılığını göstermesi açısından önemlidir.

Her yörenin kendine özgü gelenek ve kültürel özellikleri olduğu gibi Gevaş'ın da kendine özgü gelenekleri ve kültürel özellikleri vardır. Hatta Gevaş ve mahalleleri arasında bile bu farkları görmek mümkündür. Van'ın Büyükşehir olması ile köyler, mahalle statüsüne getirilmiştir. Dolayısıyla merkez mahallerinde ve eski adlandırmayla köyler arasında bu tür farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar yöresel konuşma farklılığından yöresel yemeklerin yapım şekillerine kadar her türlü kültürel unsur arasında görülmektedir. Bütün bunlar Gevaş'ın kültürel zenginliğini göstermesi açısından önemlidir

Gevaş'ın yaygın gelenekleri arasında geçmişten bugüne devam eden anlatı geleneği, doğum, düğün, ölüm gibi gelenekleri ve ritüelleri geçmişteki gibi çok yaygın olmasa da sürdürülmekte ve hatta günümüz koşullarıyla da şekillendiği söylenebilir. Bunlardan göze çarpan en önemli özellikse konuyla da bağlantılı olan düğün gelenekleridir. Geçmişte orkestra, hoparlör gibi unsurlar bulunmadığı için her köyde ya da belli bir köyde gür sesli bir düğün sanatçısı olur ve düğünlere çağrılarak halay başı yapılırdı. Halay başı tarifinden kasıt halayın en önünde hem söyler hem de oynayan halk arasında tanınan ve bilinen kişilerin olmasıdır. Bunun dışında belli köylerde öne çıkan anlatıcılar bulunmaktadır. Bu anlatıcılar düğünler de ve özel günlerde köyleri dolaşarak hikâyelerini anlatır. Hatta alan çalışması sırasında kayıt edilen bir ayrıntı da anlatıcı köylerden özel olarak habercilerin gönderilerek anlatıcıları, düğünün bulunduğu köye götürdüğünü belirtmektedir. Köye gidildiğinde özel olarak karşılandığı ve düğün evinde ya da eğer hava sıcaksa dışarıda, soğuksa köyde bilinen bir evin en büyük salonuna geçilerek hikâyeler anlatıldığı belirtilmektedir. Bu anlatımlar sırasında köyün hepsi hazır bulunmakta ve sessizce dinlemektedir. Birkaç gün süren anlatımlar sonrasında eve döndüğü anlatılmaktadır. Bu anekdottan da anlaşılacağı üzere geçmişte köklü bir anlatı geleneği yaşatılmaktadır.

Düğün geleneklerinde göze çarpan bir durum da düğünden birkaç gece önce başlayan eğlencelerdir. 4-5 gün önce başlayan bu eğlenceler her gece düğüne kadar sürer. Davetliler düğün evine gelip müzik eşliğinde halay çeker. Bu geçmişte halay şeklinde değil de halk arasında oynanan oyunlardı. Hatta bazı köylerde masal anlatma şeklindeydi. Köy seyirlik oyunlarına da benzeyen bu oyunlarla ve anlatılan hikâyelerle hem bir araya gelmiş hem de birlikte vakit geçirilmiş oluyordu. Bu durum topluluğun birlikteliğini ve toplumsal eğlence kültürünü gösterir.

Anadolu'nun çoğu yerinde görünen arife günü hazırlıkları Gevaş yöresinde de görülmektedir. Arife günü, belli başlı mahallelerde yapılan gözlemler ve araştırmalar neticesinde bu hazırlıklara rastlanılmıştır. Ramazana hazırlık veya bayrama hazırlık adı altında yörede belli bir süre yetecek kadar tandır ekmeği, cevizli çörek, baklava gibi yiyecekler yapılmaktadır. Gevaş'ta yaşayan kadınlarla yapılan bir görüşme sırasında bazı kadınlar annelerinin, anneanne ve babaannelerinin hatta daha da

geçmişe götürülecek kadar uzun yıllar boyunca bu tür hazırlıkları yaptıklarını anlatmaktadır. Birkaç komşu kadının bir araya gelerek hem yardımlaşarak hem de sohbet ederek yaptıkları bu hazırlıklar komşuluk ilişkilerini ve aralarındaki iletişimi göstermesi açısından önemlidir. Görüşmeler sırasında karşılaşılan bir başka unsur ise komşular arasında ekmek pişiremeyen veya çörek yapamayan bazı komşular için paketlenip evlerine gönderilmesidir. Tandırlar yakılarak 4-5 kadının tandır başında hem ekmek pişirerek hem de sohbet ettiği canlı bir kültürel bir ortam söz konusudur. Bu ortamda eski hikâyelerin ve komik anlatımların da sergilendiği görülmektedir. Bu durum anlatı geleneğini canlı kılmakla birlikte kültürel aktarımın da gerçekleşmesini sağlamaktadır. Böyle bir ortam da dertlerin ve sıkıntıların da anlatıldığı görülmektedir. Kimi zaman gelin kaynana sıkıntılarının dile getirildiği kimi zamanda karı-koca arasında gerçekleşen sıkıntıların anlatıldığı kimi zaman ise çocukların sıkıntılarının anlatıldığı bir takım meclislere dönüşmüştür. Ve tabii sadece sıkıntılar da anlatılmaz. Geleceğe dair beklentiler, başarılar, hayaller vs. anlatılır. Tandır başı muhabbet olarak da adlandıracağımız bu canlı ortamlar da geçmişte başka bir aktivite de yapılmaktaydı. Kadınların ekmek pişirdikten sonra dinlenmeye çekildiği, tandırın da soğumaya bırakıldığı bir vakitte (özellikle kışın) çocuklar veya gençler ayaklarını tandıra sarkıtarak tandırın kenarına oturur ve birbirlerine hikâyeye anlatıp oyunlar oynarlardı. Görüşülen kişilerin çoğu bu şekilde bir takım hikâyeler ve oyunlar öğrendiklerini belirtmektedir. Hatta kendi büyüklerinin de bu şekilde bazı hikâyeleri ve oyunları öğrendiklerini eklemektedirler. Dolayısıyla Gevaş yöresinde geçmişte canlı bir kültürel ortam ve anlatı geleneği yaşatılmaktaydı. Geçmişe nazaran yaygın olmasa da bu canlı ortamların sürdürüldüğü söylenebilir.

2.5. Bölgesel ve Sosyal Çevre Şartlarının Halk Anlatılarına ve Anlatıma Etkisi

Halk anlatılarının oluştuğu sosyal, ekonomik, coğrafi ve kültürel ortam ile şartlar anlatıma ve anlatıya etki etmektedir. Bir halk anlatısı ele alınırken sadece metin veya anlatıcıyla yetinmek anlatının oluştuğu ortamın göz ardı edilmesine sebep olmuştur. Bu durum halk anlatılarının oluştuğu bölgesel şartları da inceleme dışına itmiştir. Fakat halk anlatılarının anlatıldığı icra ortamı önemli olduğu gibi sosyal çevre denilen bölgesel ortam ve şartlar da önemlidir.

Anlatıcılar dinleyici kitlesinin durumuna göre anlatımı sadeleştirir, somutlaştırır ya da daha kalıcı ve anlaşılır olması için anlatımında değişikliğe gidebilir. Bu değişiklik konu veya olay örgüsünde olmayıp mekân ve kahraman isimlerinde olmaktadır. Çalışma kapsamında ele alınan anlatıcılar dinleyicilerin daha rahat anlaması ve mesafe açısından uzaklığı tahayyül edebilmeleri için Van ve Gevaş'tan bir takım bazı köy veya ilçe isimleri kullanmışlardır. Bu durumda anlatıcının komşu köy ve şehirleri bildiği ve bunu da anlatılarında kullanabildiğini göstermektedir. Kullanılan köy ve şehir isimleri dinleyicinin bildiği duyduğu kavramlar olduğu için hikâyeleri böylece kendilerine daha yakın hissetmektedirler.

Halk anlatıları durağan ve ölü metin olmadıkları için canlı metinlerdir. Yaşayan dönemden, siyasi ve tarihi olaylardan hatta kültürel değişikliklerden soyutlanamaz. Performans Kuramına göre “sosyal bir olay” olarak ele alınmasının sebebi de budur. Yaşayan dönemden, etkilerinden ve hatta toplumdaki soyutlanan bir metin halk anlatısı olmaktan da uzaklaşır. Çünkü toplumu etkileyen her türlü tesir halk anlatılarını da etkiler. Toplumda etki eden sosyal şartlar ve çevresel etmenler toplumu oluşturan bireyi etkilemiştir. Dolayısıyla halkın oluşturduğu bu anlatılarının etkilenmesi yadsınamaz. Toplum her dönemde farklı sorunlarla farklı toplumsal koşullarla yüzleşmektedir. Bu da halk anlatılarının anlatıldığı her dönemde farklı etkiler içine girmesine sebep olmuştur. Anlatıldığı çağın ve dönemin etkisi altına girer. Canlı bir varlık gibi her anlatımda yeniden doğar ve yeniden şekillenir. Bu yüzden de halk anlatıları belli dönemlerde tekrardan anlatılmalıdır. Böylece toplumdaki değişikliklerin, yeni sosyal olayların toplumu ve insanı nasıl etkilediği görülebilir. Çünkü anlatıcılar tarihe, coğrafyaya ve kültürel unsurlara hâkimdirler. Bunu da her fırsatta anlatılarında sezdirmektedirler.

Han ve Halit adlı hikâyede anlatıcı, geçmişte Çatak'ta bir kuraklığın olduğunu ve bu yüzden de halkın çoğunluğunun İran'a gittiğini belirtmektedir. Bu ifade coğrafi etkilerin toplum hayatına etkisini gösterdiği gibi tarihi bir takım bilgiler de vermektedir. Derlenen metinlerde bunun gibi birçok ifadeyle karşılaşmak mümkündür. Bu ifadelerin çoğu Gevaş ve çevresiyle ilgili olmaktadır. Gevaş şehri Çatak, Bahçesaray gibi yakın ilçelerle sürekli bir iletişim ve etkileşim içerisinde. Bu ilçeler alışverişlerinin çoğunu Gevaş'ta gerçekleştirmekle birlikte geçmişten

bugüne kadar sürekli belli amaçlarla Gevaş'a geliş ve gidişler de bulunurlar. Çalışma kapsamında görüşülen çoğu kişi bu etkileşimden bahsetmekte hatta Gevaş'tan bu ilçelere ya da o ilçelerden Gevaş'a halk anlatısı icrası içinde gidildiği belirtilmektedir.

Hasan Bey ile Kâhyası Ali adlı hikâye de Bulgaristan savaşından bahsedilmekte ve bunun için beyliklerden asker toplandığı anlatılmaktadır. Bundan hareketle tarihi bilgilerden ve etkilerden yararlanıldığı görülür. Yine aynı Şekilde Ebabekir Ağa adlı halk anlatısında bir Ermeni baskınından bahsedilmesi bu tarihi etkileri göstermektedir. Gevaş ve çevresinde geçmişte ağa – bey gibi bir takım sınıflandırmaların yapıldığı ve bu tür adlandırmaların kullanıldığı bilinmektedir. Metinler de bunun da yansımalarını görmek mümkündür.

Toplumun değer yargılarının ve sosyo-kültürel yaşam tarzının yansımalarını halk anlatılarında görmek mümkündür. Yardımlaşmaya önem verilmesi, gelen misafire ikramın ve hürmetin önemi, namus kavramı, selamlaşmanın önemi gibi birçok toplumsal değer ve düşünce yapısı halk anlatılarında ön plana çıkmaktadır. Hatta anlatıcı toplum içinde görülen yoğun selamlaşmadan dolayı Çinli bir prensesi de "Selamün Aleyküm", "Aleyküm Selam" Şeklinde konuşturmuştur. Toplum içinde birbirinin hiç tanımayan kişiler bile karşılaştıklarında birbirine selam vermektedir. Derlenen halk anlatılarının çoğunda selamlaşmanın örneklerini görmek mümkündür. Çalışma kapsamında derlenen anlatılarda namus kavramı üzerinde de durulmaktadır. Halk anlatılarındaki eşler, birbirine sadakatle bağlanmakta ve ikinci bir evlilik yapması istendiğinde ölümü yeğlemektedirler. Derlenen Hasan ile Nazan, Ebabekir Ağa, Halil Bey ile Kâhyası Halo, Sanem Hanım, Sinem Hanım gibi hikayelerde namus kavramının ne çıktığı görülmektedir. Eşler birbirine sadakatle bağlanmakta ve ikinci bir evliliğe karşı çıkmaktadırlar.

Bölgesel zellikler kültürü, toplumu ve toplumun bttn etkinliklerini Şekillendirir. Dolaylı olarak bölgenin coğrafi koşulları da kültürü, toplumu ve bu iki kavramın ortak noktası olan sözlü kültür ürünlerini de etkiler. Halkın yaşadığı coğrafyanın soğuk olması ve tarım ile hayvancılığa elverişli olması günlük uğraşlarında bu yönde olmasında etki etmiştir. Bundan hareketle Gevaş ve

çevresinde yaşayan çoğu yaşlı kadın çorap örmekle vakit geçirmektedir. Bu yün çoraplara halk ağzında patik denmektedir. Derlenen halk anlatılarındaki türkü kısmında patik kavramı görülmektedir. Bunlar dışında metinler incelendiğinde halkın geçimini tarım ve hayvancılıkla geçirdiğini ve soğuk bir coğrafya da yaşadıklarını görmek mümkündür. En fazla tarımı yapılan ürünün ise şeker pancarının olduğu derlenen metinlere yansıtıldığı görülmektedir.

Okuma yazma oranının düşük olması ve okullaşmanın geç başlaması hatta geç yaygınlaşması Gevaş halk kültürünü özellikle sözlü kültürünü olumlu yönde etkilemiştir. Yazılı kültürden ve günümüz teknolojisinden uzak duran anlatıcılar, sözlü kültürü yaşatmaya ve anlatmaya devam etmektedir. Bu da kültürel açıdan önemli bir durumdur. Araştırmacı Abidin Özmen'in verdiği bilgilere göre 1936 yılında yörede okullar açılacağı ve köy çocuklarının bu okullarda okuması gerektiğini belirtmiştir. Yatılı olacak bu okulların öğrencileri her yönden geliştirmeyi amaçlaması gerektiğinin zorunlu olduğunu belirtmektedir (Varlık 2010'dan aktaran Kardaş, 2017: 288). Bu açıklamadan tek tük okulların açıldığını fakat her köye eğitimin ulaşmadığı görülmektedir. 1950'den sonra eğitim oranında artış olduğu söylenebilir. Çünkü araştırma kapsamında bilgi alınan kaynak şahısların çoğunun okuma yazması bulunmamaktadır. Ayrıntılı olarak incelenen anlatıcıların da okuma yazmasının bulunmadığı veya düzenli bir eğitimden geçmediği görülmüştür. Bu da anlatımlarının daha etkili olmasını sağlamıştır. Anlatıcıların deyimiyle kendilerinin teknolojiden uzak olması hafızalarının da kalıcı olmasını sağlamıştır.⁶ Onlar şimdiki nesil gibi teknolojiye yakın olmadıkları için çocukluklarında öğrendikleri anlatıları halen anlatmaya devam etmektedirler. Sözlü kültürün, toplumsal değer ve yargıların, geleneklerin, düşünce yapılarının ortaya çıkmasını sağlayan anlatılarıyla geleceğe aktaran anlatıcılar ve sözlü kültür mensubu insanlar yörenin ve toplumun yaşayan, nefes alan canlı müzeleridir.

Gevaş'ta eğitim oranına dair ilk bulgular, ulaşım koşulları ve teknolojik gelişmelerdeki artışlar nedeniyle 1950'lerden sonrasına tekabül etmektedir.

⁶ Sözlü Kaynak-67, 79.

Köylerde bu tarih daha da ileriye gitmektedir. 1970'lerden sonra köylerde ilkokullar açılmıştır. Bu dönemde ulaşım koşulları da gelişmiştir. Halk geçmişte köyler arası ziyaretlerine yürüyerek ya da at arabalarıyla gidip gelmiştir. Uzun süren bu yolculuklar boyunca gidilecek yere varana kadar birbirlerine hikâyeler, masallar anlatmış ve deneyimlerini aktarmıştır. Halk arasında kültürel iletişimin canlı bir şekilde yaşatıldığı belirtilmektedir.⁷ Fakat Gevaş merkez ve köyler arası ulaşımlarda hatta çevre ilçelere ulaşımında gelişmelerin yaşanmasıyla bu karşılıklı iletişim ve etkileşim de azalmıştır. Halk anlatılarının anlatımı ve deneyimin aktarılması bu oranda azalmıştır. Gevaş merkez ve köylerinde yapılan görüşmelerde kaynak kişiler, özellikle teknolojinin gelişmesiyle her eve televizyon ve internetin girmesi gibi nedenlerden dolayı kültürel iletişimin ve dolayısıyla geleneksel sözlü kültüre dayalı iletişimin de azaldığını belirtmektedirler.

Bölgenin kültür ve gelenekleriyle ilgili yapılan araştırma ve incelemeler çok kısıtlıdır. Konuyla ilgili herhangi bir çalışma veya inceleme bulunamamıştır. Öte yandan konu ile ilgili yapılan değerlendirmeler, derleme ve görüşmeler sırasındaki şahsi değerlendirmelere ve gözlemlere dayalıdır. Kapsamlı ve ayrıntılı yapılan derleme ve görüşmeler sonucu bölgesel bir takım bilgilere anlatıcılar ve kaynak şahıslar aracılığıyla ulaşıldığı söylenebilir.

⁷ Sözlü Kaynak-27, 38, 43, 45, 48, 51.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANLATICILAR VE HALK ANLATILARI

“Bir insan her zaman hikâye anlatıcısıdır; kendi hikâyeleriyle ve başkalarının hikâyeleriyle çevrili yaşar; başına gelen her şeyi onlar aracılığıyla görür ve hayatını anlatıyormuş gibi yaşamaya çalışır.”

Jean-Paul Sartre, Nausea
(Aktaran Randall 2014: 25)

Kadim zamanlardan bu yana varlığını devam ettirmiş, olayları an be an dile getirmekten hiçbir zaman vazgeçmemiş halk anlatıları, sadece yöreye dair hikâyeleri, usta anlatıcıların halk tarihini içinde barındırmaz; halk anlatıları bir nevi halkın kendi hikâyesini, kendi tarihini kendi sözüyle var etmesidir. Bir toplumun kültürünü, geleneğini, değerlerini, tarihini, yaşantılarını kısaca tüm sözlü kültür unsurlarını içinde barındıran halk anlatıları, toplumun yaşayan deneyimsel hafızalarıdır. Anlatıldığı sürece halkın kültürel belleğinin de canlılığını gösteren halk anlatıları, toplumun kültürel unsurlarını da geleceğe taşıma görevini üstlenir. Geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bir bağ oluşturarak aktarılmaya devam eden halk anlatıları toplumun anlatı geleneğini de ortaya çıkarır. Böylece halk anlatıları hem bir halkın kültürel ve geleneksel hafızasını hem de halkın tarihini içinde yaşatması ile önemini korur.

Sözlü gelenek içinde yer alan halk anlatıları, halk bilimi çalışmalarında önemli bir yer teşkil eder. Genel anlamda halk anlatıları halkın yarattığı ortak ürünler olarak kabul edilir. Ancak insanlık tarihinin en eski anonim halk anlatısı olan mitlerden başlayarak, bugünün popüler halk anlatılarına kadar bütün halk anlatıları, onları icra eden kişiye göre farklılık gösterir (Sarıtaş, 2009: 172). Halk anlatıları denilen yapının içine masal, hikâye, efsane, fıkra gibi türler girmektedir. Aynı ayrı masal, hikâye demek yerine bu türleri içinde barından “Halk Anlatması” ya da “Halk Anlatısı” kavramının kullanımı daha uygun bir tercih olacaktır.

Geleneksel sözlü halk anlatıları, toplumun yaşantısından izler taşır. Bu yüzden de halk anlatıları, toplum içinde kültürel ve geleneksel bir rol üstlenir. Çünkü her insan bir kültür ve gelenek içerisinde hayatını sürdürdüğü gibi yaşadığı kültürel ve geleneksel birikimleri veya deneyimleri de nesiller boyu aktararak yaşamını sürdürür. Bu nedenle sadece anlatılan ürün önemli olmamakla birlikte bu birikimlerin oluştuğu sosyal ve kültürel yapı da önemlidir. Çünkü bu iki unsur karşılıklı etkileşim halindedir. Bu yüzden de her hikâye anlatımı, sosyal bir olay olarak ele alınıp incelenmelidir (Azadovsky, 2002: 31). Her ne kadar bu anlatılar derlenerek yazıya geçirilse de halktan kopmaz. Sözlü olarak ağızdan ağza yayılmaya devam eder.

Geleneksel halk anlatılarının oluşumu için bir anlatıcının ve en az bir dinleyicisinin olması şarttır. Bu durum halk anlatılarının yayılması içinde geçerlidir. Anlatıcı daha önce öğrendiği veya kendi oluşturduğu hikâyeyi anlatarak dinleyici de can bulmasını sağlar. Anlatıcı, hayatta olduğu sürece edindiği tecrübeyle halk anlatısına ekleme ve eksiltmeler yaparak değiştirir. Bir çömleğin çömleğe şekil vermesi gibi o da oluşturduğu veya anlattığı halk anlatısına şekil verir. Yazılı kültür mensubu olan bir yazarın eserleri üzerinde etkisi olduğu gibi bir halk anlatıcısının da anlattığı hikâye ya da masal üzerinde etkisi olacaktır. Randall'ın da çalışmasında ele aldığı üzere "hikâyeler hiçlikten çıkmazlar, her zaman biri tarafından anlatılırlar. Ve bu yüzden de hikâyeyi kim anlatırsa anlatsın, bu hikâyenin üzerinde bir gücü vardır." (Randall, 2014: 206). Bu güç ister yazılı geleneğe ait bir ürün olsun isterse de sözlü gelenek ürünü olsun her ürün oluşturanın ve oluşturulduğu çevrenin izlerini taşır. Çünkü sözlü kültür ürünleri, söze ve deneyime bağlıdır. İnsanların ya da toplumun deneyimleri hikâyeleşir, masallaşır, destanlaşır, fıkralaşır.

Halk anlatıları, herhangi bir yöresel ve sosyal havaya uyarlanabilir. Geçmişe dayalı olduğu gibi güncel ve yenidir (Degh 2003: 91). Her halk anlatısı belli bir yörede oluşur ama her yöreden bir takım unsurlar alarak şekillenir. Halk anlatıları geçmişe ait anlatımlar olsa da anlatıcının kültürel belleğinde güncelliğini korur. Çünkü her anlatıcı, anlattığı metinde konuya bağlı kalsa da güncelliğe dair bir takım yenileşme ve değişme çabalarını sürdürür. Bu hem yeni neslin ihtiyaçlarına hem de değişen toplumsal koşullara uyma çabasıdır.

Her anlatıcı anlattığı hikâyeye, masala veya efsaneye mührünü vurur. O anlatı artık anlatıcının bir parçası haline gelir. Anlatı, anlatıcıyı nasıl etkiliyorsa anlatıcı da anlatıya etkilerde bulunur. Tıpkı çömlükçinin parmak izleri nasıl çömlüğe yapışıp kalırsa, anlatıcı da hikâyesinde öyle iz bırakır (Benjamin, 1993: 81). Bundan hareketle söylenebilir ki anlatıcı hikâyeyi anlatırken kendine dair bir takım izleri anlatıya ekler. Bunlar hayatına dair bir takım ince detaylar olabildiği gibi düşünce tarzı, yaşam tarzı vs. gibi bir takım unsurlara dair belli başlı ufak bazı dokunuşlar olabilir. Anlatıcı bunu ya bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapar. Böylece halk anlatıları incelendiğinde anlatıcıya dair bir takım bilgiler de edinilebilir. Bununla ilgili yapılan halk bilimi araştırmalarında da halk anlatısı ile anlatıcının hayat hikâyesi arasında bir ilgi bulunduğu ve bunları da hem metinde hem de icrada görmenin mümkün olduğu görülmüştür. Bu nedenle anlatıcının anlattığı hikâyelerle birlikte hayat öyküsünün de incelenmesi önemlidir.

Halk anlatıları sözlü olmaları nedeniyle değişmeye ve şekillenmeye açıktır. Çünkü halk anlatıları anlatıcının kültürel belleğinde ve icrasında yeniden oluşturulmaya müsait bir yapıdadır. Bu yüzden de her anlatım olayı tektir (Azadovski, 1992: 31). Bu nedenle herhangi bir halk anlatısının farklı anlatıcılar tarafından anlatımı aynı olmadığı gibi bir anlatıcı da aynı anlatıyı her zaman aynı şekilde ve aynı koşullarda anlatmaz. Anlatıcı, sözlü kültür ürününü her anlatımda belli çevrelerin kültürü ve istekleri içinde yeniden yaratmaktadır (Azadovski, 1992: 23). Bu nedenle sabit bir anlatımdan bahsetmek mümkün değildir. Anlatı her anlatıldığında farklı anlatılmaktadır. Bu durum aynı mekân ve aynı dinleyici kitlesi önünde gerçekleşebildiği gibi farklı zaman ve mekânda farklı dinleyici kitlesinin karşısında da gerçekleşebilir. Bu anlatımsal farklılık keskin bir ayrımla gösterilemez. Çünkü olayların genel ihtivası aynı kalır. Anlatıların uzunluk ve kısalığı, anlatılardaki kahraman ve mekân adları genellikle değişebilen durumlardır. Fakat olayların genel seyri her dinlendiğinde bir önceki anlatımı hatırlatmaktadır. Yapılan küçük değişiklikler de anlatıcının icra sırasındaki unutkanlığından, dalgınlığından, bağlam veya dinleyici etkisinden kaynaklanabilmektedir. Ortamdan kaynaklanan fiziksel ve psikolojik bazı etkiler ve dinleyici ile anlatıcı arasındaki iletişim, halk

anlatısının icrasını etkileyen durumlardır. Bunlar dışında ülkenin siyasi koşulları ve dinleyicinin fiziki özellikleri de halk anlatısını etkileyen diğer durumlardır.

Bir halk anlatısı ilk dinlendiği şekliyle kalmaz. Anlatıcı, halk anlatısını dinledikçe ve anlattıkça özümser ve özümstedikçe de kendinden veya işittiklerinden, gördüklerinden ekleme veya eksiltmeler yapar. Bu durumun psikolojik veya toplumsal nedenleri olabilir. Halk anlatısındaki değişim anlatıcının herhangi bir anlatısında görülebileceği iki farklı anlatıcının aynı anlatısında da görülebilir. Çünkü her anlatıcı, anlatıyı farklı bir şekilde özümser ve kendine özgü bir üslupla anlatır. Böylece varyantlaşmalar ortaya çıkar. Sokolov'un da belirttiği üzere her varyanta, bağımsız ve edebi değeri olan bir olgu gibi yaklaşılmalı. Mesela, iki ayrı anlatıcıdan aynı konuya sahip iki anlatı derlensin; her ne kadar konu ve tema bakımından benzer olsa da iyi ayrı eserle karşılaşılmış olur (Sokolov, 2009: 19). Bu anlatımlar arasındaki ufak değişiklikler varyantlaşmalara neden olur.

Hikâye anlatıcılarının deneyimden yola çıkarak anlattığı hikâyeler ve masallar geleceğe sözlü yollarla aktarılır. Benjamin'in de ifadesiyle "anlatıcı hikâyesini deneyimden çekip alır, kendi deneyiminden ya da ona aktarılanlardan, o da bunu kendisini dinleyenlerin deneyimi haline getirir" (Benjamin, 2012: 83). Halk anlatıcısı sadece kendi deneyimlerini aktarmaz. O gördüğü, duyduğu, bildiği her şeyi deneyim haline getirir. Böylece kişisel bir deneyim kültürel ve geleneksel bir halk anlatısı haline gelir.

Araştırmaya konu olan Gevaş yöresinde anlatıcılar, çocukken büyüklerinden dinlediği anlatılardaki olayların seyrini ve şiirlerini hafızasında tutarak ileride bunları anlatacak olmanın heyecanı ile sürekli tekrar eder. Bu şekilde anlatıyı öğrenip özümser. Halk anlatılarını sürekli başkalarına anlatarak kültürel hafızasını korumuş olurlar. Çocukluk dönemlerinde bu tür ortamlara katılarak anlatımları gözlemlemeleri anlatıcıların anlatmaya ilgili olmalarına sebep olmuştur. İlk anlatmaya başlamaları ise genellikle gençlik dönemlerinde olmuştur.

Hikâye anlatımı sürekli bir tekrara dayanmaktadır. Çünkü her anlatı anlatıldıkça unutulmamakta ve bellekte yerini korumaktadır. Benjamin'in de

deyimiyle anlatıcılık hikâyeleri tekrarlama sanatıdır. Hikâyeler akılda tutulamayınca bu sanatta yok olur. Yok, olur; çünkü hikâyeler dinlenirken onları eğirip dokuyan birileri yoktur artık (Benjamin, 1993: 59). Anlatıcı geleneksel sözlü kültür ürününü anlattığı sürece o ürün yaşar. Uzun süre anlatılmadığı zaman ise unutulmaya mahkûm olur. Dinleyici, anlatıcının anlatımına kendini kaptırır ve anlatılanı can kulağıyla dinler. Dinleyici de iz bırakan anlatım böylece unutulmaz hatta dinleyiciler arasında yayılmaya devam eder.

Hikâyenin oluşumunda ve yayılışında kültürel hafıza önemli olduğu gibi hikâyelerin anlatımı ve unutulmaması açısından da hafıza önemlidir. Hafızanın önemi üç nokta da açıklanabilir. Anlatıcı, pek çok hikâyeyi hafızasında muhafaza edebilmeli (tutabilmeli), repertuarının kişisel bölümlerini (parçalarını) uzun bir zaman diliminde sunabilmelidir. Bu açıdan bakıldığında öykücünün en büyük erdeminin metne değişmez bağlılığı ve anlatıyı hafızasında değişmeden saklayabilmesi olduğuna inanılırdı. Bu düşünce öykücülerin bir hikâye de hiçbir şeyin değiştirilmemesi gerektiğini iddia etmeleriyle güçlendirilmiştir. Onlar büyüklerinden aldıkları hikâyeleri gizli hatıralar gibi kelimesi kelimesine saygı göstermeyi önerirler (Degh, 2010: 104). Fakat bu durum yapılan halk bilimi araştırmalarıyla değişmiştir. Çünkü her anlatıcı keyfi olmasa da hikâye de değişiklik yapmaktadır. Bu değişim anlatıcı, dinleyici ve çevresel etkilerden kaynaklanabilir.

Halk anlatıları, belli bir sosyal çevre ve toplumsal bir yapı içerisinde oluşur ve yayılır. Herhangi bir çevreden, yöreden ayrı düşünülemez. “Folklor ona şeklini veren bir grup olmaksızın veya o gruptan ayrı olarak düşünülmemiştir. Folklor eşsiz, emsalsiz bir fenomen değildir. Nasıl tanımlanırsa tanımlansın, onun mevcudiyeti ya bir coğrafyaya, dile, kavme veya aynı meslekten bir iş grubuna ait olabilen sosyal çevreye bağlıdır.” (Ben Amos, 2003: 35). Folklor ürünleri içerisinde değerlendirilen halk anlatıları, toplumsal ve sosyal yapının bir parçasıdır. Toplum içinde ortak duygular ve ortak düşünceler geliştirme de önemli bir rol oynar. Bu ortaklaşma düşüncesi hem anlatının hem anlatıcının hem de icranın sonucudur. Çünkü anlatıcı ile toplum ortak duygu ve düşünceleri paylaşır. Anlatılanlar ise toplumun kendi hikâyesidir. Bu nedenle toplumsal ve geleneksel halk kültürünün izlerini içerisinde taşıyan anlatı ve icra halkın duygu ve düşüncelerini şekillendirir. Halk anlatılarının

anlatımı kültürel ve geleneksel birikimlerinin bir bütün olarak aktarılmasına ve özümsemesine dayanır.

Ağızdan ağza yayılarak anlatıcıya ulaşan halk anlatısı anlatıcının hafızasında şekillenir. Halk anlatısına gerçek şeklini vermek için de bir anlatıcı kimliğine sahip olmak gerekir. Halk anlatısının, anlatıcının hafızasında gerçek şeklini alabilmesi için başlangıçta öğrenilmesi sonra anlatılması gerekir. Bu da bir dinleyişte ya da bir anlatışta gerçekleşmez. Anlatıcı çocukluğunda öğrendiği anlatıyı, uzun zaman boyunca sürekli anlatarak bu konuda yetkinleşir ve iyi bir anlatıcı olur. Belki iyi anlatamayabilir; fakat hafızasında gelenekten gelen hikâyeleri normal insanlardan daha fazla tutar ve bunları artistik becerileriyle orantılı olarak tekrar tekrar anlatır (Degh, 2010: 109). Sürekli anlatılarak nesilden nesile aktarılan halk anlatısı böylece hem anlatıcının hem de dinleyicilerin hafızasında canlı bir şekilde yaşatılır. Bu tür anlatımlar arttıkça yöreye dair bir anlatı geleneği de ortaya çıkar.

Teknolojik gelişmelerdeki artışlar, genç neslin ilgisizliği gibi nedenler sözlü kültür ürünlerinin ve sözlü geleneklerinin önemini kısmen de olsa kaybetmesine neden olmuştur. Neyse ki yöre halkının anlatı geleneği, özellikle uzun kış gecelerinde çay muhabbeti sırasında aralarına aldıkları bazı anlatıcıların araya serpiştirdiği bir takım anlatılarla sözlü kültür unsurlarının aktarımı devam ettirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya konu olan Gevaş yöresi, halk anlatıları ve anlatıcıları açısından son dönemlere kadar yoğun bir yöre olarak öne çıkmaktadır. Fakat usta anlatıcılar denilen anlatıcıların vefat etmesi ve dinleyiciler arasında anlatıcıların çıkmaması nedeniyle durgunluk yaşanmıştır. Fakat geniş kapsamlı bir araştırmayla yörede keşfedilmeyi beklenen anlatıcılar ortaya çıkacaktır.

Halk anlatıları sözlü kültüre dayandığı için icra edildiği ortam önemlidir. Bu ortam içerisinde anlatıcının hayatı, kişisel görüşleri, deneyimleri vs. önemli olmakla birlikte aynı şekilde dinleyicinin görüşü, yaşam tarzı, içinde bulunduğu sosyal koşullar gibi faktörler anlatıyı etkilemektedir. Çünkü anlatıcı, anlatılarının temelini her zaman içinde bulunduğu sosyal tabakanın tecrübe çemberinden edinmektedir.

Anlatıcı, anlatılarını anlattığı halkın davranışlarının bilincinde olarak toplumsal koşullara ve ortama uymaya çalışmaktadır. Büyük yöneticilerden ya da doğaüstü canavarlardan bahsedilse bile hareketlerinde ve konuşmalarında beyefendi gibi ya da köydeki zengin köylüler gibi davranırlar. Anlatıcı asla kişilikdışı ya da ilgisiz (meraksız) değildir; o öznel gerçeğin tutkulu bir temsilcisidir ve umut edilen (beklenen) daha iyi gerçeği betimler. Köylü öykücü öykünün merkezinde olan zayıf kahraman ve güçlü figür arasındaki çelişkiyi çözerken zayıftan yana olarak taraf tutar. Öykücü kendi insanını hikâyesinin içine dokur, hikâyeyi anlatırken kendi bakış açısını da belirtir. Öykünün her durumunda kendi kaderi de vardır; kendini öyküdeki eylemle belirler ve kişinin hayattaki bütün tecrübelerini yorumlar. Bütün öykücüler bunu yapar; fakat araçlar onun kişiliğine bağlıdır (Degh, 2010:114). Toplumsal ve kültürel olarak bu kadar etkin rol oynayan anlatıcıların sadece anlattığı hikâye veya masala odaklanarak anlattığı dinleyici kitlesini ve sosyal ortamı göz önünde bulundurmamak çalışmayı eksik kılacaktır. Dolayısıyla Gevaş Halk Kültüründe Anlatı Geleneği adlı çalışma da bahsedilen eksikliği yaşamamak adına bağlam merkezli yöntem kullanılarak anlatıcı, dinleyici ve anlatıldığı ortam gibi unsurlar da incelenerek araştırma tamamlanacaktır. İncelenecek unsurlardan ilki anlatıcının hayatı olacaktır.

3.1. Hikâye Anlatıcısı “Sabri BAYEZİT”

3.1.1. Hayatı

Sabri BAYEZİT, kendi anlatımıyla 1951 yılında Gevaş’ın Dilmetaş Köyü’nde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Seyit, annesinin adı ise Nafia’dır. Çocukluğu, gençliği köyde geçmiştir. O dönemki şartlardan dolayı hiç okula gidemediğini ve bunun da sıkıntısını çektiğini belirtir. Okuma ve yazmayı askerlikte öğrenir. Önce Manisa’ya oradan da Hadımköy’e geçerek teskeresini Hadımköy’de almıştır.

Askerlikten döndükten sonra 1974 yılında ailesinin uygun bulduğu bir kızla evlenir. Dilmetaş Köyü’nün yakınlarında bulunan Yemişlik Köyü’nde bulunan bu kızla evlendiğinde 23 yaşındaydı. Bu evlilikten beşi kız üçü erkek olmak üzere sekiz

çocuğu olmuştur. İlk oğlunu elektrik çarpmasından dolayı kaybettikten kısa bir süre sonra anne ve babasını kaybetmiştir. İcra ortamında bulunan dinleyiciler bu sıkıntılardan dolayı söze ve anlatmaya daha çok ilgi duyduğunu belirtirler.⁸

Kızının geçirdiği kanser hastalığından dolayı sürekli il dışına çıkmaya başlamış ve İstanbul Kartal'da bir hastanede altı ay boyunca kızının başucunda kalmıştır. Kızı bu rahatsızlıktan dolayı vefat etmiştir. Diğer bir kızı ise ciğerlerindeki bir rahatsızlıktan ötürü Ankara Hacettepe Hastanesine yatırılmıştır. Bu kızının başında da üç ay beklemiştir. Hayatını hasta başında bekleyerek geçirdiği bu dönemlerde birçok sıkıntı çekmiştir.

Sabri BAYEZİT, gençken birçok şehri gezerek hem çalışmış hem de şehirleri tanımaya, görmeye çalışmıştır. Daha sonraki yıllar ise köyde çiftçilikle geçinmiştir. Yaşlanınca kışları çocuklarının yanına İstanbul'a gitmiş, yazın ise memleketine geri dönerek tarla işleriyle uğraşmıştır. Gençliğinden bu yana sürekli dost meclislerinde hikâye anlatmıştır. Yazın memlekette kışın ise İstanbul'daki akraba ve dostların sohbetlerini anlatılarıyla süslemiştir.

Sabri BAYEZİT'in soyu, Dilmetaş Köyü'nde türbesi de bulunan Şeyh Sultan Hacı Zübeyr'e dayanmaktadır. Köyde bu zata ve türbeye karşı hem saygı hem de hürmet gösterilmekle birlikte soylarının da ona dayandırıldığı görülmektedir. Türbede metfun olan Şeyh Sultan Hacı Zübeyr'in geçmişte köyde yaşayarak gelen giden yolcuların, konukların ihtiyaçlarını karşılayan bir zaviyenin yöneticiliğini yaptığı ve çocuğu olmadığına dair bir takım bilgiler edinilmiştir. Fakat o vefat ettikten sonra zaviyenin yöneticiliği kardeşleri ve kardeşlerinin çocukları tarafından sürdürüldüğü anlatılmaktadır. Elde edilen yazılı kayıtlarla da bu durum belgelenmiştir. Sabri BAYEZİT'in de Şeyh Sultan Hacı Zübeyr'in kardeşi Şeyh Mahmut'un torunlarından biri olduğu anlatılmaktadır.⁹

⁸ Sözlü kaynak-5, 10, 17, 38, 69, 77

⁹ Sözlü Kaynaklar-5, 77, 38

Köyde bulunan zaviyeden dolayı Dilmetaş Köyü, sürekli ziyaret edilen ve yolcuların ihtiyaçlarının karşılandığı bir köy haline gelmiştir. Kültür alışverişinin gerçekleştiği ve geçmiş, gelecek şimdi üçgeni etrafında şekillenen birtakım anlatıların yapıldığı bir kültürel mekân haline gelmiştir. Böyle bir mekân da doğan, büyüyen ve hayatının büyük bir kısmını geçiren Sabri BAYEZİT'in halk anlatılarıyla kültürel belleğini beslemesi muhtemel bir durumdur. Kendi deyimiyle babası ve diğer büyüklerinin öncülüğünde hem çevre ilçelerden ve köylerden gelenleri dinleyerek hem de diğer köylere ziyaretlerde bulunarak birçok halk anlatısını öğrenmiş, aklında tutmuş ve anlattıkça da o anlatıları özümsemiştir. Bunu yaşlılığında da devam ettirerek köy de bulunduğu dönemlerde hatta İstanbul'da geçirdiği kış aylarında bile akraba ve dostların ricalarını kırmayarak anlatmaya devam etmiştir.

Hikâyelerinin çoğunu öğrendiği, ustası da denebilecek büyükleriyle beraber köy köy hatta çevre ilçeleri dolaşarak hikâyeler dinlemiş ve öğrenmiştir. Büyüklerinden kasıt ise dedesi ve babasıdır. Hatta dedesinin bir âlim olduğunu ve her konuyla ilgili bilgisinin olduğunu belirtmektedir. Girdiği her ortamda bilgisiyle, konuşmasıyla öne çıktığını ve babasının da anlatılarıyla o dönemde öne çıkan bir kişi olduğunu anlatmaktadır. Bu kişilerin birikimlerini, anlatmalarını devam ettirdiğini belirtmektedir. Babası anlatıcı olarak davet edildiği ortamlara yanında oğlunu da götürür, anlatımını dinlemesini istermiş. O ortam da bulunan herkes pür dikkat onu dinlediğini ve kimseden ses çıkmadığını belirtmektedir. Böyle ortamlarda bulunarak kendisinin de bu yönde beslendiğini ve babasının anlatılarını öğrendiğini anlatmaktadır. Hikâyelerini öğrendiği ve birlikte köy köy gezdiği babasını kaybedince anlatıcılığı da ondan devralmış olur. Köylerden gelen davetler doğrultusunda köyden birkaç kişiyle beraber gezerek hikâyelerini anlatmıştır. Fakat hem ailesindeki bazı özel durumlar neticesinde sık sık il dışına çıkması ve yaşının geçmesiyle birlikte gezici anlatıcılığı bırakmıştır. Köye ziyarette bulunanlara ve herhangi bir toplantı da ilk önce haber verilen kişi olmuştur. Herhangi bir niyetle bir araya gelen aileler ilk ona haber verirler. Her sohbetin olmazsa olmaz kişisi haline gelmiştir. Özellikle kış aylarının uzun ve sıkıcı gecelerinin vazgeçilmez uğraşı haline gelen hikâye anlatı geleneğini, kendisi sürdürerek büyüklerinin izinden gittiğini

belirtir. Geçmişte, gerçekleşen hikâye icrası akşam anlatılmaya başlanırdı ve sabah namazına kadar sürerdi. Sabah namazını birlikte kılan dinleyiciler daha sonra evlerine dağılırdı. Hatta bazen oyunlar bile oynandığı belirtilir. Yazın köydeki bu durum kışın İstanbul’da olduğu vakitlerde de gerçekleşmiştir. İstanbul’daki yakın dost akraba toplantılarında anlatılarıyla vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

Derleme çalışmalarının yapıldığı 2015-2018 tarihleri arasında eşyle beraber yazın köyde yaşamakta kışın ise İstanbul’a çocuklarının yanında yaşamaktadır.

3.1.2. Sanatkârlığı

Gevaş’ta yapılan alan araştırması sırasında öne çıkan bir anlatıcıdır. Uzun, türkölü hikâyeye türündeki anlatılarını, geçmişten bugüne anlatmaya devam eden bir halk anlatıcısıdır. Sabri BAYEZİT, türkölüleri uzun hava şeklinde seslendirmekte ve saz çalmamaktadır. Anlatıcının, hikâyelerini anlatırken kullandığı ve hikâyelerinin de ayrılmaz bir parçası olan tespihi vardır. Hikâyelerini anlatırken o tespih tanelerini sürekli parmakları arasında geçirip durur. Bunun anlamı sorulduğunda ise bir anlamı olmadığını ve alışkanlık olduğunu belirtir. Anlatıcı, farkında olmasa da tespih, hikâyelerin uzun, olayların iç içe olduğu durumda hikâyenin gidişatını gösteren bir unsurdur.

Sabri BAYEZİT, hikâyeye türündeki anlatılarıyla öne çıkan bir anlatıcıdır. Halk anlatıları içinde değerlendirilen hikâyelerin ve hikâyeciliğinin çok uzun bir geçmişi vardır. Hikâyeye, epik gelenekten süzülerek günümüze ulaşan bir sanattır. Elbette bu ulaşım hem anlatı geleneğinin hem de değişip gelişen kültürümüzün taşıyıcılığını yapmış olması da son derece önemlidir. Çünkü epik tür çok eski dönemlerde, ilkel toplumların kabile yaşantısından kurtulup millet haline gelmeleri aşamasında teşekkül etmiş ve toplumun ortak değer yargılarının bir bileşkesi olarak ortaya çıkmıştır. Bu ortak bileşke diğer kültürel unsurlar gibi zaman içerisinde oluşan yeni değer yargıları ile uyum içerisinde olacak tarzda gelişmelere ve değişimlere uğrayarak bugüne ulaşmıştır. Bu bakımdan epik gelenek içerisinde gelişip serpiyen her tür gibi hikâyelerimiz de kültürümüzün ve nihayet hayata bakış tarzımızın yönlendirdiği reflekslerimizin bir kompozisyonudur veya toplumsal duyarlılığımızın

birer yansımasıdır (Cemiloğlu, 2001: 40). Hikâyelerin bünyesinde sadece bir olay veya yaşantı barındırmaz. Hikâyeler içerisinde bir toplumun en önemli sözlü gelenek ürünlerini, deneyimlerini, inançlarını, değerlerini ve düşüncelerini görmek mümkündür.

Sabri BAYEZİT'in doğup yetiştiği köy olan Dilmetaş Köyü, geleneklerine bağlı, kültürünü yaşatan ve anlatı geleneği ile öne çıkan bir köydür. Çevre köylerde yapılan araştırmalarda sürekli o köy ve anlatıcı örnek olarak gösterilir. Hatta çevre köylerde yaşayan birçok kişi Sabri BAYEZİT'in geçmişte sürekli kendi köyelerine gelerek hikâyelerini anlattığını belirtmişlerdir. Köyün ve anlatıcının bu şekilde öne çıkmasının en büyük nedeni ise köyde bulunan ve kutsallığına inanılan zatın türbesidir. Bu türbeye çevre köylerden de toplu olarak ziyaretler yapılmaktadır. Hatta geçmişte ulaşım koşullarının elverişsizliğinden dolayı akşam dönülmezdi ve köyde kalınarak akşamdan sabaha kadar süren bir hikâye anlatma şöleni yaşatılırdı. Bu konuda ayrıntılı bir inceleme yapmış olan Şafak Aydın'ın da *Giresunlu Bir Masal Anası* adlı çalışmasında da belirttiği üzere anlatıcılar çevrede tecrübeli, bilge biri olması ve renkli bir kişiliğe sahip olmalarıyla anlatılarını etkilemektedir. Fakat bunlardan en önemlisi ise çevrede bir anlatı geleneğinin olmasıdır (Aydın, 2015: 17). Geçmişte yaşatılan ya da yaşatılmaya devam eden bir anlatı geleneğinin sürdürülmesi için çevreden bir takım anlatıcıların hikâye icrasını sürdürebilmeleri gerekmektedir. Dilmetaş Köyü'nün anlatı geleneğini yaşatan kişi ise Sabri BAYEZİT'in babası idi. Babasının anlatım ortamlarında bulunarak anlatmaya ilgi duyduğunu anlatmaktadır. Anlatı geleneğinin canlı bir şekilde yaşatıldığı böyle ortamlarda farkındalığı yüksek olan Sabri BAYEZİT'in hikâye anlatımına merak sarması ve bu konuda yetkinliğini artırması muhtemel bir durumdur.

Dilmetaş Köyü'nde geçmişte bir anlatı geleneğinin var olduğunu Sabri BAYEZİT'in babasının, kendi köyünde ve çevre köylerde gerçekleştirdiği anlatımlardan anlaşılabilmektedir. Dolayısıyla Sabri BAYEZİT'in geçmişte bu anlatımlar sırasında dinleyiciler arasında bulunarak belleğini güçlendirdiği sonucuna ulaşabilmek de mümkündür. Bu durumda Sydow'un da belirttiği üzere halk bilimi ürünleri birinden diğerine aktarılır ve bu aktarma sürecinde bir takım taşıyıcılar meydana gelir. Sydow bu taşıyıcıları “aktif geleneksel taşıyıcılar” ve “pasif

geleneksel taşıyıcılar” şeklinde ikiye ayırarak anlatıcılara toplumsal ve geleneksel bir rol vermiştir (Sydow, 2010: 62-63). Bir hikâye anlatıcısı olarak Sabri BAYEZİT de bu ayırmada “aktif geleneksel taşıyıcılar” grubunda yer alır. Köyde ve yakın çevrede bu geleneği sürdürebilecek başka bir anlatıcı da bilinmemektedir. Anlatıcının aktarımına dayalı bu sınıflandırmaya benzer başka bir ayırım ise Leza Uffer tarafından yapılmıştır. Degh’in aktarımıyla Leza Uffer, anlatıcıları özelliklerine göre üçe ayırır. Birinci grup, masalları bilen fakat anlatmayan pasif anlatıcıdır. Bu anlatıcılar çocukluğundan beri dinlediklerini hatırlamasına rağmen masallarla ilgilenmez ve istediği zaman masal anlatır. İkinci grup ara sıra anlatan hikâye anlatıcısıdır. Hikâyeleri, masalları bilir ve yeri geldiğinde anlatır. Bu anlatıcılar duyduğunu not eder; fakat yeni bir şey yaratmaz. Sadece gençliğinde duyduğunu tekrar eder. Şaka ve hatıra bilirler. Üçüncü grup ise bilinçli hikâye anlatıcısı olarak adlandırılmaktadır. Bilinçli bir yaratıcıdır ve toplum tarafından fark edilmiştir. Hikâye anlatmaya bayılır, hafızasıyla övünür. Genelde belli çeşit hikâye anlatırlar (Degh, 2010: 110). Uffer’in yaptığı ayırma bakarak Sabri BAYEZİT’in dâhil edileceği grup, üçüncü gruptur. Sabri BAYEZİT’in hikâyelerini bilinçli bir şekilde anlatır ve anlatmaktan da keyif alır. Hikâyelerinde eklemeler ve çıkarmalar yapmaktadır.

Köy ahalisinden herhangi birinin evine misafir gelecekse ilk önce ona haber verilir. Onun da evde bulunup misafirlerle beraber oturması, onlarla hasbi hal etmesi istenir. Bu sırada kendisinden illaki bir hikâye anlatması istendiği ve o da en bilinen hikâyesini anlattığı belirtilmektedir. Hatta bazen dinleyicilerin hikâye isteğinde bulunduğu belirtilir. Geçmişte özellikle haberleşmenin ve teknolojinin gelişmediği dönemde, kendi köyünde veya çevre köylerde düğünler olduğu vakit kendisine bir haberci gönderilir. Düğüne icabet etmesi istenirdi. O da düğünden birkaç gün önce düğün evinde bulunarak davetlilere hem hikâye anlatır hem de söylediği türkülerle müzik ziyafeti verir. Dolayısıyla Sabri BAYEZİT geçmişten itibaren köyün yöresel ve geleneksel kültürünü devam ettiren saygın kişiliklerden biridir.

Anlattığı hikâyeler genellikle türkülü hikâye türündedir. Bunun dışındaki türlerdeki anlatıları da mevcuttur. Fakat bu tür kendisiyle özdeşleşmiştir. Hikâye türündeki anlatıları genellikle hikâye kahramanlarının adı ile anılmakta ve

bilinmektedir. Örneğin derleme sırasında dinleyici isteğini şu şekilde belirtmektedir; “Sen Sanem Hanım’ı çok güzel anlatıyorsun. Bize Sanem Hanım’ın meselesini anlat” şeklinde ısrarda bulunmuştur. Daha sonra bu dinleyici aynı hikâyeyi birçok kez dinlediğini de belirterek aslında hikâyenin bir kez dinlendikten sonra tekrar aynı şekilde birkaç kez dinlendiğini göstermektedir. Dolayısıyla bir hikâye bir kez anlatıldı mı doyum gerçekleşmez. Aynı hikâye anlatıcıdan tekrar tekrar istenir. Bundan dolayıdır ki anlatıcının daimi dinleyicileri bütün hikâyeleri bilir, hikâyeyi tam olarak bilmeseler de kahramanlara ve olayın genel seyrine vakıftırlar. Anlatıcının, sözünde anlam bulan hiçbir icra bir birine benzemez. Anlatıcı hikâyeyi tekrar anlattığında sanki ilk defa anlatıyormuşçasına bir algı oluşturarak her anlatımda farklılığını korur. Her anlatımda hikâye yeni bir şekil kazanır. Böyle bir yol izlenmesinin sebebi de dinleyicilerin sıkılmasını önlemektir. Hep aynı hikâyeyi aynı şekilde dinlemek dinleyiciyi sıkacaktır. Bir daha dinlemek istemeyecektir. Fakat burada dinleyicinin aynı hikâyeyi defalarca dinlemesinin tek açıklaması olabilir. O da hikâyenin hiçbir icrasının birbirinin aynısı olmamasıdır. Bu da anlatıcının anlatma konusundaki ustalığını göstermesi açısından önemlidir.

Anlatılan çoğu hikâye kahramanlarının geçmişte gerçekten yaşadığına inanılır. Hikâyelerin dinleyicilere bu denli etki etmesinin ve tekrar tekrar dinlenilmesinin sebebi de buradan gelmektedir. Anlatıcı, hikâyelere eklediği bir takım sözlerle olayların geçmişte gerçekten yaşandığına inandırır. Sabri BAYEZİT’te bunu olayların geçtiği yerleri söyleyerek, kahramanlarının kabirlerinin yerlerini belirtmekle; hatta bazı hikâyelerdeki akrabalar arası anlaşmazlıkların geçmişte sürekli yaşandığını ifade ederek yapmaktadır.

Sabri BAYEZİT’in hikâye anlatma repertuarında bulunan ve çalışmada derlenip yazılan hikâyeler şu şekildedir: Siya Ahmet ile Hacer, Hasan İle Nazan, Sanem Hanım, Halil Bey İle Kâhyası Halo, Han ve Halit, Han Mahmut, Ebabekir Ağa, Hasan Bey ile Kâhyası Ali, Mehmet Bey ve Ramo, Mirza Muhammet ile Dev Kardeşi, Sinem Hanım, Muhammet Ali vs. bunlar dışında anlattığı birçok hikâye vardır. Kendisinin deyiimiyle 20- 30’dan fazla hikâye vardır. Çok uzun ve türkülü

olan bu hikâyeler arasında ismi sayılanlar dinleyicilerden en çok istenilen, beğenilen hikâyelerdir.

Gençken sesinin çok güzel olduğunu ve anlatılarıyla sesinin çok güzel uyum sağladığını belirtmiştir. 45-50 yaşlarındayken geçirdiği bir olay sonrası sesinin bozulduğu ve eskisi gibi sesinin yanık çıkmadığını belirtmektedir. Olayı anlatması istendiğinde ise şu şekilde anlatır:

Benim unutmadığım anlatırken de gözümün önünde canlanan bir olay var. Ben gençliğimde bir süre çalışmak için Adana'ya gitmiştim. Sigara almak için bir dükkâna uğradım. Siyah montlu kırmızı kravatlı biri yanıma yaklaştı. Bana: "Nerelisin?" diye sordu.

"Vanlıyım." dedi. Ben de:

"Sen nerelisin?" diye sordum. O da:

"Ben de Muşluyum." dedi. Bana dedi ki:

"Hayrola burada ne yapıyorsun?"

"Ben burada bir akraba sahile gelmiş onu ziyarete gidiyorum." dedim.

Tam o sırada sigaramı çıkardım. Bir tane yakacaktım ki bana: "o sigarayı koy cebine."

Kendi cebinden çıkardığı bir sigarayı zorla yakıp ağızıma koydu. Sigaradan bir nefes aldım. Bir nefesten daha fazla almadım. Üzerinden fazla geçmeden başım dönmeye başladı, gözüm kararmaya başladı. Nedensiz gülme isteği oldu. O adamda biraz ötede beni izliyordu. Bir direğe yaslandım ama daha fazla dayanamadım. Sersemleşip yere düştüm. Saat gecenin bir ikisi olmuş. Kendime geldiğimde etrafa baktım. En son ne yiyip içtiğimi hatırlamaya çalıştım. En son gördüğüm o adam aklıma geldi. Ceplerime baktım. Zaten az param vardı o da cebimde duruyordu. Sigara almak için gittiğim dükkâna doğru gittim. Dükkân kapalıydı. Bir nefeslik içip bıraktığım sigara yerde duruyordu. Onu alıp cebime koydum. O sırada hırsızlık yapacaktı onu da polisle yakalattırdık. Sesim kısılmıştı. Polis nedenini sorunca olanları anlattım. Benden sigarayı istedi. Çıkarıp verdim. Sigarayı bölüp baktık içinde turuncu bir şey vardı. Üç gün boyunca sesim çekildi hastaneye gittim. İğne vurdular. Doktor:

"O sigaradan birkaç nefes daha alsaydın şuan ölmüş olurdun. Sesin eski haline dönmeyecek ama şuankinden daha iyi olacak." dedi. İşte benim sesimin güzelliği böyle kayboldu. O günden sonra daha az söylemeye, anlatmaya başladım (Bayezit, 2017).

Sesinin kısılma sebebini bu anekdotla ayrıntılı bir şekilde anlatması önemli bir durumdur. Bir yabancıнын bu şekilde davranmasının ve kim olduğunun

bilinmemesi dikkat çekicidir. Hikâyeleri anlatırken özellikle türkü bölümüne gelince sesinin kısık olmasından dem vurmakta ve bu olayı anlatmaktadır.

Hikâyelerinin bir kısmını da Kerem İmam adındaki dayısından öğrendiğini ve onun kendi evlerine geldiği zaman bildiği, öğrendiği bütün hikâyeleri anlatmaya başladığını ve günlerini bu şekilde geçirdiklerini anlatır. Geçmişte hikâyelerin çok daha uzun olduğunu günlerce ve gecelerce anlatılsa da bitmediğini belirtir. Şimdi ise teknolojinin de etkisiyle hikâyelerinin kısaldığını ve dinleyicilerinin hemen sıkıldığını belirtmektedir. Hatta dinleyicinin sıkıldığını anladığı andan hikâyeyi özet şeklinde anlattığını bazen de türküyü söylemek yerine türküdeki olayları, diyalogları anlattığını belirtmiştir. Bu durumda dinleyici etkisinin hem anlatıcı üzerinde hem de anlatılan metin üzerinde etkisinin olduğunu belirtmek mümkündür.

Hikâye anlatıcısı olarak değerlendirildiğinde Sabri BAYEZİT bunu bilinçli bir şekilde yapmakta ve anlatırken de zevk almaktadır. Hatta hayatına dair bir takım sorular sorulduğunda ve hayatıyla ilgili bazı olaylar anlatılması istendiğinde kendisiyle ilgili bilgi vermek yerine hikâye anlatmak istemiştir. Çünkü kendi hayatını anlatmaktan çok hikâye anlatmaktan keyif almaktadır.

Her hikâye anlatımında anlatıcıya, çevresine ve tarihine dair birçok unsur görünebilir. Bunun için de hem hikâyenin içeriğinin hem de icrasının içinde bulunan bazı ipucu niteliğindeki noktalar incelenmelidir. Çünkü anlattığı hikâyelere kendinden bir şeyler katarak ilk öğrendiği şekilde kalıpsal bir metin gibi anlatmamaktadır. Hikâyeyi kendine ve çevresine özgü bir tarzla anlatır ve her anlatımda da şekillendirir. Bunu yaptığı en yaygın şekil ise hikâyeye eklediği unsurlardır. Hikâyeye yaşadığı yöreye ait bir takım ipuçları bırakarak hikâyenin yaşanıldığına dair bazı inançların oluşmasını sağlar. Anlatıcı, büyük bir ciddiyetle ve hikâye anlatımının bir icra olduğunun bilincinde olarak yapmaktadır. Böylece hikâyelerin tekrar dinlenilebilirliğini artırır. Bunu yapmasında etkili olan unsur ise dinleyicilerle aynı sosyal çevrede bulunması ve onların neye inanacağını bilmesinden gelir. Çünkü dinleyici her zaman inandırıcı ve kendine ve çevresine yakın bulduğu hikâyeyi dinlemeye ve sevmeye meyillidir. Boratav'ın çalışmasında ele aldığı üzere “Dinleyici ile hikâyecinin hissiyat ve zihniyetleri birbirine ekseriyetle tevafuk

etmektedir. Çünkü aynı içtimai muhite mensup kimselerdir. Anlatıcıların, meclisi teşkil eden dinleyicilerin yaşlarına, seviyelerine, memleketlerine göre konuştukları muhakkaktır. Sık sık hikâyeler de, muhtelif memleket ahalisinin hususiyetlerini taklitleriyle anlatan ifadelere rastlanır.” (Boratav 1988: 85).

Hikâye türünde değerlendirilen anlatıları dışında az da olsa masal da anlatılmaktadır. Fakat masal türü halk arasında yalan ve aldatmaca olarak bilindiği için daha gerçekçi olduğu düşünülen hikâye anlatımı daha fazla gerçekleşmektedir. Sabri BAYEZİT de sürekli hikâye anlattığı için onunla özdeşleşen tür hikâyedir, denebilir. Anlattığı hikâyelere bakıldığında ise hem nitelik hem nicelik olarak halk edebiyatı açısından önemlidir. Kimisi kahramanlık kimisi aşk hikâyeleri olmakla birlikte kimi hikâyelerinde de hem aşk hem de kahramanlık vardır. Uzunluk ve konu bakımından da bilinen hikâyelerden farklı değildir. Hatta daha uzun hikâyeler anlatmıştır. Bu açıdan hafızasının kuvvetli olduğu söylenebilir. Fakat her anlatıcı gibi onun da unuttuğu veya karıştırdığı kısımlar olabilir. Bunu da dinleyicilere belli etmeden en iyi olabilecek şekilde onarabilmiş ve anlatısına devam edebilmiştir. Bunu da hikâyenin belli yerlerinde verdiği arasözlerde yapmıştır. Bu arasözler anlatıcının olaya dair şahsi değerlendirmesi olabileceği gibi tarihi bilgiler ya da yöreye bazı bilgiler de olabilir. Anlatıcı bu arasözleri hikâyenin olay örgüsünü bozmayacak şekilde olayın gidişatına uygun bir şekilde kullanmıştır. Arasözlerin kullanılması dinleyicilerin hikâyeyi daha iyi anlaması açısından da önemlidir. Sözü edilen arasözlerin daha somut anlaşılması için metinlerden örnekler verilmesi gerekirse şu şekilde açıklanabilir. Anlatıcı, Hazan ile Nazan adlı hikâye de geçmişte bilinen bir halk inancı hakkında bilgi verir:

“O devirde bu hastalığı tutan kişinin duaları kabul olurmuş. Nazan da bunu bilir, ısrar eder.”

Anlatıcı Sanem Hanım adlı hikâyede bu şekilde bir arasöze yer verir:

“Eskiden kadınlar evde oturur, erkek çalışırdı.”

Hasan Bey ile Kâhyası Ali adlı hikâye de ise geçmişteki azınlık halkın dini hakkında bilgi verir:

“O zamanlar Bulgarların içinde Müslüman vardı ama azdı.”

Anlatıcılar, herhangi bir büyüklüğü, uzunluğu, mesafeyi anlatırken yakın çevrelerden anlatma yoluna giderler. Dinleyicilerin daha kolay anlayabilmesi için görülebilen bir uzunluk veya büyüklükten yardım alırlar. Bunlar genellikle kendi yaşadıkları yörelerden unsurlardır (Sakaoğlu, 2012: 132). Bir il, bir ilçe olabildiği gibi bir köy veya köyler arası uzaklık örnek verilerek anlatım da kullanılabilir. Sabri BAYEZİT de bazı anlatılarında aklına gelmeyen veya geçmişte kullanılıp da şuan kullanılmayan yer isimlerini çevre il, ilçelerden ve köylerden örnekler vererek arasözler kullanmıştır. Anlatıcı, Cizre’den başlayan hikâyenin daha somut anlaşılabilmesi için hikâye de Gevaş’ın bilinen köylerinden örnekler verir:

“Ramo ve Mehmet Bey biri Dokuzagaç köyünün dibinden biride Güzelkonak Köyünün dibinden dolanarak orta yolda buluşurlar.

Sinem Hanım adlı hikâye de olaya gerçeklik katmak amacıyla bu arasöz kullanılmaktadır:

“İkisinin de kabri şuan Hizandadır ve Sinem’in kabrinde o beyitler hala yazılıdır.”

Sanem Hanım adlı hikâye de geçmişe yönelik bir bilgi verilmiştir.

“Eskiden kadınlar evde oturur, erkek çalışırdı.”

Geçmişte çocukların anne babalarına karşı gelmediklerini hatta isteklerini dile getiremediklerinden, anne ve babalarının karşısında konuşamadıklarını sık sık dile getiren anlatıcı bunu hikâyelerin uygun yerlerinde arasöz olarak kullanılır. Bu ve bunlara benzer birçok arasöz kullanan anlatıcı, arasözler aracılığıyla sosyal bir rol oynayarak kendisini anlatının içine dâhil eder. Karakterler, başka çevreler adına ve

hikâyenin macerası hakkında konuşur. Hatta bir duyguyu, fikri, anlatıcının seçtiği geleneksel halk bilgisini veya yorumları içine katarak gelenekler ve kültür hakkında bilgi vererek hem hikâyenin daha iyi anlaşılmasını hem de yöresel ve dönemsel şartların somut bir şekilde görülmesini sağlamıştır (Başgöz 2003: 191-194).

Sabri BAYEZİT, çocukluğundan beri dinleyip öğrendiği hikâyeleri geleneksel bir şekilde anlatır. Bu hikâyelerde kimi zaman Erciş kimi zaman Çatak ve hatta Cizre gibi ilçelerin mekân olarak görülmesi hikâyelerinin hem geniş bir coğrafik alana yayıldığını hem de anlatıcının bu yerleri ya gezerek ya da bilgi sahibi olarak hikâyeler de konu ettiği şeklinde açıklanabilir. Herhangi bir toplulukta anlatacağı hikâyenin seçimini ise kimi zaman bilinçli bir tercihle seçer kimi zaman da seçimi dinleyicilerine bırakır. Dinleyicilerin seçimi ise genel de en sevdikleri ve beğendikleri hikâyeler yönünde gerçekleşir. Hikâye seçimi sürekli aynı şekilde işlemektedir.

Sabri BAYEZİT'in hikâyelerini kimden öğrendiğine dair sorulara genellikle babasından ve dedesinden haber vermektedir. Nerede öğrendiğine dair ise Dilmetaş Köyü'nde ve çocukken babasıyla çevre köyleri gezerek hikâye anlatma ortamında öğrendiğini belirtmektedir. Hikâyeleri ne zaman öğrendiğine dair net bir şey söylememekle birlikte hepsini çocukken öğrendiğini anlatmaktadır.

Hikâyelerin ya da masalların teorikte bilinen geleneksel giriş kalıpları bulunmaktadır. Hikâyelerin girişinde genellikle “vakti zamanında, günlerden birgün, uzak bir ülkede...” gibi kalıp ifadeler yer alabilmektedir. Fakat Sabri Beyazıt'ın hikâyelerinde bu şekilde genel bir kalıp yoktur. Onun çoğu hikâyelerinde kullandığı en genel kalıp bir duadır. Bu dua ise: “*Burada hazır bulunan dinleyicilerin ölenlerine/ anne ve babalarına Allah rahmet eylesin.*” şeklindedir. Birkaç hikâye dışında çoğu hikâyelerinin başlangıcında ve bitişinde bu duaya yer vermektedir. Bu dua da hikâyeyi dinlemek için ortamda hazır bulunan dinleyicilere verilen saygıyı ve onun dini hassasiyetini görmek mümkündür. Gevaş'ta yapılan araştırmalarda birbirinden farklı anlatıcıların anlatmalarında bu kalıp dua ile sürekli karşılaşmıştır. Bu kalıp ifadenin yaygın bir kullanım alanının olması, Gevaş'ın anlatı geleneğinde yer alan bir unsur olduğunu göstermektedir.

Anlatıcının hikâyeyi aktarış şekli geleneksel hikâyeye anlatıcılarına benzemektedir. Hatta hikâyelerin birkaç yerinde “*Bir de Hüseyin’den haber verelim*”, “*biz şimdi Sanem Hanım’dan konuşalım*” şeklinde bazı geçiş formelleri kullanarak anlatım geleneğini yansıtmıştır. Hikâyelerin çoğu manzum mensur karışıktır. Mensur kısımları olayların anlatılmasına dayanmakla birlikte manzum kısımları ise kahramanların konuşmalarını içermektedir. Anlatıcı bu manzum kısımlar kahramandan kahramana geçişi sağlamak amacıyla “Bakalım Hüseyin ne diyor?” “Alıyor, bakalım Sanem Hanım ne söylüyor?” şeklinde kalıp ifadelerle yer vermesi anlatım geleneğini yansıtan durumlardır.

Hikâyelerin ve hikâyecilerin ifade hususiyetlerini ihtiva eden kısımlarında, aşğın mensup olduğu sosyal muhitin hikâyeye de bütün açıklığıyla izlerini göstermesinin en iyi misali, teşbihlerin, mesellerin, tavsif ve izahların mütemadiyen yaşadığı çevre hayatına ait unsurları ihtiva etmesinde aranmalıdır (Boratav, 1988: 85). Sabri BAYEZİT de anlattığı hikâyelerdeki bir takım izler yaşadığı sosyal çevreyle ilgili bazı ipuçları vermektedir. Bu ipuçları hikâyeye hem gerçeklik katmakta hem de dinleyicilerin ilgisini canlı tutmaktadır. Girişte ve hikâyelerin genel seyri içinde yaşanmışlığına vurgu yapan ifadeler hikâyelerin sosyal çevreyle yakınlığını göstermesi açısından da önemlidir. Özellikle hikâyelerin girişinde “doğrudur, çok eski bir hikâyedir” gibi ifadelerle veya coğrafi yer adlarından verdiği örneklere bakıldığında bu yaşanmışlık sezgisini algılayabilmek mümkündür. Bu kullanımlardan bazıları şunlardır:

Siya Ahmet ile Hacı adlı hikâyede:

“Bu hikâyeye çok eski ve doğrudur...”

Hasan ile Nazan adlı hikâyede:

“Van’ın Erciş ilçesine bağlı bir köy vardır...”

Sabri BAYEZİT’in anlattığı hikâyelerdeki kahramanlara bakıldığında geçmişte Gevaş ve çevresinde rastlanabilen kişiler yer almıştır. Geçmişteki bey – ağa

– yardımcı tabakalaşması öne çıkmaktadır. Gevaş'ın tarihi araştırıldığında geçmişte bu tarz yapılaşmaların olduğunu göstermiştir. Kahramanlık ve aşk hikâyeleri diye ayrılabilen hikâyelerde genel ikili adlandırılma görülmektedir. Mehmet Bey ile Ramo, Halil Bey ile Halo, Siya Ahmet ile Hace, Hasan ile Nazan gibi adlandırmalar bulunmaktadır. Anlatıcıların, ortamda bulunan dinleyicilerin yaşlarına, seviyelerine, memleketlerine göre konuştukları muhakkaktır. Hikâyeler de sık sık muhtelif memleket ahalisinin hususiyetlerini taklitleriyle anlatan ifadelere rastlanır (Boratav, 1988: 85). Sabri BAYEZİT de kahramanların adlarını halk söyleyişle anlatması hikâyeleri, dinleyicilerin hissiyatında daha değerli kılmaktadır. Örnek vermek gerekirse Ramazan adı Ramo, Halil adı ise Halo geçmektedir. Böylece dinleyiciler kahramanları kendilerine daha yakın hissetmektedir. Olağanüstü kahramanlara ise bir hikâye dışında rastlanmamaktadır. Bu hikâye ise Mirza Muhammed ile Dev Kardeşi adlı anlatıdır. Aslında anlattığı diğer hikâyelerden farklı olması, dev gibi bir kahramana yer verilmesi ve yapısal olarak daha çok masala benzemesi açısından diğer hikâyelerden ayrılır.

Sabri BAYEZİT'in halk anlatılarını, bir kahve de ya da sırf hikâye icra etmek için toplanılan planlı ve programlı bir ortamda gerçekleşmemektedir. Anlatıcı, köyün sosyo- kültürel ve yöresel yaşam tarzı içerisinde geleneksel ve kendiliğinden oluşan sohbet ortamlarında dinleyicilerin istek ve ilgisine uygun anlatımlar gerçekleşmektedir. Bu anlatım ortamları özellikle köyün sosyal hayatı çerçevesinde gerçekleşen muhabbet amaçlı konukluk sırasında kendiliğinden ya da kasıtlı olarak Sabri BAYEZİT'in ortama davet edilmesiyle gerçekleşir. Bu ortamlar dışında köyün yöresel ve geleneksel yaşantısının sonucu oluşan düğün, bayram, cenaze merasimi gibi özel günlerde gerçekleşen toplantılar sırasında anlatımlar gerçekleşmektedir. Bu gibi özel gün ve gecelerde köy dışında yaşayan bütün köy halkının özellikle yaşlıların bir araya geldiği kimi zaman özlemlerin giderildiği kimi zaman acı ve mutlulukların paylaşıldığı özel anlardır. Bu ortamlarda toplantı amacına uygun olarak gerçekleşen hikâye, efsane, menkıbe, fıkra, masal gibi anlatımlar yapıldığı gibi bu toplantılardaki sohbet araları ise kültürel ve geleneksel bir takım unsurların aktarıldığı etkileşim ortamlarına dönüştüğünü belirtmek mümkündür. Bu nedenle Dilmetaş Köyü'nde kültürel ve geleneksel yaşantının canlı olduğu söylenebilir.

Sabri BAYEZİT, icra sırasında herhangi bir müzik aleti kullanmamaktadır. Hikâyelerin türkölü hikâye olması yönüyle bu türkölüleri sazsız ve uzun hava tarzında seslendirmektedir. Anlatıları tür bakımından hikâye olduğu için hikâyeleri nazım ve nesir karışık bir yapıdadır. Bu karışıklık anlatımın monoton ve sıkıcı olmasını engellemektedir.

Köydeki evi küçük olmakla birlikte bahçeli bir evdir. Tarla ve meyve bahçeleri bulunmaktadır. Yazın bunlarla uğraşmaktadır. Köyde bilgisayar, televizyon ve internetten uzak bir hayat yaşamakta sadece haberleşmek için kullandığı tuşlu eski bir cep telefonu vardır. Hatta derleme sırasında hafızasının kuvvetli olmasını da bunlara bağlamaktadır. Televizyon, bilgisayar gibi teknolojik aletlerin hafızayı olumsuz bir şekilde etkilediğini belirtmiştir. Halen yaz aylarında köyde kışın ise İstanbul da akraba ve arkadaşlarıyla bir araya gelmesi anlatımlar yapması, düğünlerde halay başı olarak halay türkölülerini seslendirmesi anlatı geleneğinin taşıyıcılığını hala devam ettirdiğini göstermektedir.

3.2. Masal Anlatıcısı “Süreyya ZEYREK”

3.2.1. Hayatı

Süreyya ZEYREK, 1963 yılında Gevaş’ın Pınarbaşı mahallesinde doğmuştur. Babasının adı Ayhan, Gevaş’ın merkez mahallelerinden Pınarbaşı mahallesinde doğmuş ve büyümüştür. Annesinin adı ise Cevher olup Göründü Köyü’ndendir. Annesi ve babası görücü usulü ile evlenip Gevaş, Pınarbaşı mahallesine yerleşmiştir. Süreyya ZEYREK’in çocukluğu ilk genç kızlığı buradan geçmiştir. Hiç okula gidemeyen ve bu yüzden de okuma yazması bulunmayan Süreyya ZEYREK genç kızlık dönemini tarla ve ev işi arasında geçirmiştir.

Süreyya ZEYREK, Şırnaklı olan ve işlerinden dolayı gençken Gevaş’a gelip buraya yerleşen Ahmet ile evlenmiştir. Eşi, daha önce bir evlilik yapmış fakat karısını kaybettiği için ikinci evliliğini Süreyya ZEYREK ile yapmıştır. Süreyya ZEYREK’in dört çocuğu olmuştur. Üçü kız biri erkek olan bu çocuklarından ikisi evli ikisi bekârdır. Eşinin önceki evliliğinden de üç çocuğunun bulunduğunu belirten

anlatıcı, bu çocuklardan ikisinin vefat ettiğini diğerini de evlendirdiğini anlatmaktadır.

Çocukları henüz çok küçükken eşini kalp krizinden kaybeden Süreyya ZEYREK, çocuklarının hepsini tek başına büyütüştür. 25-26 yıldır kocasının yokluğunu hisseden, çocuklarını destek almadan büyütüp yetiştiren anlatıcı, hayatın en zor ve en acı yüzüyle karşılaşmıştır. İnsanların hayata bu şekilde gelip gitmekle yükümlü olduğunu ve aslında dünyanın geçici bir yer olduğunu altını çizen anlatıcı bunun farkındalığını da derinden yaşamıştır.

Büyük kızının Şırnak'ta diğer kızının da Elazığ da evli olmasından dolayı arada bir onları ziyaret etmek amacıyla şehir dışına çıkar. Bunlar dışında çocukluğu, gençliği, yaşlılığı hep Gevaş'ta geçmiştir. Gevaş'ın merkez mahallesi olan Pınarbaşı mahallesinde yaşayan Süreyya ZEYREK, halen aynı yerde ikamet etmektedir.

Süreyya ZEYREK'in anlatıları masal türündedir. Bu yüzden masal anası olarak da ele alınabilir. Masallarının çoğunu annesi ve teyzesinden öğrenmiştir. Akraba, eş, dost ve akrabaların bir araya geldiği toplantılarda sürekli masal anlatıldığını ve kendisinin de böyle ortamlarda masal öğrendiğini belirtmektedir. Masalların çoğunu 14-15 yaşında öğrendiğini ve o günden sonra da sürekli böyle toplantılarda masal anlattığını belirtir. Geçmişte misafir, eş, dostları evde ağırlarken gece yarısına kadar masal anlatır, eğlenir ve böylece güzel vakit geçirdiklerini ekler.

Küçüklüğünden bu yana Asiye adlı kuzeniyle beraber anlatmaya meraklı olduklarını ve kimse dinlemese de masalları birbirlerine anlatarak hafızalarını koruduklarını belirtir. Büyüyünce eskisi gibi bir araya gelemediklerini, kuzenin evlenip Adana'ya yerleştiğini anlatmaktadır. Bunlara rağmen kimi zaman telefon yoluyla birbirlerine masallarla ilgili sorular sormaktadırlar. Kuzenin yaz aylarında Gevaş'a gelmesiyle bütün akrabaların bir araya gelip sabahlara kadar masal anlattıklarını belirtmektedir. Sabahlara kadar masal anlatmasına rağmen sanki bir saat anlatmış gibi hissettiğini belirtmesi masal anlatmaktan keyif aldığını göstermektedir. Bu derece masal anlatmayı seven ve tutku haline getiren anlatıcı,

çevreden misafirliğe gidince de sohbetin durduğunu ve kendisinden masal anlatmasını istediklerini anlatmaktadır.

Geçmişte kış mevsimlerinde tarla işlerinin olmamasından dolayı sıkıldıklarını ve bu yüzden de sık sık birbirlerine masal anlattıklarını belirten anlatıcı, Mayıs ayında yapılan derleme sırasında “Korkarım ki bugün kar yağacak, o kadar yağacak ki yarın evden çıkamayız” şeklinde bir ifade kullanır. Bunun sebebi sorulduğunda ise; “Masallar yalandır, içinde doğruluk yoktur. O yüzden anlattıktan sonra kar yağacak deriz. Çünkü biz bunları kışın, o çok karlı günlerde vakit geçirmek için anlatırız.”

Süreyya ZEYREK, çocukken geçirdiği felçten dolayı bir gözünü kaybetmiştir. Bunun sıkıntısını yıllar boyunca çekmiştir. Evlendikten sonra eşinin kaybı ile çocuklarını tek başına büyütmüş olması ise çektiği sıkıntıyı gözler önüne serer. Anlatıcı, masalların o rahatlatıcı dünyasında bir nebze olsa da sıkıntılarından uzaklaşmıştır.

Süreyya ZEYREK, bir kızı ve oğluyla beraber Gevaş merkezde yaşamaktadır. Her girdiği sohbet ortamını masallarıyla keyiflendiren Süreyya ZEYREK, masal anlatımının eskisi gibi yaşatılmamasından dem vurmaktadır. Televizyonun, internetin masalları unutturduğunu kimsenin dinlemek istemediğini belirtir. Eskiden büyüklerinin sürekli masal anlatarak çocuklara masal öğrettiklerini anlatır. Gelecekte hiç masal anlatılmayacak ve çocukların kendi masallarının öğrenmeyecek olmasının endişesini derinden hissetmekte ve bunu sürekli belirtmektedir.

3.2.2. Sanatkârlığı

Gevaş'ta masal anlatıcılığı konusunda yapılan alan araştırması sırasında öne çıkan bir isim olan Süreyya ZEYREK'in geçmişten bu yana masal anlattığı görülmüştür. Gevaş'ta doğup büyümüştür. Çevreden de edinilen bilgilere göre bir masal anlatıcısı olarak bilinen ve duyulan bir isimdir. Fakat sırf anlatım yapmak amacıyla toplantılar yapılmamakta veya ortamlar ayarlanmamaktadır. Mahallede bir

araya gelen kadınların sohbet ortamlarına dâhil olarak masallarıyla ortama tat katmaktadır.

Masallarını öğrendiği ana kaynağı annesi ve teyzesidir. Geçmişte sürekli annesinin ve teyzesinin bir araya gelerek çocuklara masal anlattıklarını kendisinin de böyle ortamlarda bulunarak masalları öğrendiğini belirtmektedir. Hatta bu anlatımları kasıtlı olarak çocuklara anlattıklarını böylece masalların unutulmasını engellediklerini belirtmektedir. Dolayısıyla aktif bir aktarım sürecinden bahsedilebilir. Bir önceki anlatıcı da bahsedilen Sydow'un "aktif geleneksel taşıyıcılar" ve "pasif geleneksel taşıyıcılar" şeklindeki sınıflandırmasında Süreyya ZEYREK "aktif geleneksel taşıyıcı" olarak ele alınabilir. Çünkü geçmişte anne ve teyzesinin anlattığı masalları geleceğe aktarma görevini kendisi üstlenmiştir (Sydow, 2010: 62-63). Degh'in aktarımıyla Leza Uffer ise anlatıcıları özelliklerine göre üçe ayırır. Birinci grup, masalları bilen fakat anlatmayan pasif anlatıcıdır. Bu anlatıcılar çocukluğundan beri dinlediklerini hatırlamasına rağmen masallarla ilgilenmez ve istediği zaman masal anlatır. İkinci grup ara sıra anlatan hikâye anlatıcısıdır. Hikâyeleri, masalları bilir ve yeri geldiğinde anlatır. Bu anlatıcılar duyduğunu not eder; fakat yeni bir şey yaratmaz. Sadece gençliğinde duyduğunu tekrar eder. Şaka ve hatıra bilirler. Üçüncü grup ise bilinçli hikâye anlatıcısı olarak adlandırılmaktadır. Bilinçli bir yaratıcıdır ve toplum tarafından fark edilmiştir. Hikâye anlatmaya bayılır, hafızasıyla övünür. Genelde belli çeşit hikâye anlatırlar (Degh, 2010: 110). Uffer'in yaptığı ayrıma bakarak Süreyya ZEYREK'in dâhil edileceği grup üçüncü gruptur. Süreyya ZEYREK, hikâyelerini bilinçli bir şekilde anlatır ve anlatmaktan da keyif alır. Hatta masalların unutulmaması için anlattığını belirterek unutulacağı endişesini hisseder.

Masallarını bilinçli bir şekilde anlatır. Masal seçimini genellikle ortama ve zamana göre seçmektedir. Anlatıcı bazen ortamda bulunan dinleyicilerin tercihine de dikkat etmekte ve ne dinlemek istediklerini sormaktadır. Dinleyicilerden gelen isteğe göre anlatımını gerçekleştirmektedir. Kendisinden genellikle Mirza Muhammed ve Kuyruksuz Tilki masalı istenmektedir.

Hikâye anlatımında yazı ile gösterilmeyen bir takım ifadeler vardır. Sadece anlatılanın ele alınıp incelenmesi bu yönlerin anlatılmamasına neden olabilmektedir. Anlatıcının sesi, sazi, kişileri taklit etmesi, sesini alçaltıp yükseltmesi anlatımın elemanlarıdır. Onun susması, bir zaman konuşmaması da anlatımı etkiler. Bu nedenle anlatımın odak noktası anlatıcıdır. Anlatıcının bilgi dağarcığı, yetenekleri, yaşı, dini inançları, değer yargıları, sosyal sınıflar içindeki yeri hikâyeden ayrılamaz. Anlatıcı, hikâyeyi canlı bir gösterime sokan sanat eridir (Azadovsky, 2002: 27). Süreyya ZEYREK'in de anlatım sırasında dinleyicilerin dinlememe veya sıkılma durumunda sesini yükselterek ya da duraksayarak masalın dinlenilmesini sağlamaktadır. Masal içindeki bir takım hayvanların ses taklidini yapması veya masalda Müslüman olduğu bilinmeyen bazı kahramanlara bir takım dini hususiyetler yüklemesi anlatıcının etkisini gösteren unsurlardır. Kuyruksuz Tilki masalında tilkiyi taklit etmesi Şamşırak Taşı adlı masalda Çinli kızın Allah'a yemin etmesi bu durumu örnekler.

Süreyya ZEYREK masal anlatmak için köylerde ya da mahalleler arasında gezmekte veya sırf masal anlatmak için bu tür toplantılar yapmamaktadır. Eş dost akrabaların toplandığı bir sohbet ortamına o da davet edilir ve sohbet sırasında masal anlatması istenir. Böylece Gevaş'ın yöresel ve geleneksel kültürünü yansıtan anlatımlarını gerçekleştirir.

Süreyya ZEYREK'in anlatımları genellikle masal türündedir. Süreyya ZEYREK'in repertuarında bulunan ve çalışma kapsamında derlenen masalları şunlardır; Şamşırak Taşı, Padişah ile Üç kızı, Mirza Muhammed, Memihan Masalı, Kız Kardeş Masalı, Mengülü, Şengülü ve Hengülü, Kuyruksuz Tilki ile İhtiyar Kadın, Besna ile Ayı, Kurbağa Gelin, Simurg Kuşu, Mahbup Hanım ile Maymun Kocası, Üç Kardeş, Yaprak Gelin, Gelin ve Kaynana, Fato Fatoş. Bu masallar dışında anlattığı başka masallarında bulunduğunu ama en çok bunları anlattığını belirtmektedir.

Geçmişte anlatma oranının çok daha fazla olduğunu belirten anlatıcı gece gündüz masal anlattıklarını belirtir. Özellikle kış mevsiminin karlı günlerinde vazgeçilmez bir etkinlik olduğunu hatta masal anlatmadıkları zaman çok sıkıldıklarını anlatmaktadır. Derlemenin yapıldığı nisan ayında “Sen bana gündüz

vakti ve böyle bir ayda masal söylettin ya korkarım ki yarın sabaha kadar metrelerce kar yağacak, evden dışarı çıkamayacağız.” şeklinde bir söylemde bulunmuştur. Bunun sebebi sorulduğunda ise masalın yalan olaylar olduğunu ve bu kadar yalan söylemenin de bize kar yağışını getireceğini belirtmiştir. Çünkü geçmişte daha çok kış aylarının karlı günlerinde masal anlattığını söylemiştir. Geçmişe oranla şuan bu anlatımlarının çok azaldığını bu masalların, hikâyelerin yerini telefonların internetin aldığını belirtir. Gündüz vakti masal anlatmanın kar yağdıracağına dair inanış Gevaş ve çevresinde yaygın olmakla birlikte başka bölgelerde de bulunmaktadır. Ebru Şenocak’ın “*Mazgirtli Bir Masal Anlatıcısı: Süleyman Gül*” adlı makalesinde masallarını ve anlatıcılığını ele aldığı Süleyman Gül’ün yaşadığı bölge olan Tunceli ilinde de bu inanışa rastlanmaktadır. Masallar konusunda önemli çalışmaları bulunan Ema Şimşek’in de Kırşehirli bir masal anasını konu edindiği çalışmasında aynı inanışa rastlanması (Aktaran Şenocak, 2002: 95) bu inanışın Anadolu’da yaygın olduğunu göstermektedir. Çoğu anlatıcının masal anlatma zamanı olarak genellikle kış mevsiminin akşam vakitlerinin tercih etmesi bu inanıştan sebebiyledir.

Süreyya ZEYREK’in anlattığı masalların konusu birbirinden farklıdır. Fakat niteliğine bakıldığında halk bilimi açısından önemli masallardır. Gelin-kaynana konusu, padişah ve çocuklarının konu edildiği masallar olduğu gibi hayvan masalları da vardır. Bunun dışında zincirleme masal olarak da değerlendirilebilecek Kuyruksuz Tilki ve İhtiyar Kadın masalı vardır.

Linda Degh de hikâye anlatıcıları adlı çalışmasında halk anlatıcılarının hafıza ve ezber yeteneklerinin canlı ve kuvvetli olduğu için sözlü geleneği ve folklor kültürünü yaymaya katkı sağladıklarını belirtir. Bu anlatıcılar geçmişten bu yana hafızalarında tuttukları anlatılarını hafızasında koruyabilen ve uzun zaman boyunca bunları dinleyicilere aktarabilen kişiler olarak ele alınmaktadır (Degh, 2010: 104). Halk anlatıcıları toplum içinde on veya daha fazla anlatıyı aklında tutabilecek kadar kuvvetli bir hafızaya sahip olması ve bunları anlatabilmesi yönüyle diğer insanlardan ayrılırlar. Son yıllara kadar anlatıcıların geçmişte hafızasında tuttukları metni değişmeden aynı şekilde anlatmaları gerektiği şeklinde bir anlayış mevcuttu fakat daha sonra yapılan araştırmalarla bu durum değişmiştir. Çünkü anlatıcıların, anlatımlarını geçmişten bu yana sürekli tekrarlaması ortada sabit bir metnin

olduğunu ve onun yıllar boyunca aynı şekilde ve kusursuz tekrarlanması gerektiğini göstermez. Bu anlatı yazılı bir metinden öğrenilen ve aynı şekilde ezberlenip tekrarlanan bir metin değildir. Ortak gelenekte korunan hikâyenin sabit dönüşümü mantıklıdır ve kendi kurallarını izlemektedir. Eskiden kalan hikâyelerden elde kalan bir şey yoktur, yalnızca taslakları kalmıştır. En uzun metnin teması en belirsizdir, hikâyenin temasının bileşimi en karmaşık olanın dönüşümü en güçlüdür (Degh, 2010: 106). Süreyya ZEYREK, Linda Degh'in de bahsettiği kuvvetli hafızaya sahip ve anlatımını devam ettiren bir anlatıcıdır. Masallarını yıllardır anlatan ve anlatmaya da devam eden bir anlatıcı olduğunu halen bir dinleyici kitlesinin olmasından anlaşılabilir. Çocuklarını da bu masallarla büyütüştür. Derleme esnasında anlatımın mola verdiği yerde ortamda bulunan çocukları anlatıyla ilgili bazı noktalarda bilgi vermeye çalışmışlardır. Bu durum bize geçmişten gelen bir anlatı geleneğini gösterdiği gibi geleceğe de aktarılan bir anlatı geleneğinin varlığını göstermesi açısından önemlidir. Bu anlatımın aynı şekilde geleceğe aktarılması mümkün değildir. Zaten geçmişten de aynı şekilde bugüne ulaşmamıştır. Süreyya ZEYREK'in de anlatım sırasında aklına gelmeyen küçük nüanslar mevcuttur. Fakat o anlatım sırasındaki profesyonelliği sayesinde bu durumu anlatıcılığı ile geçirir. Masal anlatımı sırasında aklına gelmeyen kahraman isimleri için bazen aklına ilk gelen ismi söyleyerek masal anlatımı sırasında durgunluğu engellemiştir. Bu durum İlhan Başgöz'ün *Sibirya'dan Bir Masal Anası* adlı eserin girişinde bahsettiği “her halk anlatıcısı masala kendi damgasını vurur” sözünü doğrular niteliktedir (Azadowski, 2002: 50). Süreyya ZEYREK'in masal anlatırken duruma, dinleyici ortamına ve kendi ruh haline göre yapacağı bir takım değişiklikler anlatıcının masal üzerinde etkisini göstermektedir. Süreyya ZEYREK daha çok hafızasındaki isimlerden dem vurarak bazı isimleri unuttuğunu belirtir. Hatta Şamşırak Taşı masalının anlatımı sırasında masalda başkahraman denilebilecek avcının adı aklına gelmez. Bunu da “Diyelim ki Kerem olsun” diyerek aklına ilk gelen ismi söyleyerek ve anlatımına devam eder. Anlatımdan sonra bu durum sorulduğunda ise masalın konusunun ve genel oluşumunun önemli olduğunu fakat isimlerin önemli olmadığını belirtir. Hatta masallardaki bazı unsurların değişebileceği konusunda “Kur'an-ı Kerim harfi değil ki değişmesin” şeklinde bir ifade kullanır. Süreyya ZEYREK'in anlattığı bazı masallarda da karıştırdığı yerler olmuştur. Bunları da “Esağfirullah” diyerek

düzeltilme yoluna gitmiştir. Dolayısıyla her anlatı anlatıcının deneyiminden, birikimlerinden ve o zamanki ruh halinden geçip dinleyiciye ulaşmaktadır. Bir takım eksiltme, eklenmelerin ve karıştırmaların olması normal karşılanabilecek bir durumdur. Esmâ Şimşek, Malatyalı Bir Masal Anası; Suzan adlı çalışmasında bu konuya şöyle değinmektedir. “Hiç şüphesiz her masalın değışen ve değışmeyen tarafları vardır. Değışmeyen tarafları, masaldaki olay örgüsü, olayların sıralanışıdır. Değışen tarafları ise bu olayların anlatıcı tarafından ifade edilmiş şeklidir. Her anlatıcı, bilinen bir masalı kendine mahsus bir üslup ile anlatır ve her anlatışta masal, yeni bir şekil kazanır (Şimşek, 2002: 111). Böylece o masal, anlatıcıya özel bir anlatım hüviyeti kazanır.

Süreyya ZEYREK, masallarını planlı ve programlı olabilecek bir ortamda anlatmamakla birlikte sırf anlatmak için de bu tarz ortamlar ayarlanmamaktadır. Anlatım ortamı genellikle bir tanıdık ya da akraba evidir. Gevaş’ın geleneksel ve yöresel yaşam tarzı içerisinde kendiliğinden oluşan sohbet ortamlarında masallarını anlatmaktadır. Bu anlatım ortamları sosyal hayat çerçevesinde gerçekleşen muhabbet amaçlı konukluk sırasında anlatıcının masal anlatması için ortama davet edilmesiyle gerçekleşir.

Onun masallarında geleneksel giriş kalıpları yok denecek kadar azdır. Kullandığı bu giriş ve bitiş ifadeleri çoğu masalında aynıdır. Hatta daha önceki anlatıcımızda da karşılaşılan dua ile giriş yaptığı görülür. Dolayısıyla geleneksel bir giriş kalıbı olduğu söylenebilir. Örnek vermek gerekirse Süreyya ZEYREK, Şamşırak Taşı adlı masala “Burada bulunan dinleyenlerin ölenlerine Allah rahmet eylesin.” şeklindeki dua kalıbıyla giriş yaptıktan sonra masalı anlatmaya başlar. Bu anlatıcımızda ve yörede yapılan araştırmalar sırasında bu dua kalıbına Gevaş yöresinin çoğu yerinde ve anlatıcısında rastlanması anlatı geleneğine ait bir unsur olduğunu göstermiştir. Bu kalıp ifade dışında diğer masallarının çoğunda “Bir padişah ile üç kızı vardır”, “Günün birinde ihtiyar bir kadın vardır” ya da “Üç kardeş kuzu vardır” gibi genel giriş cümleleri kullanmıştır. Bunun dışında bitiş için kullandığı geleneksel kalıp ifade ise “Onlar muratlarına erer, biz de evimize varırız. Masalımızı da burada bitiririz.” Ya da “Onlar erdi muradına biz de kaldık evimizde.” gibi benzer ifadeler geleneksel bitiş kalıpları olarak kullanılmaktadır.

“Masalcılar eski ozanlığın kadınlarda devam eden kısmıdır. Ozanlık babadan oğla kaldığı gibi, masalcılık da anadan kıza intikal eder. Erkek masalcılar varsa da, ekseriya masalcılar cinsindedir. Masalçı, kendi sahasında bir nev’i sanatkârdır. Ağzından çıkan her kelime yerinde kullanılmıştır. Hakiki bir masalcının iki üç masalı başkalarından alınacak binlerce masala müreccahtır.” (Gökalp, Aktaran Sakaoğlu, 2012: 224). Masalları anlatanlar genellikle kadınlardır. Kısmen de olsa erkek anlatıcılar vardır fakat kadın masal anlatıcılar çoğunluktadır. Bu sebeptendir ki çoğu zaman usta kadın masal anlatıcılarına “Masal Anası” şeklinde bir adlandırılmaya gidilmiştir. Masalların derlenmesi ile ilgili ilk çalışmaların sahibi olan Ziya Gökalp de kadınların daha çok masal anlattıklarını ve annelerinden aldıkları anlatı geleneğini devam ettirdiklerini belirtir. Buna ek olarak sadece masalı derlemekle yetinmemek gerektiğini, kimden öğrendiğini, ne zaman öğrendiğiyle ilgili bilgiler de not edilmelidir. Hatta anlatıcının kişisel bilgileri de öğrenilmelidir. Süreyya ZEYREK de masallarının çoğunu annesinden öğrenmiştir. Annesinin masal anlattığı ortamlar da bulunarak ya da masal öğretme amaçlı annesinin kendisini karşısına alarak masal anlattığını belirtmektedir. Masalları ne zaman öğrendiğine dair net bir tarih vermemekle beraber 14-15 yaşlarında öğrendiğini belirtmektedir. O yaştan itibaren dinlemeye ve anlatmaya ilgi duyduğunu ve bu ilgiyle uzun yıllar boyunca her sohbet ortamında masal anlatmaya devam ettiğini belirtmektedir.

Halk anlatıcıları bazen kişisel ve yöresel düşünce, deneyim, bilgi, duyguları, yorumları ve hatta bazen geleneksel halk bilgisini anlatının içine katar. Bunlar teori de “ara söz” olarak kabul edilmektedir (Başgöz, 2003: 87). Ara sözler masalarda, hikâyelerde, efsanelerde kısaca çoğu halk anlatısında bulunmakla birlikte kültürel değerlerin, geleneksel halk bilgilerinin ve anlatıcının şahsi değerlendirmesinde incelenmesi gereken önemli unsurlardır. Anlatıcı arasöz aracılığıyla kendisini, yöresini, yaşadığı yerin geleneğini, değerlerini anlatıya dâhil eder. Süreyya ZEYREK de bazı masallarında arasöz kullanmaktadır. Kimi zaman kendi şahsi düşüncesine kimi zaman yöresel algılama ve düşüncelere yer veren bu arasözler aracılığıyla kendini anlatmada hissettirir. Şamşırak Taşı masalındaki olay gelişimi doğrultusunda kadınların içinde bulunduğu rahatlığı anlatmak amacıyla bir teşbihte bulunmaktadır:

“Şimdi siz nasıl burada kadir ve kıymettesiniz kadın da öyle” diyerek dinleyiciyi de duruma dâhil ederek olayı somutlaştırmaktadır.

Padişah ve Üç Kızı adlı masal da padişah kızlarının evlenmek istediklerini babalarına söyleyememeleri geleneksel bir ifade ile açıklanmıştır:

“Bunlar açıkça babalarına biz onları istiyoruz demiyorlar. Nasıl desinler o zamanlar ayıptı.”

Padişah ve Üç Kızı adlı masalda başka bir atasöz daha kullanılmıştır. Bu atasözde ise Gevaş'ta bulunan coğrafi bir yer ismi kullanılarak dinleyicinin olayı tahayyülünde canlandırması amaçlanmıştır:

“Diyelim ki Atalan'da deniz kenarına götürür.”

Üç kardeş masalında ise anlatıcı geçmişte mahkemelerin bulunmadığını hukuksal durumlar da kadınlara gidildiğini şu şekilde belirtmiştir

“Eskiden bugünkü gibi mahkemeler yoktu, kadılar vardı. Bu yüzden kadının yanına giderler.”

Anlatıcı, masal içinde geçen bazı kelimeleri söylemekten çekinir. Bu çekingenliğini de kendini anlatım sırasında hissettirerek “affedersin” diyerek belli etmektedir.

“Getir, yüzüğümü kızartıp senin (affedersin) kalçana vurup, damgalayacağım. Söylemez Hanım da senin olsun.”

“Yap hatta üç defa vur, damgala.” Mahbup Hanım yüzüğünü çıkararak güzelce ateş üzerinde kızartır. Sonra da (affedersin) Maymun'un kalçasına vurur. Damgalar.”

“Al Söylemez Hanım artık senindir.”

Esmâ Şimşek, “*Malatyalı Bir Masal Anası: Suzan Geniş*” adlı makalesinde anlatıcının anlattığı masal ve masal kahramanları üzerinde dinî inancının etkilerinin ve yansımalarının görülebileceğini belirtmektedir. Ona göre; “Her anlatıcı, anlattığı masala kendi dinî inancını da aksettirir. Buna bağlı olarak, İslamiyet’i yaşayan bir anlatıcının anlattığı masalarda bir takım İslami unsurlara rastlamamız mümkündür. Bu durum, anlatıcının İslâmiyet’i yaşayış derecesine göre değişir. Eğer, İslâmiyet’in bütün emir ve yasaklarını tamamıyla yerine getirmeye çalışan bir anlatıcı var ise, onun anlattığı masalarda da, kahramanlar aynı şeyleri yapar.”(Şimşek, 2002: 118-119). Süreyya ZEYREK, dinî inancı güçlü, inandığı din olan İslâmiyet’in gereklerini yerine getirmeye çalışan bir kadındır. Namazını kılar, orucunu tutar ve hacca gitmeyi isteyen bir anlatıcıdır. Kılmadığı namazları her farz namazdan sonra kılmaya çalışır. Onun dini vecibelerini yerine getirirken bu kadar dikkatli olmasında yetiştiği aile ve çevresinin etkisi olduğu söylenebilir. Bunun anlattığı masallara yansımalarını ise hem olay örgüsünde hem de kahramanların konuşmalarında görmek mümkündür. Fato Fatoş Masalında dini söylemler dikkat çekmektedir. Masalın kahramanı Fato, sürekli karşısındakine “Allah senden razı olsun”, “Allah sana iman versin” gibi dualar etmektedir. Bu ifadeler bölge halkının diline yerleşmiş kalıp ifadelerdir. Gevaş’ta karşılaşılan birine bir adres sorma durumunda bile teşekkür ifadesinin karşılığında size “Allah razı olsun” diyerek cevap verebilmektedir. Sonuç olarak bölgenin dilinde yaygınlaşan ifadeler anlatıcının dilinde şekillenerek hem geleceğe aktarılmakta hem de o bölgeye ait bir kültürel özelliği ortaya çıkarabilmektedir.

Anlatıcının dini inancının anlatılara etkisinin görüldüğü bir başka masal ise Şamşırak masalıdır. Bu masalda dini inancı olay örgüsünde belirsiz olan Çinli bir kralın kızının Allah’a yemin ettiği görülür. Kurbağa Gelin adlı masal da ise bir takım isteklere ulaşmak amacıyla “iki rekât namaz kıl” ifadesi yer almaktadır. Bazı amaçlara ulaşmanın yolu namaz kılmakla olabileceği anlatılmaya çalışılmıştır. Mahbup Hanım ile Maymun Kocası adlı masal da ise padişahın ve vezirin çocuklarının Kur’an-ı Kerim okumaya gönderildikten sonra evlendirileceği görülür. Olay örgüsündeki bu tür ifadeler dışında selamlaşmaların da “merhaba, selam” gibi söylemlerle değil de “Selamün Aleyküm, Aleyküm Selam” ifadeleriyle yapıldığı görülmektedir. Bu durum birden fazla masalda görülmektedir.

“Selamünaleyküm.”

“Aleyküm selam.” (Padişahın Üç Kızı)

“SelamünAleyküm.”

“Aleyküm Selam.” (Mahbub Hanım ile Maymun Kocası)

“SelamünAleyküm.”

“Aleyküm Selam.” (Şamşırak Taşı Masalı)

Anlatıcının masallarında karşılan kahramanlar geleneksel masal anlatılarında karşılaşılabilen kahraman özellikleri taşımaktadır. Devlerin, şekil değiştirmelerin, padişahların, konuşan hayvanların yer aldığı kahramanlar açısından ve konu çeşitliği bakımından çok zengin masallar anlatmaktadır.

“Anlatıcılar arasında tahsili olanlar azdır. İçlerinde hiç okula gitmeyenler sayıca kabarık bir yekün teşkil etmektedir. Bunlar dinleme yoluyla masallarını öğrenmişler ve zamanla anlata anlata gelişme kaydetmişlerdir. Bunlar, dinleyicilerin hangi tür masalları sevdiklerini bildiklerinden, daha ziyade bu masalları anlatmada ayrı bir varlık göstermektedirler.” (Sakaoğlu, 2012: 135). Anlatıcının eğitim seviyesinin düşük olması veya hiç okula gidememiş olması masal öğrenmesine ve anlatmasına engel değildir. Anlatıcı sözlü kültür yolu ile masalı öğrenir ve sözlü bir şekilde anlatır. Bu nedenle okuma yazma bilmesinin masal anlatımı için o kadar büyük bir önemi yoktur. Sadece anlatımda daha çok yazılı kültüre ait sözcükleri kullanmaya dikkat edecektir. Derleme yapılan Süreyya ZEYREK’in de okuma yazması yoktur. O dönem şartlarından dolayı okula gidememiştir.

Masalı herkes anlatamaz. Masal da aynı hikâye anlatmak, türkü söylemek gibi yetenek meselesidir. Bilinen 3-5 masalı anlatarak da masalcılık öğrenilmez. Masalı tüm ayrıntılarıyla da bilmek masal anlatmak için yeterli değildir. Çünkü masal bilmek ayrı, masal anlatmak ayrı şeylerdir (Sakaoğlu, 2012: 130). Bu nedenle

masal anlatmak öyle önemsenmeyecek bir durum değildir. Masal nasıl önemliyse anlatıcısı da önemlidir. Anlatıcı nasıl önemliyse ruh hali de önemlidir. Çünkü her insan yaşadığı sürece hayatın hem acı yönünü hem de tatlı yönünü görür. Yaşadığı olayları tecrübe ederek öğrenir, deneyimleyerek yaşar. Ve bunları hem hayatına hem de anlatımlarına yansıtır. Doğaldır ki her insan gibi anlatıcılar da bunlardan psikolojik anlamda etkilenir. Fakat onlar normal insanlar gibi değildir. Yaşayarak deneyimlediği tüm acı ve tatlı anları, kendisinde bıraktığı izleri bazen farkında olarak bazen farkında olmadan öğrendiği masallara yansıtır. Bunu bazen masaldaki zayıf kahramandan yana olarak bazen masaldaki bir olayı anlatırken takındığı tavırla ister istemez karşı tarafa aksettirir. Çünkü masal şiir gibi değildir, sabit bir yapısı yoktur. Masalın kalıplaşmış sabit bir yapısı olmadığı için her anlatıcı kendi ruh haline uygun anlatır. Bu yüzden de aynı olayı her anlatıcı farklı bir yapıda farklı bir şekilde anlatır. Kendinden bir şeyler katar, masalla bütünleşirler.

Süreyya ZEYREK, Gevaş'ın merkez mahallesinde kendine ait küçük ve eski bir evde bir oğlu ve bir kızıyla birlikte hayatını sürdürmektedir. Evlerinde küçük bir televizyon olmakla birlikte bilgisayar ve internetten uzak bir hayatı vardır. Sadece haberleşmek için kullandığı tuşlu bir telefonu vardır. Sürekli teknolojik aletlerin hafızayı kötü etkilediğinden dem vuran anlatıcı böyle bir yaşamın kendisi ve hafızası için daha iyi olduğunu belirtmektedir. Anlatıcının halen eş, dost, akraba ile bir araya gelip anlatmaya devam etmesi anlatı geleneğinin taşıyıcılığını sürdürdüğünün göstergesidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DERLENEN ANLATILARININ BAĞLAMSAL AÇIDAN İNCELENMESİ

“Hikâye anlatıp anlatmadığımız değil, hikâyeyi nasıl anlattığımız ve ne tür bir hikayeye anlattığımız. Hikâyeleştirme içgüdüsünü ve yaşamayla anlatmanın birbirinden ayrılmazlığını düşünürsek, hayatımızın olaylarını kaç farklı şekilde hikâyeleştirebiliriz?”

(Randall, 2014: 121)

Çalışmanın birinci bölümünde Performans Teori hakkında ayrıntılı olarak durulmuş ve konuyla ilgili teorik bilgiler aktarılmıştır. Üçüncü bölümde ise anlatıcıların ve hayatlarının dinleyiciler ve anlattıkları masal ve hikâyeler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu bölümde ise Performans Teori hakkında giriş mahiyetinde kısa bir bilgi verildikten sonra teorinin uygulanması üzerinde durulacaktır. Çalışma kapsamında ele alınan hikâye anlatıcısı Sabri BAYEZİT ve masal anlatıcısı Süreyya ZEYREK’in anlatılarının Performans Teori açısından bağlamsal olarak nasıl uygulandığı incelenecektir. Bu bağlamda dinleyici kitlesinin ve icra ortamının anlatılara etkisi kuşkusuzdur. Bilindiği gibi icra olayı sadece anlatıcı çerçevesinde ele alınacak bir konu değildir. Çünkü icra olayı anlatıcı, dinleyici ve ortam etkileşimi ile karşılıklı iletişimi etrafında şekillenir. Dolayısıyla anlatıcının masal metnine ve dinleyiciye etkisi söz konusu olduğu gibi dinleyicinin de anlatıya ve anlatıcıya etkisi vardır. Bu karşılıklı etkileşimden dolayı incelemeye konu olan anlatıcıların farklı ortamlarda anlatılarını anlatması sağlanmıştır. Bu icralar sonucu gerçekleşen değişiklikler derleme sırasında gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda anlatıcı, dinleyici ve ortam etkileşiminin ile karşılıklı iletişiminin anlatıya etkisi incelenip değerlendirilecektir.

Ülkemizde yapılan halk bilimi araştırmalarında genellikle metin ağırlıklı çalışmalar yapılmaktadır. Son dönemlere doğru bu anlayış değişerek sadece metnin değil de metinle beraber anlatıcının, dinleyicinin ve anlatım ortamının da önemi üzerinde durulmaya başlanmıştır. Metni salt ve ölü bir yapının dışına çıkararak bu değişim Avrupa’da ortaya çıkan Performans Teori’nin ayak seslerinin yansımasıdır.

Halk bilimi çalışmalarının çehresini değiştiren bu gelişmeyle birlikte sözlü kültür ürünleri anlatıcı, dinleyici ve ortam bağlamında üç boyutlu incelenmiştir.

Halk bilimi araştırmalarında elde edilen metinler, sözlü kültür ürünleri olduğu için sesli kayıt veya video kayıt aracılığıyla ve derleme yolu ile ele geçirilmektedir. Nesiller boyunca sözel hafıza ile geleceğe aktarılan bu metinlerin halk bilimi ürünü olarak nitelenebilmesi için temel ön şart, o ürünün sözlü olarak yayılma zorunluluğu ve bir kişiden bir başka kişiye yazılı hiçbir metnin yardımı olmaksızın geçmek zorunda olmasıdır (Dundes, 2003: 39). Bu şekilde ele geçen ürünlerin sadece “metin” yönü üzerinde durulması, diğer unsurların ihmal edilmesine yol açmıştır. Bu ihmal edilen unsurlar ise anlatıcının anlatım sırasındaki sesini yükseltmesi, jest ve mimiklerini kullanması, metin ve dinleyici üzerindeki etkisi veya dinleyicinin anlatıcı ve metin üzerindeki etkisidir. Bu gibi unsurların göz ardı edilmesi, metni canlı bir sosyal olay olarak incelenmesini engellemiştir ve bu da metin incelemelerinde yanlışlığa yol açmıştır. “Metin derleme aşamasında yapılan bu temel yanlışlık ise araştırmacıların sadece en iyi metni elde etme fikriyle hareket etmeleri, yani metnin kendi okuyabilecekleri bir anlatımla anlatılmış olması hususuna dikkat etmeleri, bunun dışındaki hususları ise dikkate almamalarından kaynaklanmaktadır. Bazı derleyiciler metni aldıktan sonra kaynak şahsa sorulması gereken en temel bilgileri bile göz ardı etmektedirler.” (Ekici, 1998: 26). Araştırmacılar derleme sırasında hem anlatıcının hem de dinleyicinin hareketlerini gözlemleyip sadece derlenen sözlü kültür ürününü göz önünde tutmamalıdır. Derleme sonrası anlatıcının kişisel bilgilerine yer vermeli ve derleme zamanı ile derleme mekânına dair notlarını tutmalıdır. Bütün bunları göz önünde bulundurarak çok yönlü bir inceleme yapmalıdır. Ancak böyle bir çalışma hem Performans Teori’ye hizmet edecek hem de halk biliminin uygulama kısmını öne çıkaracaktır. Bu kişisel bilgiler ise anlatıcının kim olduğu, yaşı, memleketi ve eğitim durumunun ne olduğuna dair sorularla elde edilebilecek bilgilerdir. Anlattığı metne dair sorular ise nerde, ne zaman ve kimden öğrendiğidir. “Bu tür bilgiler sadece bir metnin belli bir bölge veya yöreyle ilgisini kurmaya yarayacağı gibi, aynı bölgede daha sonra yapılacak araştırmalar için de faydalı olacaktır.” (Ekici, 1998: 26). Bu da ürünlerin oluşumunda etkili olan sosyal ortamın önemini göstermektedir. Bilindiği gibi her metnin oluştuğu

bir doğal ortamı vardır. Bu ortamın sosyal, psikolojik etkileri metne tesir edecektir. Bu nedenle tekrar yineleyeceğimiz durum tekrar karşımıza çıkmaktadır. Üçlü etki sonucu oluşan bir metin tepkimesi. Bu nokta da akla, Alan Dundes'in konuya ilgili üç seviyeli incelemesi gelmektedir. "Herhangi bir halk bilgisi ürününü bir kişi dokusu (texture), metni (text) ve metnin içinde olduğu çevre ve şartları (context) itibariyle tahlil edebilir. Bunlardan sadece birini esas alarak bir inceleme yapmak ve bir türü bu yolla tarife çalışmak mümkün değildir. Bir tür ideal olarak bu üç seviyenin hepsinin göz önüne alınmasıyla tarif edilmelidir." (Ekici, 1998: 26). Dolayısıyla bir unsurun eksikliği diğer unsurlara etki edecektir. Çünkü anlatımlarda karşılıklı bir etkileşim söz konudur. Bu üç unsurun incelenmesi gerekmektedir.

Sözlü kültür ürünleri belli bir ortamda oluşur ve icra edilirler. Bu ortam bir evin odası olabileceği gibi bir kahvehane de olabilir. Canlı ortam olarak da nitelenecek bu ortam da anlatıcı bulunmakla beraber mutlaka en az bir tane de dinleyici bulunmak zorundadır. Karşılıklı etkileşim ve iletişimin yaşandığı ortamda dinleyici, anlatıcıyı etkilediği gibi anlatıcı da dinleyiciyi etkiler. Anlatıcının ruh hali, üslubu, kişiliği, değer yargıları dinleyiciyi etkilediği gibi dinleyicinin icra sırasındaki duygulanması da anlatıcıyı etkilemektedir. Dolaylı olarak bundan anlatılan ürün de etkilenmektedir. Hatta anlatıda geçen bir olay karşısında dinleyicinin tepkileri olayın gidişatını etkilemektedir.

Bir halk bilgisi ürünü sadece alan çalışmasıyla elde edilen bir halk anlatısı değildir. Yani onun sadece metin yönü incelenmez. Çünkü halk anlatıları hem kültürel hafızanın hem de geleneksel ruhun kolektif yansımasını gösterir. Dolayısıyla bir halk anlatısı her boyuttan incelenebilir. Edebi, tarihi, siyasi, toplumsal, ruhsal, dilbilimsel gibi birçok açıdan ele alınabilir. Özellikle geleneksel unsurların taşıyıcısı olma vasfını taşıması, geçmişten bu yana süregelen sözel ifadelerin çeşitliliğini ve sözlü gelenekteki dilin kullanımını göstermesi göz ardı edilmemesi gereken unsurlardır. Bu unsurların ortaya çıkması da halk bilgisi ürününün, kendi geleneksel ortamında ve yine kendi kültürel bağlamında incelenmesine bağlıdır. Fakat bilindiği gibi halk anlatıları bu söz konusu inceleme alanları dışında taşıdığı özelliklerle de çok yönlü inceleme ve değerlendirmenin de kapısını açar. Halk anlatısının taşıdığı özellikler ise daha öncede vurgulandığı üzere anlatıcının yaşı, hayat algısı, eğitim

durumu, dini anlayışı; dinleyicinin yaş grubu, hayat algısı, eğitim durumu; icranın bağlamı, fiziksel özellikleri; icra edilen türün niteliği vs. sayılabilir. Bu ve buna benzer özelliklerin bulunduğunu kabul etmek halk bilimi araştırmalarında bağlam merkezli çalışmaların gelecekteki gelişmeleri için de bir anahtardır. “Bir Halk bilgisini ait olduğu kültür ve durum bağlamında incelemek sözlü sanatın yetenek farklılıklarını ve onların icralarındaki farklılıkların geldiği noktayı açıklayabilmemizi sağlayacaktır. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse, bağlam merkezli halk bilimi araştırmaları tanımlayıcı (tasvirici) özellik arz ederken, bu tür çalışmalar aynı zamanda halk bilimi çalışmalarını tanımlayıcılığın (tasvirciliğin) ötesine taşıyacak potansiyele sahiptir ve ayrıca bu çalışmalar halk bilgisindeki çeşitliliğe kuramsal bir açıklama da getirebilir.” (Amos, 2015: 238).

Performans Teori'nin temel unsurları anlatıcı, dinleyici ve bağlamdır. Anlatıcı bilindiği gibi anlatımı icra eden, dinleyici de anlatımı dinleyendir. Buradaki temel odak nokta ise bağlamdır. Bağlam aslında anlatım sırasındaki bütün unsurları içerisinde taşıyan genel bir kavramdır. Bağlam denilen unsur anlatıcının hikâyesini oluşturduğu ve anlattığı ortamdır. Bu ortamda anlatıcı ve en az bir dinleyici vardır. Anlatıcı ve dinleyicinin karşılıklı etkileşimi, ortamın fizyolojik koşulları, toplumsal şartlar vs. etkilere açık bir ortamdır. Ortam aynı olsa farklı da olsa anlatılan her metin şekillenmeye ve yeniden oluşturulmaya müsaittir. Çünkü anlatıcı her girdiği yeni bir ortamda bazen farkında olarak bazen de farkında olmayarak hikâyeyi yeniden oluşturmaya ve şekillendirmeye çalışır. Anlatının konusu, zamanı, mekânı, anlatıcının ve dinleyicinin ruh hali gibi etkenler metnin yeniden oluşmasında unsurlardır. Dolayısıyla söylenebilir ki bağlam, anlatı metninin oluşumunu ve şekillenmesini etkilediği gibi anlatı da bağlamı etkilemektedir.

Bağlam basit teknik anlayış içerisinde, toplanılan metnin yeri hakkındaki esas veriyi, kaynak kişinin hayatı, sosyo-geçmişi, genel olarak halkbilimindeki ustaları özellikle kendisinden derlenen ürününün orijini, kendisinin ortaya koyduğu icralar(kendi kendine veya başkalarıyla), ürünün anlamı üzerinde kaynak kişinin yorumlarını ihtiva eder. Bağlam aynı zamanda eğer mümkünse seyirci ve icracıların davranışının görsel dokümanlarını, bütün bir tanımını (notlar alma, teyp kaydı) ve otantik icralar hakkında uzman kişinin gözlemlerini de içerir. Ayrıca bağlama ait

bilgileri araştırılan toplumların sosyo-ekonomik yapılarını, fiziksel ortamı, yöresel tarihi, kültür coğrafyası ve öğrenim yöntemi (okullaşma) hakkında esas bilgileri ihtiva eder (Honko 2003: 167-168).

Bu denli geniş anlamlar ve sınırlar ihtiva eden bağlam unsuru aslında icranın yapıldığı ortamdaki bütün maddi manevi etkileri kapsayan bir kavramdır. Fakat sadece ortam deyip işinden içinden sıyrılmak mümkün değildir. Bu ortam içerisine sosyal, fizyolojik, psikolojik, siyasi, tarihi ve coğrafi koşullar da girmektedir. Bütün bunlar metnin oluşmasını ve yayılmasını etkileyen unsurlardır. Bağlam bugüne kadar hep ihmal edilmiştir. Performans Teori'nin ortaya çıkmasıyla halk bilimi çalışmalarında hak ettiği yeri almış ve inceleme alanına girmiştir. Hatta kültürel ve geleneksel sözlü nakillerin yer aldığı sosyal bir olay olarak değerlendirilerek halk biliminin esas uğraş alanlarından biri olmuştur.

Halk Anlatıları ve Anlatıcıları bölümünde Performans Teori'nin halk anlatıcısı ve anlatısı kısmı ayrıntılı olarak incelenmiştir. Fakat sadece anlatıyı inceleyip anlatının icra ortamının incelenmemesi çalışmayı eksik bir çalışma haline getirecektir. Dolayısıyla bu bölümde Performans Teori bağlamında icra ortamı incelenmeye çalışılarak uygulandığı üzerinde durulacaktır. Bu unsurlara daha önce değinilmişse bu bölümde Performans Teorinin bir bütün olarak görünmesi amacıyla anlatıcı ve metin etkisi, dinleyici etkisi, dil ve anlatım ile mekân ve zaman etkileri başlıklar halinde incelenecektir.

4.1. Anlatıcı ve Metin Etkisi

Halk anlatıları üzerinde anlatıcıların etkisi yadsınamaz bir gerçekliktir. Anlatıların oluşumunu ve yayılmasını sağlayan anlatıcılar, geçmişten getirdikleri anlatıları geleceğe aktaran taşıyıcılardır. Hatta denebilir ki geçmiş ve gelecek arasındaki bağı devam ettiren, toplumun kültürel ve geleneksel bağlarını koruyan, yayan, taşıyan ve en önemlisi toplumun bunları algılamasını sağlayan bir halk sanatçısıdır. Burada her anlatıcının sanatçı olarak algılanması elbette ki mümkün değildir fakat belli bir grup arasında “anlatıcı” olarak ortaya çıkan, gençliğinden itibaren bu anlatıları keyifle ve zevkle yapan anlatıcılar sanatçı olarak ele alınabilir.

Bu kişiler araştırıldığında ve soruşturulduğunda isim ve adres olarak ön plana çıkan kişilerdir.

Çalışma kapsamında Gevaş köyleri ve merkez mahallerinde yaşayan birçok kişiye, “çevrenizde geçmişten bu yana masal, hikâye ya da efsane anlatan kişiler var mı?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soru kapsamında bir takım isimlere ve adreslere ulaşılmış, derlemeler yapılmıştır. Derlemeler kapsamında öne çıkan iki anlatıcı ele alınarak, anlatılarına yer verilmiş ve performansları incelenmiştir. Bu iki anlatıcıdan biri hikâye anlatıcısı olarak ele alınan Sabri BAYEZİT, diğer anlatıcı ise masal anlatıcısı olan Süreyya ZEYREK'tir. Bu kişilerin hayatlarına ve anlatılar üzerindeki etkisi üçüncü bölümde incelenmiştir. Fakat Performans Teori bağlamında icraları sırasında gerçekleşen bir takım etki ve etkileşimler mevcuttur. Bunlar gözlemlendiği üzere incelenmeye çalışılacaktır.

Anlatıcı ile anlattığı halk ürünü arasında karşılıklı etkileşime dayalı bir ilişki söz konusudur. Bu etki bugüne kadar sürekli ihmal edilen hatta yok sayılan bir eksiklik olarak kalmıştır. Fakat son yapılan çalışmalarla bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Bu eksiklik öyle azımsanacak bir eksiklik değildir. Çünkü anlatıcının sadece anlattığı halk ürününün derlenip anlatıcının bilgilerine ve anlatı ortamındaki etkisine değinmemek anlatmanın bir nevi anlatıcıyı ve bu etkileşim ortamını yok saymaktır. Anlatıcıların genellikle çocukken öğrendiği anlatıları yıllar geçtikten sonra bile anlatmaya devam etmesi göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Anlatıcının, anlatım ortamı içerisinde ve dinleyici kitlesinin önünde halk bilgisi ürününü anlatması, ürünün yeniden yaratıldığı süreci göstermektedir. Bu yeniden yaratma süreci anlatıcının zamanına, psikolojisine, anlatımın gerçekleşme nedenine, dinleyicilerin yaş, cinsiyet ve eğitim durumuna göre değişkenlik göstermekte ve buna bağlı olarak meydana gelen farklılaşmalar da metne yansımaktadır. Bunlar dışında anlatıcının yetiştiği çevredeki siyasi, sosyal ve doğal değişimler ile dinleyici kitlesinin de özelliği metnin de anlatımın da etkilenmesine, değişmesine veya bir takım yansımalar göstermesine sebep olmaktadır. Çünkü masalı her anlatan kendince yeniden yaratıyor, anlatıldığı çevrede kendi renklerini ve nakışlarını anlatıma dâhil ediyor.

Anlatıcı, masal anlatımı sırasında dinleyicilerle diyalog kurmakta, onlara sorular sormakta, açıklamalar yapmaktadır. Ya da tam tersine dinleyiciler, anlatıcıya sorular sorarak anlatının oluşumuna katkıda bulunmaktadır (Gültekin, 2014: 51). Çalışma kapsamında ele alınan anlatıcılar da anlatım sırasında dinleyicilerden gelen soruları cevaplamış ve anlatıcılar da yaptıkları açıklamalarla anlatının oluşumunu sağlamıştır. Bu karşılıklı iletişimden dolayı samimi ve içten bir diyalog kurulmuştur.

İcra sırasında anlatıcılar bazen halk anlatısından kaynaklanan sebeplerle bazen de dinleyici veya ortam etkisi ile sesini yükseltebilir, değiştirebilir, jest ve mimikler de bulunabilir. İlhan Başgöz, hikâye anlatan anlatıcının sesini alçaltıp yükselmesi, jest ve mimikleri gibi özelliklerin anlatımın önemli elemanları arasında yer aldığını ifade eder (Başgöz, 2002: 26). Bu unsurlara beden hareketleri, el kol hareketleri de eklenebilir. Bu gibi unsurlar anlatımın doğal akışı sırasında gerçekleşen olağan durumlardır. Hatta toplumun gelenek ve kültürünü yansıtan önemli unsurlardır.

Çalışmaya yön veren anlatıcılardan Sabri BAYEZİT, hikâye türünün getirdiği ağırlıktan mıdır bilinmez pek ses değişimlerine veya jest ve mimik hareketlerine yer vermez. Fakat bazen olay örgüsü kapsamında bir ağacın kırılma sesini, bir atın kişneme sesini ya da attan düşme sesini ses değişiklikleriyle ifade etmiştir. Hatta olaylardaki acıma, üzüntü, sevinç gibi duyguları ifade etmek için ünlemlere yer vermiştir. Anlatıcı, ses tonunda yaptığı değişikliklerle bu duyguları dinleyiciye yansıtmıştır. Bu ses değişiklikleri dışında dinleyicilerin kendi aralarında konuşmalarını engellemek üzere sesini yükseltir ve hatta duraksayarak anlatımı bir süre durdurur. Bunu birçok hikâye anlatımında görmekteyiz. Ama özellikle Mehmet Bey ve Ramo adlı hikâye de dinleyicilerin kendi aralarında konuşmalar gerçekleştirdiği sırada sesini yükseltir ve dinleyiciler sustuktan sonra anlatımı doğal akışında ilerletmeye çalışır. Aynı hikâyenin başka bir yerinde ise dinleyiciler konuşur. Anlatıcı bu sefer anlatımı durdurarak bir süre duraksar. Bu duraksama dinleyiciler için uyarı mahiyetindedir. Dinleyiciler arasındaki bu konuşmalar genelde ya anlatıyla ilgilidir ya da o anlık söylenen sözlerdir. Duraksama veya sesini yükseltme Sabri BAYEZİT'in kendince geliştirdiği bir yöntem mi binmez fakat anlatımı etkileyen durumlardır. Metine yansıyan bu ses değişiklikleri ise şöyledir:

“Halo, kıza hayran kalır. Atın üzerinden gorm yere düşer, bayılır.” (Halit Bey ile Kâhyası Ali)

“Fazla geçmeden ormandan “kırç, kırç” ses gelir.” (Mehmet Bey ve Ramo)

Çalışma kapsamında ele alınan diğer anlatıcı Süreyya ZEYREK ise anlatılarının olay akışı sırasında özellikle kahramanları hayvan olan masalları anlatımında ses değişikliğine yer vermektedir. Dinleyicilerin kendi aralarında konuşmasında ise o da diğer anlatıcı gibi ya sesini yükseltmekte ya da duraksamaktadır. Fakat Süreyya ZEYREK de göze çarpan özellik olay örgüsündeki bazı durumları el kol işaretleriyle somut hale getirmesi. Olayda alınacak, gösterilecek bir şey varsa hemen yanında bulunduğu somut bir şeyle anlatmaya göstermeye çalışması göze çarpmaktadır.

Anlatıcının hayatı, yaşadıkları, sosyal kimliği anlatıyı ve bağlamı etkileyen unsurlardır. Sabri BAYEZİT, askerden geldikten sonra ailesinin uygun gördüğü biriyle evlenmiştir. Fakat bu evlilik görücü usulü olmasına rağmen toplum içinde örnek gösterilen bir evlilik olmuştur. Birbirine sadakatle ve sevgi ile bağlanmışlardır. Anlatımlarının çoğunda görücü usulü ve istemeden evlilikle söz konusudur. Bu gibi evliliklere yer verdiği sırada konudan sapmalar görülmektedir. Ara söz de denilebilecek bu sözler ile geçmişte bu tür evliliklerin olabildiğini ve günümüzdeki gibi insanların gördükten ve birbirini beğendikten sonra gerçekleşen evliliklerin pek olmadığını belirtmiştir. Hatta o zamanki gençlerin ailelerine karşı çıkmadıklarını onların uygun bulunduğu kişilerle evlendiklerini anlatır.

“Bilirsiniz eski zamanlarda aile, oğlu için kimi uygun görürse onunla evlenmek zorundadır. Oğluna evleneceği kişiyi sormazlar.” (Siya Ahmet ile Hacer)

“Eskiden kim eş olarak uygun görüldüyse o olur. Şimdiki gençlerin birbirini görüp, beğenip anlaşarak evlenmesi olmazmış.” (Siya Ahmet ile Hacer)

“Eski zamanlarda bilirsiniz gelinler pek konuşmaz. Ne hayır derler ne de evet derler.” (Hasan ile Nazan)

Sabri BAYEZİT'in hikâyelerini anlattığı ortamlar farklılaşmaktadır ve belirli sürelerle bu anlatımlar derlenmiştir. Toplamda altı farklı ortam ve farklı dinleyicilerinin olduğu ortamlarda derlemeler gerçekleştirilmiştir. İlk derleme ortamı ise kendi evinde derleyici, anlatıcı, eşi ve bir dinleyicinin olduğu yapay bir ortamda anlatımlarını gerçekleştirmiştir. Bunlar dışındaki ortamlardaki dinleyici kitlesi genellikle akraba, komşu ve arkadaşlardan oluşmaktadır. En kalabalık ortam ise 15-20 kişinin bulunduğu bir köy ahalisinin evinde gerçekleştirilmiştir. Bilindiği gibi köy evlerinde bu tür toplantılar için büyük ve geniş bir şekilde döşenmiş odalar vardır. Genellikle köy evlerindeki en geniş odalı evler seçilmektedir. Dinleyici kitlesi kadın ve erkekler olabilmektedir. Bir ortamda dinleyicilerin odaya sığmaması ile kadınlar başka bir odaya alınmıştır. Anlatıcı erkeklerin bulunduğu ortamda anlatımını bitirdikten sonra kadınların bulunduğu ortama gelmiş ve onların istediği bir hikâyeyi anlatmıştır. Bu ortamların tümünde de ortaya çıkan durum önemlidir. Dinleyiciler, anlatıcının eşinin aynı ortamda bulunmasını pozitif bir etki görürler. Ve bunu da ortamda belirtirler. Bu bağlamda iki derleme ortamında eşi de bulunmuştur. Eşi, anlatıcının bütün hikâyelerini bilmekte ve anlatım sırasında ona destek olmaktadır. Şaşırdığı veya unuttuğu yerlerde bir kelime dahi olsa belirterek eşine yardımcı olmaktadır. Kimi zamanda türküleri onun gözünün içine bakarak okumaktadır.

Süreyya ZEYREK, masallarını ilk önce derlemeci ve anlatıcının bulunduğu bir ortamda anlatmış daha sonraki anlatımlarını ise komşularının ve çocuklarının olduğu bir ortam da anlatmıştır. Yalnızca kadınların bulunduğu bu ortamlarda rahat bir anlatım sergileyerek jest ve mimiklerini kullanmış ve ses değişikliklerine yer vermiştir. Özellikle Mengülü, Şengülü ve Hengülü masalında ve Fato Fatoş masalında ses değişimleri yoğunluktadır. Anlatım sırasında bir takım ses taklitleri ve jest mimik kullanımı önemlidir. Özellikle ses taklitlerin kullanılması icranın daha canlı yapılmasını sağlamakla birlikte dinleyicilerin de sıkılmasını gidermiştir. Sabri BAYEZİT'in anlattığı hikâyelerde ise ses taklidi ve jest mimikler fazla görülmemekle birlikte daha ağır işleyen anlatımlardır. Fakat bu anlatımlarda göze çarpan bir durum ise dinleyicilerin dikkatini toplamak için sesini yükseltmesidir. Dinleyicilerin kendi arasında konuşmaya yeltenmesi, anlatım sırasında uyuklaması veya sıkılması durumunda sesini yükselterek icranın daha ciddi bir ortamda gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Anlatımın temel odak noktası anlatıcıdır. Anlatıcı anlatımı boyunca olayların gerilimini yüksek tutmalı ve dinleyicilerin sıkılmasını önlemelidir. Sürekli yeni bir şey olacağı düşüncesiyle olayların sürükleyiciliğini canlı tutmalıdır. Aslında anlatıcı böyle yaparak bir nevi halk bilgisi ürününün çekiciliğini arttırır. Toplum içinde daha fazla yaygınlık kazanmasını sağlar. Anlatıcı anlatım sırasında dinleyicinin dikkatini canlı tutmak için bir takım taktikler uygular. Çalışmada ele alınan anlatıcılar bunu ya kahramanların özelliklerini öne çıkarmak için ses değişiklikleri yapar, bir takım taklitlerle olay akışını sağlar ya da sesini alçaltıp yükseltmektedir. Bu noktada olay örgüsü çerçevesinde ses değişikliklerine gitmesi, sesini yükseltmesi veya alçaltması, karakter taklitleri anlatımın önemli elemanlarıdır. Hatta anlatıcının duraksaması bile anlatımı etkiler. Uyarı mahiyetinde bulunan bu duraksama iki anlatıcıda da karşılaşılan durumlardır.

Anlatım sırasında anlatıcı olay örgüsünden sapan bazı açıklama ve bilgiler vermektedir. Bu tür kullanımlara arasöz denmektedir. Bu tür açıklamalar anlatıcıdan ve toplumdan ayrılamaz. Anlatıcının yaşı, bilgisi, toplum içindeki yeri, dini inançları, değer yargıları, duygu ve düşünceleri bu açıklamalarla ortaya çıkmaktadır. Hatta yörenin geçim kaynağı, gelenek ve görenekleri, toplumun değer yargıları da metne yansımaktadır. Bunlarla ilgili metinlerden birkaç örnek verilebilir:

“Evet, keşke bir tokatta atsaydı. İnsan kızını sormadan bilmeden evlendirmemeli.” (Halil Bey ve Kâhyası Halo)

“Oğlun tekse, gelinin de tek olmalı; karakaşlı, sürme gözlü, ince dişli kız alma. Temiz bir aileden kız al. Çünkü gün gelir, düşersin gelinin sana bakar.” (Sanem Hanım)

“O devirde bu hastalığa tutulan kişinin evliliği iptal olurmuş, çünkü bulaşıcıdır. Belki verem belki de koleraya benzeyen bu hastalığın adını tam olarak bilmiyorum.” (Hasan ile Nazan)

Yukarıdaki örnekte eşler çok zor durumda da olsa ikinci bir evliliğe karşı çıkmaktadır. Hatta bunun için ölüm bile hoş görünmektedir. Sevgi ve sadakat

duygularının öne çıkarıldığı görülmektedir. Derlenen diğer hikâyelerde de bu durum ortaya çıkmakta hatta bu durum “namus” kavramıyla ifade edilmektedir. Her ne olursa olsun namusun önemli olduğu ve bunu korumak amacıyla ölümün bile yeğ tutulduğu görülmektedir. Bunun gibi kavram ve değerlerin görüldüğü hikâyeler aslında toplumun değer ve yargılarının yansıtmaktadır. Bu kapsamda değerlendirilebilecek anlatılar şunlardır: Ebabekir Ağa, Hasan ile Nazan, Siya Ahmet, Halil Bey ve Kâhyası Halo...

“Bilirsiniz ki ağa düğünleri öyle birkaç gün sürmez 30-40 gün sürer, gelenek böyledir.” (Siya Ahmet)

“Eskiden böyleydi kızlar da atıyla, güreşiyle yiğitliğini gösterir.” (Siya Ahmet)

Kadınların da geçmişte güreş yapması birçok hikâyede görülen bir durumdur. Özellikle uzun süren düğün geleneklerinde her gün başka etkinliğin yapılması hatta bu etkinliklere gelin ve damadın da eşlik etmesi önemlidir. Bu etkinlikten birinin de güreş ve halk danslarının olması öne çıkmaktadır.

“Bunlar açıkça babalarına biz onları istiyoruz diyemiyorlar. Nasıl desinler o zamanlar ayıptı.” (Padişah ile üç kızı)

“Bir insanın ahlakı bozursa vicdanı yoksa bütün dünya onlarında olsa boşu boşunadır.” (Mehmet Bey ve Ramo)

“Bacı bacı can bacı

Ekmeği koyma kolunun altına

Gidecek şeker pancarının ucuzu

Gelecek baharın şeker pancarı.” (Kız Kardeş Masalı)

Gevaş yöresinde geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Verimli toprakları ve iklim koşulları nedeniyle ürün çeşitliliği ve miktarı fazladır. En çok yetiştirilen

ürünlerden biri de şeker pancarıdır. Özellikle köylerde kadın erkek karışık hep beraber çalışılan ve bu yüzden etkileşimin yoğun olduğu görülür.

“Bir eli kınalı bir eli kınasız,

İhtiyar kör müdür seni yesin?

Biz gözü sürmeli bir gözü sürmesiz,

İhtiyar kör müdür seni yesin?

Bir ayağı patik diğeri patiksiz,

İhtiyar kör müdür seni yesin?” (Fato Fatoş)

Yöredeki kadınların genel uğraşlardan biri el işidir. Bunlar içerisinde yazma, oya, dantel yapımı görüldüğü gibi özellikle yaşlı kadınlara has bir uğraş haline gelen çorap örmeciliğidir. Yün ipe örülen bu çoraplara yöre ağzında “patik” denmektedir.

Hikâye anlatıcısı Sabri BAYEZİT saz çalmamasına rağmen anlattığı hikâyeler canlı gösterim açısından değerlendirilecek bir durumdadır. Anlatıcı tekrar tekrar anlattığı hikâyeleri her defasında farklı anlatmaktadır. Dinleyici ve ortamın etkisiyle hikâyelerini ses değişimleriyle ve türküleriyle canlandırmaktadır. Aynı şekilde masal anlatıcısı Süreyya ZEYREK de masal türüne has ses değişimleriyle bu canlılığı korumaktadır. Özellikle hayvan masallarında yaptığı ses taklitleriyle hem ortamın eğlenmesini sağlamak hem de dinleyicilerin monoton havaya girip sıkılmasını engellemektedir. Sözlü kültür anlatı geleneğini anlatılarıyla bu şekilde yansıtan ve yaşatan anlatıcılar “dinleyicilerimiz var oldukça ve bize anlat, dedikleri sürece anlatacağız” diyerek anlatmaktan memnun kaldıklarını belirtmişlerdir.

Çalışmaya konu olan anlatıcılar, anlatımlarını büyük bir ciddiyetle ve hürmetle yapmaktadırlar. Dinleyiciye saygıyla yaklaşmaktadır. Dinleyicilerin kafalarındaki soru işaretlerini gidermekte ve giriş ve bitiş formelleriyle dualar etmektedir.

Anlatıcıların ikisi de köy ortamında yetişip büyüdüğü için anlatılarında köy yaşantısının izlerini görmek mümkündür. Derlemeler de kendi yaşadıkları doğal ortamda derlendiği için rahat bir anlatım sergilenmiştir. Anlatılarında geçen farklı ve bilinmeyen şehirleri kendilerinin ve dinleyicilerin bildiği köy ve ilçe mesafelerinden örnekler vermeleri yaşadıkları yöre olan Gevaş ve Van hakkında hem yaşanılır düzeyde deneyimlerin bulunduğunu hem de bölge halkının belleğinde en güzel nasıl şekilleneceğini bilirler.

“Diyelim ki Atalan’da deniz kenarına götürür.” (Padişah ile üç kızı)

Bir gün bir pire Artos Dağına çıkar. Bir ayağını Artos Dağına bir ayağını Süphan Dağına koyar. Öylece oturup, affedersin ama Van Gölü’nü kirletir.”
(Üç kardeş)

Kavramsal olarak bağlam denilen anlatım ortamı, anlatıcı ve dinleyicilerden oluşmaktadır. Anlatıcı ve dinleyicinin karşılıklı etkileşim ve iletişimi ile anlatılar şekillenmektedir. Geleneksel ortam ve anlayışın getirdiği bir durumla bu anlatı ortamında anlatıcı ve dinleyicinin cinsiyetleri önemli olmaktadır. Dundes’in de *Doku, Metin, Konteks* adlı makalesinde ele aldığı üzere; “Anlatıcının kimliği, dinleyicinin kimliği kadar hayatîdir. Hususiyetle, dinleyicinin cinsel durumunun metin ve dokuyu etkilemesinde olduğu gibi, anlatıcının cinsel kimliği de kritik bir faktör olabilir.”(Dundes, 1998: 114). Masal anlatıcısı olarak ele alınan Süreyya ZEYREK’in kadın olması hasebiyle erkek dinleyiciler önünde masal anlatmamaktadır. Erkek dinleyici olarak sadece yakın akrabaları kabul ettiğini belirtmektedir. Bu durum anlatıcının dini hassasiyetlerinin ve bölgenin adet ve geleneklerinin bir yansıması olduğu açıktır. Sabri BAYEZİT ise daha çok yakın veya uzak akrabalara anlatmakla birlikte yabancılara pek fazla anlatmadığını belirtmektedir. Bunun sebebini ise sesinin kısıklığı olarak göstermektedir. Anlatıcıların cinsiyetinin metinlere etkisi ise kahraman boyutunda ortaya çıkmaktadır. Kadın anlatıcı Süreyya ZEYREK’in anlatılarında kadın kahramanlar yoğunlukta ve baskınken erkek anlatıcı Sabri BAYEZİT’in anlatılarında ise erkek kahramanlar yoğunlukta ve olaylarda erkek kahramanlar üzerine kuruludur. Hatta Halil Bey ile Kâhyası Halo adlı hikâyeye anlatımı sırasında sadece erkek dinleyicilerin

bulunması ve bu dinleyicilerinde yakın arkadaş/akraba olması hasebiyle anlatıcı da dinleyici de çok rahat tavırlar sergilemiştir. Anlatımda olay örgüsü dâhilinde kadınlar ile ilgili bir takım görüşler paylaşılmıştır. Hem dinleyici hem anlatıcının görüş alışverişinde bulunduğu samimi bir ortam yaşatılmıştır.

Sabri BAYEZİT, anlatıma başlamadan önce su içerek boğazını yumuşatmaktadır. Eğer hikâye çok uzunsa ve türkülü kısmı fazla ise bir tatlı kaşığı bal tüketmektedir. Anlatıcının misafir olacağı ev sahibi bu özellikleri bildiği için anlatıma başlamadan önce bunları hazırlar. Çünkü hikâye başladıktan sonra odadan çıkılması hoş karşılanmaz. Fakat anlatımın dinlenme vakitlerinde anlatıcıya ve dinleyiciye çay ikramı yapılır. Süreyya ZEYREK adlı anlatıcı da ise genellikle çay ve ikramlıklar servis edilir. Anlatımın durakladığı yerde anlatıcı çayını içerek dinlenmekte ve boğazını yumuşatmaktadır.

4.2. Dinleyici Etkisi

Metne ve bağlama etki eden unsurlar açısından anlatıcıdan sonra dinleyici kitlesi gelmektedir. Dinleyiciler, anlatıcının etkisiyle metni heyecanla ve merakla dinlemekte ve ortama adapte olmaktadır. Dinleyicilerin anlatıdan keyif alması, anlatımın kahramanlarıyla aynı duyguları yaşaması ve bu duyguları da yansıtması önemlidir. Kahramanın olay örgüsü içerisindeki hareketlerini, duygularını ve düşüncelerini takip eder. Dinleyiciler, kahramanlara kimi zaman destekleyici kimi zaman da olumsuz tutumlar içerisine girebilirler. Bu tutumlar olay örgüsü kapsamında gelişen bir takım tavır ve davranışlar sonucu oluşur.

Çalışma kapsamında ele alınan halk anlatısı türleri masal ve hikâyedir. Masalların çoğu hayal üstü unsurlarla dolu olması sebebiyle halkın muhayyilesinin ürünüdür. Masalların gerçeklikten uzak olması dinleyicilerin aklen kavranmasından ve benimsemesinden uzaktır. Ama buna rağmen bazı dinleyiciler tarafından severek dinlenilir, halkın günlük sıkıntılarından uzaklaşmasını sağlar. Fakat bu tür anlatımlar bazı dinleyiciler tarafından hoş karşılanmaz. Bu çerçevede dinleyicilerin tepkisi de değişiklik göstermektedir. Hatta bazı dinleyiciler masal anlatımı sırasında “yalan söyleme zamanı” geldi diye belirterek masalın inandırıcılığının olmadığına vurgu

yapmaktadır. Süreyya ZEYREK'in de masalların geçmişte sürekli kışın anlatıldığını belirtip “yazın anlatırsak kar yağacak” şeklinde betimlemesi ve yörede bu genel ifadenin yaygın olması masala dair önemli unsurlardır.

Anlatım sırasında dinleyiciler anlatıma katılarak olay ve kahramanlarla ilgili düşünce ve duygularına yer verirler. Halil Bey ile Kâhyası Halo hikâyesinde dinleyiciler kadınlarla ilgili bir diyalog yaşanmakta ve toplum içindeki kadınlarında olaydaki kadın kahraman gibi akıllı olması gerektiği ifade edilmektedir. Burada kadınların eşlerine yol göstermesi, akıl vermesi ve güzel olması gibi birtakım özellikleri ön plana çıkarılmaktadır. Kadın kahramanın hareketleri ve konuşması dinleyiciler tarafından destek görmektedir. Hatta aynı hikâyede anlatıcı, Halo adlı kahramanın uzayan sakallarını betimlemek amacıyla dinleyiciler arasından birinin sakallarını örnek göstererek durumu somutlaştırmakta ve canlandırmaktadır. Hasan Bey ile Kâhyası Ali adlı hikâye de ise Ali adlı kahramanın beyinin yerine askere gitmesi dinleyici tarafından desteklenen bir hareket olmuştur. Dinleyici bunu “helal olsun Ali'ye” diyerek göstermektedir. Bunlar dışında dinleyici bir takım yorumlarla, sorularla ve anlatıcıyı tekrarlayan ve olumlayan bir takım ifadeler kullanmışlardır. Sonuç olarak hemen her hikâye ve masal anlatımında dinleyicinin etkisi ve anlatıma dâhil oluşu görülmektedir.

Sabri BAYEZİT ve Süreyya ZEYREK anlatımlarını genellikle aynı dinleyici kitlesine anlatırlar. Dinleyiciler birçok defa dinlemelerine ve olayları bilmelerine rağmen aynı hikâyeyi dinlemek isterler. Aynı hikâyeyi veya masalı ilk kez dinliyormuş gibi keyifle ve merakla dinlemeyi sürdürürler. Olayların gidişatına uygun olarak bazı kahramanların davranışlarının sebebini sorarlar. Bazı kahramanların hareketlerini destekleyici ifadeler kullanır bazılarına ise olumsuz ifadeler kullanarak anlatıma dâhil olurlar. Dinleyiciler bazen de kendi aralarında olayları değerlendiren açıklamalarda bulunur. Bu açıklamalar anlatımı engelleyecek durumda ise anlatıcı müdahale ederek dinleyici uyarır. Fakat anlatıma engel değilse karışmaz. Hatta bazen anlatıcı bu değerlendirmelere katılır ve dinleyicilerle beraber olayları değerlendirirler.

Anlatıcılar anlatıma başlamadan önce dinleyicilerine “hoş geldiniz” diyerek giriş formelleri kapsamında dua ederek anlatımına başlar. Bu bir saygının ve hürmetin göstergesi olması açısından önemlidir. Anlatıcının evi olmasa bile başka birinin evinde olması önemli değildir. Anlatım yapılacağı için dinleyiciler onun için gelmiştir. Benjamin’in ifadesiyle “hikâye dinleyen kişi, hikâye anlatıcısının misafiridir.” (Benjamin, 1993: 93). Bu yüzden de dinleyicilerine “hoş geldin” deyip karşılması gayet olağandır. İki anlatıcıda da görülen giriş ve bitiş formeli olarak ele alınabilen dua ise şu şekildedir: “Allah burada bulunan dinleyicilerinin ölenlerine rahmet eylesin.” Bu dua bazı kelime değişiklikleriyle anlatımların çoğunda yer almaktadır. Bu formel dışında belirgin bir formelle karşılaşmaktadır.

İcra sırasında dinleyicilerin hepsinin erkek ya da kadın olması anlatıcının anlatımını doğrudan etkilemektedir. Sabri BAYEZİT, dinleyicilerin erkek olduğu anlatımda daha rahat tavırlar sergilemiş ve anlatımındaki olay ve kavramlarını o rahatlıkla kullanmıştır. Dinleyici ile arasında Samimi bir etkileşim ve iletişim gerçekleşmiştir. Fakat kadınların olduğu bir ortamda bu olay ve kavramları üstü kapalı bir şekilde anlatmaya çalışmıştır. Süreyya ZEYREK’te de aynı şekilde gerçekleşmiştir. Hepsinin kadın olduğu ortamda daha rahat anlatmıştır. Yakın akraba olan erkek dinleyicilere de anlattığını belirtmekle birlikte yabancı erkeklere anlatamayacağını ifade etmektedir.

4.3. Dil ve Anlatımın etkisi

Bir halk bilgisi ürünü kapsadığı muhtevanın, konu, yorum vb. yanında estetik yapısı ve kullanılan dili ile de sanat hüviyeti kazanır. O nedenle tahkiyeye dayalı ürünlerde idealize edilen kahramanların ve birbiri peşi sıra dizilen motif zincirlerinin dışında üslup özellikleri yönünden de incelenmesi gerekmektedir. Çünkü olayları temsil etme, onları canlandırma ve anlatılanları gösteriye dönüştürme işlevlerini yerine getirme çabası içerisinde olan anlatıcının, dinleyenleri ile beraber karşılıklı etkileşimini, iletişimini sağlayan büyük ölçüde bu dildir, dilin kullanılmasıdır, sonuç itibarıyla anlatımdır (Cemiloğlu, 2001: 41). Anlatıcının eğitim durumu, tecrübeleri, yaşadığı sosyal çevre, yaşı gibi birçok etken anlatıya, anlatı ortamına ve en önemlisi diline tesir etmektedir. Anlatıcının üslubu, anlatımı ve dili sosyal çevre ve tecrübeleri

bağlamında genişler, sözcük dağarcığı artar. Anlatı bu çerçevede kullanılan dil ile anlatılır. Kahramanlar anlatıcının günlük diliyle konuşturulur, onun muhayyilesine uygun yaşatılır. Dolayısıyla halk bilgisi ürünlerindeki kahramanlar ve olayla anlatıcının yaşadığı çevrenin ve tecrübenin getirdiği dil özelliklerini yansıtır

Anlatıcıların kültürel birikimi, tecrübeleri, yaşadığı sosyal çevre anlatıcının dilini ve anlatım tarzını etkilemektedir. Dinleyiciler, anlatıcının ilk başta anlatımından ve dilinden etkilenir. Ve bu etkilenme bağlamında anlatıcının, anlatıcılığına dair övgüler yayılır. Ve çevrede duyulan baskın bir anlatıcı olur. Çünkü bütün anlatıcıların, dinleyicilere hitap eden ve dikkatini çeken dili her şeyden önce gelir. Dil kullanım alanlarına göre ve yöresel kullanımına göre değişebilir. Farklı yöreden olan anlatıcıların dili farklılaştığı gibi aynı yöreden olan anlatıcıların bile sözcük dağarcığı farklılaşmaktadır. Anlatıcılar bu farklılıklardan ayırt edilirler. Dilin kullanımını bu noktada önemli olmakla birlikte dille beraber kullanılan jest ve mimiklerde anlatım açısından önemlidir. Anlatıcılar her anlatımda farklı tecrübeler edinir ve kendini kelimelerle olduğu kadar jestlerle de ifade ederler. İncelemeye konu olan anlatıcıların ikisinin de eğitim düzeyi düşüktür. Hatta Süreyya ZEYREK hiç okumamıştır. Sabri BAYEZİT ise okuma yazmayı askerlikte öğrenmiştir. Hayatın saf ve doğal yönünden yetişen bu anlatıcılar geleneksel köy hayatıyla, günlük yaşam şartlarıyla ve yörenin geleneğiyle şekillenmiştir. Kelime dağarcıkları da o yönde gelişmiştir. Televizyondan ve çevreden edindikleri kelimeleri hayatlarına ve anlatımlarına dâhil etmişlerdir.

Çalışma kapsamında ele alınan anlatıcılar anlaşılır bir dil kullanmışlardır. Yer yer bölgesel özellikleri yansıtan mahalli ifadelerde kullanmışlardır. Özellikle Sabri BAYEZİT'in hikâyelerinde karşılıklı konuşmaları türkü şeklinde dile getirmesi anlattığı hikâyelerin geleneksel halk hikâyesi özelliklerini taşıdığını gösterir. Hikâye içerisinde yer yer “biz ondan haber verelim” diyerek kahramanlar ve olaylar arası geçişi formellerle anlatması da geleneksel anlatım özelliklerini yansıtır. Masal anası olarak ele alınan Süreyya ZEYREK'in anlattığı masallar geleneksel masal yapısına ve içeriğine uygundur. Anlattığı kimi masalları olağanüstü kimi masalları hayvan masalları kimi masalları ise normal masalları andıran yapıdadır. Dil kullanımını da bu

bağlantı da yöresel ve gelenekseldir. Geleneksel masal yapısında görülen giriş, bağlayıcı ve bitiş formellerini çok az kullanmaktadır.

Çalışmaya konu olan anlatıcıların dinleyici kitlesi yetişkinlerden oluşmaktadır. Doğal olarak da anlatıcı ve dinleyici ne kadar yetişkin olursa icra sırasında kullanılan dil de bu oranda ayrıntılı olacaktır. Yetişkinler ve usta hikâye anlatıcıları düzen ve düzensizliğin sese ve anlama ait seviyelerine yönelebilirler ki bu durum çocuklar için hali hazırda mevcuttur. Fakat bunun tersi, tabii ki, imkânsızdır (Ben-Amos, 2015: 241). Bu nedenle yetişkinlerin olduğu bir ortamda yetişkin seviyesinde bir dil kullanımı gerçekleşmektedir. Bu kimi zaman kullanılan kelime açısından da genişlemeye sebep olmaktadır. Dinleyici kitlesinin cinsiyeti de anlatım tarzını ve dilini etkilemektedir. Sabri BAYEZİT'in dinleyicilerin hepsinin erkek olduğu ortam da daha rahat kelime kullanımı görülür. Örnek verilecekse eğer Halil Bey ile Kâhyası Ali adlı hikâye iki defa anlatılmıştır. Birinci anlatımda derleyici, anlatıcı ve bir dinleyicinin olduğu ortamda rahat olamamıştır. Fakat sadece erkeklerin olduğu ortam da daha rahat anlatmış, kelime kullanımı da o oranda rahatlamıştır. İlk anlatımda aşiret reisinin eşinin hamile olmasını “hasta” olarak belirtmiştir. İkinci anlatımda ise “hamileydi” diyerek daha açıklayıcı olmuştur. Bu hikâyede kadının rolüne dair bir takım dinleyici görüşleri de yer almıştır. Fakat ilk anlatımda bu şekilde gerçekleşmemiştir.

Anlatıcıların eğitim düzeyi, yaşadığı yörenin koşulları, yaşı, değer yargıları, dini hassasiyetleri gibi unsurlar dinleyiciyi etkilediği gibi dil ve anlatımı da etkiler. Anlatıcının kelime hazinesi eğitim düzeyinin artmasıyla beraber gelişir ve yöre ağzından uzaklaşan kavramlar kullanabilir. Sabri BAYEZİT ve Süreyya ZEYREK anlatıcılarının eğitim düzeyi düşüktür. Hatta Süreyya ZEYREK'in hiç eğitim almadığı görülmüştür. Onun kelime hazinesi yörenin ağız özelliklerini yansıttığı gibi bazen televizyon izlediğini belirttiği için televizyondaki kavramlarında hafızasında şekillendiği belirtilebilir. Sabri BAYEZİT ise okuma yazmayı askerlikte öğrenmiş. Askere gidinceye dek yöre ağız özelliklerini yansıtan kelime kullanımı söz konusudur. Zaten hikâyelerini de bu süreçte öğrenmiştir. Okuma yazma öğrendikten sonra değişen bir şey olmamıştır. Çünkü temel ihtiyaçları için öğrenmiştir. Düzenli bir televizyon izleme veya gazete kitap gibi düzenli bir alışkanlığı olmadığı için

kelime kullanımı ve anlatım tarzı bu konuda etkilenmemiştir. Fakat eğitim düzeyi yüksek olmadığı için hikâyelerin de yazılı kültürün yansımaları görülmez.

Anlatıcıların geleneksel yaşantısı anlatılarına dil düzleminde pek etkisi yoktur. Fakat deyimler ve yöresel sözcükler az da olsa kullanılmış olduğu söylenebilir. Bunlardan en çok göze çarpanları ise “evin yıkıla”, “velhasıl”, “estağfurullah” kelimeleridir. Bu kullanımlar yöre ağzında da çok kullanılmaktadır. Bunlar dışında yöresel özellikleri öne çıkardığı patik, şeker pancarı gibi kelime kullanımları da görülmektedir. “Biz şimdi ondan haber verelim”, “biz şimdi kimden konuşacağız?” “gitti ha gitti” Bunlar dışında ses taklitlerine ve ses değişikliklerine de yer verilmiştir. Sabri BAYEZİT’in atın kişneme sesini veya ağacın kırılma sesini anlatım sırasında dili ile canlandırması önemlidir. Ses değişikliği ile ifade ettiği bu durumlar dışında her iki anlatıcı da görülen başka bir anlatım özelliği vardır. Çalışma kapsamında ele alınan anlatıcılar, dinleyicinin kendi aralarındaki konuşmalarına uyarı mahiyetinde bazen sesini yükseltmiş bazen de tamamen susmuşlardır.

Sabri BAYEZİT’in kadınların güzelliğini tasvir ettiği kullanımlar da anlatımına hastır. Halil Bey ile Kâhyası Halo adlı hikâye de kızın güzelliğini öne çıkarmak için “o kadar güzel bir kız ki siyah üzüm yer boğazından görünür.” şeklinde bir kullanım görülmektedir. Bunun dışında anlatımlarda en çok kullanılan hatta tekrar düşülen erkek isimleri vardır. Bunlar: “Mirza Muhammet, Halil, Mehmet” isimleridir.

4.4. Mekân ve Zaman Etkisi

İcra ortamı bağlam denilen anlatıcı, dinleyici ve ortamın ayrıntılı bir gözlem ve araştırmayla incelenmesidir. Çünkü değişen her ortamla beraber halk anlatısı yeniden yaratılır. Hatta bu ortam içerisinde dinleyici kitlesinin, mekânın ve zamanın değişimi bile anlatıyı etkileyen unsurlardır. Dolayısıyla aynı anlatıcı da olsa her anlatım birbirinden farklıdır.

Çalışma kapsamında ele alınan anlatıcılar, anlatılarını hem doğal bir ortamda anlatmıştır hem de sadece derlemecinin dinleyici olduğu bir yapay ortam da anlatmıştır. Bu anlatıcılardan Sabri BAYEZİT’in hikâyelerini anlattığı ortamlar

farklılaşmaktadır ve belirli zamanlarda bu anlatımlar derlenmiştir. Toplamda farklı ortamlarda, farklı zamanlarda ve farklı dinleyicilerinin olduğu ortamlarda derlemeler gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki Sabri BAYEZİT'in evinde anlatıcı, eşi, derleyici ve köyden birinin bulunduğu ortamdır. Bu ortam dışında Sabri BAYEZİT'in belirli zamanlarda köylülerden birkaç kişinin evine davet edilmiş ve burada anlatımlarını gerçekleştirmiştir. Toplamda sekiz görüşmenin sonunda anlattığı hikâyeler derlenmiştir. Hikâyeleri çok uzun olduğu için bu görüşmeler akşam geç vakitlere kadar sürmüştür. Kış aylarında İstanbul'da olması hasebiyle görüşmeler yaz aylarında olmuştur. Fakat ekim ve kasım aylarında gerçekleştirilen iki görüşmede soğuk havalar etkili olmuştur. Sobaların yakılıp üzerindeki çayların ikram edildiği geleneksel bir köy ortamı yaşatılmıştır. Anlatımın dinlenme aralarında anlatıcıya ve dinleyicilere çay ikram edilerek samimi bir etkileşimin gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Bu dinlenme araları denilen nefes alma durakları dinleyici ile anlatıcının arasında sohbet ve samimiyetin olduğu gözlemlenmiş, anlatılan hikâyeye ilgili ya da genel bir takım konularda bilgi ve fikir alışverişinin yaşandığı görülmüştür. Bu ortamlardaki dinleyicilerinin hepsinin tanıdık olması ve çoğu hikâyeyi biliyor olması sıcak bir iletişimin oluşmasını sağlanmıştır.

Çalışma kapsamında ele alınan diğer anlatıcı Süreyya ZEYREK ise anlatılarını beş ortamda farklı dinleyicilerin önünde anlatmıştır. Bu anlatımlar kendisinin evinde gerçekleşmiştir. Mahalleden komşuların ve akrabaların katıldığı doğal bir sohbet ortamı yaşatılmıştır. Hem kış hem de yaz aylarında gerçekleştirilen bu derlemeler sırasında samimi bir ortam oluşmuştur. Hatta yazın gerçekleştirilen bir derleme de Süreyya ZEYREK, geçmişte kış aylarında masal anlattıklarını belirtir, yazın gerçekleşen anlatımlarda ise “bugün anlatırsak kesin kar yağacak” şeklinde bir söylemin yayıldığını ifade etmiştir.

Geçmişte gerçekleşen geleneksel anlatımlar gece vakti ve kış aylarında olmaktadır. Sabahlara kadar süren bu anlatımlar, sabah namazının birlikte kılınması ile bitmekte ve ertesi gece tekrar aynı yerden anlatımlar devam etmektedir. Anlatıcılar çerçevesinde incelendiğinde ve sorulduğunda bu tür anlatımların artık pek kalmadığını fakat yine kış aylarında ve akşam vakitlerinde bu tür anlatımların daha

fazla olduğunu belirtmektedirler. Yazın köydeki ve evdeki işlerin fazla olması sebebiyle gece vakitleri genellikle dinlenmekle geçtiği belirtilmektedir.

Anlatıcı her ortamda aynı şekilde sanatını icra etmez. Aslında anlatı her ortamda yeniden şekillenir, yeniden oluşturulur. Bu durum ortamın dinleyici kitlesine ve anlatıcısına bağlı olduğu gibi ortamın şartlarından da kaynaklanmaktadır. Yaz mevsiminin gündüz sıcağından saatlerce bir hikâye anlatması da dinlemesi de zor olur. Bu durum gecesinde de aynıdır. Çünkü gündüz yapılan işler hem anlatıcı da hem de dinleyicide yorgunluk getirir. Anlatılan hikâye keyif vermez. Fakat kış mevsiminin hem gündüzünde hem de gecesinde hikâye anlatılması keyif vermektedir. Çünkü kış mevsiminin iş yükünün az hatta hiç olmaması insanların uğraş alanını azaltmış, can sıkınlığına sebebiyet vermiştir. Bu da insanların uğraşacak bir şeyler bulmasına sebep olmuş. Bunlardan biri de hikâye anlatımı ve dinlenilmesidir. Böylece uzun kış gecelerinin vazgeçilmezi haline gelmiştir. Geçmiş yıllarda sabahlara kadar olan bu anlatımlar artık o kadar uzun olmamaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ANLATI GELENEĞİ

Toplumun kültür birikiminden ve deneyimlerinden ortaya çıkan halk anlatıları anlatıcının yaşadığı kültürden beslenir. Geleneksel halk kültürünün canlı birer tanığı olan halk anlatıları ve anlatıcıları, içinde yaşadığı sosyal çevrenin kültürü içerisinde varlığını devam ettirir. Halk anlatıları, toplumda yaşayan insanların ortak sevinçlerinin, düşüncelerinin, değerlerinin, tarihinin yansımalarını içerisinde barındırır. Aynı çevresel izlek içinde hayata bakan insanların, sözlü kültür ürünlerinin her icrasında duygulanması ve kendi hikâyesiymiş gibi tekrar tekrar yinelenmesi de bu yüzdendir. Halk, bu sözlü kültür ürünlerinde kendinden, yöresinden, tarihinden, değerlerinden bir şeyler bulmakta ve böylece bu tür anlatımlara daha da ilgili olmaktadır. Böylece halk anlatıları, hem anlatı geleneğinin yaşatılmasını sağlar hem de içerisinde barındırdığı geleneksel izlerle kültürün taşıyıcılığını üstlenir.

Yaşanılan dünyanın birer yansımaları olan halk anlatıları, yaşadığı kültürün bir takım unsurlarını içinde barındırır. Bunlar toplumun gelenekleri, görenekleri, inançları, düşünce yapısı, hayata bakış açısı, sosyo-kültürel ve ekonomik yapıları gibi unsurlardır. Halk anlatılarının içerisine serpilmiş bu gibi kültürel bir takım izleri halk anlatıcısının ve dinleyicinin şahsında da görmek mümkündür. Anlatıcı, dinleyici ve anlatım ortamının Performans Teori bağlamında incelenmesi ve gözlemlenmesi ile bunlar ortaya çıkarılabilir.

Sözlü kültür ürünleri, içinde doğduğu toplumdan soyutlanamaz. O toplumun kültürünü, geleneğini, yaşam tarzını, düşünce ve değer yapısını içerisinde barındırır, besler ve geleceğe aktarır. Anlatılarak geleceğe aktarılan her sözlü kültür ürününün bir anlatı geleneği orta çıkar. Bu ürünün masal, hikâye, efsane gibi türsel gelenek dışında toplumun kendi içinde oluşturduğu yazılı olmayan kuralları da bulunur. Dolayısıyla belli bir gelenek çerçevesinde anlatılarak topluma aktarılan ürünler bu geleneğin canlı birer temsilcisi konumunda değerlendirilir. Bu nokta da “anlatı geleneği” adı altında incelenen unsur ise Gevaş halk kültüründe geçmişten günümüze

kadar aktarılan bir anlatım geleneğinin varlığının olup olmama durumudur. Araştırma kapsamında 100'e yakın kişiyle görüşülmüş ve iki anlatıcının şahsında da anlatı geleneği örneklendirilmeye çalışılmıştır. Bu nokta da geçmişte Gevaş'ta yaygın ve canlı bir anlatı geleneğinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu anlatı geleneğinin günümüzdeki kalıntılarına bakıldığında hâlâ tek tük de olsa gerçekleşen anlatımların olduğu görülmekte ve geçmişteki sözlü kültür ürünlerinin hala yaşatılmaya çalışıldığı görülmüştür. Fakat bu anlatımlar ne yazık ki geçmişteki gibi canlı değildir. Anlatıcılar sırf anlatımlarını icra etmek için bir araya gelmemekte, toplanmamaktadır. Herhangi bir arkadaşı, akraba veya komşunun bulunduğu ortamlarda sohbet sırasında gerçekleşen anlatımlara dönüşmüştür.

Geçmiş dönemlerde Gevaş'ta çok canlı bir anlatı geleneğinin bulunduğu ortaya çıkmıştır. Bunu da görüşülen kaynak şahısların çoğunun küçükken bu tür anlatımlara katıldıklarını belirtmelerinden anlayabilmek mümkündür. Sözlü kaynaklardan Kerem Maviş, düğünlerden birkaç gün önce amcasının düğün evine davet edildiği ve orada birkaç gün süren anlatımların gerçekleştiğini belirtmektedir. Kendi köylerine de civar köylerden gelerek köyün en büyük evinde toplanıldığı ve hikâyelerin icra edildiğini anlatmaktadır.¹⁰ Gevaş'ta hikâyeler dışında masallar, efsaneler, menkıbeler ve fıkralarda anlatılmaktadır. Anlatım geleneği çerçevesinde ele alınacak bu türlerden özellikle masalların ve hikâyelerin anlatılması ve çalışmada ele alınması yaygınlığından kaynaklanmaktadır. Efsane ve menkıbelerin olağanüstü bir yapıda olması sebebiyle anlatımı daha az gerçekleşmektedir. Ama sohbet ortamlarında bir anekdot şeklinde de anlatılmaya devam edilmektedir. Bunlar genellikle herhangi bir konu da sohbet edilen ortamda örnek olması ve ders olması sebebiyle anlatılmaktadır. Gevaş'ta özellikle inançlarla ve mekânlarla ilgili olan efsanelerin ve menkıbelerin anlatımı yaygındır. Akdamar Adası efsanesinin çeşitli varyantları olmak üzere türbelerle, türbede yatan şahsiyetlerle ve öldükten sonraki hayatla ilgili anlatılan bir takım menkıbelerle karşılaşmak mümkündür.¹¹

¹⁰ Sözlü Kaynak-83.

¹¹ Konuyla ilgili olarak kaynak şahıslarla yapılan görüşmelerden ve tarafımızdan yapılan bir Lisans Tezi çalışmasından yararlanarak değerlendirmelere ulaşılmıştır.

Gevaş'ta günümüzde gerçekleşen canlı bir anlatım ortamı yoktur. Çünkü sırf bir takım anlatımlar gerçekleştirmek için bir araya gelinmemektedirler. Geçmişte 30-40 kişinin sırf bir anlatıcıdan halk anlatısı dinlemek için bir araya geldiği canlı bir ortamdan söz etmek mümkün değildir. Fakat geçmişte bu tür anlatımların yapıldığı kaynak şahısların ifadesiyle de ortaya çıkmıştır. Şuan ise herhangi bir ödev veya araştırma kapsamında bir araya gelen birkaç kişi bir anlatıcıdan anlatmasını rica eder. O da anlatır. Ya da Gevaş'ta en yaygın şekliyle belli bir amaç veya sohbet doğrultusunda bir araya gelen insanlar, birbirlerine hikâye, masal ve efsaneler anlatarak bunu yaşatmaya çalışmışlardır. Bu nedenle Gevaş'ta masal ya da hikâye anlatımının belirli bir zamanı veya belirli mekânı olduğunu söylemek zordur. Genellikle akşam vakitlerinde erkeklerin, gündüz vakitlerinde ise kadınların bir araya gelerek masal veya hikâye anlattıkları görülmüştür. Mekân olarak da çoğunlukla ev ortamı tercih edilmektedir.

Gevaş'ta yaşatılmaya çalışılan anlatı ortamına bakıldığında masallar, genellikle kadın anlatıcılar tarafından anlatılır. Hikâyeler ise erkek anlatıcılar tarafından anlatılmaktadır. Efsane ve menkıbeler de genellikle kadınlar tarafından anlatılmaktadır. Erkekler daha çok fıkra ve tarihi olayları anlatmaya meyillidir. Masallar olağanüstü öğelerle dolu olduğu için “uydurma, yalan, saçma” gibi bir takım yaftalar öne sürülerek yetişkin erkeklerin yoğunlukta olduğu bir ortamda anlatılması pek tercih edilmemiştir. Fakat masalların, kadınlara ve çocuklara anlatılmaya devam edildiği görülmüştür. Bundan mütevellit masal anlatıcıları da genellikle kadındır. Hikâye anlatıcısı ise genellikle erkektir. Dolayısıyla hikâyelerin türüne özgü ağırlığı, masalların türüne özgü olağanüstülüğünden dolayı anlatıcısı değiştiği gibi dinleyici kitlesi de değişebilmektedir. Masalların olağanüstü özelliklerinden dolayı bir takım deyimler ortaya çıkmıştır. Fakat görüşülen kişilerden bazılarına göre ise bu söylemler, genel bütün türleri kapsamaktadır. Bunlar anlatımların yazın gerçekleşmesi halinde “yazın anlatılınca kar yağar”, gündüz anlatılması halinde ise “gündüz unlarımız bitecek” gibi söylemlerdir. Bunlar çeşitlenebilir ve çoğaltılabilir. Fakat burada önemli olan olgu bu söylemlerin ortaya çıkma nedenidir. Buradan hareketle denebilir ki geçmişten günümüze azalarak da olsa gelen anlatı geleneğinde görülen en önemli unsur anlatım olayının kış

mevsiminin akşam vakitleri yapıldığıdır. Akşamdan başlayan bu anlatımlar sabaha kadar sürmekteydi. Kimi zaman çocukların yatma saatinde onları uyutmak için masal anlatılırdı kimi zaman ise divanhane denilen misafir odalarında kalabalık bir yetişkin ortamında anlatımlar gerçekleşirdi. Bu anlatımlar ise genellikle hikâye türündeydi. Masalların dinleyici kitlesi genellikle kadın ve çocuklar olmakta hikâyelerin ise erkek dinleyiciler ve azda olsa kadın dinleyiciler oluşturmaktadır. Hikâyeler uzun ve türkölü olmakla beraber genelde divanhane denilen büyük misafir odaların da kalabalık bir ortamda gerçekleşir. Ortam da eğer yabancı erkek yoksa dinleyici olarak kadınlarda anlatıma dâhil olmaktadır. Eğer yabancılar varsa kapı açık bırakılır ve anlatıcının sesinin ulaşabileceği bir odada hikâyeyi ya da masalı dinlerler. Bu hikâyelerin kimisi aşk kimisi kahramanlık hikâyesidir. Bazı hikâyeler ise hem aşk hem kahramanlık olayların anlatıldığı hikâyelerdir. Anlatım ortamında ikram edilen ise çay ve meyve olmaktadır. Anlatıcı hikâyenin ya da masalın nefes alma yerlerinde çayını yudumlayıp boğazını rahatlatmaktadır. Hikâyelerdeki türkölü kısımlarında ise anlatıcıya ballı su hazırlanarak sesinin kısılması engellenmektedir. Anlatımların belirli bir yeri ve zamanı olmamakla birlikte bir araya gelen topluluklar anlatıcıyı da davet ederek sohbeti taçlandırması istenir. Anlatım sırasında dinlemeyip konuşan olursa anlatıcı tarafından uyarılır. Bu uyarı ise genel de anlatıcının sesinin aniden yükselmesi veya hikâye anlatımını bir süre durdurması ile anlaşılmalıdır.

Halk anlatıları anlatıcı, dinleyici ve anlatı ortamı süreçleriyle geleceğe taşınır. Anlatıcının anlatımı gerçekleştirmesi sırasındaki jest mimikleri önemli olduğu kadar dinleyicinin de belleksel kapasitesi önemlidir. Çünkü gelenek ve kültür dinleyicinin ve anlatıcının kültürel belleği aracılığı ile aktarılır. Bu durumda sadece anlatıcı önemli olmamakla birlikte anlatıcının hayat hikâyesi de önemlidir. Bölgenin kültürü ve geleneği açısından önemli ipuçları verebilmektedir. Anlatıcı, yıllar önce dinlediği masala her anlattığın da yeniden can verir, yeniden şekillendirir. Gündelik yaşamına ilişkin, düşüncelerine dair bir takım eklemeler yapabilir. Ya da unuttuğu bir kısım varsa bilincine göre oluşturur.

Günümüzde sözlü kültür anlatılarının oluşması için doğal bir ortam yoktur. Fakat gelenekselin yaşatıldığı köy ortamlarında belli dönemlerde belli amaçlarla bir araya gelen insanlar halk kültürünü yansıtan bir takım uygulamalar

gerçekleşmektedir. Bunlar düğün, cenaze, bayram ve kandil günlerinde görülmektedir. bu dönemlerde bir araya gelen insanlar yoğun muhabbet arasında Gevaş'ın kültürüne, geleneğine dair bir takım görüşlerde bulunarak yaşatmaya çalışır. Ramazandan önceki güne rastlayan bir gezi sırasında köylerde ramazan ayına hazırlık amacıyla tandır başlarına toplandığı ve cevizli çörek ile ekmek pişirildiği görülmüştür. Hem bunları yaparak hem de bazı komik anlatımlarla ya da masal anlatımlarıyla vakit doldurmaya çalışılmış ve eğlenilmiştir.

Anlatıcıların çoğu geçmişte öğrendiği anlatımlarını devam ettirir. Çünkü sözlü kültür ürününün yaygınlaşması ve anlatılması için bir ortam az da olsa mümkün olmasına rağmen oluşması için doğal bir ortam yoktur. Teknolojinin ve yazılı kültürün hüküm sürdüğü bir ortamda sözlü kültür ürünlerinin azalması olası bir durumdur. Bu ve bunun gibi sebeplerle yeni anlatılar oluşmamakta ve geçmişte öğrenilen halk anlatılarının aktarımı gerçekleşmektedir. Geçmişte tandır başlarında divanhane denilen köy evlerinde veya tarlalar da oluşan doğal bir ortam da anlatımlar gerçekleşmekteydi. Bu tür ortamlar vardır ama eskisi kadar yaygın değildir. Günümüzde akraba veya komşular arasındaki muhabbetler arasına serpiştirilen anlatımlara dönüşmüştür. Geçmişte anne ve babasından veya dedesinden ve anneannesinden öğrenilen halk anlatıları şuan anlatılmaktadır. Masal veya hikâye dediğimiz anlatıları dinleyen kuşak hala hayattadır. Bu da Gevaş'ın anlatı geleneğinin kalıntıları ve kanıtıdır. Anlatıcıların hatırladıkları kadarıyla bize aktardığı bu anlatılar, Gevaş'ın geçmişteki anlatı ortamlarının ve anlatılarının da varlığını gösterir.

Gevaş'ta masal ve hikâye türüne ait anlatılar varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Daha çok köylerde devam ettirilen anlatımlar geçmişe nazaran azalmıştır. Çalışma kapsamında görüşülen kişiler bunun sebebini teknolojik gelişmelere bağlamaktadır. Her eve giren televizyonun ve her cebe giren internetin yaygınlaşmasından dolayı sözlü kültür ürünlerinin anlatımı azalmıştır. Artık yeni nesil eski, sıkıcı bulduğu bu anlatımları dinlemek istememektedir. Bu isteksizlik ve ilgisizlik anlatıcılara etki ederek anlatımları azaltmıştır. Bu da sözlü kültür ürünlerinin ve sözlü geleneklerinin önemini kısmen de olsa azaltmıştır. Geçmişte gece anlatılmaya başlanan ve sabah sona eren anlatımların yerini daha kısa anlatımlar

almıştır. Neyse ki yöre halkı anlatı geleneğini, çay muhabbeti sırasında aralarına aldıkları bazı anlatıcıların serpiştirdiği bir takım anlatılarla canlı tutmaya devam etmiştir. Geçmişteki gibi saatlerce süren anlatımlar gerçekleşmese de çay muhabbeti bahanesiyle bir araya gelen komşu ve akrabalar sözlü kültür unsurlarını da aktarmaya devam etmiştir. Böylece sözlü kültür açısından karşılıklı bir etkileşim ve iletişim gerçekleşmektedir.

Gevaş halk anlatıları bakımından çok zengindir. Gevaş'la ilgili yapılan çalışmalar az olduğu için hatta bu konuda belli başlı lisans tezleri dışında ulaşılabilen bir kaynak yoktur. Lisans tezleri de kişilerin bilgisi dâhilinde olduğu için ulaşılamamıştır. Fakat Van bölgesine yönelik yapılan derleme çalışmalarında görülmüştür ki yaygın bir anlatı geleneği mevcuttur. Kuşkusuz en ücra mahallerde henüz keşfedilmemiş ve keşfedilmeyi bekleyen birçok anlatıcı mevcuttur. Dinlemeye meraklı birilerini buldukları ilk fırsatta geleneğe dair veya yöreye dair bildiklerini aktarmaya hazır vaziyettedirler. Çalışma kapsamında iki anlatıcı ayrıntılı olarak incelenmiş, diğer kaynak kişilerle de görüşmeler gerçekleşmiş ve Gevaş'ın anlatı geleneği ile ilgili bilgiler alınmıştır. Hatta bu görüşmeler sırasında iyi anlatıcılarla karşılaşılacağı görülmüştür. Gevaş'ta bu konu da yapılacak kapsamlı çalışmalar ve araştırmalar ile Gevaş halk gelenekleri ve somut olmayan kültürel mirasların tespit edilmesi açısından önem taşımaktadır. Daha sonra yapılacak çalışmalara ön bilgi olacak şekilde belli başlı isimler ortaya çıkmıştır. Fakat kaynak şahısların çoğu isim vermek konusunda şüpheye düşmüş ve vermek istememişlerdir. Herhangi bir kaynaktan yer almasına gönüllü olmamışlardır.

Sonuç olarak Gevaş anlatı geleneği teknolojik gelişmelerin etkisiyle ve genç neslin ilgisizliği ile yok olma tehlikesi altındadır. Geçmişte halk anlatılarının yoğun anlatıldığı ve sadece anlatmak için ya da dinlemek için doğal ortamlar gerçekleşmekteydi. Fakat şuan televizyon ve internetin yoğun olarak kullanıldığı, insanın ortamdaki soyutlandığı ortamlar oluşmuştur. Böyle bir durumda halk sözlü kültürünün yaşatılması zor olmaktadır. Gevaş'ta yapılacak kapsamlı bir araştırmayla yok olmaya yüz tutmuş bu halk kültürü ürünleri derlenip yazıya aktarılmalıdır.

Dinleyicisi olduğu sürece bir anlatı geleneği kolay kolay yok olmayacaktır. Çünkü halk, bu anlatıları devam ettirme ve geleceğe aktarma gayreti içerisinde. Bu yüzden de anlatıcıların çoğu artık eskisi gibi dinleyici bulmanın zor olduğunu ve kendilerini dinleyen olduğu sürece anlatmaya devam edeceklerini belirtmektedirler. Dolayısıyla halk sözlü kültür ürünleri her ne kadar yazılı ve teknolojik gelişmelerin altında ise de bu gelişmelerle ortak çalışmalar yapıp anlatımların yazıya ve teknolojik ortama aktarımı yapılabilir. Gevaş'ın bütün köyelerine yönelik kapsamlı çalışma ile bütün anlatıların derlenmesi, topluma tanıtımı yapılması gerekir. Bunun için de özellikle bölgedeki yetkililere büyük iş düşmektedir. Bölgede tespit edilen anlatıcıların belli dönemlerde bir araya gelip anlatımlarını icra etmesi sağlanmalıdır. Anlatıcı ve dinleyici etkileşimi içerisinde anlatımların yapılması ve geleneğin yaşatılması amacıyla teşvik edici etkinlikler yapılmalıdır. Ancak böyle bir çaba geleneğin yaşatılmasını sağlayacaktır. Bu anlatımlar canlı bir şekilde gerçekleşmezse halk anlatıları, gelecek kuşaklara aktarılamaz. Masallardaki formeller misali “bir varmış bir yokmuş” gibi unutulup yok olacaktır.

5.1. Sonuç

Bu çalışmada, “Van-Gevaş Yöresi Anlatı Geleneği” incelenmiştir. Bu kapsamda 100'e yakın kişiyle görülmüş, anket, bilgi ve görüşleri alınmıştır. Bütün bu derleme ve görüşmeler sonucu Gevaş'ın geçmişte çok canlı bir anlatı geleneğinin olduğunu fakat günümüzde ise yok olma tehlikesi altında olduğu söylenebilir. Bunu derlenen anlatılarda görmek mümkün olduğu gibi görüşme kapsamında geçmişte sürekli bir araya geldiği ve bu tür anlatımların icra edildiği konusunda kaynak şahıslar hem fikir olmuştur.

Geçmişten bu güne sözlü olarak aktarılan anlatı geleneğini anlamak ve incelemek için sözlü gelenek ürünlerini derlemek gerekecektir. Fakat derlenen metinlerin bir metin olmaktan ziyade yaşayan, canlı bir varlık olarak ele alınması gerekmektedir. Eğer bu durum göz ardı edilirse tarih boyunca değişerek, gelişerek anlatılmaya devam edilen sözlü kültür ürünlerinin geçmişten bu yana aslında değişmeden geldiği gibi yanlış bir kanın oluşmasına sebep olabilir. Ayrıca sadece

metnin incelenerek anlatıcının ve dinleyicinin yok sayılması aslında çalışmayı da eksik bırakacaktır.

Çalışma kapsamında görüşülen kaynak şahıslara yöneltilen sorular kapsamında Gevaş'ın anlatı geleneği devam ettiren, anlatımlarıyla halk arasında bilinen kişilere ulaşılmaya çalışıldı. Ulaşılan birkaç isim arasında özellikle birden fazla görüşülebilecek, farklı dinleyici grupları karşısında anlatımlarını sergileyebilecek olan iki kişi seçilmiştir. Anlatıcıların anlatım sırasındaki performansları, anlatıları, jest mimikleri, hayatı, fikirleri vs. gibi unsurları göz önüne alınarak çok yönlü bir inceleme ortaya koyma amacıyla hareket edildi. Bu çerçeveden yola çıkılarak Gevaşlı halk anlatıcıları arasında seçilen Sabri BAYEZİT ve Süreyya ZEYREK'in anlatıları çok yönlü incelemeyi kapsayan Performans Teori kapsamında değerlendirilmiştir. Anlatıcı, dinleyici ile anlatım ortamının karşılıklı etkileşimine ve iletişimine dayalı icralarda bulunularak gözlemlerde bulunulmuştur. Bu kapsamda icra sırasında karşılıklı etki ve iletişimin olduğu gözlenmiş ve çalışmada ele alınmıştır.

Sözlü kültür ürünleri yaşadığı veya yaşatılmaya çalışıldığı toplumdan ve halktan ayrı düşünülemez. Bir toplumun veya halkın geçmişten bugüne yaşadığı fikirsel, düşsel, kültürel, siyasal, sosyal değişimler ve gelişmeler toplum tarafından oluşturulan bütün unsurlara etki eder. Bu unsurların ortaya çıkması da halk bilgisi ürününün, kendi geleneksel ortamında ve yine kendi kültürel bağlamında incelenmesine bağlıdır. Çünkü halk anlatıları olduğu ve yayıldığı bölgenin hem kültürel hafızanın hem geleneksel ruhun hem de toplumsal olguların kolektif yansımaları gösterir. Böylece sözlü kültür ürünleri, geleneksel ve toplumsal unsurların taşıyıcısı olma vasfını taşır ve anlatıcısı da bu unsurların temsiliyetini kazanır. Bu amaçla ulaşılan anlatıcıların hayatları incelenmiş anlatılarına yansımaları incelenmiştir. Sözlü kültür ürünlerinin yaşatıldığı bölgeden ve halkından ayrı düşünemediği için de toplumsal ve bölgesel koşulların, değerlerin, yaşam şartlarının anlatılan sözlü kültür ürünündeki yansımaları ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Gevaş'ın anlatı geleneğinin yok olma tehlikesi altında olduğu, günümüzde geçmişin kalıntıları olarak sadece muhabbet faslı arasında anlatılan bir geleneğe dönüştüğü görülmektedir. Bu kapsamda Gevaş'taki yetkili birimlerce yapılacak çalışmalar ile Gevaş yöresinde belli gün ve mekânlar da bir takım performanslar icra edilmelidir. Gevaş'ın kültürel özellikleri yaşatılmaya tanıtılmaya çalışılmalıdır. Çalışmamızda tespit edilen anlatıcılar dışında Gevaş'ın ücra yerlerinde keşfedilmeyi bekleyen iyi anlatıcıların tespit edilip anlatılarının derlenmesi ve incelenmesi gerekmektedir. Bu anlatıcılar belli zamanlarda bir araya getirilip anlatımlarının yapmaları sağlanmalıdır. Böylece anlatılmayarak unutulmaya yüz tutmuş bir geleneğin yaşatılması sağlanacaktır. Kaynak şahısların “dinleyecek biri varsa her zaman anlatırız” deyimiyle de Gevaş veya Gevaş dışında katılacak dinleyicilere bir gelenek hatırlatması yaşatılabilir.

ALTINCI BÖLÜM

METİNLER

6.1. Sabri BAYEZİT'in Anlattığı Hikâyeler

6.1.1. Siya Ahmet ile Hacer

Bu hikâye çok eski ve doğrudur. Gerçekleşmiş bir olaydır. Siyabend ya da Siya Ahmet, Diyarbakır'ın ileri gelen ailelerinden birinin oğludur. Olay Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde geçmektedir. Bir zamanlar Silvan'da ağalar yaşar, arazilerin çoğu da bu ağalara aitmiş. Siya Ahmet de büyük bir ailenin oğlu olup, babası Hasan Ağadır. Çok nazlı yetişmiş, her istediğini elde etmiştir.

Siya Ahmet'in bir amcası vardır. Bu amcasının hiç oğlu olmayıp, sadece bir kızı vardır. Zengin bir aile olduğu için de kızını yabancı biriyle evlendirmek istemez. Malının mülkünün bir yabancıya gitmesinden abisinin oğlu Siya Ahmet ile evlendirip, malını mülkü ona vermeyi ister. Hasan ağa ile konuşur ve kabul edilir. Siya Ahmet amcakızı ile evlenmek istemez ama babasına da hayır diyemez. Amcakızı kendisine uygun görülmüş ve evlenmek zorundadır. (Bilirsiniz eski zamanlarda aile, oğlu için kimi uygun görürse onunla evlenmek zorundadır. Oğluna evleneceği kişiyi sormazlar.) Siya Ahmet de ailesinin zorlamalarına rağmen ne evet ne de hayır der. Zorlamalara daha fazla dayanamaz. Atına binip, yayını alarak yollara düşer. Siya Ahmet:

“Ben burada kaldıkça beni amcakızıyla zorla evlendirecekler. Ben istemiyorum, ama bunu da söyleyemiyorum. En iyisi bu diyarı terk edip, diyar diyar dolaşayım.” diye düşünür.

Siya Ahmet ailesine karşı gelmediği için yollarla düşer. Çünkü kaldığı sürece onların dediği olacaktır. Eskiden kim eş olarak uygun görüldüyse o olur. Şimdiki gençlerin birbirini görüp, beğenip anlaşarak evlenmesi olmazmış. Siya Ahmet gider, Süphan dağının eteklerine dayanır. Etrafında birçok köy vardır. En büyük köye girer. Burada bir düğünle karşılaşır. Düğün sahibi Ahmet Ağa'dır, kızını evlendirmektedir.

Sorar soruşturur ve Ağrı'nın zengin ailelerinden olan iki amca çocuğunun evleneceğini öğrenir. Ahmet Ağa, Ağrı'nın en büyük köyünün sahibi olup, sözü geçen biridir. Bunları öğrenince aklına kaçtığı durum gelir. Onların eğlencesine ortak olup birkaç gün kalır.

Siya Ahmet bu düğüne katılıp, birkaç gün burada vakit geçirmek ister. Bilirsiniz ki ağa düğünleri öyle birkaç gün sürmez 30-40 gün sürer, gelenek böyledir. Düğün de at yarışı, koşu yarışı ve güreş gibi yarışlarla davetliler eğlenir. Siya Ahmet de atına binip, at yarışına katılır. At yarışında çoğu atları geçerek, yiğitliğini gösterir. Davetliler çok beğenir. At yarışı kızlar arasında da olur. Eskiden böyleydi kızlar da atıyla, güreşiyle yiğitliğini gösterir. Kızların at yarışında, gelin olan Hacer de vardır. Adı Hacer ya da Hacer olan bu kız Ahmet ağanın kızıdır. Çok güzel, yiğit bir kızıdır. Hacer ile Siya Ahmet'in gözleri birbirine çarpar ve birbirlerine âşık olurlar. Hem gözleri hem de gönülleri birbirine değer ve aşkla yanarlar. Birkaç defa rastlaşıp, konuşurlar. Birbirlerini daha iyi tanır. Hacer düğünün kendisinin olduğunu ve amcaoğlu ile evlenmek zorunda olduğunu söyler. Kendisinin bu evliliğe razı olmadığını ama ailesine de karşı gelemediğini anlatır. Böyle gizli buluşmalar devam eder. Kaderleri birbirine yakın olan bu iki insan ailelerinin kendileri için uygun görülen kaderden kaçmak istemektedirler.

40 gün süren düğünde Siya Ahmet ile Hacer gizlice buluşurken davetlilerde her gün yeni bir eğlence, yeni bir yarışla günlerini geçirir. Hacer, Siya Ahmet'e ondan başkasına yar olmayacağını söyler. Aynı şeyi Siya Ahmet de Hacer'e söyler. Bu şekilde anlaşarak kaçmaya karar verirler. Kaçmaktan başka çareleri yoktur. Hacer ağa kızıdır, yardımcıları vardır. Yardımcıları Siya Ahmet'le arasında mektup götürüp, getirerek haberleşmeyi sağlar. Böylece uygun bir fırsat bulup, yarışmaların olduğu bir sırada Siya Ahmet atına binip, düğünün yapıldığı alandan uzaklaşır. Orda Hacer kendisini beklemektedir. Onu da atına bindirerek kaçarlar. Gidecek bir yerleri yoktur. Hacer'in amcaoğulları ve kardeşleri peşlerine düşecektir. Onların kendilerini bulamayacağı bir yere gitmeleri gerekmektedir. Akıllarına Süphan Dağı gelir, oraya giderlerse kendilerini bulamazlar. Birkaç gün orda kalıp, etraf sakinleşince başka bir yere gitmeye karar verirler. Dağa çıkarlar, Süphan Dağı çok büyüktür, eteğine

yerleşirler. Yerleştikleri yer dağın ortası olup, hem koca koca taşlar var hem de ağaçlar. Ormanmış yerleştikleri yer. Bir ağacın dibine oturup sohbet ederler.

Siya Ahmet:

“Benim başım ağrıyor, sen dizini bırak ki başımı dizine koyup, biraz uyuyayım. Belki ağrısı geçer.”

Hacer, Siya Ahmet’in istediğini yapar. Siya Ahmet biraz uyur. Hacer de etraftaki hayvanları izler. Gözüne bir geyik çarpar. O geyiğin ne yapacağını takip eder. O geyik onca geyik içinde kendisi için bir geyik bulup onu diğerleri arasında çıkarıp, öte tarafa götürür. Geyik boynuzlu ve erkektir diğeri ise dişidir. Bu durumu görünce ağlamaya başlar. Gözyaşları Siya Ahmet’in yüzüne düşer. Yüzüne düşen damlaların etkisiyle Siya Ahmet uyanıp, gözünü açar. Hacer’in ağladığını görünce:

“Niye ağlıyorsun, aklın ailende mi kaldı, yoksa pişman mı oldun? İstersen seni geri götüreyim.”

“Hayır, pişman olmadım. Sen uyurken bir geyiğin diğer geyikler içinde bir geyik bularak, birlikte uzaklaştıklarını gördüm. Aklıma bizim durumumuz geldi. Senin gibi yiğit biride beni, yedi kardeş ve 11 amcaoğlu arasından kaçırmak Süphan dağına getirdi. Bizim durumumuza benzediği için hoşuma gitti, ağladım.”

“Eğer pişmansan, geri götüreyim.”

“Ben pişman değilim. Hiçbir yere gitmem. Senin gibi yiğit birinin beni kaçırmaması beni gururlandırdı.”

Bunun üzerine Siya Ahmet yayını ve okunu alır.

“Öyleyse ben senin için gidip o erkek geyiği ve dişi geyiği avlayacağım.”

Geyikleri bularak, okuyla vurur. Geyik bir uçurumun kenarından yere düşer. Siya Ahmet bunu görünce gidip boynuzlarından tutarak kesmek ister. Geyik yaralı olduğu için boynuzuyla Siya Ahmet’e vurur. Vurmanın etkisiyle Siya Ahmet uçurumdan aşağı düşer ve beli kırılır, yerinden kalkamaz.

Hacer, Siya Ahmet'in geç kaldığını görüp peşinden gider. Geyiği görür ama Siya Ahmet'i göremez. İnlleme sesi duyar. Uçurumdan aşıağı bakınca Siya Ahmet'i görür. Hacer'in içi acır ve ağlamaya başılar. Siya Ahmet'in can çekişmesi ona acı verir.

Hacer:

“Ey Siya Ahmet, bu nasıl oldu, nasıl bu hale geldin yiğidim?”

Siya Ahmet bütün olup biteni anlattıktan sonra:

“Ey Hacer, benim artık sana hayrım kalmadı var git ailene geri dn, amcaoğluyla evlen.” der.

“Benim yedi kardeşim ve 11 amcaoğlum olmasına rağmen sen, yiğitliğinle beni kaçırdın, bu dağa getirdin. Ölüm olmadıkça ben seni terk etmem.”

Burada Siya Ahmet'le Hacer birbirine ağıt yakıp, söyleşmeye devam eder:

“Siya Ahmet ben gidip aşıağı köyden halat isteyeceğim. Seni buradan çıkaracağım.”

“Sen beni buradan çıkarsan da faydası olmaz. Benim sana hayrım dokunmaz, zararım dokunur sadece.”

Siya Ahmet uçurumun dibinde, Hacer uçurumun başında. Hacer:

“Ben sana söz verdim. Ben hiçbir erkeğin yastığına başımlı koymam. Kimseye yar olmam.” der.

Hacer, konuştukları sırada uzaktan at sesleri işitir. Başımlı kaldırır ki ağabeylerinin ve amcaoğullarının kendilerine doğru geldiklerini görür. Ağabeyleri ve amcaoğulları sora sora izlerini bulmuştur. Gittikçe yaklaşılmaktadırlar. Hacer kendisini tekrar götüreceklerini anlayıp Siya Ahmet gibi uçurumdan atlar. Siya Ahmet can çekişe çekişe ölür, Hacer ise atladığı gibi ölür. Siya Ahmet ile Hacer bu dünya da kavuşamaz ama ahrette gelin ve damat olup kavuşurlar.

İşte Hacer ile Siya Ahmet'in meselesi de böyleydi.

6.1.2. Hasan ile Nazan

Van'ın Erciş ilçesine bağlı bir köy vardır. Bu köyün adı Hasan Abdal köyüdür. Köy çok büyük olmakla birlikte, aynı adla anılan bir de nehri var. Bu köyde yaşayan iki yakın arkadaş vardır. Birinin adı Ahmet Ağa, diğerinin adı Sabri Ağa'dır. Aynı dönemde Allah onlara iki çocuk verir. Birinin kızı olur, birinin oğlu. Çok iyi arkadaş oldukları için birbirlerine söz verirler. Çocukları büyüyünce evlendirecek ve böylece dünür olacaklardır. Çocuklarının adını Hasan ve Nazan bırakmışlar.

Zaman geçer ve çocuklar büyür, evlenme yaşına gelir. Babası, oğlu Hasan'a, Nazan'ı ister. Annesi daha evvelden vefat etmiştir. Babası bu yüzden ikinci bir evlilik yapmıştır. Üvey annesi ve kardeşleri vardır. Güzel bir düğün, şaşaalı bir eğlence düzenlenir. Düğün bir hafta sürer. Bu güzel düğünde en çok mutlu olan Ahmet Ağa ve Sabri Ağa olmuştur. Çünkü hayatta en çok istedikleri şey gerçekleşmiştir, dünya gözüyle çocuklarının evlendiğini görmüşlerdir.

Düğünden iki üç yıl sonra Ahmet Ağa ölür. Hasan babasına çok üzülür. Üvey annesi ve kardeşleriyle yalnız kalır. O kadar üzülmüştür ki gece gündüz onun hayaliyle, merakıyla yaşar. Üvey kardeşleri kendisine haksızlık yapar ve bu günden güne artar. Hasan üzüntüden hasta olur. Vücudu delik deşik olur. Tıpkı verem gibi yataklara düşer. Bu hastalık bulaşıcıdır. Şimdiki gibi hastaneler yoktur. Bilinen hekimlerde bu hastalığın kötü ve bulaşıcı olduğunu söyler. İnsanlardan uzak durması gerektiğini söylerler. Üvey kardeşleri bulaşıcı olduğu için artık aynı evde yaşamak istemezler. Bu durumu Nazan'a anlatırlar:

“Hasan çok hastadır, hastalığı bulaşıcıdır. Vücudu delik deşik olmuş. Bu hastalık çok kötü bir hastalık, bize de geçebilir. Biz bir çare düşündük. Onu başka bir yere götüreceğiz.”

“Siz Hasan'a ne yapıyorsanız, bana da aynısını yapın. Biz aşkla bir araya geldik. İkimizin de babası yok, bize haksızlık yapmayın.”

Bunu söyler ama üvey kardeşleri kararlıdır. Nazan'ın kardeşleri de aynı şekilde düşünürler ve Nazan'ı ikna ederler.

Hasan Abdal köyünde bir nehir vardır. Hasan'ı bu nehrin yanında bulunan bir mağaraya bırakırlar. Tek başına orada kalır. Ara ara uzaktan yemek ve su uzatırlar, sonra tekrar sırtını dönüp giderler ve köye de:

“Hasan verem olmuştur, kimse yaklaşmasın. Bu hastalık ağır bir hastalıktır, kimseye bulaşmasın.”

Hasan uzun bir süre orda kalır ve gittikçe durumu daha kötü olur. Nazan, - sadece- ağlar, feryat eder. Ağabeyleri, kayınları gitmesine izin vermez:

“Gidersen sana da bulaşır.” derler.

Aradan belki aylar belki de yıllar geçer. Hasan o halde perişan ve aciz durumda kalır. Bu sırada Nazan gizli gizli Hasan'ı görmeye gitmiştir. Hasan hala sağdır ama durumu çok kötüdür. Günden güne erir. Hasan, o haldeyken Kulhan Ağa Nazan'ı oğluna ister. Nazan çok güzel bir kadın, Kulhan Ağa ise çok zengindir. Bu yüzden ağabeyleri ve kayınları Nazan'ı vermek isterler. (Kulhan Ağa'nın) tek oğludur ve gönlü Nazan'a düşmüştür. Nazan'ın da hiç çocuğu yok, bu yüzden isterler. Aynı köydedirler, Kulhan Ağa, Nazan'ın ağabeylerinin ve kayınlarının yanına gelerek konuşurlar:

“Benim oğlum Nazan'a tutulmuştur, zaten ağabeyinizde hastadır, ölüm döşeğindedir. Nazan'ı bize verin, oğluma düğün yapayım. Bu saatten sonra Hasan'ın iyileşmesini beklerseniz, Nazan'ın yanına döner diye beklerseniz bunlar olmaz, çünkü o bitiktir.”

Zengin olması ve abisinin hasta olmasından dolayı kabul ederler. Nazan'ın evde kalmasındansa kendisine başka bir hayat kurmasını isterler. Öyle olunca Nazan'a haber gider. (Eski zamanlarda bilirsiniz gelinler pek konuşmaz. Ne hayır derler ne de evet derler).Ama Nazan öyle değil, kayınlarına cevap verir:

“Siz benim dediğimi yaparsanız, beni vermezsiniz.”

Kayınları ise:

“Hasan bizim ağabeyimiz, sen de yengemizsin.-ama- hasan hastadır, iyileşmez.”

Nazan bu arada gizli gizli Hasan’ı görmeye gitmiş, su ve yemek götürmüştür. Nazan reddedemez, sesini çıkaramaz. Fazla süre konmadan evlendirirler. Nazan dul olduğu için tam olarak düğün yapmazlar. Güzel bir başlık parası karşılığında Nazan’ı almaya geleceklerdir. Kulhan Ağa ve davetliler eve gelirler. Hasan’ın hiçbir şeyden haberi yok. Kaldığı yerde kirlilik ve böcekler içinde öylece kalmıştır, perişan durumdadır.

Hasan’ın kaldığı mağara yol üstündedir. Gelin alayı buradan geçecektir. Nazan’ı köyden çıkarırlar ve bu yere yaklaşırlar. Nazan feryat figan ağlayarak:

“Ne olur Hasan’ı beş dakika göreyim, vedalaşayım. Beş altı yıldır kocamdır, bana emek vermiştir. O bana babamın hediyesi bende ona babasının hediyesiyim. Biz aşkla ve küçükken verilen bir sözle evlendik. Bu söz üzerine ve babalarımızın hatırı için beş dakika görmeme izin verin, vedalaşıp geleyim.”

İzin verirler, o arada düğün alayı da çalıp oynar. Nazan gider.

(O devirde bu hastalığa tutulan kişinin evliliği iptal olurmuş, çünkü bulaşıcıdır. Belki verem belki de koleraya benzeyen bu hastalığın adını tam olarak bilmiyorum.)

Nazan Hasan’ın yanına gider, konuşurlar:

“Ey Nazan, sen misin?”

“Evet benim.”

“Niye geldin?”

“Seni görmeye geldim.” der, Nazan.

“Duydum ki seni evlendirecekler. Sen bu dünya da benden yana bir hayır görmedin. Ben dua edeceğim ki ilk evliliğinde göremediğin mutluluğu ikinci evliliğinde, kocanda bul. Allah sana iki çift çocuk versin. Ben zaten yarı ölüyüm, hastayım. Sen daha güzel ve gençsin. Sen bu gençliğinde benden görmediğin hayrı Kulhan Ağa'nın oğlunda bulursun. Seni zenginlik ve rahatlık içinde yaşatırlar.

“Ben onunla evlenmek istemiyorum. Beni zorla evlendiriyorlar. Böyle şeyler deyip de içimi yapma.”

“Ah kara bahtım, sevgilim

Yaram büyüktür, yaramı incitirsin.

Yeter artık Nazan vedalaşmaya gelmişsin.

Sözlerinle daha çok ciğerimi yakma

Yaralı yüreğim, neden kavuşmadı sana.

Ah Nazan bana güle güle demeye gelmişsin.

Halime bakıp da acımayasın.

Bırak son kez başımı dizlerine koyayım

Ben seni mutlu edemedim, o seni mutlu etsin.” der Hasan.

Nazan ağlar ve der:

“Ben vedalaşmaya gelmedim. Geldim ki sen dilini çıkarasın ben emeyim ve hastalığın bana bulaşsın. Allah bana bu hastalığı versin ki bende seninle birlikte can vereyim ve senden başkasına varmayayım. Senin başını koyduğun yastık dışında hiçbir yastığa baş koymayayım” ve devam eder:

“Gel başımı dizime koy, ellerini aç ‘âmin’ de.

Hastaların duası Allah katında kabuldür.

Kurban olduğum sevdiğim ‘âmin’ de.

Allah büyüktür belki hastalığın bana bulaşır.

Ben dua edeyim sen ‘âmin’ de.

Hasan’ımdan sonra kimseye yar olmayayım.”

Hasan:

“Hastalığım Allah’tandır.

Hastalığım hiçbir yüreğe bulaşmasın.

Sen muradına er, beni düşünme.

Sen mutlu ol ki ben rahat öleyim.”

Nazan:

“ Sen o dilini çıkar ben emeyim.

Allah’ın sana verdiği hastalık bana da bulaşsın.

Ben dua edeyim, sen ‘âmin’ de

Sen ‘âmin’ de ki murada ermeyeyim

Seninle can vereyim.

Ah hasta, yaralı sevgilim,

Nikâhlı birinin evinde evlendirilmesi hiçbir çağda görülmemiş.”

(O devirde bu hastalığı tutan kişinin duaları kabul olurmuş. Nazan da bunu bilir, ısrar eder.)

Yeminler söyletir. Hasan bu yeminlere dayanamaz ve tam ‘âmin’ der dilini çıkarır, Nazan dilini emer.

Hasan:

“Sen bunu yaptın ama yine sana bir şey olmayacak, senin istediğin oldu hadi kalk git artık.”

Nazan:

“Senin kardeşlerinde benim kardeşlerimde haindir. Benim ağabeyimler hediyeleri, senin ağabeyinler de başlık parasını aldılar. Bizim küçükken sözümüz verildi. Birlikte ölür, birlikte yaşarız. Ben şimdi elimi kaldırayım, sende kaldır, bir dua edeyim ‘âmin’ de.”

Hasan:

“Âmin” der.

Nazan bunu üç defa tekrarlatır ve ettiği duayı söyler:

“Benim duam şu ki: ‘Senin başını koyduğun yastık dışında Allah benim başımı hiçbir insanın yastığına koymasın, ecelimi seninle birlikte yazsın.’”

Allah’ın emriyle ikisi de orada can verir. Nazan geç kaldığı için düğün alayı Hasan’ın bulunduğu yere gelir. İkisinin de öldüğünü görürler. Aynı yere gömerler. Allah ikisine de rahmet etsin.

6.1.3. Sanem Hanım

Burada hazır bulunan dinleyicilerin anne ve babalarına Allah rahmet eylesin.

Bir zamanlar Diyarbakır beyi Ali İzzet diye bir varmış. Diyarbakır’ın bir bölümü onun elinin altındaymış. Hiç çocuğu yokmuş. Çocuğunun olması için yıllarca beklemiş, servetini harcamış. ‘çocuk ailenin meyvesidir’ diye düşünürdü. 30-35 yaşında karısı hamile kalır. Bir erkek çocuğu olur. Yedi yıl aradan geçtikten sonra bir kızı olur. Çocuğu olduğu için yüzlerce koyun keser.

Erkek çocuğunun adını Hüseyin, kız çocuğunun adını Fatma koyar. Hikâye çocukları çabuk büyür. Günler, aylar, yıllar geçer. Hüseyin 15 yaşına basar. Ali İzzet Bey:

“Artık yaşlandım, oğlumu evlendirmem gerek” diye düşünür.

Babasının bir dostuna sorar:

“Amca, benim bir oğlum var, evlendirmek istiyorum. Sence hangi aileden kız alayım?”

“Oğlun tekse, gelinin de tek olmalı; karakaşlı, sürme gözlü, ince dişli kız alma. Temiz bir aileden kız al. Çünkü gün gelir, düşersin gelinin sana bakar.”

Ali İzzet Bey, bu sözü aklında tutar. Elazığ, Mardin, Malatya, Diyarbakır gibi birçok şehri gezer. Bir iki ay at üstünde dolaşır. Bir bahar günü, bir tepede 20-25 çadır ve 200-300 koyun görür. Koyunların içinde bir gelin ve bir kız vardır, koyunları sağırlar sonra da çeşme başına giderler. Ali İzzet Bey, kimin kızı olduğunu ve babasının evde olup olmadığını sorar. Kız, adamın niyetinin (kız arama) ne olduğunu anlar ve boynunu büküp cevaplamadan uzaklaşır. Kızın peşinden giden Ali İzzet Bey bir çadıra girdiğini görür. Ali İzzet Bey çadırın önündeki atı görünce sahibinin iyi ve temiz biri olabileceğini düşünür. Dışarıda bekleyen yardımcılara haber verdirerek çadıra girer. Çay, kahve, yemek ikramı derken vakit geç olur. Ali İzzet Bey sözü alarak neden geldiğini anlatır:

“Ben Diyarbakır beylerinden Ali İzzet Bey'im. Diyarbakır'ın yarısından fazlası benim elimde. Beni yanlış anlamayın haraç filan istediğim de yok. Atıma bindim şehir şehir oğluma uygun bir kız arıyorum. Bize hizmet eden kızı oğluma uygun gördüm. Kızını oğluma istiyorum.”

“Bizde adettir, misafirle pek konuşulmaz, ama soruyorsan cevaplamam gerek. Bize hizmet eden kızımın Arabistan'da davacıları oldu. İsteyenleri çok oldu. İlk isteyenlerle sonradan isteyenler arasında anlaşmazlık çıktı. Böyle olunca bende evimi topladım, hayvanlarımı aldım, buraya gelip yerleştim.”

“Ne zamana kadar kaçacaksın, benim oğluma ver.”

“Kader bu yazmışsa olur. Kaderse başım gözüm üstüne, verdim gitti.”

“Başlık ne kadar istiyorsun?”

“100 altın.”

Ali İzzet Bey yardımcısına haber vererek 100 altın ister. Getirirler, sayar ve kızın babasına verir. Ali İzzet Bey o gece orada kalır. Sabah kızın babasına:

“Gelinimi almama ne zaman müsaade edersin?”

“Ayın 15’inde gelip alabilirsin” diyerek cevaplar.

Ali İzzet Bey:

“Tamam” diyerek evine doğru yola çıkar.

Evine gidince eşine ve oğluna olanları anlatır. 15 gün boyunca davet verir, düğün kurar. 15 gün dolunca dört kadın ve 20 erkekle yola çıkarlar. Dağın eteğine varıp Mir Ahmet’in çadırına yönelirler. O akşam orada kalıp sabah gelinini de alarak eve doğru giderler. Davullarla karşılanırlar. Düğün yapıp oynarlar, akşam olunca davetliler gider.

Gün gitti, ay geçti, yedi yıl bitti. Sanem Hanım’la Hüseyin’in çocukları olmadı. Ali İzzet Bey bahçedeki ağaçların boy verip, meyve verdiğini görünce içerlenir. Sanem Hanım’a bakarak:

“Eyvah sen benim oğluma bir evlat vermedin. Benim her şeyim var ama torunum yok. Bak bir olan ağaç iki olmuş, meyve veriyor. Sen vermiyorsun. Neden benim torunum yok?”

Ali İzzet Bey böyle cevap alamayacağını düşünür. Sazı eline alıp, tellerine sarılır:

“Sanem Hanım, Diyarbakır’a gelin oldu, yandı.

Yedi yıl oldu, perde arkasında dalsız, çiçeksiz kaldı.

Bana bir torun, oğluma da bir evlat vermedi, ağladı.

Acep sebebi senden mi oğlumdan mı? ”

Sanem Hanım düşünür:

“Yedi yıl oldu bir torun veremedim. Eyvah ki bu zamana kadar ne kaynanam ne de kayınpederim beni görmemişti, sesimi duymamıştı. Şimdi bana soruyor, cevap vermesem olmaz.”

Sanem Hanım da sazı eline alır, kayınpederine cevap verir:

“Dedi, ah baba Diyarbakır’da eviniz yandı.

Yedi yıl oldu, bahçenin gülü soldu, bülbülü sustu.

Bahçedeki bütün güllerin kan doldu yaprakları.

Gülün yaprağı dikenli, gülde sorun yoktu.”

Sanem Hanım açık açık sorunun Hüseyin de olduğunu söyleyemez. Kayınpederi de yaşlı anlayamaz. Birkaç defa böyle söyleşmeye devam ederler. En sonunda kayınpederi:

“Dedi, Sanem Hanım Diyarbakır Mir’in kızı yandı.

Bugün yanımda, gözümün rahmet pınarı

Yedi yıl oldu, senin omzunda bu evin damı

Bir de ben yük oldum, gülü suçladım.”

Ali İzzet Bey, anlar ki tek oğlu olan Hüseyin hastadır. Torun veremeyecektir. Ali İzzet Bey bunca mal varlığının yanında torunsuz kalmaya dayanamaz, ağlamaya başlar. Bunu gören Sanem Hanım da ağlar.

Onlar böyle ağlamaya dursun biz Hüseyin’den haber verelim.

Hüseyin yeni uykudan uyanmış, mendili elinde yüzünü yıkayacaktır. Ağaç dibinde söyleşen babası ve eşini görür. Kendi rahatsızlığını da duyunca zoruna gider. Atını çıkararak, yedek kıyafetini ve birikmiş parasını alarak evin önüne gelir. Annesine seslenir:

“Anne, babama söyle bu memleketin malı bana haramdır. Sanem Hanım, bu evde oturdukça ben bu eve gelmem.”

Hüseyin, atına biner yola düşer. Günler gider; aylar, yıllar geçer. Oğlu gelmez, tabi evlat acısı bu, anne dayanamaz. Bir yardımcı bularak oğlunun ardından gönderir. Elazığ, Malatya, Bitlis gibi birçok yeri gezer, Hüseyin’i bulamaz, geri döner. Bulamadıklarını belirtirler.

Onlar kendi hallerinde kalsın biz Hüseyin’den haber verelim.

Hüseyin, çobanların yanında yıllarını geçirerek Bağdat’a varır. Bağdat şehri ağırdır. Hele nazlı büyütülmüş bir kişi için çok daha ağırdır. Nerde barınacağını bilemez, zorlanır. Otel de bir oda tutar orda kalır. Bir iki gün derken parası biter. Atını meydana çıkarıp satar. Bir hafta bu parayla geçinir ama o da biter. Yedek kıyafetini çıkarır, onu satar. İki gün de bununla geçinir. Böyle devam edemeyeceğini düşünüp, meydana çıkar:

“Ben işçiyim” der.

Biri gelir ve onu su kanalında çalıştırır. Ne kadar zorlansa da çalışmaya mecburdur. Yıllar geçer ve işinde çok başarılı olur. Altı yılı tamamlanır. Böyle ailesinden uzak devam edemeyeceğini, anne ve babasına bakması gerektiğini düşünür. Gidecektir ama Sanem Hanım oradaysa, benden bir haber duymadan o evden çıkmayacak. Bir kâğıt ve mektup bularak patronunun adıyla yazar:

“Sayın İzzet Bey, oğlun üç aydır benimle çalışıyordu. Usta bir çalışan oldu. Aniden vefat ederek, hakkın rahmetine kavuştu. Selamlar ederim.”

Yabancı bir pulla mektubu gönderir. Mektup Diyarbakır’a ulaşır.

Peki, Sanem Hanım ne yapar, altı yıl boyunca evde çalışan bir erkek olmadığını görür. Siyah yazma ve peçesini takıp, atına binip, çalışır. (Eskiden kadınlar evde oturur, erkek çalışırdı.) Bu şekilde altı yıl tamamlanır.

Mektup Diyarbakır'a ulaştınca çok sevinirler. Mektup okununca eve yangın düşer. Bir evlatları vardı, onu da kaybetmişlerdir. Ah edip, ağlarlar. Annesi on gün sonra oğlunun acısına dayanamayarak Hakkın rahmetine kavuşur. Evde bir gelin, bir kız ve yaşlı bir baba kalır. Sanem Hanım kayınpederinin yanına varıp:

“Baba” der.

“Efendim” der İzzet Bey.

Sanem Gelin:

“Şimdi babam gelse beni götürse, gitmem. Bana artık erkek yüzü haramdır. Örgülerimi bağlayıp bir erkek gibi çalışmaya devam edeceğim.”

İzzet Bey:

“Sabret kızım. Sen böyle devam edemezsin. Erkek işi ağır olur. Başkasının kızı bize oğul olamaz” der.

Ali İzzet Bey düşünüp, taşınır. Akrabasının olmadığını ama yakın bir dostunun altı oğlunun olduğunu anımsar. Gelinini bu dostunun bir oğluyla evlendirerek, kendisine oğul, damat yapmayı düşünür. İki adam kiralayıp dostu Kahraman Ağa'ya gönderir. Durumu anlatırlar. Zengin evi geri çevirmeyen Kahraman Ağa kabul eder. Ali İzzet Bey haberciler aracılığıyla oğlunun ne zaman gelebileceğini sorar. Kahraman Ağa:

“Geleneğe böyle uymaz. Sen gelinini ver, 15 gün boyunca bizim evde kalsınlar. Bu süre bittiğinde gelinini ve oğlumu alıp getireceğim.”

Ali İzzet Bey bunu kabul eder. Kahraman Ağa sorar:

“Gelinimi ne zaman almaya geleyim?”

“Aydın 15’inde gelip alabilirsin.” der İzzet Bey

Zenginlerin dostu, gençleri çok olur. Düğün kurup, davul çalıp oynarlar. 15 gün tamamlanınca Kahraman Ağa gelinini almak için yola çıkar.

Biz şimdi Hüseyin’den konuşacağız.

Hüseyin hesabına bakar. Evinden ayrılalı yedi yıl olmuştur. Sanem Hanım’ın evden ayrılmış olduğunu düşünür. Anne ve babasının yaşlanmış olduğunu ve onlara bakması gerektiğini düşünerek yola çıkar. Atıyla, sazıyla Diyarbakır’a varır. Bu sırada Kahraman Ağa’da Diyarbakır’a doğru yol almaktadır. Kahraman Ağa, İzzet Bey’in kızını değil gelinini oğluna eş olarak almaktadır, bu halkın yanlış anlamasına neden olabilir. Böyle bir durumun olmaması için düğün konvoyunu evin uzağında konaklatır. Kahraman Ağa ve eşi eve giderler. Gelinin üzerine siyah yazma atıp çıkarırlar. Düğün konvoyunun olduğu yere varırlar. Orada Sanem Hanım’a gelin entarisini giydirip beyaz yazma takarlar. Güle oynaya tekrar yola çıkarlar.

Ali İzzet Bey, gelininin evden çıkmasıyla birlikte ah vah edip, ağlar. Oğlunun aslında yeni öldüğünü düşünür. Fatma Hanım, babasının bu durumunu görünce o da ağlar.

Onlar böyle ağlamaya dursun. Biz şimdi Hüseyin’den haber verelim.

Hüseyin davul sesini duyar, kendi evinden çıktıklarını düşünüp:

“Eyvah, o hangi Sanem ki Hüseyin’in evini yıkacak.”

Aklına kendi karısı olabileceği gelir. Ya Sanem’in babası ya da kendi babası Sanem’i evlendirmiş olabilir. Neyse der ve düğün konvoyunun karşısına çıkıp, sorar:

“Diyarbakır’dan çıkardığınız bu gelin kimdir, kimin kızıdır?”

Kahraman Ağa bu yabancı gelinini sormasına anlam veremez. Öldürmeye yeltenir. Hüseyin sazını alıp, söyler etraftakiler dinler. Kahraman Ağa gelerek:

“Haraç istiyorsan, para istiyorsan vereceğiz. Derdin ne ki senin, bizden ne istersin?”

Hüseyin cevaplar:

“Benim istediğim bir şey yok. Yıllar evvel babam beni evlendirmişti. O aklıma geldi. Gelininiz size mübarek olsun. Ben bir aşığım gezer, söylerim.” der.

“Âşık olan kişiden korkulmaz.” der Kahraman Ağa.

Hüseyin:

“Eğer benim bahsettiğim kız buysa odur. O değilse yola devam edersiniz.”

Sazı alıp söyler:

“Ben size evlendiğim kızıdan haber vereyim.

Arabistan’dan Mir Ahmet’in kızı Sanem’dir.”

Sanem Hanım duyar. Onun Hüseyin olduğunu, ölmediğini düşünüp ağlar.

Kahraman Ağa:

“Tamam, bildin, o zaman nişanın yerini söyle.”

Hüseyin yedi yıl boyunca Sanem Hanım’ın yanında kalmıştır. Elbette beninin yerini de söyler. Sanem Hanım bu cevaptan sonra onun Hüseyin olduğunu anlar. Çünkü soruları doğru cevaplamıştır. Sanem Hanım, atın üzerinden atlayarak Hüseyin’e doğru ilerler. Hüseyin’de atından inerek Sanem Hanım’a doğru gider. Ortada buluşurlar. Birbirlerine sarıldıkları sonra ikisi de bayılır. Davetliler bunu görünce aralarında konuşmaya başlarlar. Bunun üzerine Kahraman Ağa’ya seslenirler:

“Bir âşık geldi, güzel sözlerle sizi kandırıp, gelininizi aldı, düğünü mahvetti.”

Hüseyin ve Sanem Hanım’ın yüzüne su atarak, ayıltırlar. Hüseyin, Sanem Hanım’dan önce ayılır. Sazını eline alır, söyler. Kendini anlatır:

“Ben Ali İzzet Bey’in oğlu Hüseyin’im.”

Kahraman Ağa:

“İşte mektup, haber gelmiş öldüğün yazıyor. Karını baban evlendirdi.”

“Ben ölmedim, işte çıkıp geldim.” der Hüseyin

Kahraman Ağa:

“Sen git babana yetiş. Bu namus sözüdür. Karını ata bindirip eve getireceğim.”

Hüseyin vedalaşır, eve doğru yol alır. Yolda düşünür:

“Ben Sanem Hanım için evden ayrıldım. Şimdi yine eve dönsem, Sanem Hanım da gelse halim ne olacak. Allah’ım Sen merhamet et. Ayıbımı ortaya çıkarma.”

Bu şekilde düşünür düşünür bir çeşme başına varır. Sazını alıp, tellerine sarılır, içli içli söyler. Hüseyin yaşadıklarını düşünür ah vah edip kan ağlar, içli içli söylemeye devam eder:

“ ...

Dedi, ben bu dağlara düştüm.

Gönlümün derdi ağırdır, tutuştum.

Bu dünya da kimse görmesin.

Niyazım odur ki bu dağın başında can vereyim.

Kahraman Ağa gelsin, cesedimi görsün.

Gelinini geri götürsün.

Eğer gelinini geri götürmezse

Feryadımı Sanem’e duyur, kendisi gitsin.”

Sözünü bitirdikten sonra atının yanında bir ihtiyar görünür, selam verir. Hüseyin konuşanın at olduğunu sanıp:

“Ey hayvan ben bu dağ başında derdimi söylüyorum, benden ne istiyorsun?”

Gözünü açtıktan sonra ihtiyarı görür:

“Kimsin sen?”

“Ben Allah’ın hızlı yardımcısıyım. Uzun ve karanlık yol bana zor gelmez. Sen Allah’a yakardın. Allah da beni senin imdadına gönderdi. Şimdi ağzını aç.” der.

Hüseyin ağzını açar ve ihtiyar onun ağzına tükürür.

“Allah yardımcın olsun.” der İhtiyar.

“Sen kimsin, sana para vereyim.”

“Karşıdaki dağa bak bakalım ne var?”

Hüseyin başını çevirir çevirmez, ihtiyar kaybolur. Hüseyin onun Hz. Hızır olduğunu anlar:

“Eyvah ne derdime çare istedim ne de tanıdım.” deyip arar ama bulamaz.

Düğün konvoyunun yaklaştığını duyup, babasına doğru gitmek için yola koyulur. Evin yakınlarında karalara bürünmüş bir kızın çeşmeye doğru geldiğini görür:

“Eyvah bu benden daha âşık, ağlayarak çeşme başına geliyor. Ben buna derdini sormasam, öğrenmesem olmaz.” diye düşünür.

Gelen kız onun kız kardeşi Fatma’dır. Hüseyin sorar:

“Boyu uzun, gözleri güzel, saçları örgülü kız, derdin ne senin,

Neden gözlerin yaşlı, neden karalara büründün?”

Fatma:

“Ağzını topla, derdim benimdir. Sen âşıkısın bir bardak suyunu içip yoluna devam et.”

“Bacı kusura bakma. Yanlış anlama. Derdini merak ettim.” der. Hüseyin.

Kız bu sefer cevap verir.

“Ey âşık, boyum uzun, gözlerim güzel ama derdim büyüktür. Sen var git yoluna.”

“Bacı kusura bakma.” der. Hüseyin tekrar.

Kız bu seferde cevaplar:

“Ey âşık, yedi yıldır gurbette olan bir ağabeyim vardı.

Gurbette öldü, ölüm Allah’ın emri

Yengemi gelin edip götürdüler.

Babam orda sahipsiz, kimsesiz kaldı.”

Hüseyin:

“Eyvah.” der.

“Sen benim kardeşimsin. Ben Hüseyin’im.”

Fatma:

“Hayır, imkânı yok. Sen değilsin.”

Annesi Fatma’ya yıllar önce Hüseyin’in omzunda bir beninin olduğunu söylemişti. Benini göstermesini söyler. Hüseyin omzunu açar, beni görür. Fatma ve Hüseyin birbirlerine sarılarak, hasret giderirler. Birbirlerine dertlerini sorarlar. Hüseyin babasının durumunu sorar.

Fatma:

“Babam, Sanem Hanım gittikten sonra kapının önünde oturdu. Sanem Hanım gelmeden içeri girmeyeceğim.” deyip, ağladı.

İkisi kalkıp, babalarına giderler. Babası Hüseyin’in yaşadığına inanamaz. O an düğün konvoyu gelir. Kahraman Ağa, Ali İzzet Bey’e:

“Gözün aydın olsun. Oğlun gurbetten dönmüş, ölmemiş.” der.

Sanem Hanım attan inerek babasının elini öper, Hüseyin de babasının elini öper. Olanlara sevinen Kahraman Ağa vedalaşıp gitmek ister. Ali İzzet Bey izin vermez. Kızını süsleyip, gelinin yerine gönderir. Evlendikten sonra Sanem Hanım ve Hüseyin’in yedi çocuğu olur. Mutlu mesut yaşarlar.

Burada hazır bulunanların ölenlerine Allah rahmet eylesin. Geceniz mübarek olsun.

6.1.4. Halil Bey ile Kâhyası Halo

Bir zamanlar Mehmet Bey ve Halil Bey diye iki kardeş bir de amcaları Mahmut Bey varmış. Halil Bey ve Mehmet Bey Süphan Dağı’nın eteğinde yaşarlar. Halil Bey’in kâhyası vardır, onun da adı Halil’dir. Efendisiyle aynı adı taşıdığı için Halil yerine Halo derler. Halo çok şakacı, fıkralar anlatan ve çok yalan söyleyen biridir. Bir gün Halo, hayvanları yaylaya çıkarır. Burada yaşlı bir kadın kendisine seslenerek:

“Halo, sen hep böyle kâhyalık mı yapacaksın? Yaşın oldu 30-35. Bunca yıldır Halil Bey’in yanındasın. Hala bekârsın. 10-15 yıl daha onun yanında çalışırsan tek başına yaşlanır gidersin.”

Halo:

“Ne yapayım peki?”

“Git Halil Bey’e söyle seni evlendirsin. Yarın öbür gün çocuğun olur, kızında olsa, oğlunda olsa sana bakar.”

“Tamam, öyle yapayım.”

Halo yaylada işlerini bitirir, eve döner. Halil Bey, her zaman ki şen şakrak, şaka yapan Halo’yu göremeyince:

“Halo, hadi bize bir şey söyle, fıkra anlat. Sıkılıyoruz vakit geçsin.” der.

Halo susar, bir şey demez. Geç vakte kadar Halo’ya tekrar seslenir.

“Evin yıkıla Halo. Hastaysan ‘hastayım de’ ilaç verelim. Hasta değilsen bir şey söyle, bir iki lakırdı et. Derdin varsa dermanını buluruz. Derdini söylemezsen, dışarıdaki adamlara dövdürürüm, hadi söyle.”

Halo:

“Halil Bey, dört yıl sonra ben yaşlanıp ele ayağa düşeceğim. Sokaklara düşeceğim, sahip çıkılmı olmayacak.”

“Tamam, ne istiyorsan, yaparız.”

“Beni evlendirmeni istiyorum. Böylece köy içinde bir sahip çıkılmı olur.”

“Halo, deseydin beni evlendir, evlendirirdim. Şimdi saat geç oldu. Yarın olsun bakalım.”

Sabah olur. Halil Bey, Halo’yu berbere gönderir. Saç sakal tıraşı yaptırır. Üstüne temiz ve güzel bir kıyafet giydirir. Epey bir para ve bir at vererek istediği yerden kendisine kız bulması için gönderir. Bulduktan sonra gelip, söylemesini ve böylece isteyebileceğini söyler. Yedi gün müsaade verir.

Halo, yollara düşer, ne kadar yol gittiyse, ne kadar çadır görüp misafir olduysa; kızlarının olup olmadığına, kendisine uygun olup olmadığına bakar. Gaziantep, Kilis derken Suriye taraflarına kadar gider. Gördüğü hiçbir kızı beğenmez. Ta ki bir Arap aşiretine denk gelinceye kadar gezer. Bu Arap aşireti çok büyük olup, 100’e yakın çadırları vardır. Zenginlerin için de kalıp, büyüdüğü için hangi çadırın aşiret reisine ait olabileceğini anlar. Arar bulur. Çadırın önünü süpüren bir kız görür, hayran kalır. Öyle bir kız ki, siyah üzüm yese boğazından görülür, o

kadar ki beyazdır. Halo kızı görünce aklı başından gider, bayılır, ‘gorm’ diye attan yere düşer. Onu görünce kadın erkek toplanıp ellerinden ayaklarından tutar, çadıra götürürler. Akşama kadar ayılmaya çalışmışlar. Kendine gelince etrafta birçok erkek görür. Halo’ya seslenirler:

“Ne oldu sana böyle niye bayıldın?”

“Arada bana böyle oluyor.”

(Dinleyici: Sarılıktır.

Anlatıcı: “Evet, sarılıktır.)

Birlikte sohbet ederler. Niçin, nerden geldiğini sormazlar, Arap âdeti böyledir. Üç gün boyunca yer, içer keyfini çıkarır. Üç günün sonunda Halo’yu karşılarına alıp, aşiret reisinin gelmesini beklerler.

Aşiret reisi gelir, sorar:

“Ey güzel genç, biz Arapların âdeti böyledir. Üç gün boyunca, ne adını, ne nereden geldiğini ne de niçin geldiğini sormadık. Ama üç gün bitti. Söyle bakalım nerelisin, derdin nedir?”

Halo:

“Belki beni tanırsınız, belki tanımazsınız. Ama dedemin adını duymuşsunuzdur. Benim adım Halil Bey, Doğu Beyazıt’tan geliyorum, Behlül Paşa’nın ailesindenim.”

Arap şeyhi:

“Biz senin aileni biliyoruz. Çok büyük bir ailedir. Behlül Paşa’nın ailesinden geliyorsan yardımcılarının olmadan nasıl bu memlekete gelebildin?”

Halo:

“Ben hem bir şairim, hem de türkücüyüm. Benim bir yardımcım vardı. Bizim üç dört kiloluk altınımızı çaldı. Benimle birlikte 100 atlı Kilis’e kadar geldi. Ama

Suriye'ye getirmek uygun olmaz diye onları evlerine geri gönderdim. Tek başıma bir kız bulmaya geldim.”

“Peki, orda ağa kızı yok muydu, buraya kadar geldin.”

“Vardı ama beğenmedim. İyi aile kızına rastlamadım”

“Doğu Beyazıt'tan buraya kadar gelmişsin. Bize siyah Arap derler kimse bizden razı olmaz.”

“Allah kader diye yazdıysa ben senin evinde bir kız gördüm, çok beğendim.”

“O zaman mübarek olsun.”

Etraftakilerden biri:

“Mübarek olsun.” Der.

Bir diğeri:

“Mübarek olsun.” der. Böyle orda bulunanların hepsi “mübarek olsun” der.

2. anlatımda:

(Dinleyici: Arap kızları kara gözlü uzun boyludur. Böyle birini bulmuştur.)

En sonda biri seslenerek:

“Fatiha'sını da okuyalım.” der.

Fatiha'yı da okurlar. Arap şeyhi düşünür:

“Allah'ım ben ne yaptım? Ne kızıma sordum, ne de karıma. Ben hiç iyi bir iş yapmadım. Bu adam iyi midir, doğru mu söylüyor bilmeden kafadan kızı verdim. Gidip karıma bir sorayım” şeklinde düşünür.

Arap şeyhi kalkıp mutfağa, karısının yanına gider. Karısına:

“Hanım, ben bir hata yaptım. Bakalım sen ne diyeceksin?”

Karısı:

“Ne yaptın?”

“Ben Telli Ayşe’yi içerdeki misafire verdim.”

“Nereli, kimin nesi bilmiyoruz.”

“Doğu Beyazıt’tan Behlül Paşa’nın ailesindenmiş.”

“O mu diyor Behlül Paşa’nın ailesindenim, yoksa başkası mı?”

“O diyor.”

“Belki yalan söylüyor, belki de sadece adlarını duymuştur.”

“Ne yapabilirim hanım, biz kızını verdik üzerine de bir Fatiha okuduk. Dedim sorayım bakalım sen ne diyorsun.”

“Sen bir aşiret reisisin. Git içeri bakalım, senin için kalkacak mı ayağa. Sonra dedi: ‘Halil Bey, söz verdim, fatihasını da okuduk ama ben demeyi unuttum. Bizim şartlarımız var onu söylemedim.’ de. O da diyecek ki: ‘Buyur. Her şeye razıyım.’ Sende de ki: ‘Benim eşim hastayken, gönlümde büyüktü, azizdi ve ben de dua ettim: ‘Allah’ım, karımı sağ salim kurtar; eğer oğlum olursa yedi yıl senin için çalıştıracağım, eğer kızım olursa kim yedi yıl çobanlık yaparsa ona vereceğim.’ diye. Ben düşünüyorum, çıkamıyorum içinden. Sen ki Behlül Paşa’nın ailesindensin. Çobanlığa layık değilsin. Sende yarına kadar düşün, eğer çobanlık yaparsan kızımı veririm.’ de.”

“Tamam, bunları derim.”

“Eğer düşünmeden ‘çobanlık yaparım’ derse biz bir hafta beklemeden, yardımcılarını gönderir, dövdürtürüz. Zaten köklü bir ailedense çobanlık yapmaz. Sabah sessizce çıkar gider. Eğer böyle yaparsa yardımcılarını ardından gönderir, geri getiririz. Kızımızı verimiz.”

“Tamam.” der içeri girer.

Arap şeyhi, karısının dediklerinin hepsini yapar. Bakalım Halo ne cevap vermiş.

Halo, şeyhin bütün dediklerinden kısa bir düşünceden sonra hemen kabul eder.

Aşiret reisi:

“Tamam, sana yarın için müsaade, ertesi gün çobanlığa başlarsın.”

Arap şeyhi, herkes dağıldıktan sonra çobanlarını çağırır. Onlara:

“Ona iki gün müsaade edin üçüncü gün başlayın. Onu buradan kaçırtın.” der.

Ertesi gün Halo'nun sırtına bir kepenek takarlar, çoban olur. Koyunları yaylaya çıkarır. Yayladan dönünce koyun sahipleri gelir. Har biri:

“Koyunlarımız sütsüz kalmış.” deyip şikâyet ederler. Şeyh de kendilerine:

“Yapacak bir şey yok. Gençler çeşme başına gitsin. Halo'yu da göndeririz. Orada bir bahane bulup, dövün.”

Halo ve gençler çeşme başına gider. Laf dalaşına girerler. Halo'yu döverler. Dövlümenin etkisiyle yarı ölü bir şekilde yerde yatan Halo'yu görenler ‘öldü’ deyip orda bırakırlar. Halo, karanlık basınca kendine gelir. Kalkacak hali yoktur. Orada gördüğü bir ata biner. Bindiği gibi Doğu Beyazıt'a geri döner. Bu arada yedi aylık bir süre geçmiştir. Halo'nun sakalları uzamış, kıyafetleri eskimiştir. Bu haliyle evin önüne gelir. Fakat kimse onu tanımaz.

“Ey sofi hoş geldin.” derler ona. O da:

“Beni nasıl tanımazsınız?” diye sorar.

Oradakiler tek tek isim sayar, ama hiçbiri çıkmaz. İçlerinden biri:

“Gözleri Halo'nun gözlerine ne kadar benziyor.” der.

“Evet, benim.” deyip, Halil Bey'in yanına gider.

Halil Bey:

“Evin yıkıla Halo, ben sana yedi gün süre verdim. Sen yedi ay sonra geldin. Etraf seni kovduğumu sanıp, demediğini bırakmadı.”

“Suç sende değil, bende ki gidip sana kız arıyorum.”

Halo böyle söyleyince Halil Bey’in hoşuna gider, bekârdır. Sessiz kalır. Etrafta kimse kalmayınca Halo’ya sorar:

“Halo, senin bana bulduğun kız kim?”

“Halil Bey, ben Suriye’ye kadar gittim. Orada Arap şeyhinin kızını gördüm. Öyle güzel bir kız ki siyah üzüm yer boğazından görünür. Ben senin vekâletini yapıp, senin adına konuştum.”

“O zaman ne zaman gideceğiz?”

“Yarından sonra gideriz, ama kimse gittiğimizi bilmesin. Kimse anlamasın, gizlice gideceğiz. Belki olmaz o yüzden, olsa da zaten alıp getireceğiz, düğün yapacağız.”

“Tamam.”

Ertesi gün Halo’yu yine berbere gönderir, kıyafetlerini yenilettirir. Bir kat elbise, bir de at verir. (O zamanlar ağa ve beylerin kıyafetleri rütbelidir.) Halil Bey de o yüzden rütbeli kıyafetlerini giyer, atına binip giderler. Gaziantep, Kilis derken Suriye’ye varınca Halo durur.

Halil Bey’e:

“Halil Bey, burası hırsızların yeridir. Atlıların karşısına çıkıp, soyarlar. Burada beni tutup, bütün paramı alıp, perişan ettiler. Şimdi önümüze çıksalar, beni öldürseler bir şey olmaz ama seni öldürseler olmaz, ağasın sen.”

“O zaman ne yapalım?”

“Sen kıyafetlerini çıkar ben giyeyim. Ben de çıkarayım sen giy. Eğer önümüze çıkarsalar beni öldürsünler.”

Kıyafetlerini değiştirip yola devam ederler.

Biz şimdi Telli Ayşe'den konuşacağız. Telli Ayşe, Arap şeyhinin kızı. O akşam Halo ile Halil Beyi rüyasında görür. Gönlü Halil Bey'e düşer. Sabah uyanır, rüyasını doğrulamak için rüyada gördüğü yere gitmek ister. Mahalledeki kızları toplayıp, çeşmeye yün yıkamaya giderler.

Çeşme başında kızlar, hem işlerini yapar hem de eğlenirler. Telli Ayşe'nin gözü ise yoldadır. Rüyasında gördüğü kişilerin gelmesini bekler. İşleri biter, Telli Ayşe'ye gitmeleri gerektiğini söylerler. Telli Ayşe, gözlerini yoldan ayırmak istemez. Kızları bir şekilde oyalar. Biraz bekledikten iki atlının yoldan geçtiğini görür. Kızlara seslenir:

“Durun, bakın iki süvari geçiyor, bakalım ne tarafa gidiyorlar.”

O arada Halil Bey, Halo'ya:

“Halo, bu ne büyük aşiret böyle.”

“Ben şimdi desem de bana inanmazsın. Burası benim büyük dayımlarının.”

“Evin yıkıla Halo, niye bu zamana kadar demedin. Sen hiç aşiret sahibi gibi görünmüyordun.”

“Halil Bey ben desem de kim inanacak bana.”

Halil Bey kızları göstererek:

“Bak bu tarafta bir grup kız var, o tarafa gidelim.”

“Oraya gitsek bizi soyarlar. Gitmeyelim. Öte taraftaki çadırlara gidelim.

Ayşen düşünür, rüyasının çıktığını görür. Halo'nun, Halil Bey'i kandırarak kendisini alacağını anlayıp, müdahale etmek ister. Kızlara:

“Siz burada durun. Ben geliyorum.” der.

Ayşen bir iki dörtlük söyleyerek Halil Bey’e gerçeği açıklamak ister. Yanlarına gider. Halil Bey, Halo’ya:

“Bak bu kız bizi tanıyor, bizi çağırıyor.”

“Yok, çağırıyor, bize söylemiyor.” deyip uzaklaştırır. Çadırların olduğu yere doğru giderler.

Yolda Halil Beyle Halo’yu görenler, diğerlerine haber vererek:

“Halil Bey geldi.” derler.

Çadırın önüne varana kadar 200 kişi toplanır. Çadıra girerler. Halil Beyi kıyafetinden dolayı Halo’nun yardımcısı sanarak hor görürler. Bunlar önceden kıyafetlerini değiştirmişti ya ondan. Arap şeyhi lafa başlar:

“Biz geçen defa size büyük bir haksızlık yaptık” diyerek onu dışarı çağırır. Özür dileyecektir. Halo’nun ayakkabısını titizlikle önüne koyar, dışarı çıkarlar. Arap şeyhi:

“Geçen defa geldiğinde ben seni dvdrterek çok büyük ayıp yaptım. Kusura bakma. Özür diliyorum. Bu yanında gelen yardımcın mı akrabın mı kardeşin mi kimdir? Seni bu yüzden dışarı çağırdım. Yanındaki yardımcınsa yanında mı kalsın, yoksa diğerlerinin yanında dışarıda mı kalsın?”

“Geçen defa bana ‘yardımcın olmadan geldin’ demiştin. Bu yüzden bu sefer yardımcımı yanına aldım. Ben bunun gibi 100 kişiyi bile getiririm. (der) Ne akrabamdır, ne tanıdığımdır, yardımcımdır.”

Konuşup içeri girerler. Herkes Halil Bey sandığı Halo’nun önünde kalkar. Halo, onları oturtur. Halil Bey şaşır. Halo oturur oturmaz:

“Halo”

“Efendim Beyim.”

“Çıkar elbiselerimi eşek oğlu.” der.

Dışarı çıkarlar. Kıyafetlerini değiştirirler. Halo’yu orada öldürecek derecede döver. Orada olanlara durumu anlatır. Arap şeyhi artık dövmemesi için Halil Bey’i tutar. Halo’yu ahıra hapsederler, ceza olarak üç gün boyunca ahırda kalacaktır. Halil Bey küser, atını isteyip gitmek istediğini söyler. Arap şeyhi kendisiyle konuşup, vazgeçirtir.

Arap şeyhi:

“Ne olmuşsa sen ve yardımcın arasındadır. Biz karışmayız. Bizim aramızda bir şey yok.”

Halil Bey kabul eder, o akşam orda kalır. Sabah Araplar kendisiyle konuşurlar:

“Yardımcınla aranda olanlara biz karışmayız. Bizim kızımızı kendisine istemişti, sana da farklı şekilde anlatmış. Sen bunun için buraya geldin, seni böyle başıboş göndermeyelim. Aramızda bir akrabalık olsun. Telli Ayşe’yi seninle evlendireceğiz.”

Halil Bey’e Ayşe’yi vereceklerdir. Telli Ayşe’yi giydirir, süsler ve Halil Bey’in yanına verirler. Süphan Dağına doğru gönderirler. Halo üç gün boyunca ahırda kalır. Halil Bey’le Telli Ayşe’nin de yolda ilerlemektedirler. Üç gün dolunca Halo’yu uyandırırılar:

“Halo, hadi uyan. Sen kendin için beğendiğin kızı Halil Bey, kendisi için götürdü. Sen hala uyu.”

“Ne, ne zaman götürdü?”

“Üç gün önce götürdü. Sen de serbestsin artık.”

Halo ahırdan çıkar, bir at bulur, yola düşer. Halil Bey uzun yoldan Halo kısa yoldan gitmiştir. Halo, Süphan Dağına yakın onlara yetişir.

Halo:

“Ben Őimdi Halil Bey’in yanına gitsem, beni öldürtür. En iyisi Mahmut PaŐa’ya gideyim, bir oyunla onları birbirine dűŐureyim.” diye dűŐünür ve Mahmut PaŐa’ya gider.

Mahmut Paşa, Halo’yu kirli elbiselerle, perişan halde gürnce Şaşırır.
Mahmut Paşa:

“Ne oldu Halo, Halil Bey’e ya da Mehmet Bey’e mi bir Őey oldu? Ne bu halin, sűyle hadi bir Őey sűyle.”

“Ben sana bir Őey sűyleyeceėim, ama beni dinleyeceksin.”

“Sen benim kaybolduğumu duymuŐ muydun?”

“Evet biliyorum. Yedi aydır ortalarda gűzűkműyordun.”

“Ben kaybolduėum zaman, Suriye’ye gitmiŐtim. Orada Arap aŐiretine misafir oldum. Arap Őeyhinin kızını gűrdűm. Senin iŐin onlara sűz verdim. Onlarda zaten kızları iŐin senin gibi birini istiyorlarmıŐ. Seni tanıtımıŐım, aileni sűylemiŐim. ÜŐ karının olduėunu ama hiŐ Őocuėunun olmadıėını, Behlűl PaŐa’nın torunu olduėunu sűyledim. Bu kızı sana layık gűrdűm. ÜŐ karın var ama hiŐ Őocuėun yok. Belki Allah sana bundan bir Őocuk verir. Artık sűz sana kaldı, nasıl istersen oyle yapalım. Ama Halil Bey onu senin iŐin deėil kendisi iŐin layık gűrdű. Beni de bu hale getirdiler. Anca kaŐıp buraya geldim. Gűrűyorsun halimi ne yapacaksak yapalım.”

(Biliyorsunuz yaŐlı adamlar bűyle akılları gidip gelir dűŐűnemez. Aklı baŐka yerde olur. Dinleyiciler gűler.)

“Halil Bey, nerede Şimdi?”

“Őimdi Sűphan Daėının yamacındalar, dűėűn yapıyorlar. Seni Őaėırmadılar mı?”

Mahmut Paşa, bütün yardımcılarını, dostlarını çağırır. Herkes Halo'ya inanmamasını, yalan söylemeyi sevdiğini söylerler. Ama Mahmut Paşa dinlemez. Halo'ya:

“Halo ne yapalım, ne diyorsun?”

“Ben ne dersem onu yapacak mısınız?”

“Evet.”

“Bir halat getirin. Oraya benle Halit Bey'i barıştırmak için gitmiş gibi olacaksınız. Millet başımıza toplanacak. Saz davul çaldıktan sonra millet dağılacak. Mehmet Bey'i de uyumaya göndereceğiz. Biz yalnız kalacağız. Halit Bey'i duvara bağlayacağız. Kızı alıp geri döneceğiz.”

Mahmut Paşa:

“Çok güzel. Tamam, hadi Halo, kalk gidelim. Halil ve Mehmet Bey'i öldürüp, kızı alıp gelelim.”

Yola çıkarlar. Yolda çobanlara denk gelirler. Çobanlar 100 süvariye görünce Halil Bey'e haber ederler. Düğüne davet edip etmediklerini öğrenmek isterler. Çoban:

“Mahmut Paşa 100 süvariyle yolda buraya doğru geliyor. Düğüne mi çağırdınız?”

“Hayır, çağırmadık, yanında kim vardı?”

“Yanında Halo vardı.”

“Anlaşıldı, Halo gidip olanları amcama yetiştirdi. Benimle barışmak istiyor ki amcamı aracı yapacak. Amcamızın hatırına affedelim.” diye düşünür.

Çobanı gönderdikten sonra amcasını karşılamak için yola çıkar. Düğün olmuş. Davul zurnanın ringa ringa sesi her yerden duyulur. Millet toplanmıştır. Mahmut Paşa hiçbir şeyi belli etmez. Halit Bey amcasını karşılar:

“Hoş geldin amca.”

“Hoş bulduk. Biliyorsun uzun yoldan geldim. Davul zurnayı şimdi durdurun yarın akşam devam edersiniz. Yeni düğün yapar, oynarız. Herkes dağılsın.”

“Tamam.” Halit Bey, amcası hasta diye davul ve zurnayı iptal eder. Uzaktan gelenleri odalarına gönderir, yakındakilerde evlerine dağılır. Herkes dağılır. Mehmet Bey, amcasından abisi Halil Bey için izin ister:

“Halil yorgundur, biraz dinlensin, yol gelmiştir. Ben yanında kalayım.”

“Olmaz, Halil Bey benim yanımda kalacaktır. Onunla konuşacaklarım var. O benim hizmetimi yapacak. Sen git uyu, zaten davetliler de gitti”

Mehmet Bey gider. Divanhane de Mahmut Paşa ve Halil Bey yalnız kalır. Herkes yatma vakti diye ayrılır, uyumaya çekilir. Mahmut Paşa, Halo’ya haber verir. İki yardımcıyla beraber Halil Bey’i yakalayarak halatla divanhanenin duvarına bağlarlar. Ne olup bittiğini anlamayan Halil Bey neden böyle yaptıklarını sorar fakat cevap alamaz. Mahmut Bey:

“Halo hani kız?”

“O kolaydır.” Halo, Halit Bey’in cebinden tespihini alıp gelinin odasına gider. Gelin, Halo’yu görünce şaşırır:

“Ne işin var burada, Halil nerde ?”

“Halil Bey ve Mahmut Paşa divanhane de seni bekliyorlar. Nikâh kıyacaklar.”

“Bu saatte ne nikâhı, yarın yapılacaktı.”

“Bu akşam olacak, bizim âdetimiz böyledir. Bak Halil Bey’in tespihi. Sana bunu göstermemi istedi.”

Halo, Halil Bey’in cebinden zorla çıkardığı tespihi gösterir. Telli Ayşe, tespihi görünce inanır ve çarşafını giyip birlikte aşağı divanhaneye inerler.

Divanhaneye dağılmış görünce şaşırır. Bir şeyler döndüğünü anlayarak arkasındaki Halo'ya bir tekme vurur. Halo, merdivenden düşer. Telli Ayşe, divanhanenin ortasına gelir. Mahmut Bey'in yanında Halil Bey'i bağlı görür. Mahmut Paşa oturmasını ister. Mahmut Paşa:

“Bu çok güzeldir dediğin kız bu mu? Biz ne yüzünü gördük ne de sesini duyduk.”

Mahmut Paşa ve Halo, Halil Bey'in iki omzunda bir çıra yakmışlar ve divanhanenin diğer ışıklarını kapatmışlar. O çıralar Halil Bey'in canını yaka yaka yanyor. Halil Bey'i o halde gören Telli Ayşe'nin içi yanar. Birbirlerine hasretle bakıp söyleşirler:

Halil Bey:

“Teli Ayşe'm, ben sana Süphan Dağında kurban olup, yandım.

Seni Suriye ellerinden ayırdım, burada yaktım.”

Telli Ayşe:

“Halil Bey, ben sana kurban olayım bu Süphan Dağında

Ben sana bağlıyım, hürmetliyim.

Bana divanhanede Mahmut Paşa nikâh kıyacak dediler, geldim

Seni böyle gördüm, yandım, kavruldum.”

Telli Ayşe, Mahmut Paşa'nın yeğeni Halil'i bırakması için ona seslenir:

“Ben Telli Ayşe, Suriye ilinden Halil için geldim.

Halil için Süphan Dağında yandım, kurban oldum.

Halil'i divanhanenin ortasında bağlamış, yakıyorsun

Ben hiçbir zaman duymadım, amca yeğenine böyle yapsın.

Yeğenin sevdığıne göz diksin.”

Bu fayda etmeyince Halil Bey, Mehmet Bey’den bahsetmek ister. Belki korkup kendisini bırakır diye:

“Amcam Mahmut Paşa sana ne dediler, ne anlattılar.

Benim bu akşam düğünüm vardı, ne yaptın?

Biri kalkıp, Mehmet Bey’e haber versin.

Mehmet Bey uyanıp da bunları görse

Kimse seni onun elinden kurtaramaz.”

Bu sözden sonra Mahmut Paşa düşünür:

“Mehmet Bey uyanıp da bizi böyle görürse yaşatmaz.”

Yardımcılarına:

“Hadi kalkın gidiyoruz.” der.

Atları çıkarırlar. Atların ayak seslerinin çıkmaması için halı sererler. Halo ve Mahmut Paşa orada kalır, Telli Ayşe bir eliyle Halil Bey’in elini tutmuştur. Mahmut Paşa, Telli Ayşe’nin elini tutup çeker, dışarı çıkarmak ister. Bu iki âşık birbirinden ayrılamaz. Halo, Telli Ayşe’nin elini Halil Bey’in elinden çıkarır. Gözleri hala birbirine bakıyor. Bir eli Halo’da bir eli Mahmut Paşa da. Telli Ayşe’yi zorla dışarı çıkarmaya çalışırlar. Merdiven başında bir aralık boşluğa gelen Telli Ayşe ellerinden kurtulup divanhanenin damına çıkar. Mahmut Paşa, Halil Bey’i öldürmek için geri döner. Telli Ayşe’yi Halo da sanır. Mahmut Paşa, Halil Bey’i öldürür. Halo gelerek kendisine seslenir. Telli Ayşe’nin kaçtığını haber verir. Dama çıkarlar ama yetişemezler. Telli Ayşe kendini yere atıp intihar eder. Telli Ayşe’nin orada can verdiğini gören Mahmut Paşa ve Halo, Mehmet Bey uyanmadan kaçmak isterler. Bu akşam Doğu Beyazıt’a gidecek yarın da İran’a geçeceklerdir, şeklinde bir karar verirler. Atlarına binip oradan uzaklaşırlar. Gittiler ha gittiler.

Sabah olur, Mehmet uyanır. Kaç gündür uyuyamayan abisini uyuması için göndermek için divanhaneye doğru gider. Dışarıdaki halıyı görünce şaşırır. Bir şeylerden şüphelenip hemen içeri girer. Divanhanenin kapısını açar açmaz. Yanmış et kokusunu alır. Halil Bey'i iki omzunu yanmış halde ölü görür. Herkesi uyandırıp, hazırlıkları yaptırır. Telli Ayşe'nin amcası tarafından götürüldüğünü sanır. Telli Ayşe'yi almak için yola çıkacak. Ama yardımcılarında biri Telli Ayşe'yi yerde ölü bulur ve hemen Mehmet Bey'e haber verirler. Mehmet Bey, ne yapacağını bilemez, çaresiz olanlara üzülür:

“Keşke ben ölseydim de abimin ve yengemin böyle öldüğünü görmeseydim.”

Üzüntüden ne yapacağını şaşırır. Biraz geçtikten sonra kendine gelir. Gidip intikamını alacak. Yardımcılarının bir kısmını evde bırakır. Onlara cenazeleri yıkayıp, mezarı kazmalarını ama defin için kendisini beklemelerini ister. Mehmet Bey 100 süvari ile yola çıkar ve onlara yetişir. Mahmut Paşa ve Halo'yu tutup, adamlarını öldürür. Mahmut Paşa'nın bütün uzuvlarını parça parça edip öldürür. Kulakları üşüyor deyip kulaklarını, burnu ve ağzı üşüyor diye burnu ve ağzını, sonra da kollarını teker teker keser. Sıra Halo'ya gelir. Onunda iki elini bağlayıp öldürür. Onu da öldürdükten sonra hızla eve geri döner. Döndüğünde mezar kazılmış, kendisini bekliyorlar. Defnederler. Sonra herkese seslenir:

“Ben dua edeceğim hepiniz ‘âmin’ deyin.

“Telli Ayşe ve Halil'den sonra Allah beni de yaşatmasın, canımı alsın.”

Mehmet Bey'in içinden ettiği bu duaya herkes:

“Âmin.” dedikten sonra Mehmet Bey de orada can verir.

Allah burada olanların ölenlerine rahmet eylesin...

6.1.5. Han ve Halit

Bir gün Çatak'ın bir köyünde kuraklık olur ve her şey tükenir. O zamanlar gidiş geliş yok, bir şey getirip götürün yok, hiç kimse yok. Araba da yok ki gidip kendilerine erzak ve yiyecek getirsinler. Köy halkından bazıları İran'a giderler ve

gidip geldikten sonra İran'daki gıdaların çok ucuz olduğunu görürler. Çatak'a gelip eşyalarını toplar ve İran'a yerleşirler. Bu aileler arasında Han ve Halit kardeşirler ailelerini toplar ve İran'a göç ederler.

Halit, evli ve 4-5 çocuğu olan büyük kardeşir. Han ise bekârdır ve elde ettiği bütün geliri kendisine harcıyordu. İran şahının yanına giderler. İran Şah'ı, Han'ı çok sever.

(Dinleyici söze karışır.

“Han'ı mı Halit'i mi seviyor?”

Anlatıcı:

“Han'ı seviyor ve onu askerlerin başı yapıyor.” der)

Han, baş vezir olduktan sonra yolcuların, üretimin vb. gibi bir takım alanlarda çalışır. Halit ise anca geçinirdi.

Bahar ayında İran'a giden aileler toplanır ve Çatak'ta her şeyin yoluna girdiğini, kuraklığın bittiğini ve hâsılatın alınabildiğini konuşurlar. Ortak bir kararla memleketlerine geri dönmek isterler. İran'a göç eden bütün aileler memleketine geri döner ama Şah, Han ve Halit'in geri dönmesine izin vermez.

Şah ile Han konuşur ve Han:

“Şah'ım benim düğünümü yapmanız gerekir.” der.

Şah'ın bir torunu vardır ve torunu Züleyha ile Han'ı evlendirir. Aradan bir yıl, iki yıl, üç yıl geçer. Çobanların, yolcuların, düzenini sağlamaya devam eder. Bir gün biri gelip çoban olmak ister. Çalışma isteği kabul edilir. Yeni çoban:

“Ben üç ay boyunca çobanlık yapacağım. Koyunlarınıza yaylalarınıza çok iyi bakacağım. Fakat bu süre içinde kimse yanıma yaklaşmayacak.”

Han:

“Tamam, sözümüz olsun.”

Çoban koyunları da alarak yaylaya çıkar. Üç ayın bitmesine bir hafta ya da 10 gün vardır. Han bir akşam vakti atına binerek çobanı takip eder. Çobanın yanına gittiğinde çoban uyuyormuş. Uyku haliyle sürekli ellerini kulağına ve başına götürün çoban sanki elleriyle bir şeyler tutmaya çalışıyor gibiydi. Han baya uğraşların sonunda çobanı uyandırır. Han:

“Ne yapıyordun sen, hayrola? Uyan çabuk, kalk ayağa.”

“Benim başımda bir sinek vardı. Sürekli kulağıma gelerek bir şeyler söylemeye çalışıyordu. Beni rahatsız ediyordu. Bende sineğin gitmesi için elimi bir o yana bir bu yana sallıyordum. Sinek bana bir hazinenin olduğunu ve o hazine de koyunlar olduğunu söylüyordu. Koyunlarımı suya doğru sür diyordu. Bu bir rüyaydı. Ben de oraya doğru sürüyordum.”

Halit’te çobanla beraber gider. Suyun olduğu yere yaklaştıklarında bir tepenin/dağın altın olduğunu görür. Abisi Halit’in yanına giderek durumu anlatır.

“Ağabey, dokuz on yıldır burada İran’dayız. Bugüne bugün benim burada kardeşim var demedin. Ama ben sana bir şey diyeceğim”

“Söyle dinliyorum.”

“O tepeyi görüyor musun?”

“Evet.”

“O tepenin tümü altındır. Hazinedir. Şah bizi seviyor. Biz ondan o tepenin bir kısmını alırsak o tepeyi surla döşer, yanına evler yapar, yaşar gideriz. Çocuklarını topla ve tembihle. Sürekli bir kavga, anlaşmazlık ve huzursuzluk çıkarsınlar. Diğerlerinin çocuklarına karışsınlar, kavga etsinler. Yeter ki bir huzursuzluk olsun.”

“Tamam.” der.

Çocukların sürekli kavga ettiği ve şikâyetlerin olduğu birkaç gün böylece geçer. Çocuklar sürekli ya Han’ın ya da Halit’in çocuklarının kendilerini dövdüğünü,

vurduğunu söylerler. Bir hafta boyunca bu şekilde devam ederler. Şah, Han'ı yanına çağırır:

“Bu çocuklar niye böyle yapıyor. Önceden böyle bir sorun yoktu. Hayrola ki niye böyle yapıyorlar?”

“Biz ilk geldiğimizde sadece iki kardeştik, çocuklar küçüktü. Şimdiyse çoğaldık her birimizin yedi sekiz çocuğu var, torunları var. Alan küçük büyüdükçe anlayamıyor ve kavga ediyorlar.”

“Eee ne yapacağız peki?”

“Bize de ki karşıdaki tepeyi size verelim.

Kendimize ev bark yapıp oturalım.

İçinde dımdım yapıp yaşayalım.”

“Tamam, Han öyle yapalım. Ama benim bir şartım var. Evi yapıp bitirene kadar bir yıl boyunca eve yerleşmeyeceksin.”

“Kabul ediyorum, Şahım.”

Han bu şartı kabul ettikten sonra bir yün dokumacısının yanına gider ve bir ip alıp tepenin etrafını sarar. İp sarıldıkça çoğalır ve artar.

“Han gitti, usta bulup geldi.

Şerit hane, kör divane

Dokuz yüz amele, yüz usta tuttu

Şerit hane, Han divane

Ha bir ay ha iki ay

Şerit hane, kör divane.

Annesi ha çağırdı ha çağırmadı

Ver usta ve amelelerin hakkını

Şerit hane, kör divane.

Usta amelenin hakkını ben verdim.

Şerit hane kör divane...”

Böyle 5-6 ay devam eder. Her ay ameşe ve ustaları çağırarak çalıştırır. Ay sonunda ücret vereceği zaman ustaların ve amelelerin başını vurdurur. Evler, ahırlar, bahçeler, kaleler yaptırmış. Her bir çocuğuna ayrı ayrı ev ve odalar yaptırmış. Altın olan tepenin etrafına da çitler ördürür ki kimse içine girmesin. Bu kadar gösterişli bir şey beklemeyen Şah, olan biteni duyduktan sonra askerlerini toplayarak oraya gider. Orada savaşırlar. Bu savaş yedi yıl sürer. 100 top, tüfek kullanılmasına rağmen Han'ın kalesi düşmez.

“Han, dümbeleşti vurdu.

Yüz top, tüfek ona vurdu.

Yerinden bir adım bile atamadı Şah ...”

Böyle söyler ve savaş bu şekilde yedi yıl boyunca devam eder. Han'ın Mahmut adında bir yardımcısı vardır. Bu yardımcısı haindi. Şah'a çalışıyordu ve Han'ın verdiği için aylık altını almazdı.

“Neden bu altınları almıyorsun?” diye sorarlar.

“Ben almak istemiyorum.”

Bu şekilde 4-5 ay geçer yine de bu altınları almaz. Bu asker Han'ın askeri bilgilerini, ne kadar erzaklarının olduğunu nerden geldiğiyle ilgili bir takım bilgilerle dolu bir kâğıt yazar ve kaleden aşağı ok ile Şah'ın askerlerinin arasına fırlatır. Bu yardımcısı Han'ın yanına çıkarılırlar ve aylık altınını neden almadığını sorarlar.

“Benim bir şartım var.”

“Eğer Züleyha’yı bana verirsen ben sana yardım ederim” bunu deyince Han öfkelenir ve yardımcısını aldığı gibi kaleden aşağı atar. Yardımcısı hayvan pisliğinin üzerine düşer ve ölmez. Şah’ın askerleri yukarıdan bir şeyin düştüğünü görürler. Yanına gelip sorarlar:

“Mahmut hayrola? Bu sen misin? Bir şeyin var mı? Neden böyle oldu?”

Mahmut başından geçen her şeyi anlatır.

“Olan oldu. Şimdi bize yardımcı olup bize bir yol göster. Yedi yıldır buradayız içeriye giremedik. Bize yardımcı ol. Kaleye nasıl girebiliriz?”

“Şahım benim bir şartım var.”

“Nedir şartın?”

“Kızın Züleyha’yı bana verirsen size yardım edeceğim. Eğer vermezsen yardım etmem. Sen yedi yılda da on yılda da içeri giremezsin.”

“Eee peki kabul ettim diyelim sana Züleyha’yı verdim. Evin yıkıla, biz kaç yıldır kaleye giremiyoruz nasıl gidip Züleyha’yı alacağız?”

“Sen onu düşünme. Ben içeri girmenin yollarını biliyorum. Yeter ki sen şartımı kabul et.”

“Tamam, kabul ediyorum. Sen içeri girmenin yolunu söyle.”

“Kaleye giden suları keseceksin. Sonra içinde beş altı tane inek keseceksin ve kanını borulardan akıtacaksın. Susuz kalınca mağdur olup dışarı çıkacaklar.”

Bu sözden sonra Şah ona güvenmez. “Dün Han’a hainlik yaptı bugün bana hainlik yapmayacağı ne malum?” diye düşünür ve Mahmut’u topun ağzına koyarak kaleye fırlatırlar. Sonra gidip Mahmut’un dediğini yapıp suyu keser ve içine kan akıtırlar.

Sabah uyanan halk abdest almaya gittiklerinde suyun berrak bir su değil de kan akıttığını görürler. Bu duruma çok şaşırırlar ve çareler bulmaya çalışırlar. Bir çare

bulamayınca da teslim olmaya karar verirler. Kale kapıları açılır ve herkes dışarı çıkar. Züleyha'nın bir çocuğu vardır. Yardımcısına seslenir:

“Ben oğlumu da alıp bu tepeye çıkacağım. Ben işaret verdiğim de bu ambar barutunun üstünde açtığım deliğe mangaldaki ateşi koyacaksın.”

Yardımcısı:

“Tamam.” der.

Han, Halit ve askerleri Şah ve askerleri ile savaşırken Han ve Halit esir düşerler. Şah, merhamet eder ve onları öldürmek istemez. Han'a kıyamaz.

Askerlerine:

“Onları öldürmeyin kalede esir tutun.”

Tam bu sırada Şah'ın torunu işaret verir. Yardımcısını ateşi fitillemesiyle barut ambarı patlar ve orada bulunan herkes ölür. Züleyha, oğlunu alır ve İran'a doğru gider. Artık kimsesiz kalmıştır. İran'daki bütün halkı toplar:

“Bugüne kadar İran'ın Şahı dedemdi. Fakat o ve büyük oğlu öldü. Aileden geriye bir tek ben kaldım. Eğer kabul ederseniz Şahlığı ben devam ettireceğim. Eğer kabul etmezseniz de onların başına gelenler sizin de başınıza gelir. Oğlum büyüyene kadar ben Şah olacağım. Büyüdükten sonra o olacak.”

Oradakiler bu teklifi kabul eder ve Züleyha, Şah olur. İran'ı uzun yıllar boyunca onun soyundan gelen kişiler yönetti.

Burada bulunan cemaatin anne ve babasına Allah Rahmet eylesin

6.1.6. Ebabekir Ağa

Eskiden Birinci Dünya savaşında Ermenilerle Müslümanlar bir arada yaşamış. Erzurum taraflarında Parsin diye bir memleket var. Ebabekir isminde orda yaşayan bir ağa varmış, şehrin ileri gelenlerinden biriymiş. Onun hizmetkârlarından

iki tanesi Ermenilerden tarafmış. Onun dışında da bayağı bir hizmetkârı varmış. Bu Ermenilerden taraf olan yardımcıları Ebabekir'e:

“Senin sefere gitmene gerek yok. Biz seni koruruz. Senin gitmene razı değiliz. Sana yardım da bulunacağız.” derler.

Ebabekir bu hizmetkârlarına gúvenir. Aradan bir iki gún geçiyor. Hizmetkârlarından biri ortadan kayboluyor. Bu sırada Rus işgali oluyor. O hizmetkâr, Rus komutana giderek ona:

“Falan yerde benim bir ađam var, zengindir. Onun çok gúzel bir hanımı, gelini ve kızı var. Beraber gidelim gelini bana verin, kızı senin olsun, yardımcına da hanımını verelim. Onları da öldürürüz.” der.

Komutan bunu kabul ediyor. Komutan, askerleri ve hizmetkârı yanına alıyor. Ebabekir'in evine gidiyor. Ebabekir dürbünü alıyor eline, bakıyor hizmetkârı ve askerler evine doğru geliyor. şaşırıyor. Hizmetkârın onları yemeğe getirdiğini düşünüyor. Öbür hizmetkârını çağırıyor. Gelenleri göstererek, nedenini sorar hizmetkârı da:

“Sizi korumak için getiriyor.”

Ebabekir şaşırıyor. Barış için mi savaş için mi gelmişler. Eve geldiklerin de komutanı, hizmetkârı ve komutanın yardımcını misafirhaneye alır. Askerler de dışarıda nöbet tutar. ay, kahve ikram etmelerini söyler. Kahveyi getiriyorlar. Komutana ikram ediyorlar ama hizmetkâr kahveyi yere döküp:

“Biz sizin kahvenize muhtaç değiliz. Benim komutanıma kızını, yardımcısına hanımını, bana da gelinini hazırla. Biz bunlar için gelmişiz. Yoksa burada bulunan herkesi öldürürüz.”

Hizmetkâr, Ebabekir'e bunları söyler. Ebabekir evresinin askerlerle dolu olduğunu görüp yapacağı bir şey olmadı için üzölür ve hanımının yanına gider.

Hanımına:

“Bizim kaybolan hizmetkârımız Rus komutan ve askerleriyle geldi. Şimdi misafirhane de namus davası yapıyorlar.”

Hanımı ise:

“Beyim, ben sana hakkımı helal ettim. Sen beni öldür. Benim namusum düşman ve gâvur eline düşmesin.” der.

Ebabekir Ağa, hanımını zor da olsa öldürmek zorunda kalıyor. Gelinin odasına gidiyor. Olanları anlatır. Gelini:

“Benim hakkım da katlim de sana helaldir. Beni öldür. Öldür ki namusun düşman ve gâvur eline düşmesin.”

Ebabekir Ağa, gelinini de öldürmek zorunda kalıyor. Kızının yanına gidiyor. Ona da olanları anlatır. Kızı da:

“Babam, ben tüm haklarımı sana helal ediyorum. Beni öldür. Biliyorum ki bunu yapmakta çok zorlanacaksın o yüzden sırtımı sana çeviriyorum, beni görme. Beni görürsen öldüremezsın.” der.

Ebabekir Ağa silahını alıyor eline ama öldürmeye gücü yetmiyor. Dua ediyor:

“Ya Rabbi beni affet, evlat acısı çok zor.”

Kızını da öldürüyor. Perişan bir halde misafirhaneye gidiyor. Komutanın, hizmetkârın ve yardımcısının içtikleri içkiyle sarhoş olduklarını görüyor. Onlar hanımların geleceklerini sanıp kendilerini içkiye vurmuşlardır. O halde sarhoş iken Ebabekir Ağa onları kolaylıkla öldürür. Askerler evin etrafını sarmışlardır. Bununla ilgili iki rivayet var. Ya askerlerle savaşıp ölüyor ya da komutan ve hizmetkârı öldürdükten sonra kendini de öldürüyor.

6.1.7. Hasan Bey ile Kâhyası Ali

Beylikler Döneminde Mahmut Bey adında bir bey varmış. Hasan Bey adında bir oğlu vardır ve Mahmut Bey'in ölümünden sonra beyliğin yönetimi ona kalmış. Hasan Bey'in de Ali adında bir yardımcısı varmış. Ali, Hasan Bey'in evinin başı ve kâhyasıymış. Hasan Bey'in Mehmet Bey adında bir de oğlu varmış. Mehmet Beyin yaşlılık çağına değin Ali hep onların yanındaymış. Bir gün Hasan Bey, kâhyası Ali ve Mehmet Bey'i yanına çağırır:

“İstanbul Padişahı, Bulgaristan gibi yerler üzerine sefere çıkacak. Gevaş'taki bütün beyliklere haber göndererek yardım istemiş.”

Bu sözler üzerine Mehmet Bey ağlamaya başlamış. Hasan Bey:

“Neden ağlıyorsun?”

“Ben ağlamayayım da kim ağlasın. Ben yaşlandım artık. Zaten bir oğlum tek var. Onu da savaşa göndersem, savaşta ölse neslime ne olacak?”

Bu sırada Ali, söz almak için ister.

“Hasan Bey, müsaaden varsa bir şey diyeceğim.”

“Müsaadem var, Söyle Ali.”

“Çevremizdeki bütün köyleri bir yere topla. O noktayı da ben belirleyeceğim. Sıkıntımı gidereceğim. Bana bırak.”

“İyi, tamam.”

Hasan Bey, civardaki bütün köylüleri Ali'nin dediği yere toplar ve sözü ona bırakır.

(Bu sırada anlatıcının yanındaki şahıs söze karışarak Ali'nin Hasan Bey'in kâhyası olduğu ve Hasan Bey'in de sadece bir oğlunun olduğunu yineler)

“Mehmet Bey savaşa çıkacaktır. Ama sadece bir oğlu vardır. Kendisi gitse olmaz sadece bir tane oğlu vardır onu gönderse olmaz. Eğer siz kabul ederseniz, ben

Mehmet Bey yerine savaşa gideceğim. Beni kabul etmezseniz de nasıl isterseniz olur.”

Mehmet Bey:

“Tamam, benim kabulümdür. Ali benim vekâletimle yerime savaşa gidecek. Ama o İstanbul’a gidene kadar ona Mehmet Bey diyeceksiniz.”

Orada bulunan herkes bunu kabul eder.

Çevreden toplanan kişiler yüzlerce kişiydi. Bu yüzden Ali konuşmak için izin ister. Verilen izinle konuşmaya başlar:

“Savaşa gitmeye gönüllü olanlar öne çıksın. Gönüllü olmayı ben beraberimde götürmeyeceğim.”

Böyle dedikten sonra iki bin kişilik halktan sadece 300 kişi kalmıştır.

“Bu kadar kişi yeterli. Bu 300 kişi bizim yemeklerimizi, çayımızı yapacak ihtiyaçlarımızı giderecek. Ama biz gidip dönene kadar bana Mehmet Bey diyeceksiniz. Benim adım artık Mehmet Bey.”

(dinleyici söze karışır. “Helal olsun Ali’ye.”)

Bütün hazırlıklardan sonra yola çıkar ve İstanbul şehrine varırlar. Vardıklarında bir çadır kurarak orda konaklarlar. Ali, Mehmet Bey olarak padişahın karşına çıkar.

“Hoş geldiniz.”

“Hoş bulduk. Ben ve 300 pehlivan savaş için hazırız.”

Orda bulunan diğer beyler bu sayıya şaşırır. Biri:

“Huuu” der.

Diğeri:

“Hooo” der.

Bir diğeri ise:

“Ooo” diyerek tepki şaşkınlıklarını belli ederler. Çünkü gelen beylerin getirdiği pehlivan sayısı sadece 200’ü bulmuştur.

“Yarın savaş vardır. İlk kim savaşa çıkacak?”

Erzincan Beyi:

“Yarın ilk ben savaşa çıkacağım. 100 pehlivanımla beraber.”

Orada bulunanlar bunu alkışlar ve çıkıp gidip dağılırlar.

Sabah olunca harp kapılarını açmışlar. Sabah 10-11 civarında Erzincan Bey’i ve pehlivanlarını şehirde tutmuşlar ve Erzincan Beyi düşman üzerine hücum edemez. Akşama kadar suratı asık bir şekilde bekler. Çünkü kolay değildir. Erzincan Bey’i ve pehlivanları düşman üzerine gidememiştir.

(Dinleyici: “Yani padişah Bulgaristan ile savaş halinde ve çevredeki beyliklerden yardım istiyor öyle mi? Bütün beylikler ayrı ayrı savaşa mı katılıyor?”

Anlatıcı: Evet öyle. Her bir beylik geliyor İstanbul da kendilerine bir çadır kuruyor ve pehlivanları ile beraber orada kalıyorlar. Akşam olduğunda ise hepsi bir araya gelip padişahın sohbetinde bulunuyorlar.)

Akşam yine bütün beylikler padişahın huzurunda toplanır. Ali de onların arasındadır. Mehmet Bey olarak herkese selam verir. Bu sırada yarın hangi beyliğin savaşa çıkacağı tartışılır.

“Yarın hangi beylik savaşmak ister?” sorusu birkaç defa yankılanır fakat hiçbir beylik öne çıkıp da “ben çıkmak istiyorum” demez. İçlerinde Mehmet Bey olarak Ali öne çıkar ve:

“Ben 300 pehlivanımla savaşa çıkmaya hazırım.” der.

Oradakilerden bazıları bunu alkışlar bazıları ise ona güler.

Ali, çadırına gider ve pehlivanlarına komutlarını verir:

“Ey pehlivanlarım, Kılıçlarınızı keskinleştirin.”

“Tamam Beyim.”

“Şimdi gidip dinlenin ama herkes akşam saat 11’de burada toplansın.”

Çevreden bir taş bulan Ali bir yer belirleyerek oraya bırakır.

“Yarın sabah ezanında herkes bu taşın önünde hazır bulunacak.”

Herkes hücum yerlerine dağılarak çadırlara akın eder. Çadırdan çıkan herkesi öldürürler. Akşam vakti böyle bir hücumu beklemeyen düşman uykusunda bozguna uğrar. Uyku haliyle ne olduğunu anlamayan düşman ordusu ne yapacağını şaşırır. Sabah bir iki boy uzayan gündüzle beraber vuruşma halen devam ediyordu. Belirlenen yerde 300 pehlivan toplanmış Ali’yi bekler.

“Tamam mıyız?”

“Evet Beyim.”

“Tamam, o halde. Herkes yatağına gidip uyusun.”

Daha önce sözü edilen 30 kişi pehlivanların yemeğini yapmış onları beklemişlerdi. Pehlivanlar yemeklerini yedikten sonra yatağına girer, uyurlar. Bulgaristan ordusunun da ise askerler birbirini vurmaktadır. Kim kimi dövüyor belli değil. Aralarına ayrılıklar düşer.

Sabah bütün beylikler Bulgaristan askerlerinin 400-500’e yakınının öldürüldüğünü duyarlar. Bu duruma çok şaşırırlar. Mehmet Bey bunu nasıl başarmıştır? Buna anlam veremezler.

Akşama doğru Ali uyanır ve yemeğini yedikten sonra padişahın huzuruna çıkar.

“Selamün Aleyküm.”

Her bir ağızdan:

“Aleyküm Selam.” derler.

Ali, diğer beyliklerin bulunduğu yere gidip oturacakken padişah onu çağırarak yanına oturtur. Padişah:

“Mehmet Bey, ne emir verirse onun istediği olacaktır.”

Akşam olunca herkes çadırların dağılır. Herkes dağıldıktan sonra Ali, askerlere emir vererek:

“Herkes gece 11’de burada hazır bulunsun.”

Belirlenen yer ve saatte askerler uyanır ve düşman çadırlarına saldırırlar. Çadırdan her çıkanı öldürürler. Kaçmayı başaranların ise Bulgaristan’a kadar yolunun kesilmemesi istenir. Çoğu asker Bulgaristan kapısına kadar kaçarlar pehlivanlar ise arkalarında onları takip ederler. Mehmet Bey ve pehlivanları Bulgaristan kapısına kadar gider ve içeriye girerler. Şehrin ne tarafına baksalar kimseyi göremezler. Şehri boşaltıp terk edip gitmişlerdir. Mehmet Bey, bir binaya girer etrafa bakar. Etrafta bir bulunan bir dolabı açtığında bir kız görür. Bu kız o kadar büyüleyici bir güzelliğe sahip ki insan ne yiyip ne içecek sadece bu kızın izleyecek. Elinden tutup çekip götürür. Lal ve âmâ gibi kız ne konuşmakta ne de bir tepki vermektedir.

Ali, ganimetlerle beraber İstanbul’a geri döner. Padişah onu ödülleriyle beraber memleketine gönderir. Mehmet Bey’in ismi İstanbul’da yayılır, meşhur olur.

“Selamün Aleyküm.”

“Aleyküm Selam.”

Aradan birkaç gün geçer ve Mehmet Bey, Ali’yi bir yere gönderir. Onu köylere göndererek haraç toplamasını ister. Annesini tembihleyen Ali:

“Anne, ben köylere gideceğim. Bu kız benim sana emanetimdir. Benimle konuşmuyor. Geldiğimde bir imam getirip nikâh kıyacağım.

“Tamam, oğlum sen git. Gözün arkada kalmasın.”

Kız, Ali gittikten sonra onun kıyafetlerini giyip annesini döver. Yataklık eder. Ali'nin atına binerek oradan uzaklaşır. Gitti ha gitti. Ali ise gittiği yerden döner.

Annesi oğluna küfürler ederek:

“Bulgar, ermeni bir kızını getirip benimde kendinin de başına bela ettin. Evin yıkıla Ali. Sen neden böyle bir şey yaptın?” gibi birçok şey söyler.

“Anne, kız nereye gitti?”

“Benim her tarafımı kırıp cehennem olup gitti.”

“Ben peşinden gidiyorum.”

Bu cevap annesinin hoşuna gitmez. Tartışmaya devam ederler ve Ali çıkıp gider. Mehmet Bey'le vedalaşır kızın gidebileceği yerlere doğru yol alır. Ya bir gün ya iki gün ya üç gün gider ve Bulgaristan'a varır. Kendisini atın kararına bırakır. At hangi evin önünde durursa o eve girmeye karar verir. At Bir evin önünde durur. Ali kapıyı çalar ve karşısına yaşlı bir kadın çıkar.

Kadın:

“Hayrola?”

Ali:

“Ben bir yabancıyım ve uzun bir yoldan geliyorum.”

O sırada dışarıdan “ringa ring” saz ve davul sesi gelmektedir. Ali:

“Bu saz ve davul sesi nedir?”

“Kralın yeğeni, kralın kızını kendisine istemiş ve nişanlanmışlardır. İstanbul ile Bulgaristan arasında savaş çıkınca kız esir alınmıştı. Düğün olmamıştı. Kız iki gündür gelmiş ve gelir gelmez düğün yaptılar. Yarın akşam da düğünü var.”

“Teyze sen Müslüman mısın?”

“Çok şükür oğlum, Müslüman’ım.”

“Peki, bana yardım eder misin?”

“Ne yardımı?”

“Ben bu kızı almaya geldim. Ben Mehmet beyim.”

“Sen Mehmet Bey’sen kabulümdür. Ama bir şartım vardır. Kızı ikna edip ellerine verirsem sende beni İstanbul’a Müslümanların şehrine götüreceksin.”

“Hay, hay tamam.”

(O zamanlar Bulgarların içinde Müslüman vardı ama azdı.)

Yaşlı kadın, Ali’ye kadın elbiseleri giydirir ve kılıcını da kıyafetlerinin altına gizler. Yaşlı kadınla beraber düğün yerine giderler. Kadın:

“Sen dans bilir misin?”

Ali:

“Ben çok iyi bir dansçıyım.”

Ali, kadınların içinde oynayarak gelinin odasını sorar ve gelinin odasına girer. Gelin içerde yoktu. Işığı kapatıp yatağın altına gizlendim ve gelmelerini bekledim. Gelini odaya getirirler ve herkes dağılır. Damatta gelir damadın eli çok uzun ve elinde de ateşler çıkan bir şarap bardağı vardır. Geline doldurmasını söyler. Bu bardağı kızın başına koyar. Ve geline:

“Sen Müslümanların artığıydın. Geri döndün ve benim başıma bela oldun.” gibi birçok kötü söz ve küfürler eder. Bu sırada gelin kendi kendine konuşur:

“Ah Ah Mehmet Bey, sen neredesin? Keşke şimdi bu kapıdan girsen.”

O anda Ali, yatağın altından çıkararak:

“İşte buradayım” der ve kılıcını çıkararak damadı öldürür.

Kıza:

“Hadi kalk gidiyoruz” der.

Kız evindeki bütün altınlarını toplayıp Ali’yle beraber geri döner. Ali’ye yardım eden yaşlı kadını da alarak yola çıkarlar. Ya bir gün ya bir hafta ya iki ay yol gider ve memleketine varır. Mehmet Bey’in yanına gider ve her şeyi anlatır. Mehmet Bey, köyden bir imam getirterek kızla Ali’nin nikâhlarını kıydırır ve düğünlerini yapar.

Aradan yıllar geçer Ali’nin bir çocuğu olmuş, yaşlanmış. Mehmet Bey’sе vefat etmiş yerine oğlu Hasan geçmiş ve Ali de artık kâhyası değildir. Ali’nin oğlu ise köylülerden haraç toplayan bir eşkıya olmuştur. Köylülerin şikâyeti üzerine Hasan Bey, Ali’yi yanına çağırır.

“Selamün Aleyküm.”

“Aleyküm Selam.” diyen Ali, Hasan Bey’in ellerini öper. Hal hatırdan sonra Hasan Bey:

“Ali, senin bu oğlun yollara düşmüş köylülerden haraç topluyor. Ben askerlerimi toplayıp onu ve pehlivanlarını da öldürebilirim ama senin hizmetlerini hiçe sayamam.”

“Hasan Bey, Ben sana emek vermedim babana ve dedene verdim. Ben oğluma söz geçiremiyorum. Bu yaşlı halimle bir şey yapamıyorum. Sen nasıl istersen öyle yap.”

Hasan Bey, bir askerini Ali’nin oğluna gönderir. Ve yanına getirtir. Ona:

“Senin babanın durumu ortada ve senden dolayı da sesini çıkaramıyor. Burada bana söz ver bir daha yola düşüp eşkıyalık yapmayacaksın.”

Ali’nin oğlu söz verir. Tövbe eder. Babasıyla beraber Mehmet Bey’in elini öperek oradan uzaklaşırlar.

Allah buradaki cemaatin ölenlerine rahmet etsin.

6.1.8. Mehmet Bey ve Ramo

Burada bulunan cemaatin anne ve babasına Allah rahmet eylesin.

Ömer Bey vardı ve Ahmet Bey vardı. Bu ikisi kardeşiler. Ömer Bey'in yedi oğlu vardı. Ahmet Bey'in ise bir oğlu vardı. Onun da adı Rahmet Bey'di. Üzerinden zaman geçer. Ömer Bey, Allah'ın rahmetine kavuştu. Çocukları hepsi üç dört yıl Ahmet Bey'in yanında kaldı. Ahmet Bey de vefat edince birbirinden ayrılmak istediler. Hep birlikte bu kararı verirler. Ama Cizre'nin bütün halkı Ahmet Bey'in oğlu Mehmet Bey'in peşine takıldı. Diğer amca çocukları daha büyüktü ve ona düşen miras payının çok olduğunu söyleyip bir kısmını almak isterler. Bu konuda çok sert olan amca çocuklarında ne akrabalık duygusu ne de vicdan duygusu vardı.

“Bizim yaşımız ondan büyük, biz daha fazla pay almalıyız.” diyorlardı. Bir insanın ahlakı bozursa vicdanı yoksa bütün dünya onlarında olsa boşu boşunadır.”

(Dinleyici: ne kadar malı da olsa boştur.)

Ahmet Bey'in bir yardımcısı vardı. Ramo diye. Bu kişi Ahmet Bey ölünceye kadar yanındaydı. Öldükten sonra da amca çocukları birbirinden ayrılınca o da Mehmet Bey'in yanına gitti ve onun yardımcısı oldu. Aradan üç dört yıl geçmiş. Ramo, Ahmet Bey'in yanına gider. Ahmet Bey'e:

“Amca çocukların seni öldürmek niyetindedeler.”

“Niye ne yaptım ki ben öldürmek istiyorlar?”

“Bilmiyorum ama öldürecekler.”

Ahmet Bey düşünür:

“Yarın askerleri toplayıp amca çocuklarını mı düşürsem.” diye bir karara varır ama sonra olmayacağını düşünüp vazgeçer. Onlar kendisini öldürse evi yıkılacaktır. Düşünür içinden çıkamaz ne yapacağını şaşırır. Bu duruma ne çare bulacağını bilemez. Bir iki üç gün derken aradan dört gün geçer. Ramo bakar ki Ahmet Bey'in canı sikkındır. Yanına gider ve:

“Beyim senin canın sıkkın, derdin nedir? Derdin neyse bana söyle.”

“Benim hiçbir derdim yok.”

“Hayır, senin derdin var ama bana söylemiyorsun.”

“Tamam, iyi. Sana söyleyeceğim.”

“Baban öldü ama ben sizden vazgeçmedim. Babanı terk edip gitmedim. Seni de terk edip gitmem. O yüzden bana derdini söyle. Yardımcı olayım.”

“Amca çocukları anlaşmışlar. Beni öldürecekler. Ben şimdi askerleri alıp onların üzerine mücadeleye girsem olmaz. Evimi yıkarım. Onlar beni öldürse yine evim yıkılır. Ne yapacağımı şaşırđım.”

“Benim sana söyleyeceklerim var.”

“Söyle. Bana bir çıkış yolu göster.”

“Yarın bütün halkı topla. Avlanmaya gideceğiz, de. Akşama kadar gezin akşam geldikten sonra sabah yine gidin. Ama akşam geldikten önce beni çağır. Bana de ki:

“Ramo bize bir kahve getir. Avlanmaya gideceğiz.” Sonra ben herkesin kahvesini verdikten sonra sana verdiğim de kolumu vurup kahveni dökeceğim. Sonra sende bana ağzına gelen bütün küfürleri sayacaksın. Eşek oğlu, köpek oğlu... diye bana bir sürü küfür edeceksin.”

“Ama Ramo babam sana hiç küfür etmedi. Ben de sana küfür edemem.”

“Ama ben sana bana küfür et, diyorum. Bir sürü küfür et. O zaman dostların üzülecek, düşmanların sevinecek. Ben de fincanı toplayıp pencereye koyduktan sonra evime gideceğim. Akşam olup karanlık çökünceye kadar evde duracağım akşam onların evine gidip akıllarında ne varsa ortaya çıkaracağım.”

(Dinleyici evet evet, onaylama tepkileri gösterir.)

“Ramo, bunları yaparım ama sana küfür edemem.”

“Küfür etmezsen olmaz.”

(dinleyici olmaz, deyip son kelimeyi tekrarlar.)

Sabah olur herkes birbirine haber verir. Arkadaş, akraba, dost herkes toplanır. Hep birlikte gezip akşam dönerler. Ertesi sabah yine aynı şekilde toplanırlar. Mehmet Bey, Ramo’dan kahve ister.

“Ramo, bize kahve getir, içip ava çıkacağız.”

“Tamam.”

Ramo herkesin kahvesini verdikten sonra en son Mehmet Bey’in kahvesini vereceği sırada kolunu vurup kahveyi döker. Mehmet Bey ağzına gelen bütün küfürleri eder. Ramo, kahve bardaklarını toplayıp pencereye koyup çıkar gider. O sırada tartışma olur. Mehmet Bey’e neden böyle yaptığını, sorarlar. Bu haber köyde yayılır. Mehmet Bey’in amcaoğulları da bunu duyar. Akşam olur. Karanlık çökünce Ramo, Mehmet Bey’in amcaoğullarının evine gider. Kapıyı çalar.

“Kim o?”

“Ramo”

O sırada içerden seslenirler:

“Ramo, evin oğludur. Girsin içeri.”

Hal hatır, çay, yemek sohbeti derken saat gecenin geç saatleri olur. Amcaoğlu lafa girer:

“Ben bir şey duydum yalan mıdır, doğru mudur, bilmem.”

“Ne duydun efendim?”

“Ben duydum ki Mir Mehmet sana sözler söylemiş. Neden dedi? Ben Mir Mehmet’e çok şaşırdım. O bu kadar sabırsız, canı sıkkın biri değildi. Nasıl oldu da sana küfürler etmiş.

“Valla bilmiyorum efendim. Benim bir hatam yoktu. Bir fincan kahve için bana demediğini bırakmadı. Rezil etti beni. Rızık veren Allah’tır. Benim rızıkım Mehmet Bey’in üzerinde değildi.”

“Bir şey olmaz. Ben kardeşimi seninle gönderir, sizi barıştırırım. Gerekirse ben gelip Mehmet’le konuşurum. Neden böyle yaptığını sorar, böyle yapmamasını söylerim.”

“Mirim, ben gitmiyorum. Ben barışmak istemiyorum. Benim ne suçum vardı ki bir kahve fincan için demediğini bırakmadı.”

“Ramo, şimdiye kadar ben senin barışmak için geldiğini sanıyordum. Demek ki değilmiş. Ben sana söz veriyorum. Üç gün sonraya kadar. Mir Mehmet, Cizre’nin içinde sağ bir şekilde dolaşmayacak. Ben kendim onu öldüreceğim.”

“Mirim, ben onun sadece yardımcısıydım. Ama siz amca çocuklarısınız. Vurursan ve ölürse senin canın yanacak.”

Velhasıl böyle konuşmalar yapılırken sabah ezanı okunur. Hepsi kalkıp abdest alıp namaz kılar. Ramo vedalaşıp evinde gider. Evinde bir süre oyalanır. Bu sırada Mehmet Bey’in evine gidip öğüt verenler olur. Ama ne kadar öğüt verilse de olmaz. Mehmet Bey, sözlerinden dönmez. Akşam gecenin geç saatlerine kadar bu divan sohbeti devam etmiştir. Sohbet saati bitip de halk birer birer ayrılır. Ramo sohbet saatinin bitiminde evden çıkar ve Mir Mehmet’in evine gider, kapıyı çalar. İçeride Mehmet Bey vardır.

“Buyur” eder.

“Ramo, çok özür dilerim. Sana çok kötü sözler söyledim. Sana bakmaya yüzüm yok.”

“Mirim, ben sana söylemeni söyledim. Bir şey olmaz.”

“Peki, Ramo durum nedir ?”

Durumun ne olduğunu benim size anlattığım gibi Ramo da olan her şeyi Mehmet Bey'e anlatır. Amca çocuklarının onu öldürmek istediklerini, söyler. Ve ekler:

“Onlar bunu yapmadan önce ben onları öldüreceğim.”

“Ramo, sen ne diyorsun? Böyle bir şey olur mu? Onu bunu boşver sen bir çözüm yolu bul.”

“Mirim, ben bu akşam gidip evde hazırlığımı yapacağım. Paramı, kıyafetlerimi neyim varsa hazırlayacağım. Sen de aynı şekilde öyle hazırlan. Yarın olunca seni ziyarete gelecekler. Sen kendini hasta gibi göster. Hiçbir şey demeden yapmadan dur. Hiçbir şeyle hiç kimseyle ilgilenme. Ben akşam ezanıyla birlikte seni bekleyeceğim. Ezan okunduktan sonra onlara ‘benim atımı getirin’ de. Atlarını getirince o hazırlığını atın üzerine koy. Bu hazırlıklarını iki çantada olsun. Bir çantada para gibi değerli şeylerin diğer çanta da ise yemeğini, ekmeğini koy. Bunları ayrı ayrı atların üzerine yerleştir. Ben de seni o dediğim yerde bekliyor olacağım. Buluşup İstanbul'a gideriz. Bir yıl, iki yıl, üç yıl artık ne kadar sürerse orda kalacağız. Ta ki o konu kapanana kadar orda yaşayacağız.”

“Tamam, Ramo bu güzel bir çözüm. Dediğin gibi olsun.”

Ramo ve Mehmet Bey bu şekilde anlaşır. Ramo evden ayrılıp kendi evine gider.

Ertesi sabah, Mehmet Bey'i ziyarete gelirler. Mehmet Bey hasta numarası yaparak hiçbir şeyle ilgilenmez.

(Köy evinde yaklaşık sekiz dokuz kişi vardır. Hikâyeyi dinleyip araya girme durumu da olur. Bu sırada yeni bir dinleyici gelir. Adı Süleyman olan bu dinleyici ‘Selamün Aleyküm’ der ve içeri girip oturur. Anlatıcı ise bu dinleyiciye:” Şimdi masal zamanı yani yalan vaktidir.” der ve hikâyeye devam eder.)

Neyse Mehmet Bey, kendini hasta eder. Oradakiler ilaç, doktor gibi şeyleri diyerek hastalığına çare ararlar. Böyle böyle Mehmet Bey akşamı eder. Ezan okunduktan sonra atını ister. Yanında gelmek isteyenler olur:

“Kimse benimle gelmeyecek. Ben tek başına gideceğim. Biraz hava alıp geleceğim.” der.

“Tamam.” derler ve beylerini yolcu ederler.

Ramo ve Mehmet Bey biri Dokuzağaç Köyünün dibinden, biride Güzelkonak Köyünün dibinden dolanarak orta yolda buluşurlar.

(Anlatıcı burada Cizre şehrinden başlayıp anlattığı hikâyede Gevaş ve köylerine yer vermesi muhtemelen eklemidir. Çünkü Cizre’ye dair belli bazı yer isimleri aklına gelmeyen anlatıcı kendi yaşadığı yöreyle ilgili eklemeler yaparak olayı daha iyi bir şekilde somutlaştırır.)

Ramo ve Mehmet Bey akşamdan sabaha kadar atlarını sürüp epey bir uzaklaşırlar. Sabah bir yerde dinlenip yemeklerini yedikten sonra tekrar yola devam ederler. Akşama kadar bu şekilde yola devam ederler. Ta ki akşam bir ormanın dibine yetişinceye kadar. Ormanın dibine yetişince Mehmet Bey:

“Ramo, biz burada konaklayacağız. Bu akşam burada dinleneceğiz. Yarın yine devam ederiz.”

“Tamamdır, Mirim.”

“Ramo, biz artık gurbet eldeyiz. Bana artık Mirim deme. Sen bana Mir Mehmet de ben de sana Ramo diyeyim. Mirim yok artık.”

Ramo:

“Tamam.” der.

(Bazı dinleyiciler arasında kısmi konuşmalar geçer. Anlatıcı sesini yükselterek onları kendince uyarır ve hikâyeye devam eder.)

“Ramo, gurbet eldeyiz bu akşam sabaha kadar burada kalırsak üşürüz, hasta düşersek perişan oluruz. Kim bize bakacak? Sen git odun topla. Sen benden daha güçlüsün. Sen getir bende ateşi yakarım. Fazla getir ki ateşe sürekli odun atalım, sönmesin.”

(Dinleyici arasında yine konuşmalar olur. Anlatıcı duraksar. Dinleyiciler farkına varınca susarlar. Anlatıcı devam eder.)

Ramo odunları getirir, Mehmet Bey yakar. Belli bir süre otururlar. Sonra Mehmet Bey:

“Ramo, biz dün akşamda uyuyamadık. O odunları da yakınımıza koyalım. Ne olur ne olmaz. Sen benden daha dayanıklısın. Sen önce bekle, ben uyuyup uykumu alayım. Uykun geldiği zaman beni uyandır, sen uyu. Gurbet eldeyiz belli olmaz biri gelse eşyalarımızı, paramızı alsa perişan oluruz.”

“Tamam.” der.

Mehmet Bey, başını koyup uyur. Ramo, biraz bekler ama onu da uyku tutar, öylece uyuya kalır. E tabi bir insan korku içinde uyursa uyanması da daha kolay olur. Ramo bir anda kendine gelir ve ateşi karıştırır ama ateş sönmüş içinde kıvılcımı bile kalmamıştır. Ramo'nun tekrar ateşi yakması gerekir ama yanında ateş yoktur. Ateş Mehmet Bey'dedir. Ramo ne yapacağını düşünür:

“Mehmet Bey'in cebinden ateşi alsam uyanır ve paralarını çalmaya yeltendiğimi ya da onu öldüreceğimi düşünür.” Bu düşüncelerle ateşi almaktan vazgeçer.

“Uyandırıp ateşin söndüğünü söylesem. Korkarak uyanır ve rahatsız olur.” Bu düşünceyi de hoş karşılamayan Ramo ne yapacağını bilemez. O anda çok ötede bir ateş görür. O ateşi almak için atına binerek uzaklaşır. Gider bakar ki ateşin üstünde bir kazan vardır. Kazanın içinde de kaynayan su vardır. Etrafına bakar ama kimseyi göremez. Kazanın hemen yanında kocaman ayaklar görür. Kazana yaklaştığında ise uyuyan koca bir dev görür. Ateşi iki odun üzerine koyup oradan biraz uzaklaşır ama yoldayken ‘çalınmış ateş götürmeyeceğini’ düşünerek geri döner. O sırada başka bir kapı görür oraya girdiğinde iki kız ile bir oğlanın orda olduğunu görür. Onların yanına gidip alınlarından öpüp kim olduklarını neden burada bulduklarını sorar. Kız:

“Ben filan padişahın kızıyım. Bu dev bizi alıp getirdi ve buraya kilitledi. Bu oğlan da benim abimdir. Ardımdan gelip bizi buldu. Götürmek istedi. Bir akşam oradan uzaklaştık. Bir anda bir fırtına çıktı. Göz gözü görmez oldu. Dev tekrar ortaya çıktı ve bizi yine getirip buraya kilitledi. Devın uykusu da yedi gün yedi gecedir. Dev uyuyalı bir gece bir gündüz oluyor. “

“Ama ben sizi kurtaramam ki.”

“Sen nereye gideceksin?”

“İstanbul’a”

“Bu gideceğin yol Gümüşhane yoludur. Bu yol çok tehlikelidir. Hiçbir bezirgânın bu yola girdikten sonra İstanbul’a vardığı görülmemiştir. Bu yola girenin çıktığı görülmemiştir. Ya talan etmişler ya da öldürmüşler. Yani diyeceğim o ki bu yoldan gitme. Sana yazık olur.”

“Tamam.” der ve onları başından öpüp vedalaşır gider. Devın derin bir uykuda olduğunu görür. Ve o anda bıçağını çıkarıp devın başını ve kulaklarını keser. Kulaklarını cebine koyar ve biraz ateş alıp oradan ayrılır. Konakladıkları yere gelir, ateşi üfleyerek tutuşturmaya çalışır. Ateş tutuşur, odunları üzerine koyarak ateşi daha da harlar. Mir Mehmet’e seslenir ve uyandırır:

“Hadi uyan.” deyip onu uyandırır.

Mir Mehmet:

“Evin yıkıla Ramo. Sen niye beni uyandırmadın. Sen uykusuz kaldın. Akşama kadar nasıl dayanacaksın?”

“Mirim valla seni uyandırmaya kıyamadım. Zaten yeni yeni uykum geliyor.”

“Tamam, sen namazını kılıp uyu. Ben nöbette bekleyeceğim.”

Namaz kılıp uyur ta ki gün ağarır güneş doğuncaya kadar uyur. Mir Mehmet, Ramo’ya seslenerek uyandırır. Ramo uyanır, yemek hazırlar yerler sonra yola devam ederler.

Velhasıl başınızı ağrıtmayayım. Böyle 7 gün 7 gece geçer. 7 gecenin de Her gecesinde Ramo gidip bir devin başını ve kulaklarını keser. Kulaklarını cebine koyup tekrar geri döner. Mir Mehmet'in hiçbir şeyden haberi olmaz. 8. Gün Mir Mehmet ve Ramo bir yola çıkarlar. Ve yine bir orman kenarında durup konaklarlar. Mehmet Bey:

“Ramo, ben çok yoruldum. Sen gidip odun toplayıp gel, ateş yakıp bu akşam burada dinlenelim.”

Ramo, gider. Odun toplarken bir insan ses duyar:

“Ey Allah'ın kulu, bana yardım et. Benim hayvanlarımı yiyen bir devi yükledim. Sana vereyim. Sen beni öldürme. O bizim bütün hayvanlarımızı yedi. Yedi yıldır bezirgânız yol kesiyoruz ama bu develer rahat bırakmıyorlar.”

“Evin yıkıla, bizde ne zamandır İstanbul'a gidemiyoruz bir de sen engel oluyorsun. Derdin ne senin?”

Ramo, Mehmet Bey'i çağırır. Sesi duyulan adam da kendi yakınlarını çağırır. Adam düşünür:

“İyi ki devi öldürmedik. Bu bir şey biliyor.”

Herkes toplanır.

Ramo:

“Kaç kişisiniz?”

“Biz kırk aileyiz. Kırk kişiyiz. Mallarımızı paylaştırdık. Bir kısmımıza bu yolda hırsızlık yapma düştü. Bir kısmımıza arazi düştü. Bizim payımıza hırsızlık düştü. Bu kaç yıldır kimsenin ne İstanbul'a gitmesini ne de İstanbul'dan geri dönmesine izin verdik. Her ne kadar askerler toplanıp bizi bitirmeye çalışsa da zafer kazanan biz olduk.”

“Tamam, toplanın ağamın yanına gidiyoruz.”

Ramo herkesin silahlarını toplatır. Sonra Mehmet Bey sözü alır:

“Kimsenin ayak izini duymayacağım. Kimin ayak sesini duyarsam onu öldürürüm. Ben diyince silahlarınızı çıkaracaksınız. Benim sözümden çıkmayacaksınız.”

Mir Mehmet bu şekilde herkesi yemine verir. Ramo’ya emir verir:

“Herkes şu taşın önünde yemin ettir. Sonra da tek tek onları bırak gitsin.”

“Tamam, Mirim.”

Ramo orda bulunan kalabalığa seslenir:

“Ahali burada yemin etmeniz halinde sizi bırakacağız. Şimdi tek tek gelin yemininizi edip, her silah sesinden sonra diğer kişi gelsin.”

Ramo oraya birini götürür ve onu öldürüp bıkarı oraya. Silah sesinden sonra diğeri gelir. Böyle yapa yapa velhasıl kırk kişiyi de öldürür. Onları öldürüp kendine mendil yapar ama bundan kimsenin haberi yoktur. Mir Mehmet’in bile.

Ramo Mehmet Bey’in yanına döner. Bir süre oturur. Sonra Mehmet Bey:

“Salmadığın kimse kaldı mı?”

“Kalmadı, sen merak etme beyim.”

Fazla geçmeden ormandan “kırç, kırç”ses gelir. Ramo:

“Allah vekildir ki bu kişilerden başka kimseler de kalmıştır.”

Bir yandan Mehmet Bey bir yandan Ramo etrafa seslenirler.

“Ahmet, Mehmet, Mahmut...” gibi bir sürü farklı isim söyleyerek kalan kişileri tahmin etmeye çalışırlar. Daha sonra yaklaşan sese:

“Kıpırdama yoksa seni öldürürüz.”

“Benim.”

“Sen de kimsin?”

“Ben bezirgân başı. Size mont getirdim.”

“İstemiyoruz sen git yoluna.”

“Şunun şurasında İstanbul’a gitmeye çalışıyorsunuz. Orada ne kadar kalacağımız belli değil. Orada giyersiniz ve üşümezsiniz.”

Mutlu olurlar Ramo ve Mehmet Bey kıyafetleri seçerler:

“Bu?”

“Bu değil?” diye söyleye söyleye güzel birer tane mont seçerler. Bezirgân yardımcılarını da alır mutlu bir şekilde oradan ayrılır.

Mehmet Bey ve Ramo ise yine yola çıkarlar. Bir hafta bir ay derken İstanbul’a varırlar. Padişahın karşısına çıkarlar. Fakat onlardan bir hafta bezirgân başı İstanbul’a gelmiş ve padişahın karşısına çıkmıştır. Olan biten her şeyi anlatmıştır.

Bezirgân başı:

“Gümüşhane’ye gelen İki kişi İsyân eden bezirgânları öldürdü ve bu yüzden de yollar temizlendi. Güvenli oldu. Artık serbestçe gidiş geliş yapılır.”

Bu haber saray da ve sokaklarda yankılanarak duyurulur. Padişah haber salmıştır:

“Bu iki kişi benden ne isterse onlara vereceğim. Dünyada ne kadar mal isterlerse o kadar mal vereceğim. Altın isterlerse altın, gümüş isterlerse gümüş. Ve istedikleri güzel bir görevde vereceğim.” diye şehre haber salar. Haber yayıldıkça hile ile kendilerini bu iki kişinin yerine koyanlarda olur. Bezirgân başı:

“Ben onları tanıyorum. Onların bende nişanı var. Bunlar yalan söylüyor.” Diyerek çoğu kişinin yalanını ortaya çıkarır.

Biz Şimdi Mir Mehmet ve Ramo'dan bahsedelim. Bunlar İstanbul Ok Meydanına ıkarlar. Orada bir han bulup yerleşirler. Atlarını da hancıya teslim ederler.

Ramo:

“Beyim bundan sonra ne yapacağız?”

“Biz bu akşam gidip padişaha derdimizi anlatacağız.”

Buldukları yer saraya uzak olduđu için o akřam gitmeleri zor olur. Askerler de gitmelerine izin vermez. Bu sırada bir çare dűřünen Mehmet Bey'in aklına bir fikir gelir:

“Ramo, biz gçmen kılıđına gireceđiz. Her geçtiđimiz binanın nunden hayretle bakıp geçeceđiz. ‘oy bu ne kadar gűzeldir.’ ‘bu ne kadar bűyűktür’ Gibi sözler söyleyeceđiz. Bizi görenlerde ‘bunlar gçmendir, hic bir Őey bilmiyorlar.’ diyecekler. Böylece gçmen olduđumuza inandıracadıız. Mecburen bizi padiřahın yanına çıkaracaklar.”

Mehmet Bey'in dediğini yaparlar. Ve sonunda da padişahın karşısına çıkarlar. Meclisin dağılacağı bir vakitte içeri girerler. Padişah:

“Hayrola bu saatte? Bir sıkıntı mı var?”

Mehmet Bey:

“Bizim bir sıkıntımız var. Derdimizi sana anlatmaya geldik.”

“Dertlerin dermanının bulunacağı vakit değildir. Gidin yarın gelin.”

“Padişahım biz yarın nasıl geleceğiz?”

“Vezire kâğıt yazdıracağım.”

Padişah, veziri çağırır. Vezire bir kâğıt getirmesini söyler ve ekler:

“Bu ikisini bizim eski sarayımıza götürün. Yarına kadar orda dinlensinler. Yarın olunca da gidip onları benim huzuruma getir. Dertleri neyse derman bulacağız.”

Vezir:

“Hay hay tamam efendim.” der ve onları eski saraya götürür. Anahtarını verir ve:

“Eviniz gibi serbest bir şekilde kalın.”

Onlar yarın sabaha kadar öyle kalırlar. Sabah olunca Ramo:

“Mirim saat 7-8 i buldu. Ve biz çok acıktık. Gidip bir şeyler yiyelim.” der. Mehmet Bey:

“Vezir biradan bizi almaya gelir.”

Ramo:

“Nerde gelecek. O gelene kadar biz yemiş ve dönmüş oluruz.”

“Tamam, o zaman böyle yapalım. Birimiz gidip lokantada yesin, gelsin. Sonra diğeri gider.”

Ramo gidip yemeğini yer, gelir. Sonra Mehmet Bey gider ve döner. Ama hala vezir gelmemiştir. Saat öğleni hatta akşamı bulur. Böyle bir hafta sürer ve gidip gelen olmaz. Vezir bu kişilerin güvensiz olduğunu düşünüp kâğıdı yırtmıştır. Padişah da unutmuştur. Bunlar böyle devam eder.

(Dinleyici: para bitti, Anlatıcı para daha bitmedi)

Ramo ve Mehmet Bey böyle uzun bir süre eski sarayda kalırlar. Ramo sıkılır ve bir gündüz vakti gidip gezmek ister. Mehmet Bey:

“Ramo fazla gezme. Burası İstanbul’dur. Nerden geldiği bilinmeyen biri senin karnına bıçağı batırıp öldürebilir. Anne babanın hayrına ölürsün. Kim nereden bilecek kim kimdir?”

“Bir şey olmaz Beyim.” der ve gider. Bir gün bir semte kadar gider. İkinci gün diğer bir semte, üçüncü gün başka bir yere gider. Böyle İstanbul’un çoğu yerini gezer. Birgün gezerken tambura ve saz gibi aletlerin satıldığı bir yer görür.

Ramo:

“Yarın Mehmet Bey’i saraydan çıkarıp buranın önünden geçireyim. Belki hoşuna gider, alır arada bir çalar. Bizim can sıkıntılığımızı giderir.” diye düşünür. Mehmet Bey’in yanına gider:

“Yarın beraber çıkacağız. Birlikte gezeceğiz.”

“Ramo bizi çok uzağa götürme. Burası İstanbul şehridir, çok büyük.”

Mehmet Bey’le beraber gider gezerler. O sazların satıldığı dükkânın önünden geçerler:

“Ramo, bu nedir?”

“Beyim bunlar tamburadır, sazdır.”

Alırlar ve saraya dönerler. Çalmaya başlarlar ama çalmaz.

Mehmet Bey:

“Bu sazı yarın aldığımız yere götürüp bırak. Bir teli eksik, yapsınlar. Eğer yapamazlarsa sazı bırak, paranı al gel.”

Ertesi gün Ramo gider ve sazı gösterir:

“Bu sazın bir teli eksik. Patronum götür yapsın, dedi. Yapmazsa da sazı bırak, paranı al gel, dedi.”

Bütün teller oradaki dolapta eğer sazın doğru telini bulan olursa parasını almadan takarım. Bulamazsa da saz yanlış olan telle kalır. Ramo bir tel seçer ve onu taktırır. Sonra Mir Mehmet’in yanına gider. Mir Mehmet sazı eline alır ve çalmaya başlar. Mir Mehmet sazı çaldığı gibi 300-400 avazlık bir ses çıkar. Çıkan sesi çok beğenir. Uzun bir süre çalar.

Ramo:

“Mirim böyle olmaz”

“Niye Ramo.”

“Karşıda bir kahve var. Gidip kahveciyi göreyim. Bize bir masa hazırlasın. Orada canımızın sıkıntılığını giderelim.

Mehmet Bey:

“Tamam.” dedi.

Ramo kahveciye gider. Kahveci bu teklifi kabul eder. Kahveci müşteri çekecek olmasından dolayı Ramo ve Mir Mehmet’in içecekleri çayları da ücretsiz vereceğini söyler. Ertesi gün hemen başlarlar. Bir gün beş gün bir hafta derken epey bir süre bu şekilde geçer. Sesi çok güzelmiş. Bu yüzden çok fazla müşteri çeker.

Biz şimdi padişahın kızından haber verelim. Yardımcısını yanına çağırarak:

“Bugün Pazar lokantaya gidip kelle al gel. Yiyip Beyoğlu’na gezmeye gideceğiz.”

“Tamam.”

Yardımcısı lokantaya gider fakat lokantacısının kapıyı kilitlediğini görür. Nedeni sorunca şöyle bir cevap alır:

“Şu taraftaki kahvede çok iyi bir tamburacı var. Çok güzel tambura çalıyor. Gidip biraz onu dinleyeceğim. Sonra gelip lokantayı açarım.”

Yardımcı:

“Ben de geleceğim.”

Birlikte kahveye giderler. Kahvede tamburayı dinledikçe zamanın nasıl geçtiğini anlamazlar. Hava kararıp akşam ezanı okununca saatin ne kadar geç olduğunu anlarlar. Yardımcının eşi de her yere haber salmıştır. Ailesine,

mahalleye... Fakat yardımcı hiçbir yerde yoktur. Fakat sonradan öğrenir ki Beyoğlu'nda eğlenceye dalmıştır. 'Akşam ona gününü gösteririm' der ve akşamı bekler. Yardımcı akşam kelleye beraber eve gelir. Fakat eşi küsmüş ve kelleyi fırlatıp atmıştır.

“Senin yüzünden padişahın kızıyla eğlenceye de gidemedik.”

“Benim gittiğim yere sende gitsen akşama kadar eve gelmezsin. Benim gördüğümü sen de görersen akşama kadar gelmezsin. Ben akşam geri döndüm. Sen dayanamaz akşamda kalırsın. O kahve de öyle biri var ki tamburayı çok güzel çalıyor. Bırakıp gelemezsin. Gözünü bir an yüzünden ayıramazsın. Yemeyip içmeyip yüzüne bakacaksın.”

Olan biten her şeyi anlatır. Eşi de:

“Tamam, öyle olsun ben de yarın o değdin yere gideceğim. Bakalım gerçekten de öyle mi? Öyleyse zaten sorun yok. Ama öyle değilse söz olsun ki senin başında bir tutam saç bırakmam.”

“Peki, hanım.”

Ertesi sabah kahvaltı yapar yapmaz kahvehaneye gider. Padişahın ve padişahın kıyafetleri diğerlerinden farklıdır. Rütbeli olanların da farklıdır. Padişahın kızı gider gitmez kendisine yer verirler, saygı gösterirler. Kahvehaneye girince Mir Mehmet'in tam karşısında bir masaya oturur. Mir Mehmet onun güzelliğine bakar bakmaz âşık olur. Âşık olunca da daha farklı bir aşk ile tamburayı çalar. Geç vakte kadar orda kalır. Ve gerçekten de o ortamı bırakıp evine dönemez. Evine döndüğü zaman da eşine:

“Gerçekten de senin dediğin gibiymiş” der. Ve kabul eder.

Bir sonraki gün yine gider. İkinci gün yine gider. Bu şekilde dört beş gün geçer. Yardımcı eve gelen hanımına:

“Hanım, padişah böyle gittiğinin farkına varırsa senin de benim de başımı vurdurur.”

“Haklısın ama ne yapacağız?”

“Biz saraya gideceğiz. Zaten o yer sarayın tam karşısında bir ip aşağı sarkıtarak onu içeri alırız. Böyle senin de sabrın gelir benim de. Canımız sıkılmaz.”

Bunlar böyle devam eder. Şimdi biz kimden konuşacağız? Padişahın kızı, Mir Mehmet’e sorar:

“Siz ne yersiniz, nerde yemek yersiniz?”

“Lokantada yeriz.”

“Siz artık orda yemeyin. Paranızı harcamayın. Ben sizi sabah, öğle ve akşam yemeklerinizi göndereceğim.”

Padişahın kızı Allah’ın her günü her öğün bir kazın içini altın doldurarak tepsinin üstüne koyup kahvehaneye götürür. Mir Mehmet bu kazın biraz ucundan alır geriye kalan kısmını Ramo’ya verir. Ve:

“Al Ramo, geriye kalanı bu köşede ye.” Bu sabah, öğle ve akşam böyle devam eder. Birgün hanım yardımcısına söyler:

“Bunun altında bir şey var. Biz bir çare bulalım” der.

“Yarın kahvehaneye git ve deki ‘hanım dedi ki bizim misafirlerimiz gelecek. Misafirlerimiz çoktur. Tepsi lazım’ de. Sonra Mir Mehmet’in yemesini bekle. Yedikten sonra tepsiyi al gel. Bakalım nasıl olacak.”

“Tamam.”

Yardımcısı gider ve yemeği verir vermez geri dönüp gitmez. Oradakiler sorar:

“Hayrola niye gitmiyorsun?”

“Hanım eve misafirler gelecek, dedi. Misafirler çokmuş Tepsi ona lazım olacakmış. Tepsiyi geri getir, dedi. O yüzden Yemeği yemenizi bekliyorum.”

“Tamam.”

O sırada yardımcı olanları izler. Mir Mehmet, biraz yedikten sonra. Geriye kalanı Ramo'ya verir. Ramo ise et kısmını ayırarak içindeki altınları alır. Saklar. Yemeğini yedikten sonra da tepsiyi yardımcıya verir. Yardımcı eve geldikten sonra olan biten her şeyi padişahın kızına anlatır. Padişahın kızı:

“Bunun altında bir şey var. Bir şey çeviriyor.”

Biz şimdi kimden konuşacağız? Ramo'dan konuşacağız. Ramo çarşının düşer. Oradan oraya gidip gelir. Ramo, Rami kışlasını kurar. Rami Kışlasında hizmetkârların, işçilerin yerini, kahvehaneler yapar. Sonra da çarşıya düşer. Çarşıda işsiz, güçlü kırk kişi bulur. Onlara:

“Her gün size bir altın vereceğim. Siz burada yiyip içeceksiniz, kahvehaneye gideceksiniz.”

Bu kişiler böyle yaşayıp gider. Ramo onlar için savaş kıyafeti diktirir. Ramo kendisi için de Mir Mehmet için de birer kıyafet diktirir. Bu kıyafetleri ve Mir Mehmet atını, kendi atını onlara teslim eder. Her şeyi düzenler. Bunların hiçbirinden Mir Mehmet'in haberi yoktur. O sazını çalmaya devam eder. Onun şimdi tek derdi vardır. O da padişahın kızı. Onlar böyle devam etsinler.

Bulgarlar, İstanbul üzerine gelirler. Padişaha haber gönderirler:

“Üç kızını ve bir bölgeyi bizim için hazırla. Hazırlamazsan İstanbul'u yakıp yıkacağız.” der.

Padişah biraz zaman istedi. O zaman süresinde Mir Mehmet bu olanları duyar. Ve çok üzülür, ağlar. Ramo, onu görür ve sorar:

“Ne oldu Mirim, neden ağlıyorsun, ne derdin var?”

“Ben Mir Mehmet, Cizre'nin beyi olsaydım. Oradaki bütün herkesi toplar. Bu askerleri teker teker temizlerdim.”

“Mirim o kolaydır. Bekle bakalım. Allah büyüktür.”

Böyle birkaç gün geçer. Savaşıcağız, diye emir verirler. Savaş meydanları kurulur. Ramo, ne yapıp ne düşündüklerini öğrenmek için yardımcısını sarayın yakınına gönderir. Fakat yeni haberlere ulaşamaz. Bilgi almak için mecburen padişahın kızına haber gönderir. Mir Mehmet:

“Hayrola Ramo, senin altında bir şey var. Bir şey planlıyorsun.”

“Mirim, hizmetkârlarımız var. Bu sorunu hallederiz.”

Padişahın kızı, yanına gelmesi için Ramo’ya haber gönderir. Mir Mehmet:

“Ramo, padişahın kızı yanıma gelsin” diyor.

Ramo, padişahın kızının yanına gider. Padişahın kızı:

“Ne planlıyorsun?”

“Benim hizmetkârlarım da var gücüm de var. Her şeyim de var. Bu cephelerin durumu nedir?”

“Yarın harp var. Bakalım ne olacak?”

“Bu akşam ben bir tenekenin içine yağ dolduracağım. Hizmetkârlarım işçilerle beraber yaklaşık 100 kişi olur. Savaş alanını ayarlayalım. Çadırları kuralım. Hazırladığımız yağ tenekelerini sırayla ateşe verelim. Böyle yaparsak bizim sayımızın çok fazla olduğunu düşünürler.”

Ramo, kışlaya gider ve hizmetkârlarına:

“Yarın savaş var. Savaşa çıkacağız. Gönüllü olarak savaşa gelmek isteyen varsa öne çıksın. Gelmek istemeyen de varsa alsın parasını evine gitsin.”

Hizmetkârların hepsi birbirine bakarlar, ne yapacağını şaşırırlar. Her kırkı da savaşa katılmak ister. Kıyafetlerini giyer, atlarını hazırlarlar. Mir Mehmet ve Ramo da kıyafetlerini giyer. Akşam vakti. Savaş meydanına gelirler. Mir Mehmet orayı ve oradakileri görünce şaşırır. Mir Mehmet:

“Ramo, bu nedir?”

“Mirim, böyle işte.”

Hizmetkârlar gelir. Mir Mehmet:

“Bunlar kim?”

“Hizmetkârlarımız.”

Yola çıkarlar. Bulgar ile İstanbul’un tam orta yerine askerlerini bırakır, çadırları kurar. Ateş yakıp oraya yerleşirler.

Padişaha gelelim. Padişah pişman olmuştur. Keşke savaş kapısını açmasaydım da savaş başlamasaydı, diye düşünür. Padişah:

“Hiçbir kurtuluşumuz yok. Bulgar kralına yardım geldi.” diye düşünmeye devam eder.

Bulgar kralı ise:

“Keşke hiç gelmeseydik. Bu savaşı hiç başlatmasaydık. Onlara hesapsız bir yardım geldi.” diye düşünür.

Bunlar o akşam öyle sabaha kadar devam ederler. Sabah olunca Mir Mehmet:

“Sıra bende” der. Askerleri on on sıralar. Bir tarafa kendisi bir tarafa Ramo geçer. Bulgar askerlerinin çoğunu öldürürler. Padişahın kızı da olanları izliyordur. Babasının yanına gider:

“Padişahım, ne oluyor orda? Kim dövüşüyor?”

“Kim dövüşüyorsa güzel dövüşüyor.”

“E sende askerlerini çıkar. Onlarda dövüşsün.”

“Doğru, haklısın.”

Padişah emir verir ve bütün askerlerini çıkarır. Yeni bir cephe açılır. Böyle iki gün üç gün sürer.

Gümüşhane de esir düşüp Ramo ve Mir Mehmet tarafından kurtarılan bezirgân başı da orda nöbetçidir. O 42 askeri görür ve o askerlerin önündeki kişilerin üstündeki kürkleri tanır. Bu kişilerin Mir Mehmet ve Ramo olduğunu anlar.

“Durun” Onları durdurur. Ellerine bakar. Kanayan ellerini yıkar tedavi ettirir. Sonra kürklerinde eksik olan daha önce kendisinin yırttığı o kumaş parçasını kürke tutunca: “ama” der bunlar onlar.

Bezirgân başı onları takip eder. Onların padişahın eski sarayına gittiğini görür. Padişah ve diğer ileri gelenler ‘bunlar kim?’ deyip soruştururlar. Bezirgân başı söz alarak açıklar:

“Padişahım bu iki kişi Gümüşhane de beni kurtaran ve diğer bezirgânları öldüren kişilerdir. Yol güvenliğini sağlayanlardır.”

Böylece Ramo ve Mehmet Bey iki zafer kazanmıştır. Padişah, Onlar için ödüller düşünür. Padişahın kızı, yardımcısını Mir Mehmet ve Ramo’nun yanına gönderir. Ve Ramo’yu yanına ister. Ramo padişahın kızının yanına gelir. Padişahın kızı:

“Ramo, padişah şimdi size haber gönderip meclisine çağırarak. Size sarayda önemli görevler vermek isteyecek. Ama siz kabul etmeyin. ‘Padişahım, kızımı istiyoruz.’ deyin. Öyle dersiniz oradakiler kabul eder. Ve Padişahın kızını Mir Mehmet’e verirler. ‘ben Allah’ın emriyle büyük kızımı sana verdim’ deyip Mir Mehmet’e elini öptürmek isteyecek. Ama elini öpmesin. İkinci defa yine ‘ben Allah’ın emriyle ortanca kızımı sana verdim’ diyecek yine öpmesin. Sinirlense de öpmesin. Üçüncüsünde üçüncü kızını verecek o zaman kabul edip elini öpsün. Bunun nedenini soracak Mir Mehmet’te:

“Sizin geleneğiniz nasıldır bilmem. Bizim geleneğimiz böyledir. İlkini kabul etseydim. Hem Senin padişahlığını senden almış olurum hem de damadın olurum. Bu da huzursuzluğa yol açardı. İkincisinde ise vezirin görevini almış olurum. O zamanda hem vezirin hem de damadın olurum. Başkasının görevinin sebebi olmak da hoş değildir. Bunu da kabul etmedim. Üçüncü de ise ben hiçbir görev istemedim sadece damadın oldum.” desin.”

Ramo:

“Tamam” der. Ve evine gider. Aradan Yarım saat bir saat geçer. Padişah, yardımcısına sorar:

“Mir Mehmet ve Ramo neredeler?”

“Sizin eski sarayınızdalar padişahım.”

“Oraya Haberci gönderin. Buraya gelsinler.”

Padişahın yardımcıları Mir Mehmet ve Ramo'nun yanına gider. Ama Mir Mehmet gitmek istemez:

“Niye gitmiyoruz Mirim?”

“Biz İstanbul'a bizim derdimize derman bulur diye geldik. Ama bizim derdimize derman bulmadı. Birde onun meclisine mi gideceğiz.”

Padişahın yardımcıları saray gider ve Mir Mehmet'in gelmek istemediğini söylerler. İkincisinde farklı haberciler gönderir Mir Mehmet yine gelmek istemez. Üçüncüsünde Ramo, Mir Mehmet'i alır gider. Meclise giderler:

“Selamün Aleyküm.” deyip orda bulunanlarla tokalaşırlar. Daha sonra meclistekiler ödül tartışırlar. Biri hâkimlik verir, biri toprak verir, başka biri valilik verir. Bu şekilde farklı farklı fikirler ortaya atılır. Orda bulunan eski bir vezir ise:

“Bu kişi bunların hiçbirine denk değildir. Ona padişahın kızı layıktır.”

Meclistekiler bu fikri kabul eder. Padişah da:

“Siz hepiniz bunu onaylıyorsanız ben de onaylıyorum. Allah'ın izni ile bende büyük kızımı sana veriyorum. Gel elimi öp.”

Mir Mehmet yerinden kalkmaz. Oradakiler:

“Cellât başını vursun.” der

Eski vezir:

“Hayır padişahım. Allah’ın hakkı üçtür. Bir defa daha sor.”

Padişah da:

“Allahın Resulünün izni ile ortanca kızımı sana verdim.”

Mir Mehmet yine yerinden kalkmaz. Padişah son kez sorar:

“Allahın Resulünün izni ile küçük kızımı sana verdim.”

Mir Mehmet bu sefer yerinden kalkarak gidip padişahın elini öper. Ve sorar:

“Mir Mehmet ilk soruda neden gelip elimi öpmedin?”

Mir Mehmet cevap verir:

“Padişahım sizin kanunuz nasıldır? Bizim geleneğimiz de ilk sorulan soruya böyle hemen kalkılmaz. Eğer kalksaydım hem padişah hem de damat olurum. Böyle olmaz.”

Orada bulunanlar:

“Padişahım diğer toplulukların kanunları ne kadar güzelmiş.” derler.

Padişah tekrar sorar:

“E tamam o zaman ikinci soruda neden gelmedin?”

“ikinci soruda gelseydim vezirin vezirlikten düşerdi. Bana düşman olurdu. Öylede olmazdı.”

“Peki, üçüncü defa?”

“Üçüncüsünde de ben hiçbir görev istemedim. Sadece damadın olacağım.”

“Bizim de bir şartımız var.”

“Sizin şartınız ne?”

“Biz bu şartı yerine getirmeyenlerin kafataslarından bir kale, gövdelerden de bir kale yaptık. Kafatasından bir tane, gövdeden de bir tane eksik kalmış. Sen bu kızı bırak. Sana bir çadır kuracağız, Ramo’ya bir çadır ve kıza da bir çadır kuracağız. Bir tane de hakem için kuracağız. Araya bir perde çekeceğiz ve atışma yapacaksınız. Bugüne kadar kimse kızımıyla atışmamış, türkü söyleyememiş. O bahsettiğim kaleler bu kişilerin bedenleriyle yapılmış.”

“Kızını ben istemedim. Siz bana vermek istediniz. Neyse tamam kabul ediyorum.”

Bir sonraki gün Ok Meydanında bir çadır Mir Mehmet ve Ramo’ya bir çadır da padişahın kızı ve yardımcısına kurulur. Bir de hakem için kurulur. Ve karşılaşmalar başlar. Atışmaya ilk önce Mir Mehmet başlar.

“Vay benim evim,
Ben bu dünya da o kadar yer gezdim.
Senin gözlerin gibi gözler görmedim
Hoy hoy hoy.
Irak sahraları siyahtır.
Yiğidimin gönlünü kırmayın.
Bizim gönlümüzü incitmeyin.
Biz vatanımızdan uzağız.
Burayı mesken bildik.
Ama şimdi yaşamımızdan bile şüpheliyiz.
Medet garibim loy.
Gurbetteyiz ondan inliyorum.
Selvi boylum,
Kara gözlüm,
Siyah zülfüm,
Beni inlettin.

Hoyyhoyy (uzatmalar..)”

Bu atışmada bir bent Mir Muhammed bir bent de padişahın kızı söyler. Bu ilk deyişten sonra sıra padişahın kızına geçmiştir. Padişahın kızı:

“Evet, benim evim,

Hançerimin altında bir harf gördüm.

Fecre kadar bir yol bulmaya çalıştım.

Bu nazarıma bir fetva bulamadım.

Garibim medet, ondan inliyorum.

Mir Mehmet Ramazan beni inletti.”

(72 bent var ben kısa söyleyeceğim. Uzun söylesem sabaha kadar buradan çıkamazsınız.)

“Vay benim evim

Ben Muhammed Peygambere inanıyorum.

Kuranı Kerimin başı elif bedir.

Her elifin üstünde bir nokta vardır.

Lakap Ali’nindir.

Kalem Allah’ındır.

Allah aşkına bizim gönlümüzü kırmayın

Bizi ayıplamayın

Takdiri kader ilahidir.

Selvi boylum,

Kara gözlüm

Siyah zülüflüm.

Ah beni inlettin.

Vay benim evim

Vay benim evim

Vay benim babamın evi
Ben Muhammed Peygambere inanıyorum.
Kuranı Kerimin başı elif ile daldır.
Kuran'ın sonu elif daldır.
Her elifin yanında bir nokta vardır.
Hak din Muhammed'in dinidir.
Diğer dinler hepsi geçersizdir.
Bu zamana kadar kimse duymamış
Denizin altındaki Balığın derin sular için inlediğini
Medet Garibim inliyorum.
Selvi boylum,
Kara gözlüm,
Siyah zülüflüm.
Ah beni inlettin.”

“Vay benim evim,
Vay babamın evi.
Ben Muhammet Peygambere inanıyorum.
Evet, Ali binicidir.
Şu düldülün binicisidir.
Yunus Peygamberin kabri yüksektir.
Kabri Musul'un yanı başındadır.
Ben maşukum.
Ben Nebi Muhammed'in dinine aşığım.
Tıpkı bülbülün güle âşık olduğu gibi aşığım.
Medet ben garibim.

Ben ondan inliyorum

Selvi boylum

Kara gözlüm

Siyah zülüflüm

Ah ki beni inlettin.

Vay benim evim

Kimse yok bu altınlara değer biçsin.

Yüz yirmi dört bin Peygamber geldi dünyaya

Hepsinin serdarı Muhammed Nebidir.

Kâtibi Cebrail'dir.

Lakabı Ali'nindir.

Kalem Allah'ındır.

Biz gurbetteyiz

Vatanımızdan Ümitsiziz

Ondan inliyorum.

Mir Muhammed Ramazan beni inletti.”

“Vay benim evim

Ben Muhammet Peygamber (garza) inanıyorum.

Yunus Peygamberin kabri yüksektir.

Bağdat'ın yanı başındadır.

Ondan inliyorum.

Evet, Mir Muhammed Ramazan beni inlettirdi.

Diyorlar ki inci, yakutlar çıktı meydana

Ama o inci yakutları alabilecek kimse yok.

124 bin peygamber geldi dünyaya.

Hepsinin şahı Muhammed Nebi'dir.

Kâtibi Cebrail'dir.
Nem Ali'nindir.
Kalem Allah'ın kalemidir.
Medet garibim.
Ondan inliyorum
Evet, Mir Muhammed Ramazan beni inletti.
Dedim Ramazan oğul, tek başına hocalığa gitme.
Çünkü hocalık bizim aileye iyi gelmiyor.
Tek başına kır kalemi.
Vur kendini çöllere
Ulaş Mekke-i Münnevvere
Git Ravza-i Mutahhara'ya
Orası tövbenin yeridir.
Selvi boylum,
Kara gözlüm
Siyah zülfüm.
Ah beni inlettin.”

Mir Mehmet ve padişahın kızının deyişleri bu şekilde devam eder. Padişah kabullenir ve kızını vermeye razı olur. İmamı çağırırlar ve imam iki şahit eşliğinde nikâhlarını kıyacaktır.

Mir Mehmet:

“Ben kabul etmiyorum. Eğer siz Ramo ile yardımcıyı evlendirmezseniz ben de evlenmeyi kabul etmiyorum.”

Kabul ederler ve Ramo ile yardımcıyı da evlendirirler. Mir Mehmet ile padişahın kızı da evlenir. Padişah onlara bir saray verir. Bu sarayda uzun bir süre

yaşarlar bir yıl iki yıl üç yıl öyle geçer. Mir Mehmet ile padişahın kızının bir oğlu olmuştur.

Birgün Mir Mehmet ağlar. Padişahın kızı sorar:

“Mir Mehmet ne oldu, neden ağlıyorsun?”

“Ben Cizre’nin beyi Mir Mehmet’im. Böyle uzun süre burada yaşayamam. Sabahtan akşama kadar sen bana ben sana bakayım. Bu şekilde bir ömür geçmez.”

“E Mir Mehmet ne yapalım?”

“Git babana söyle hazırlığımızı yapsın. Yarın memleketimize gideceğiz.”

Padişahın kızı geçmişte Cizre’de yaşananları biliyordu. Ve ekler:

“Mir Mehmet senin amca çocuklarının sana yaptıkları kötülük ortadır. Onlar haindir. Sana dürüst değiller. Gitme. Kal burada.”

“Vallah gideceğim ben. Sözümden dönmem.”

Padişah öğrenir ve Mir Mehmet’le konuşur. Sözünden dönmesi için teklifler de bulunur:

“Ben yaşlandım. Gitme Mir Mehmet, benim yerime geçip padişah ol.”

“Ben padişahlık yapmam. Memleketime döneceğim. Benim orda kabilem vardı onlarla sık sık görüşüyorduk. Şimdi bu sarayda dört duvara karşı ben ve eşim birbirimize bakarak ömrümüz geçmez.”

Kim ne derse desin Mir Mehmet ikna olmaz. O, eşi ve Ramo hazırlanır. Çadırlarını alır ve yola çıkarlar. Bir ay iki ay derken uzun bir yolculuktan sonra Cizre’ye varırlar. Kimse onları tanımaz. Cizre nehrinin önünde dururlar. Nereye yerleşeceklerini bilemezler. Birbirlerine sorduklarında padişah kızı:

“Ne yapacağız biliyor musun?”

“Ne yapacağız?”

“Buraya büyük bir kale yapacağız. Eğer yapmazsak seni kolaylıkla öldürebilirler.”

Köy kahvesine giderler. Ne kadar başıboş, işsiz insan varsa toplarlar. Kimse onların kale yapacaklarına inanmaz. “Çadırla dolaşan biri nasıl olur da kale yaparlar?” düşüncesiyle hareket ederler. Kale inşaatına başlanır. Ama amcaoğullarının bunu hemen duyacaklarına inanırlar. Bu durumu konuşurlar ve bu sırada padişahın kızı:

“Mirim, amca çocukların bunu duyarsa seni sağ bırakmaz. Sen kıyafetlerini bana ver.”

Mehmet Bey ona yedek kıyafetlerini verir. Ve köy kahvesinin de yerini gösterir. Padişahın kızı kahveye gider. Gider gitmez şöyle der:

“Burada usta olan kim var. Ben birkaç usta istiyorum.” der. Kimse ses çıkarmaz. Padişahın kızı da dört beş köşeye birer altın atar. Oradakiler:

“Bizim hakkımız mı bu?” diye sorarlar.

“Hayır, bu sizin bahşişinizdir.”

“Tamam, o zaman yapacağız.”

“Sizin hakkınız fazlasıyla verilecek.”

Ya bir ay ya iki ay belli bir süre boyunca kaleyi inşa ederler. Bu kalenin içine bir taş yerleştirirler ve bu taş bir delikten k-yukarı çıkmaktadır. Bunu padişahın kızı, Mehmet Bey ve Roma tek bilmektedir. İnşaat yükseldikçe oradaki akrabalar Mehmet Bey’in döndüğünü anlarlar. Onu tekrar bey olarak kabul ederler. Mehmet Bey her gün belli bir süre işlerini bitirdikten sonra tekrar kaleye girermiş. Ona düşman olan akrabaları kaleye gelip içeri nasıl gireceklerini düşünürler. Kalenin etrafını dolaşırlar ama bir giriş yolu bulamazlar. Oradan geçen bir komşusu olan bir kadın görürler. Kadın da onları görür. Ve onları yanına çağırır. Onlara:

“Siz amcaoğlunuzu öldüreceksiniz. Kaleye girmenin yollarını arıyorsunuz. Ama bu şekilde bulmazsınız.”

“Ne öldürmesi, yok öyle bir şey.”

“Ben kaleye girmenin yolunu biliyorum. Bana şu kadar para versen, söylerim. Vermezsen kaleye gireceğiniz yolu söylemem.”

“Tamam.”

Kadına istediği miktarda parayı verirler. Kadın da onlara izleyecekleri yolu anlatır:

“Bir gün gidip kalenin etrafında bir yerde piknik yapacaksınız. Etrafını dolaşacaksınız. Kalenin taşlarını pencereye kadar sayın. Bakalım, kaç tane taş var. Sonra da demircinin yanına gidip birkaç tane sikke yapın ama kancalı olsun ki ayağınızı oraya bırakıp pencereye çıkabilin. Bunun başka yolu yoktur.”

“Tamam, öyle yapacağız. Ama sende hiç kimseye hiçbir şey anlatmayacaksın. Anlatırsan ölürsün.”

Amcaoğulları kadının dediği her şeyi yaparlar.

Ama biz şimdi kimden konuşacağız? Ramo'dan konuşacağız. Ramo her akşam gider Mehmet Bey'in kapısının önüne yatağını koyar orda yatar. Ta ki sabah namazına kadar. Sabah namazı vaktine yakın yatağını toplar odasına gider. Sabah namazına kalkan Mehmet Bey onu görmez, fark etmez. Birkaç gün böyle Mehmet Bey'i korumaya devam eder.

Birgün Mehmet Bey çılgınlıkla uyanır. Rüya görmüştür. Eşi:

“Hayrola? Ne oldu niye böyle çılgınlıkla uyandın?”

“Ben bir rüya gördüm. Rüyam da yedi tilki bir tavşanı alıyordu.”

“Rüyadır. Bu bahsettiğin bomboş rüyalardır. Düşünme. Uyu”

Bu sırada yedi kişi kadından öğrendikleri yolla içeri girmiş. Ramo'yu sessizce hançerleyip pencereyi açarak Cizre'nin sessiz sularına atarlar. Kalenin içinde rahatça dolaşip bütün askerleri öldürürler. Yine Mehmet Bey çığlıkla uyanır. Aynı rüyayı görmüştür.

“Yedi tilki bir tavşanı öldürdüler. Cizre'nin sularına attılar.”

“Rüyadır. Uyu, düşünme.” der karısı.

O yedi kişi kapıyı açıp içeri girer. Mehmet Bey'i hançerleyip Cizre'nin sularına atarlar. Karısının bir elinden biri, diğer elinden de biri tutar ve çekiştirmeye başlar. Biri:

“Bu kadın benim olacaktır.”

“Hayır, benim olacak.”

Kadın:

“Ben hepinizle evlenemem. Şimdi gidin her akşam biriniz gelin hanginizi beğenirsem onunla evlenirim.”

Her akşam biri süslenir içeri girer. Bu sırada yardımcısına da bir mektup yazar ve onu bir taşın altına saklar. Yardımcısına:

“Seni öldürseler de yerini söyleme.”

O yedi kişiden biri kadının odasına gelir. Ama kadın odada yoktur. Kaleye çıkmış Cizre'nin sularına bakmaktadır. Mehmet Bey'in ölüsü bir tarafa, Ramo'nun da ölüsü bir tarafa sürüklenmektedir. Bu acı tabloyu göründe bir iki bent söyler:

“Vay benim evim

Vay benim evim

Vay benim babamın evi

Cizre'dir yüzlerce defa benim Cizre'mdir.

Mir Muhammed Beyin savaşçılarıdır.

Yazığım geliyor ki

Mir Mehmet Beyin elinden tutup Kara Őatiyan zindanına attılar.

Medet ben garibim oyy oyy.

Ondan ben inliyorum.

Mir Muhammed Ramazan beni inletti.

Vay benim evim

Vay benim evim

Vay benim babamın evi

Gönülden bađlandđđım

Aslan ve kaplanların meskeni Cizre'm

Oyyy (uzatmalar)

Yeminliyim yiğit Mir Mehmet dışında hiçbir erkeğin yastđđına baş koymam.

Onu dışında hiçbir erkeğe yar olmam.

Ondan inliyorum.

Mir Muhammed Ramazan beni inletti.”

O yedi kişi kızı ara bulamazlar ve kendi aralarında konuşurlar:

“Kız bir yere gidemez. Ama halk bizim onları öldürdüğümüz öğrenirse olmaz. Elbet cesetler ortaya çıkacaktır. Biz ortada görünmeyelim” derler ve ortak kararlar sabahın ilk ışıkları düşmeden kaleden ayrılırlar. Kaleden ayrılanları görünce kadın hizmetkârına gidip yazdığı mektubu verir ve:

“Al bunu götür babama ver. Ben artık gelemem.” der ve tekrar kelenin ucuna çıkar. Kendini Cizre'nin sularına bırakır.

Kadın'ın hizmetçisi Mir Mehmet'in çocuğunu da alıp keleden çıkar, İstanbul'a gider. İstanbul'a varır ama çok şey değişmiştir. Kendi de değişmiştir. Temiz kıyafetlerle gittiği bu şehirden kirli ve bilinmeyen yollardan geri gelmiştir. Kendisini tanıyacaklar mı, bilmez. Ama dolaşır ve gördüğü kişilere sorular sorar.

“Padişah'ın sarayı nerededir?”

“Ne yapacaksın, kimsin?”

“İşim vardır.”

Kimseden net bir cevap alamaz ama biri ona her zaman padişahın gelip alışveriş yaptığı bir yerden bahseder. Kadın bunu duyunca gidip o yerin önünde bekler. Padişahın faytonu gelir ve kadın emen yaklaşır. Şoförden Görüşmek için ister. İzin vermezler. Fakat padişah kadının sesini duyar ve yanına getirmelerini ister.

“Hayrola kızım? Niye benimle görüşmek istiyorsun?”

“Ben sizin kızının yardımcısıyım. Kızının eşi Mir Muhammet ve yardımcısı Ramo akrabaları tarafından öldürüldü. Kızın da suya atlayarak intihar etti. Kızının ölmeden önce bir mektup verdi ve oğlunu da bana emanet edip sizin yanınıza gönderdi.”

Padişah bu olanları duyunca çok üzülür ve ağlamaya başlar. Torununu alıp sever. Acısını onunla dindirmeye çalışır.

“Sabredelim bakalım ne olacak?” der.

Torunu 17-18 yaşına girer. Ve arkadaşlarıyla oynarken arkadaşları ona:

“Gidip anne ve babanın intikamını al.”

“Ne intikamı ben padişahın oğluyum.”

“Hayır, sen padişahın oğlu değilsin. Sen Cizre beyi Mir Muhammed’in oğlusun. Babanın akrabaları babanı ve öldürdüler.”

Çocuk duyduklarına anlam veremez, inanamaz. Padişahın yanına gider ve sorar. Padişah ona her şeyi anlatır.

Çocuk:

“Ben Cizre’ye babamın memleketine gidiyorum. Onlardan intikam alacağım.”

“Hayır, gidemezsin. Anneni kaybettim, seni de kaybedemem.”

Padişah ne kadar dil dökse de torununu ikna edemez. Yanına birkaç asker vererek Cizre’ye göndermek zorunda kalır.

Cizre’ye gider ve sorar soruşturur. Kalenin oraya gider. Akrabaların orada yaşadığını öğrenir. Ve askerlerin yardımıyla onları öldürür.

(Bazılarına göre orda kalıp Cizre Beyi olmuş bazılarına göre ise İstanbul’a dedesinin yanına dönmüştür.)

6.1.9. Mirza Muhammet ile Dev Kardeşi

Bir ağanın iki ya da üç oğlu varmış ve karısı da hamileymiş. Ağa ölüm döşeginde çocuklarına vasiyet eder:

“Eğer kardeşiniz eğer erkek doğarsa bırakın sizinle büyüsün ama kız doğarsa öldürün.”

Babaları bunu söyledikten sonra kardeşler üzerine düşünür ve aralarında anlaşmazlık çıkar. Babaları iki hafta sonra Allah’ın rahmetine kavuşur. Babaları öldükten bir ay veya iki ay sonra anneleri doğum yapar. Allah ona bir kız çocuğu verir. Küçük kardeşin adı Mirza Muhammed’dir. Ve şöyle der:

“Ahmet ve Muhammed Ağabeylerim, babamız ölünce eğer kız kardeşiniz olursa onu öldürün diye vasiyet etti. Hatırlıyorsunuz demi?”

“Evin yıkıla Mirza Muhammed biz nasıl kardeşimizi öldürebiliriz?”

Mirza bir şey diyemez. Ağabeyleri devam eder:

“Biz ne fakiriz ne de merhametsiziz. Kardeşimize biz bakacağız.” Derler ve Mirzayla tartışırlar.

Aradan bir hafta geçer ve annelerinin çılgılığıyla uyanırlar. Yeni doğan kardeşi annesinin göğsünü yer ve annesi ölür. Ağabeyleri kardeşine bakarlar, beslerler. Bir gün iki gün derken aradan bir ay geçer ve bebek ayağa kalkıp yürümeye başlar. Aradan yine bir iki gün geçer ve ahıra baktıklarında atlarını ahırda ölü görürler.

“At ahırda ölmüş, atın karnını yarıp bir kısmını yemiş diğer kısmını bırakmışlar.”

Bir gün at bir gün inek bir gün eşek derken birer birer hayvanları ölmektedir. Bunu araştırmak isteyen kardeşlerden Mirza kendini gizler ve kardeşini izler. Kardeşi emekleyerek gelir ve atın karnına vurarak atı yere düşürür. Karnını yarıp yer. Mirza bir ok çıkartarak kardeşinin koluna vurur. Kardeşi tam kaçacakken onu tutar ağabeylerinin yanına getirir. Ne yapacaklarını bilmeler ve onu yatıştırmaya ve düzeltmeye çalışırlar. Bir ay üç ay derken altı ay belki de bir yıl geçer aradan. Halkın hayvanlarını çocuklarını yer. Köy halkı bu çocuktan dolayı köylerini, evlerini terk ederler. İki büyük abisi de ondan dolayı taşınıp giderler. Küçük kardeş ise başka yakın bir köye gider yaşar. Orda bulduğu iki aslanı yetiştirir, gezdirir onlarla vakit geçirir. Kız kardeşleri o köyde yalnız kalır. Mirza yaşadığı yerde uzun bir süre kalırlar. Ve kız kardeşine ne olduğunu merak eder. Ölmüş mü kalmış mı ne olmuş diye. Köye geri döner. Geri dönmeden önce de karısına:

“Ben gidiyorum ama baktın aslanlarım huzursuz durmuyorlar. Onları serbest bırak ben neredeysem gelip bana yetişirler.”

“Tamam.”

Mirza hazırlığını yapıp atına binip köyüne geri döner. Ne yana baksa kardeşini göremez. Bir anda bir kedi görür ve onu izler. Kediye bir tekme vurup düşüren kardeşi oturup onu yer. Kardeşi o zaman 4-5 yaşındaymış. Abisini görür ve:

“Hey heyağabeycim sen neredesin, görünmüyorsun. Beni burada bir başıma bırakıp gittin. İki yıldır üç yıldır beni terk edip gitmişsiniz. Uzun bir süredir burada yoksun belki yıkanmadın kıyafetlerini hiç yıkamadın. Çıkar kıyafetlerini yıkayacağım.” der

“Hayır, gerek yok ben yıkadım da kıyafetlerimi de yıkadım.”

“Hayır, imkânı yok sen kıyafetlerini çıkar ben yıkayacağım.” der.

“Tamam, olur ama ben bu ağacın üzerine çıkıp orada çıkarıp sana vereceğim sen de derede yıka.”

Mirza her defasında bir kıyafetini çıkarıp kardeşine verir. Pantolon, gömlek, atlet derken çıkaracak kıyafet kalmaz.

Kardeşi:

“Hadi çıkar bitti mi?” diye sorar.

“Bitti sadece pijamam kaldı onu da çıkaramam.” der.

“Hatırlıyor musun ben küçükken beni okunla vurup yaralamıştın. Ben senden intikamımı alıp seni yiyeceğim. İn aşağı.”

“Hayır inmeyeceğim. Nasıl aşağıya inerim?”

Kardeşi:

“Ağabey”

“Efendim.”

“Senin atın kaç ayaklı?”

“Dört ayaklı.”

“Ama senin atın üç ayaklı birini koparmışlar.”

Kardeşi tekrar abisine seslenir:

“Ağabey?”

“Efendim.”

“Senin atın kaç ayaklı?”

“Üç ayaklı.”

“Senin atın iki ayaklı birini koparmışlar.”

O sırada at ‘güm’ diye yere düşer ve ölür. Kardeşi:

“İn aşağı efendi gibi seni yiyeceğim. Kaçarın yok.”

Ağacın bir kalını keser ve ağaç gidip gelir sallanır. Her defasında bir dalı keser. Her kesilen daldan Mirza bir diğer dala geçer. O sırada Mirza aslanlarını çağırır. Aslanlar huzursuzlaşınca karısı onları özgür bırakır ve aslanlar gelip Mirza’ya yetişir. Mirza ağaç Üzerindeki son dala geçer. O sırada aslanları kükreyerek gelir ve kızı tutarlar. Mirza ağaçtan aşağıya iner. İndiği zaman bir aslanın ağzının kan olduğunu görür. Kardeşini yemiştir. Mirza o kanı cebinden çıkardığı mendille temizler ve mendili tekrar cebine koyar. Uzun süre boyunca aslanlar önde Mirza arkada yürürler. İlerledikleri sırada bir ses duyar:

“Başından mı yiyeyim ayaklarından mı?” der.

Mirza sesin nerden geldiğini anlamaz. Etrafa bakar hiç kimse yoktur. Yola tekrar devam eder. İlerler. Yine aynı sesi duyar. Durur ve etrafı dinler ve etrafa bakar. Cebinde bir başın olduğunu görür. Aslanın ağzındaki kan sildiği mendildeki kan bir başa dönüşmüştür. Başı hemen cebinden çıkararak aslanlarının önüne atar. Aslanları onu yer. Böylece ondan kurtulurlar. Mirza ağabeylerine ve köyden ayrılan diğer kişilere haber vererek kız kardeşini öldürdüğünü ve bu yüzden de köye dönebileceklerini söyler. Herkes köyüne geri döner ve hayatlarına devam ederler.

Cemaatin anne babasına Allah rahmet eylesin.

6.1.10. Sinem Hanım

Allah cemaatin ölenlerine rahmet etsin.

Bir zamanlar Cizre’de bir sofı varmış. Öğrencileriyle ders yaparlardı. Zamanın nasıl geçtiğini anlamadan bir de bakmışlar ki akşam olur. Dışarıya baktığında geminin yanına gelen üç kadın görür. İçlerinden birinin üzerinde Allah’ın nurunu görmüş ve onu beklemeye başlar. Uzun bir süre beklemiş. Kadınlar suyun üzerinden gelen bir kayığa biner ve Suyun karşısına geçerler. Sofı da bulduğu bir kayığa binerek karşıya geçer. Kadınlar bir mağaraya geçip beklemeye başlar. Sofı onları takip eder. Mağaranın ötesinde onları bekler. O sırada namazını kılar. Kadınlar hala içerdedir. Allah’ın nurunu görmüştür, kolay kolay bırakamaz. Vakit geçtir bulunduğu yerde uyur. Sabah namazına kalkıp abdest alır, namaz kılar mağaraya yaklaşır bakar. Kadınlar yoktur. Kim olduklarını nereye gittiklerini bilmeden etrafa sora sora onları arar. İzlerini takip eder. Takip eder eder Hizan’a gelir. Sofuların yanına gider. Olara üç vaaz verir. Vaazı bitirmeye yakın sofuların hepsi bayılıp yere düşmeye başlar. İmam ezan okumaya gelir. Ezan okunduktan sonra kendine gelen sofulara, imam söyle der:

“Ne oldu size?”

“En son bu yabancı bir adamdan vaaz dinliyorduk. Bize çok güzel şeyler anlattı. O kadar ağlayıp üzüldük ki bayılıp yere düşmüştük.”

İmam sofuya döner:

“Sen kimsin?”

“Ben sofuyum, okuyorum. Burada yerim varsa burada kalmak istiyorum.”

“Hangi dersi, hangi kitabı okuyorsun?”

Gerekli bilgileri aldıktan sonra orada kalmasına izin verirler. Bir gün iki gün bir ay bir yıl derken uzun bir süre diğer sofularla birlikte yaşar, birlikte okurlar. Bu süre içinde Hizan’ın beyinin evinin yakınlarında bulunan bir evde kalır. Camiye gidip gelir. Bir gün orda bulunan sofulardan biri:

“Evin, mirin evinin yakınlarındadır. Gidip gelirken seni görürlerse kötü olur. Seni buradan kovarlar. Dikkat etmen lazım.”

“Tamam.” der.

Birgün yine evden çıkmış ve camiye doğru gitmektedir. O sırada Mirin evinden çıkıp, duvarın önünden yürüyen bir kadın görür. Kadın, o gece Allah’ın nurunu üzerinde gördüğü kadındır. “İşte o” diyerek sevinir. Allah’ın nurunu yine onun üzerinde görür. O günden sonra her gün evin etrafında dolaşır. Sofular bunu fark eder. Bir sıkıntı çıkmaması için imamla konuşurlar:

“Bu yeni gelen sofusu dersleri çok iyi veriyor. Ama sürekli mirin evinin önünden geçiyor. Mir bunu öğrenirse çok kötü olur. Onu kovar.”

İmam bunu öğrenince sofuyla konuşur. Sofuda dikkat edeceğini söyler.

Birgün devlet tarafından bir mektup ve kitabın bulunduğu bir paket gönderilir. Eğer bu kitap herhangi bir kişi tarafından ezberlenirse ne kadar mal ve para isterse kendisine verilecektir. Paket mirin eline ulaşır. Mir de imama verir. Bu mektup çok el dolaşmıştır. Fakat yazıyı kimse anlamamıştır. İmam ve sofular oturur. Fakat bir türlü yazıyı çözemezler. Orda oturan o sofusu mektubu eline alır ve bakar. Baktıktan sonra güler. İmam:

“Hayrola niye gülüyorsun? Güldüğüne göre okuyabildin. O zaman bize de açıkla.”

Sofusu, imama durumu açıklar. Ve imamın adına kitabın çevirisini bir deftere yapar. Kitabı ve defteri imama teslim eder. İmam yabancı bir sofunun kitabı çevirdiğini herkese duyurur. Sadece kitabı çevirdiği de duyurulmaz. Mirin kız kardeşi Sinem’i de sevdiği de duyurulur. Mirin kulağına gider. Fakat Mirin karısının adı da kız kardeşinin de adı Sinem’dir. Mir bu dedikoduları duyunca:

“Eşim olan Sinem mi kız kardeşim olan Sinem mi bilemedim. Hangisinden bahsediliyor? Kalkıp bu sofuyu öldürsem halk bana demediğini bırakmaz. Bu şehirden kovsam yine halk demediğini bırakmaz. Ne yapacağımı bilmiyorum. Düşüneyim biraz.”

Mir düşünce dursun. Vakit bahar aylarıdır. Dut, üzüm zamanıdır. İmamı yanına çağırır:

“Dutlar, üzümler olmuşlar, tam zamanıdır. Sofularını tola benim bir bahçem var oraya gelsinler. Orada hep beraber hem meyve yerler hem de sohbet ederiz.” der.

İmam:

“Tamam.” der.

İmam, sofularına gider ve böyle bir davetten bahseder. Hep beraber toplanıp bahçeye doğru giderler. Mir de bu sırada eşine ve kız kardeşine sofuyu bir dut ağacının üzerine çıkaracağını, onların da çarşaflarını giyerek bu dut ağacının önünden geçmelerini ister. Böylece sofunun kimi sevdiğini anlayacaktır. Bütün sofular bahçede toplanır. Dut ağacının altına gelirler. Mir:

“Yeni sofu kimse o dut ağacına çıksın ve bize dut toplasın.”

Yeni sofu ağaca çıkar diğer sofularda bahçeyi gezer. Mir kız kardeşine ve eşine işaret eder. Ve önce eşi sonra da kız kardeşi sırayla ağacın altından geçerler. Mirin eşi ağacın altından geçtikten sonra kız kardeşi geçer. Kız kardeşi geçer geçmez, sofu Allah’ın nurunu görür. Ve bayılarak ağaçtan yere düşer. Bütün sofular ona gülmeye başlar. Mir de sofunun kız kardeşine gönül verdiğini anlar.

Mir günlerce ne yapacağını düşünür.

“Kız kardeşimi bu sofuya versem, kim olduğunu, nereli olduğunu, neyin nesi olduğunu bilmiyorum. Ben vermesem de olmaz. Ne yapayım bilmiyorum.” şeklinde bin bir düşünce aklından geçer. Düşündü ve taşındı. Bir karar aldı. Mirin bir cellâdı vardır. Uzakta olmasına rağmen ona herhangi bir isim yazarak gönderdiği mektuba her zaman karşılık vermiş ve gereğini yapmıştır. Mektup yazıp gönderdiği her kimse başını vurmıştır. Sofuyu da cellâdına göndermeye karar verir. Bir kâğıt yazar ve sofuyu yanına çağırır. Mektubu uzatır ve:

“Sana verdiğim bu mektupla gidip haraç alacaksın.” der. Sofu itiraz edemez.

“Tamam, mirim. Baş göz üstüne.” der ve yola çıkar.

Sofu yolda dinlenmek amacıyla konaklar ve uykuya dalar. Rüya görür. Bu sırada Sinem’de rüyasında sofuyu görür. Gönlünde ve bedeninde bir ateş yanar. Yanarak can verir. Hakkın rahmetine kavuşur. Sofu ise rüyasını gördükten sonra uyanır ve mektubu götürmekten vazgeçer. Geri döner. Dönüşte Hizan’da bir türbeyi ziyaret eder. Türbe de henüz yeni kazılmış bir mezarlıkla karşılaşır. Mezar taşını okuduğunda kendisinin daha önce söylediği sözlerin kazıldığını görür. Farsça beyitler yazılıdır. Bu Sinem’in kabridir. Sofu da o türbede vefat eder. Allah’ın rahmetine kavuşur.

(İkisinin de kabri şuan Hizandadır ve Sinem’in kabrinde o beyitler hala yazılıdır.)

Birkaç bendi şu şekildedir: Başımdan sevdalıyım

“Oy oy oy oy
Aklım başımda değil.
Güzelim ben güle aşığım.
Bülbül gibi ötüyorum.
Hey güzelim, hey güzelim.
Güzelim bu dermansız bir derttir.
Güzelim ben bu dünyayı çok gezdim.
Senin gözlerin gibi göz görmedim.

Irak sırtları siyahtır.
Sen bu koçları görme.
Oy oy oy oy
Siz Allah’ınıza bize kıymayın biz garibiz.
Biz meskenimizden uzak vatanımızdan umutsuzuz.
İmdat(medet) biz garibiz.
Oy oy oy oy

Ay güzelim Sinem,
Sinem cennet hurisidir.
Tuba çiçeğinin meskenidir.

Oy oy oy oy

Güzel Sinem zülüflerini sallıyor.
Gönlüm Sinem'i görmek ister.
Vay güzelim vay güzelim
Ben bu dünyayı terk edeceğim.

Vay Güzelim Sinem
Bu dünyayı çok gezdim.
Kimse demedi hastadır Sinem.
Ben Hacı Fatma'ya gittim
Oradaki mezar taşları diktir.
Siz Allah'ınıza mezardaki fare ve yılanlara söyleyin.
Kara levhamı bozmasınlar.

Vay güzelim Sinem
Bu derdime bir çare yoktur.
Ay güzelim Sinem
Ben Hizan'a bağlıyım.
Yılda iki mevsim bahardır.
Ah o inci, yakut gerdan

Oy güzelim küpeler aşağı sarkmış
Güzelim Sinemi görmeye gideceğim.
Oy güzel Sinem'i son görüşümdür.
Bu dert öyle bir dert ki dermanı yoktur.

Oy güzelim Sinem
Sinem denizde incidir.
Güzelim Sinem'i görmek istiyorum.
Ama felek çarkını vurdu.
Bu dert öyle bir dert ki dermanı yoktur.

Oy güzelim Sinem

Kasvetli mezar taşını gördüm.
Oy güzelim ne büyük kasvet.
Oy güzelim bu karakaş kara gözler hiç sürme görmedi.
Vay güzelim dert var ki dermanı yoktu.”

6.1.11. Muhammed Ali

Muhammet Ali diye biri vardır. Babası ve annesi öldükten sonra amcasının yanında yaşar. Amcasının iki eşi vardı. Büyük eşinin dört oğlu var diğer eşin ise bir oğlu bir de kızı vardı. Oğlunun adı Kol Kasım, kızının adı ise Seyre'dir. Amcası bölgenin ileri gelenlerindendi. Amcasının yanında yaşamaya başlayınca evin bazı işlerini yapar, çobanlık yapar. Dağ başında koyun güderdi. Onun da görevi oydu. Onun dışında hiçbir şey bilmezdi. Bildiği yerler dışında hiçbir yere gidip gelmezdi. Seyre ve Ali Muhammet birbirini sevmektedir. Fakat amcaları evlenmelerine izin vermez. Bu durum amcası ölünceye kadar devam eder. Amcası yanı Seyre'nin babası öldükten sonra ise kardeşlerden biri:

“Seyre'yi Ali'ye verelim.”

Bir diğeri ise:

“Babamız sağken Ali'ye vermedi. Biz de vermeyelim.”

“Niye vermeyelim?”

“Biz ağayız, zenginiz. Onunsa hiçbir şeyi yok. Çoban. Ailesi bile yok. Böyle birine kız kardeşimizi nasıl veririz?”

“E kime vereceğiz o zaman.”

“Kimi istersek ona vereceğiz.”

Bunlar konuşmalarına devam etsin. Seyre, Muhammed Ali'nin yanına gider:

“Ali, abimler beni başkasına verecek. Küçüklüğümüzden bu yana birbirimizi seviyoruz. Bir tanıdığın, dostun yok mu? Beni kaçırırsan onun evine gitsek?”

“Tanıdığım kimse yok ama bir zamanlar koyunların önündekeyken bir tüccar gelip koyun aldı. Beni de çobanı yaptı. Onunla birlikte gittim. Bu kişiye İsa Güllühan derlerdi. Birkaç gün onun evinde kaldım. Tanıdığım tek kişi bu. Bu kişi dışında tanıdığım kimse yok.”

“Peki, evi buraya çok uzak mı?”

“Evet uzak.”

“Gel beni kaçır yoksa beni sana vermezler, başkasına verirler.”

“İyi, Tamam.”

Seyre ve Ali anlaşır ve gecenin bir vakti gizlice kaçarlar. Ya iki gün ya da dört beş gün yoldan ilerler. Ve sonunda İsa Güllühan’ın evine gider. Muhammet Ali, Seyre’ye:

“Bu kadınların oturduğu oda, bu da erkeklerin. Sen kadınların bulunduğu odaya git.”

“Tamam.”

Muhammet Ali erkeklerin olduğu odaya gider. Seyre’de kadınların bulunduğu odaya gider. Erkeklerin olduğu oda 100 kişi oturmuş. Muhabbet etmektedirler. Muhammet Ali, Güllühan Ağa’nın yanına giderek ellerini öper, hal hatır sorar ve gördüğü boş bir yere oturur. Herkes sohbetine devam eder. Kimse kimsenin umurunda değil. Akşama kadar otururlar. Herkes yavaş yavaş dağılmaya başlar. Akşam olduğunda Muhammet’in varlığı fark edilir. Güllühan ağa sorar:

“Genç adam, sen kimsin, nereden geliyorsun? “

“Benim bir amcamın kızı vardı. Onu kaçırdım. Gidecek bir yerim yoktu. Sana sığındım.”

“Hoş geldin. Sen böyle genç ve güzel bir delikanlısın. Getirdiğin kız da öyle midir?”

“Bilmiyorum. Benim gönlüm düştü ona. Güzelliğini de gençliğini de görmem.”

“Tamam, müsaadenizle ben kadınların olduğu odaya gidiyorum. Bakalım kaçırдыңın kız nasıl biri. Sana layık güzellikte midir? Eğer sana layıkça evlendiririz sizi. Belki iki üç yıl burada benim evimde kalırsınız.”

Güllihan Ağa odaya doğru gider. Kapıyı açar. Ve Seyre'ye yaklaşarak:

“Bacım adın nedir senin?”

“Seyre'dir.”

“Peçeni kaldır da yüzünü görelim. Bakalım Ali'yle birbirinize layık mısınız görelim. Belki birkaç yıl burada benim evimde yaşarsınız.”

Seyre yüzünü açar açmaz Güllihan Ağa'nın gönlü Seyre'ye düşer. Kendi kendine düşünür:

“Vay başıma gelen. Üç karım var. Üç karım da ona kurban olsun. Vay ki Evim dağıldı, ocağım yıkıldı. Ben ne yapacağım.”

Bu şekilde darmadağın düşüncelere dalar. Daha sonra imamı çağırır:

“İçerde iki yabancı misafirim var. Onların nikâhını kıyacaksın. Bir süre burada yaşayacaklar.”

Seyre ve Muhammet Ali'nin nikâhı kıyılır. Onlara bir oda hazırlar.

“Bu oda sizin, belki uzun bir süre bu odada yaşayacaksınız.”

Güllihan Ağa ne yana gitse dayanamaz. Odasına gider, salona gider, bahçeye çıkar. Ne yaparsa yapsın aklındaki düşünceleri engelleyemez. Uzun bir süre Seyre ve Muhammet Ali'nin uyumasını bekler. Uyuduklarından emin olduktan sonra odalarına gider ve yataklarına yaklaşarak Ali'nin başucunda durur. Cebindeki bıçağı çıkararak Güllihan Ağa, Muhammet Ali'yi birkaç yerinden bıçaklar. Yatakta öldürür. Seyre uyanır ve onun ellerinden kurtularak kaçar. Kendini dağlara atar. Güllihan Ağa

ve adamlarıda peşinden gider. Dağı ararlar fakat Seyre'yi bulamazlar. Seyre'nin gözü hiçbir şey görmez. Kendini yollara vurmuş ve ne yöne gittiğini bilmeden sadece koşmuş; dağların, ormanların için kaybolmuştur.

Seyre, kendine geldiğinde nerede olduğunu bilmeden olduğu yerde duraksamış. Uzun bir süre orada kalmış. Ormanda, dağda ne gördüyse karnını onunla doyurmuş. Aklını kaybetmiş. Bin ağlayıp bin gülmüş. Kendini bilmez bir halde, perişan bir durumdadır.

Birgün bir avcı dağda avlanmaktadır. Bir dağ keçisi avlar. Avını alıp gidecekken Seyre karşısına çıkar. Seyre:

“Abi bu hayvanın postunu bana verir misin? Bana lazım.”

“Tamam.”

Avcı hiçbir şey demeden avının postunu açar ve Seyre'ye uzatır. Etini de omzuna atıp oradan uzaklaşır. Seyre orada yaşamaya devam eder. Akşam olunca o postu sırtına geçirir ve dağ keçilerini olduğu yere gider. Dağ keçileri, onun kendileri gibi dağ keçisi olduğunu sanır ve onu aralarına alır. Sabaha kadar onlarla beraber kalır. İki üç ay Seyre bu şekilde dağ da dağ keçilerinin arasında aç, susuz yaşar. Yemeden içmeden böyle devam eder. Seyre'nin yediği tek şey dağda bulduğu otlardır.

Birgün dağdan bir sofı geçer. Sofunun elinde kitabı sofuluk yapmaya gitmektedir. Seyre onu görür ve seslenir:

“Ey sofı, Allah'ın hatırına bana yardım et. Ben Kol Kasım Ağa'nın kızıyım. Ben ve Ali Muhammet Güllihan Ağa'ya misafirliğe geldik. Güllihan Ağa bana göz dikti ve Muhammet Ali'yi öldürdü. Muhammet Ali'nin kanı yerde kaldı. Ben de bu dağlarda aç, susuz, kimsesiz kaldım.”

(Anlatıcı, burada Seyre'nin birkaç bent söylediğini fakat kendisinin bentleri hatırlamadığını söyler. Bentleri açıklamalı bir şekilde anlatacağını belirtmiştir.)

Seyre olan biteni sofuya anlatır. Sofı:

“Kardeşim, Allah’a sözüm olsun. Buraya da Arap harfleriyle yazıyorum. Sıcak sudan, soğuk sudan geçip, kavurma yiyip susuz kalsam da senin dileğini yerine getireceğim. Sana sözüm olsun. Susasam bile su içmeyip senin arzunu gerçekleştireceğim.”

Sofu uzaklaşır ve Hasan Hüseyin’in diyarına varır. Kol Kasım Ağa’yı sorar. Gösterilen yöne doğru gider. Bir düğünün kurulduğunu ve herkesin eğlenmekte olduğunu görür. Kapıyı çalıp eve girer.

“Selamün Aleyküm, Seyre’nin kardeşi kimdir? Seyre, dağarda aç, susuz, kimsesiz kalmış. Kimse sahip çıkmamış. Siz nasıl abisiniz ki kardeşinizi sormadan, halini bilmeden eğlenceye dalıyorsunuz.”

Sofu, bunun gibi birçok şey söyle hatta daha da ileri giderek Seyre’nin ağabeylerine küfürler eder. Ağabeylerinden biri:

“Biz onun üvey kardeşiyiz. Onun bir tane öz abisi var. Onun adı da Kol Kasım Ağa’dır. Üç ay önce amcaoğlu Seyre’yi kaçırdı. O günden bu yana ikisinin derdinden evden çıkmamış, halkın içine karışmamış. Aç, susuz, perişan bir durumda kardeşini merak eder. Sabah kalkar evden çıkar. Ovaya gider. Koyunları otlatır, gezer, kardeşini sorar soruşturur akşam olunca da geri döner. Ama kimse Seyre’yi görmemiştir.”

Sofu bunları öğrenince evden çıkar ve söylenilen ovaya gider. Bir çobanla karşılaşır ve çobana sorar:

“Kol Kasım Ağa’yı gördün mü?”

“Evet, gördüm. Ötede bir çayır var orda.”

Sofu, çobanın gösterdiği yöne doğru gider. Oraya gittiğinde sefil bir halde uyuduğunu görür. Seslenir:

“Kol Kasım Ağa, kalk sana bir haber getirdim.”

Kol Kasım Ağa sese uyanır:

“Sen de kimsin?”

“Ben bir sofuyum. Dağ yolundan geçerken Seyre diye biriyle karşılaştım. Senin kardeşinmiş. Birlikte kaçtığı Muhammet Ali, öldürülmüş. Seyre’de perişan bir halde dağda yaşıyor.”

Kol Kasım Ağa, bunu duyar duymaz yerinden kalkar ve hazırlığını yapar. Çevresine haber verir ve 100’den fazla kişi toplar. Onlara, Seyre ile ilgili bilgi verdikten sonra hep beraber Seyre’nin olduğu yere doğru yola çıkarlar. Yoldayken oraya gitmekten vazgeçip Güllihan Ağa’nın evine gider. Güllihan Ağa gelenleri evine alıp buyur eder.

“Hoşgeldiniz Kol Kasım Ağa.”

“Hoşbulduk”

Bir şeyler ikram ettikten sonra Güllihan Ağa sorar:

“Hayrola? Sizi buraya ne getirdi?”

“Benim bir amcaoğlum vardı Muhammet Ali diye. Kız kardeşimi kaçırmıştı. Onlara ne oldu bilmiyorum.”

“Kol Kasım Ağa sen de ağasın ben de ağayım. Vallahi ben o dediğin kişiyi bu hançerimle öldürdüm. Onu, karısı için öldürdüm. Kadın da kaçıp gitti. Nereye, nasıl kaçtı bilmiyorum.”

Kol Kasım Ağa bunu duyduktan sonra hançerini çıkararak Güllihan Ağa’yı hançerler. Oradan çıkıp kardeşini bulmak için dağa gider. Kardeşini bulur. Kardeşi bir deri bir kemik kalmıştır. Bu süre zarfında sadece dağda bulduğu otları yemiştir. Birbirlerine sarıldıktan sonra Seyre:

“Muhammet Ali’nin kanı yerde kaldı.”

“Sen merak etme kardeşim. Muhammet Ali’nin kanı yerde kalmadı. Güllihan Ağa’yı öldürdüm.”

Kol Kasım Ağa kardeşini alıp evine götürür.

Hikâyemiz de böyle biter. Allah herkesin ölenlerine rahmet eylesin.

6.2. Süreyya ZEYREK'in Anlattığı Masallar

6.2.1. Şamşırak Taşı

Buradaki dinleyenlerin ölenlerine Allah rahmet eylesin.

Günlerden bir gün fakir bir kadının fakir bir oğlu varmış. Bir gün ava çıkmış. Avdayken altın bir taşla karşılaşmış. Bu taşın adı Şamşırak taşıdır. Kökünde altın olduğunu anlamadan taşı omzuna alıp evine doğru yürür. Padişahın veziri karşısına çıkar. Vezir:

“Selamün Aleyküm.”

“Aleyküm Selam.”

“Bu elindeki bana 100 altına satar mısın?”

Çocuk bu taşın değerli bir altın taş olduğunu bilmez. Ne kadar edeceğini, kökünün hepsinin altın olduğunu bilmeden ve kendisiyle dalga geçtiğini sanarak cevap verir.

“Sen git yoluna. Ben bunu satmıyorum.”

Vezir ne yapsa ne söylese de taşı ona vermez. Yoluna devam ederek evine varır. Annesi bakar bakmaz bunun değerli bir taş olduğunu anlar. Hemen sorguya çeker.

“Oğlum gel gel. Bu taş çok değerlidir. Bunu sen eve getirdiğinde yolda kimse seni gördü mü?”

“Evet, vezirle karşılaştım. Benden istedi vermedim.”

“O zaman gelip şimdi senden almaya çalışır.”

“E ne yapayım anne?”

Annesi akıllıdır ve hemen cevap verir:

“Sen bu taşı buraya bırak. Vezir kesin gidip padişaha bunu anlatmıştır. Şimdi seni saraya götürmek için adam yollayacaklar. Sen saraya gittiğinde padişah sana şöyle diyecek:

‘Ava çıkmışsın avda ne avladıysan bana getir.’ diyecek. Sen de:

‘Tamam, padişahım zaten ben sizin için avlamıştım. Size getiririm.’ de.”

Gerçekten de olan biten annesinin dediği gibi olur. Veziri padişahın yanına giderek ona:

“Filankesin oğlu ava çıktı ve avda çok değerli bir taş buldu. O taş sizin layığımız. “der. Padişah:

“Askerleri onun evine gönder, huzuruma gelsin.”

Askerler, avcının evine gider ve padişahın, avcıyı huzuruna çağırdığını söylerler. Avcı saraya gider. Padişah:

“Sen bugün avda ne avladın?”

“Padişahım, bir şey avladım ve avımı sizin için sakladım.” der ve gidip evden taşı alıp padişahın huzuruna getirir.

“Buyurun padişahım. Bu sizin için.”

Vezirin buna canı çok sıkılır ve sinirlenir. Çünkü kendisi 100-200 altın verdiği halde bu değerli taşı kendisine vermemiş hatta padişaha bedava vermiştir. Avcının kellesini vurdurmak için ne yapıp yapmayacağını düşünür. Padişaha:

“Bu çok kıymetli bir taştır. Siz kendiniz de çok kıymetli bir padişahsınız. Size öyle bir ev lazım ki bu taşı içine koyun.”

“Benim kasrım bana yeterdir. Tekrar bir saray yapmaya gerek yok.”

“Padişahım, siz öyle bir saray yaptırmalısınız ki bu saray fillerin dışlarından yapılmalı.”

“Allah senden razı olsun. Kim bana fil kemiğini bulup getirecek ki ben bu sarayı fildişiyle yapayım.”

“Ey padişahım Allah sizden razı olsun. Bu taşı bulan kişi size fildişini de bulamaz mı?”

Padişah, vezirine hak verir ve avcıyı tekrar huzuruna çağırır.

(Anlatıcının aklına avcının adı aklına gelmez ve “diyelim ki Kerem olsun.” der.)

Avcıyı, Kerem’i huzuruna çağırır ve ona:

“Kerem gidip bana fil kemikleri getireceksin. Kendime yaraşır bir saray yaptıracağım.”

Kerem evine dönerek olanları annesine anlatır. Annesi akıllı bir kadındır. Oğluna:

“Git padişahın yanına ve deki:

’40 deve, 40 heybetli ve güçlü adam, 40 balta ve bunlara yetecek kadar erzak. Benim için hazırlatırsanız gidip fil kemiklerini getirir. Ama bunların hiçbirisi sizin maliyetinizle olmayacak. Vezirinizin parasından kesilecek. Bütün masrafı veziriniz karşılayacak.’ de.

Kerem, padişahın yanına gider ve annesinin dediğini tekrarlar:

“Padişahım gideceğim ama bazı ihtiyaçlarım olacak. ’40 deve, 40 heybetli ve güçlü adam, 40 balta, 40 koç eti ve bunlara yetecek kadar erzak... Ama bütün masrafı veziriniz karşılayacak.’

“Tamam oğlum. Sen git ben hazırlatıp seni çağıracağım.”

Padişah, vezirini yanına çağırır ve durumu anlatır.

“Yapılacak bütün masrafları benim değil senin karşılamamı istiyor.”

“Tamam padişahım. Nasıl isterseniz.”

Vezir, Kerem’in gidip filler tarafından öldürüleceğini düşünüp kabul eder. Vezir kalkıp gider. 40 güçlü adam, 40 balta, 40 dev, erzakları ve 40 koç hazırlar. Ve Kerem’i çağırarak kendisine verir. Kerem evine döner ve annesine:

“Anne, dediğini yaptım. Şimdi ne yapayım?”

“Oğlum, şimdi bu değdim gölün karşı tarafına geç. Orası fillerle doludur. Filler aç olduğu için senin o önlerine atacağın erzaka saldıracaklar. Onlar sudan çıkar çıkmaz. Her çıkan filin önüne koç etini at. Fil yedikten sonra tekrar koç etine gelecek. O zaman baltayı vurup öldür. 40 gün boyunca filleri bu şekilde toplarsan anca bir saray kadar fil kemiği toplarsın. 40 günün sonunda yükünü topla gel.”

Avcı Kerem, annesinin dediklerini hepsini yerine getirir. 40 gün sonra yüküyle beraber geri döner. Getirdiklerini padişaha verir. Padişah öyle bir saray yaptırır ki insan bakmaya doymaz. İçine yerleşir. Belli bir süre geçer. Yine vezir rahat durmaz. Padişahın yanına gelir ona:

“Padişahım sen çok iyi bir padişahsın. Sarayın da tam sana layık bir saray oldu ama bir eksik var. Sana Çin kralının kızı gereklidir.”

“Allah senden razı olsun vezir. Çin kralının kızı bana nereden gelecek evleneceğim?”

“Ey padişahım, sana şamşırak taşını ve fil kemiklerini getiren kralın kızını da getiremez mi?”

“Haklısın vezirim. Gönder adamları, Kerem’i huzuruma getirsinler.”

Adamlar Avcı Kerem’in evine gider. Kerem’i padişahın huzuruna getirirler.

“Oğlum Kerem, Çin’e gidip bana Çin kralının kızını getireceksin.”

Kerem ne yapacağını düşünene düşünene annesinin yanına gelir. Annesine durumu anlatır. Annesi:

“Oğlum merak etme sen. Otur ne yapacağını anlatacağım sana. Git padişahın yanına deki:

’40 tane 14 yaşında kız, 40 tane 14 yaşında kız, 40 tane yaşlı kadın ve 40 tane yaşlı adam hazırlat. Bunların hepsini davullu zurnalı bana vereceksin. Bir de bir gemi hazırlayacaksın. Gemi de kullanılacak bütün çatal, kaşık ve tabaklar altından olacak. Ve bütün bunlara yetecek kadar da erzakı gemiye koyup bana vereceksin. Ama bunların masrafının hiçbirini sen karşılamayacaksın. Vezirin karşılayacak.’ de.”

Avcı Kerem, saraya gider ve annesinin dediklerini tekrarlar. Padişah, Avcı Kerem gittikten sonra vezirini çağırır ve Kerem’in istediklerini hazırlatmasını ister. Vezir ne yapacağını düşünür. Kerem’in Çin kralının kızını bulamayacağını ve hatta gemiye biner binmez denizde kaybolacağını düşünerek istediklerini hazırlar. Bütün şehirleri dolaşarak 40 tane 14 yaşında kız, 40 tane 14 yaşında oğlan, 40 tane yaşlı kadın ve 40 tane de yaşlı adam bulur. Gemiye ve erzakları hazırlar. Kerem bunların hepsini alır ve eve gider. Annesi:

“Oğlum gemiye binip yola çık. Çin’e varmadan bir deniz göreceksin. Çin’in kralı bu denizde her gün gelip tur atar. Sen de gemiyle tur at ve onunla karşılaşmaya çalış. Onu gemide misafir et. Ama kızların değil erkeklerin arasına koy. Ve onlara çok iyi hizmet etmelerini söyle. Öyle bir hizmette bulunsunlar ki kral 24 saatin bir saat gibi kısa geçtiğini düşünsün. O eve gidince karısı ve çocukları bu kadar uzun kalmasına şaşırırsın. Ve krala nedenini soracaklar. Kral da ‘benim gittiğim yere gitseniz değil 24 saat kalmak 30 sene orda kalır ve orada yaşarsınız. O kadar güzel ve huzurlu bir yerdir. Gittiğim yerde 40 adam var ve hepsi de benim yaşında. Kadrimi kıymetimi tutup bana hizmette bulunuyorlar. Ben 24 saatin nasıl geçtiğini bilemedim. Orada bir saat kaldığımı sandım.’ diyecek.

Sonraki gün kralın karısı gemine gelmek isteyecek. Kral da:

‘Hepsi benim yaşında ve erkektir. Gidip ne yapacaksın?’

‘Bir şey olmaz. Yine de gidip göreceğim.’ diyecek.

(Olay annenin anlatımının dışına çıkarak olayın yaşandığı ana geçiyor.)

Ertesi gün kralın karısı gider. Onu o 40 kadının içine götürürler. Şimdi siz nasıl burada kadir ve kıymettesiniz kadın da öyle. Hatta daha da iyi bir hizmet görür. Kral 24 saat kaldı. Kadınsa 24 saatten daha fazla kalır. Ama kadın sadece bir saat kaldığını sanır. Saraya geri döner. Krala şöyle der:

“Hani sen sadece erkekler var demiştin. Ama benim gittiğim yer kadın doluydu. Ve kadınların hepsi de benim yaşımdaydı. Meğer sen haklıymışsın. Ben de zamanın nasıl geçtiğini anlamadım.”

Kralın oğlu ise bu olanlardan sonra:

“Ben de gideceğim.” der.

Ertesi gün oğlan gider. Gider gitmez onu da 40 erkeğin olduğu odaya koyarlar. O 40 erkek de oğlanın yaşıtıymış. O erkekler öyle bir kadir ve kıymette bulunuyorlar ki oğlan şaşırıp kalıyor. Onların içinden nasıl çıkacağını bilmez. Oğlan evine dönünce oda anne ve babası gibi aynı şeyleri söyler.

“Baba sen dedin ki hepsi benim yaşımda, annem de dedi ki hepsi benim yaşımda. Ama ben gittim hepsi erkekti ve benim yaşımdaydı. Benim kadir ve kıymetimi o kadar tuttular ki sizin gibi bende vaktin nasıl geçtiğini bilemedim.”

Bu kez kız kardeşi gitmek ister.

“Ben de yarın gideceğim.” der.

Ertesi gün kralın kızı gider. Gider gitmez onu gemideki bir odaya bırakırlar ve kapıyı da üzerine kilitletler. Gemiye hareket ettirir ve memlekete geri döner. Ama demek ki kız da bilmişmiş. Odadan çıkmanın bir yolunu bulup oğlanın motorunu tutar ve arızalandırır. Denizin dalgaları gemiyi başka bir kıyıya atar. Orda kız:

“Allah’a yemin olsun ki. Sen bana beni kimi götürdüğünü söylemezsen. Seni burada öldüreceğim.”

“Kendim için götürüyorum.”

“Hayır, sen başka biri için geldin.”

“Tamam, peki sen öyle diyorsan sana her şeyi anlatacağım.” der ve padişahla arasında geçen her şeyi ona anlatır. Kız, Avcı Mehmet’in anlattıklarına inanır ve onunla birlikte memleketine gider. Padişahın sarayına giderler. Kız elindeki değnekle bir tane vezire bir tane de padişaha vurur. Vezir tavşana dönüşür, padişahsa tilkiye dönüşür. Birbirlerini kovalamaya çalışırlar. Onlar öyle gider. Şehre ve askerlere yönelerek:

“Allah’ın büyüklüğüne yemin olsun ki siz bu oğlanı padişahlığa kabul etmezseniz sizin her birinizi bir hayvana dönüştürürüm. Çöle düşersiniz.”

Oğlanı padişah yaparlar. Çin kralının kızıyla 40 gün 40 gece davul zurnalı düğün yaparlar. Onlar muradına erdi, biz de evimizde geldik. Masalımızda burada bitti.

6.2.2. Padişah ile Üç Kızı

Bir padişahın üç kızı vardır. Biri büyüktü biri küçük biri de ortanca. Bunlar bir araya gelip konuşmuşlar:

“Babamız bizi evlendirmiyor. Yaşımız geçiyor ama babamızın aklına, bizi evlendirmek gelmiyor.”

Bu kızlardan biri babasının sağ vezirinin biri de sol vezirinin oğlunu seviyor. Küçük kız ise duruyor. (Bunlar açıkça babalarına biz onları istiyoruz diyemiyorlar. Nasıl desinler o zamanlar ayıptı.) O da kazların başı olan bir genci takip eder. Bu genç bir padişahın oğludur. Ve bütün kazların başında durur. Onların bakımlarını sağlar. Oğlandır ama başına bir koyun derisi bırakmış. Herkes onun kel olduğunu sanıyor. Başındakini çıkarınca upuzun saçları ortaya çıkar. Saçları tam şuraya kadar uzanır, o kadar ki uzundur. Bakmaya kıyamazsın. Padişahın kazlarının başıdır. Bu yüzden ona Kazvan derler. Küçük kız sürekli onu takip eder. Onun kim olduğunu, nereden geldiğini ve babasının ona neden iş verdiğine anlam vermez. Babasının onun

kim olduğunu araştırmadan Kazvan yapmasının nedenini merak eder. Kazvan her sabah erkenden uyanır, kazların hepsini toplar, uzak bir yere götürür. Köyde bırakmaz. Kız onu takip eder. Kazvan, kazların hepsini bir dereye götürür. (Diyelim ki Atalan'da deniz kenarına götürür.) Kazvan saçlarını açar ve saçları şuraya kadar uzanır. Bakmaya kıyamazsın. Kızın gönlü binlerce gönül arasında gönlü Kazvan'a düşer. Evine dönmeye yakın yine başına onu geçirir. Evine döndüğünde ne annesine ne de babasına bir şey anlatır. Kız kardeşlerine:

“Bacılar, ben söz açmıyorum, siz de hiç söz açmıyorsunuz. Yaşlandınız artık, bende sizi beklemekten yaşlandım. Siz neden evlenmiyorsunuz?”

“Babamız bizi evlendirmiyor. İkimizin de sevdiği var. Ben babamızın sağ vezirinin, o da sol vezirinin oğlunu seviyor. Peki, sen kimi seviyorsun?”

“ Ben kimseyi sevmiyorum. Kimse olmazsa da bir Kazvan'la evlenirim.”

“E ne yapacağız o zaman?”

“Nasıl ne yapacağız? Siz gidin üç tane karpuz getirin.”

Evlenmek istediklerini söylemeye utanmışlar ve küçük kız kardeşin aklına bir fikir gelmiş. Bunu ablalarına söyler. Üç tane karpuz getirirler. Biri çok olgunlaşmış, yenilemeyecek durumda, atılacak. Diğeri hemen hemen yenilecek durumda. Biri de tam yenilme zamanındadır. Bu üç karpuzu yardımcıya verirler:

“Bunu babamıza götür.” derler.

Bu üç karpuzu padişahın divanına götürürler. Padişah şaşırır:

“Kim karpuz istedi de karpuz getirdiniz?”

“Efendim, her üç kızınız bunları size gönderdi. Sizin divanınıza getirmemi istediler.”

“Tamam, bir bıçak getirin.”

Padişah birine bıçağı saplar ve bir dilim açar. Ama yemeden atar. Diğerine bir bıçak saplar. Bu da ha yenilecek ha atılacak. Sondaki karpuzla bıçağı saplar. Bu ise tam kıvamındadır. Yenilecek durumdadır. Yedi düvelin padişahıdır. Düşünür ve jetonu yeni düşer. Kendi kendine düşünür:

“Vay ben ne yaptım. Kızlarımın evlilik çağına geldiğini akıl edememişim. Kızlarım akıl etmiş. Bunlar bu karpuzları bana göndererek evlilik çağlarının geldiğini hatta geçtiğini anlatmaya çalışıyorlar. Hakikaten de onları artık evlendirmem gerekiyor.”

Padişah sağ vezirini yanına çağırır ve:

“Öp elimi bakalım. Büyük kızımı oğluna verdim.” der. Daha sonra sol vezirini çağırır:

“Ortanca kızımı da senin oğluna verdim. Sen de öp elimi.” der ve devam eder:

“Küçük kızım kaldı onun da yeni yeni evlilik çağı geliyor. Ona sorayım bakalım.”

Padişah, küçük kızını yanına çağırır:

“Ben iki ablanı evlendirdim. Söyle bakalım. Sen kimi istiyorsun?”

Küçük kız sesini çıkarmaz. Bunu istiyorum, diyemez. Aradan birkaç gün geçer. Küçük kız annesine açılır:

“Anne ben Kazvan’ı istiyorum.”

“KIZIM biz sultanız. Baban padişah. Baban ablalarını da öyle birine vermedi. Vezirlerinin oğluna verdi. Seni nasıl Kazvan’a versin. Kim olduğu, nereden geldiği belli değil. Sen nasıl öyle biriyle evlenmek istersin?”

“Anne, ben ondan başkasını istemiyorum.”

Annesi birkaç gün düşünür. Bakar ki kızının da hali hal değil. Mecburen konuyu padişaha açar:

“Padişahım, küçük kızın Kazvan’la evlenmek istiyor.”

“Onun başını vururum da onu Kazvan’la evlendirmem.”

Küçük kız bunun üzerine ağlar, yakarır, yataklara düşer. Aradan birkaç gün geçer. Kızın durumu gittikçe kötüleşir. Annesi padişahın yanına gider:

“Padişahım, kızımın hali hal değil. Gittikçe daha da kötü oluyor. Kazvan’a verelim yoksa kaybedeceğiz onu. Evlensinler ondan sonra ne oluyorsa olsun.”

“Tamam.”

Bu kez Kazvan, kıza şöyle der:

“Ben Kazvan’ım sense padişahın kızı. Neden benimle evlenmek istiyorsun?”

“Sen kim olursan ol. Seni istiyorum. Seninle evlenmek istiyorum.”

Padişah, kızını Kazvan’la evlendirir ama inat edip ona hiçbir şey vermez. Sadece bir kümeslik yer verir. Kazvan, karısını da alıp oraya yerleşir:

“Sen burada yaşayabilir misin? Gidip babandan senin yaşayabileceğin bir yer iste.”

“Babam benimle inatlaştı. Bana hiçbir şey vermiyor. Ablalarımın her birine bir saray yaptırdı. Onları oraya yerleştirdi. Onların kocası vezirin oğlu sonuçta. Ama bana inat etti. Hiçbir şey vermedi.

Aradan uzun bir süre geçer. Padişah, rahatsızlanır. Onu iyileştirecek ilaç hiçbir yerde bulunmaz. O zamanki bütün doktorlara gösterirler. En sonunda biri onun hastalığının ilacının ne olduğunu söyler:

“Padişahın hastalığının ilacı aslan sütüdür. Ama aslanın sütü, aslanın derisinin üstünde, derisi de sırtında olacak bir şekilde buraya gelecek. Buraya geldikten sonra padişaha içirilecek. Yoksa iyileşmez.”

Herkes toplanır, kara kara düşünürler:

“Kim gidip aslan sütünü, aslanın derisinin üstünden alıp getirecek?”
padişahın damatları olan vezirlerin oğlu:

“Biz gidip getireceğiz. Bir erkek aslanı öldürüp, dişi aslanın da sütünü
sağarız. Öldürdüğümüz aslanın derisinin içine koyar getiririz.”

“Tamam.”

Küçük kız kardeş de kocasına:

“Kazvan, eniştelerim babamın ilacını bulmak için gidiyor. Sen de onlarla
gitsen olur mu?”

“Olur, ama gidip babandan benim için bir at iste ki onlarla beraber
gidebileyim.”

“Bana vermezler ki”

“Sen yine bir şansını dene. Git verirlerse verirler. Vermezlerse de kalır.”

Kız saraya giderek önce babasını görür sonra annesinin yanına gider.
Annesine:

“Anne, Kazvan diyor ki bana da bir at versinler, ben de onlarla beraber ilacı
getirmeye gideceğim.”

Bunu padişaha söylerler. Padişah:

“Ayyayy onun bana bahsini bile açmayın. Zaten onun derdinden bu hastalık
beni buldu.”

Kız üzgün bir şekilde evine döner. Kazvan’a olanları anlatır. Kazvan, karısını
daha fazla kırmaz.

Diğer damatları, vezirin oğullarıdır. Atlarına binip, kılıçlarını eline alıp yola
çıkırlar.

Kazvan, bir zayıf, güçsüz bir eşek bulur. Üzerine binip, peşlerinden gider. Biraz uzaklaştıktan sonra ona bir at gelir. Atına biner, başındaki deriyi açıp saçını açar. Bacanaklarının peşlerinden gider. Onlara yaklaşır. Zaten onu tanımazlar da. Onlara yaklaşır:

“Selamün aleyküm.”

“Aleyküm selam.”

“Hayrola nereye gidiyorsunuz?”

“Kayınpederimiz çok hastadır. Yedi senedir hasta yatmaktadır. Onun hastalığının ilacının aslan derisinin üstünde aslan sütüdür. Bunu içerse iyileşecektir. Onu aramaya çıktık.”

“Tamam. Bende aynı şekilde aslan sütünün peşine düştüm. Bana da lazımdır.”

“Allah razı olsun. Eğer biz bulamazsak. Ve sen bulmuşsan bize biraz verir misin?”

“Tamam.”

Her iki damat uzaklaşır. Ne aslanı bulabiliyorlar ne de sütünü. İlk gördükleri hayvanı sağıp keserler. Sütü derisinin içine koyup gelirler. Yurtlarına dönerler. Kazvan ise çok gezdikten sonra bir aslan bulur. Bu aslan yedi sene boyunca bir kuyunun içine düşmüş, çıkamıyor. Ayağının altında bir yara oluşmuş, sürekli ayağını kaldırıp inliyor. Kazvan bunu görünce ne yapacağını düşünür. Ve aklına bir fikir gelir. Aslana görünmeden bir ok yapar. Oku aslanın ayağına doğru atar. Ok aslanın yarasına değer. Değdiği gibi yaranın içindeki iltihap çıkar. Aslan rahatlar ve ayağa kalkar. Aslan kendi kendine:

“Allah’a şükürler olsun. Yaramdan kurtuldum.” der. O anda karşısında Kazvan’ı görür. Ona:

“Sen in misin, cin misin? Benim yarımı nasıl iyileştirdin? Kimsin, nesin? Ne muradın varsa gerçekleştirmek isterim.”

Kazvan hayvan dilini anlayıp konuşabilmektedir. Aslan’a:

“Ben senin sütünü istiyorum. Ama senin sırtında ve derinin içinde olacak. Bu bir ilaçtır. Hastama böyle götürmem gerek.

“Keşke benden başka bir şey isteseydin. Allah’a yemin olsun ki ben bu acıyı yedi yıldır çekiyorum yedi yıl daha çekseydim de bana o kelimeyi söylemeseydin. Ama bir defa sana söz verdim. Gerekirse sana kendi yavrumu veririm. Onu öldürüp derisini bana getirirsin. Ama yavrumun sesi bana hiç gelmeyecek. Eğer gelirse seni tuttuğum gibi parçalarım. Öyle öldüreceksin ki çok az da olsa bana sesi gelmeyecek.”

“Tamam.”

Aslan, yavrusunu Kazvan’a verir. Kazvan, aslan yavrusunu çok uzağa götürerek öldürür ve derisini soyup anne aslana getirir. Aslan sütünü sağıp derinin içine koyar. Derinin de ağsını dikip ona verir. Kazvan atın sırtına atlacağı gibi yola çıkar. Uzun bir süre gider. Yolda bacanaklarıyla karşılaşır. Bacanakları bir bahçede oturmuş hayvanın derisini yüzmektedir. Kazvan onlara seslenir:

“Ne yaptınız, aslanı buldunuz mu?”

“Biz nerden aslanı bulacağız.”

“Ben getirdim işte.” deyip Kazvan, aslan sütünü onlara gösterir.

“Size bunu veririm ama size bir şartım vardır.”

“Şartın ne?”

“Şartım odur ki siz ikiniz kıyafetlerinizi çıkaracaksınız ben de sizin kalçanıza bir damga vuracağım. Bunun dışında ne sizin paranızı isterim ne de başka bir şey isterim. Size bunu vereceğim alın götürün.”

Damatlar kendi aralarında düşünür:

“Biz bu şartını yerine getirelim. Zaten kim bizim kalçamızı açıp bakabilir ki? Nerden bilebilirler ki bu damgayı burada yemişiz? Damgayı vursun. Bizde aslan sütünü alıp gidelim. Kayınbabamız iyi olunca bizi üç katı altınla ödüllendirir.”

Kazvan’ın şartını kabul ederler. Kazvan onların kalçasına damga vurur. Aslan sütünün birazını biraz da diğer hayvanın sütünü koyar, onlara verir. Damatlar yurtlarına varır ve sütü yardımcılarına vererek padişaha içirmelerini söyler. Sütü içirirler. Kayınbabaları daha kötü olur. Kazvan ise getirdiği sütü karısına verir:

“Bunu götür, babana içirsinler.”

“Ben gitsem bile babam benimle konuşmuyor. İçmez.”

“Sen yine de götür bakalım.”

“Tamam.”

Karısı, saraya gider. Ama babasının yanına çıkamaz. Annesinin yanına gider. Annesine:

“Anne, Kazvan süt getirdi. Babama bu sütü ver bakayım içecek mi?”

Annesi götürür. Padişah:

“Hayır, hayır, istemiyorum. Damatlarımın getirdiği sütü içtim. Daha da kötü oldum. Bunu içersem kendime gelemem artık. Kel Kazvan mı beni iyileştirecek?”

“Kızının gönlünü kırma. Onun için bir damla iç. Eşğiyle gidip getirmiş. Belki şifa olur.”

Padişah, karısının zorlamasıyla da olsa bir damla içer. O damladan sonra padişahın vücudu rahatlar. Bir damla daha ister. Fakat Kazvan ertesi gün karısıyla bir damla daha gönderir. Böyle birkaç günde birkaç damla daha içer. Padişah iyileşir. Estağfirullah Kazvan’ın getirdiğini söylemezler. İyileştikten sonra sütü kimin getirdiğini sorar. Vezirin oğlu olan damadı kalker ve:

“Ben getirdim. Ben iyileştirdim.” der.

En küçük kızı da ordadır o da:

“Bu Kazvan’ın getirdiği süttür. Seni Kazvan iyileştirdi.”

“Kazvan nerden getirecek. Getirmişse diğer damadım getirmiştir.”

“Hayır, onlar başka bir hayvanın sütünü getirdiler. Hatta sen daha da kötü olmuştun.”

O anda Kazvan da içeri girer ve o da lafa karışarak:

“Sütü getiren benim. Bana inanmıyorsanız. Şu damatlarınızın kalçalarını açıp bakın. Ben aslanı öldürüp sütü getirdim. Onlar başka bir hayvanın sütünü getirdi. Benden sütün bir kısmını istediler ama ben karıştırıp verdim. Ve onların da kalçalarını damgaladım. Açıp bakarsanız göreceksiniz.”

Padişah bakar ve damgayı görür. Küçük kızını ve damadını affeder. Mutlu mesut yaşayıp giderler. Onlar muratlarına erer, biz de evimize varırız. Masalımızı da burada bitiririz.

6.2.3. Mirza Muhammed

Bir padişahın oğlu varmış. Adı Mirza Muhammet’miş. Bir gün ava çıkmış av dönüşünde atına su vermek için çeşmeye yaklaşmış. Atı su içmek için yaklaştığı sırada suyu içmeden geri dönüyormuş. Birkaç defa aynı şekilde olduktan sonra Mirza Muhammet bu durumun nedenini merak eder:

“Çeşmede ne var ki benim atım yaklaşıp geri dönüyor ve suyunu içemiyor?” diye düşünerek çeşmeye yaklaşır. Çeşmeden akan suyun üstünde çok güzel bir kız sureti görmüş. Yumurta akı kadar nazlı. İnsan bakmaya kıyamaz o kadar ki güzel bir yüzü var. Başını kaldırıncı kızın ağacın üstünde olduğunu görür.

“Sen de kimsin?”

“Ben yumurta akı kadar nazlı bir kızım.”

“Ben seni kendime eş olarak götürsem kabul eder misin?”

“Hayır, vallah gelmem.”

“Niye gelmiyorsun? Ben padişahın oğluyum. Adım Mirza Muhammet'tir.”

“Sen padişah oğlu da olsan şey oğlu da olsan seninle gelmiyorum. Seninle gelsem ve beni senin yanında görenler hakkında kötü şeyler düşünecekler. Ben gelmiyorum.”

“Ne istersen, nasıl istersen öyle yapayım.”

“Ben su, kıyafet ve ayakkabı istiyorum. Gidip bunları alıp gel bana giydir. Sonra aileni ve davetlilerini alıp gel. Sonra beni götür.”

Mirza Muhammet padişah oğludur. Evine döner ve anne babasına ‘kendisine layık bir kız bulduğunu ve onunla evlenmek istediğini’ söyler. Anne ve babası kabul eder. Hazırlıklara başlanır ve kızı almak için davetlilerle beraber yola çıkarlar. Onlar yola çıkmış dursunlar biz kızdan haber verelim.

Bir mıtrıp çeşme başına gelir. Su da kızın suretini görür ve kendi kendisine:

“Ben ki nazlı ve tatlı bir kızım,

Kovaya suyu doldurur götürürüm

Bu kova benim güzelliğime değer midir?” der ve kovaları kırar.

Mıtrıp olan kız sudaki suretin kendisi olduğunu oysaki kendisi değildir. Daha sonra başka bir kız gelir oda aynı şekilde sudaki kız suretini görür ve aynı şekilde söylenip elindeki kovaları kırar.

Kız bu gelen mıtrıpların bu şekilde su içemeyeceklerini düşünür ve onlara seslenir:

“Hey kızlar bu suda gördüğünüz benim suretimdir. Sizin değil. Kovalarınızı kırmayın. Sizden su bekleyenler vardır. Götürün.”

İçlerinden fena olan bir kız vardır. Bu kız seslenir:

“Hanım hanım senin yerin ne kadar güzeldir. Ben de geleyim bakalım gerçekten güzel mi?” der ve kızın yanına gider. Ona tekrar söylenir.

“Hanım hanım elbiselerin ne kadar güzeldir. Bana vermez misin? Ben de giyeyim ki senin kadar güzel olayım. Suretim de senin ki gibi suya benzesin.” der.

Kız saf bir yürekle elbisesini çıkarıp kıza giydirir. Kız elbiseyi giydirir giydirmez kıza bir tekme vurarak onu yere düşürür. Kız yere düşer düşmez bir ağaca dönüşür. O sırada padişahın oğlu Mirza Muhammet davetlilerle beraber gelir. Ağaca yaklaşarak kıza seslenir. Ama kız önceden gördüğü kıza hiç benzemez. Siyah, çirkin bir kızdır. Davetlilerde kendi arasında konuşur. Hatta ona şöyle söylerler:

“Sen bunca milleti toplayıp buraya getirdin. Allah razı olsun bu kız için miydi? Sen kendime yumurta akı gibi bir nazlı kız buldum dedin bu muydu?” gibi birçok şey dile getirirler.

Muhammet Mirza da buna anlam verememiş ve şaşırmıştır. Ona:

“Benim ilk gördüğüm kişi sen misin? Sensen sana ne oldu, neden bu kadar değiştin?” der. Kız da:

“Seni beklemekten bu hale geldim. Şimdi gelecek, şimdi gelecek diye diye gözlerim yollarda kaldı. Ağlamaktan ve meraktan bana böyle oldu.” der.

Mirza Muhammet davetlilere ayıp olur düşüncesiyle bir şey diyemez. Davetlilerin arasında bir genç yeşeren o yen ağaçtan bir dal koparır. Kız bunu fark eder. Yerini aldığı kızın o ağaca dönüştüğünü bilir ve:

“ O ağaçtan hiçbir dal bizimle gelmesin.” der bunu duyan genç o dalı yere atar. Dal bir taya dönüşür ve davetlileri sessizce takip eder. Mirza Muhammet bu tayı fark eder ve görür görmez yüreğine bir ateş düşer. Gönlü ona düşer. Eve gittiklerinde o taya sahip çıkar, büyütür. O tay bir at olur. Onun bakımı için bir uşak tutar o kadar ki sever.

Birgün karısı hamile kalır ve kocası Muhammet Mirza'ya:

“Canım at eti istiyor.” der.

“Tamam, ben sana getiririm.”

“Hayır, o atı benim için keseceksin.”

“Allah senden razı olsun, hiçbir at eti mi kalmadı benden özellikle onu istiyorsun.”

“Evet, onu istiyorum. Onun vücudunun sağ tarafı benim için şifadır. Benim için keseceksin.”

“Tamam.” der ve kocası kabul eder. Yardımcılarını yanına çağırır.

“Gidip o atı kesin. Ama çok uzakta kesin ki sesi kulağıma ilişmesin, duymayayım. Kestikten sonra vücudunun sağ tarafını kesip getirin.”

Yardımcılar, söylenenleri yaparlar. Kesip getirirler ve kestikleri sırada attan dökülen kan onlar gittikten sonra bir kız eski haline dönüşür.

Kıza dönüşmez. Eve getirilen etten dökülen kan bir ağaca dönüşür. Daha sonra çocuk doğar ve Mirza Muhammet'in bir oğlu olur. Mırtıp olan kız o ağacın yerine geçtiği kız olduğunu bilir ve kocasına:

“Oğlumuzun beşiğe ihtiyacı var. Şu ağacı kesip beşik yapsınlar.”

“Allah senden razı olsun. Birçok ağaç var. Çam ağacı, ceviz ağacı var. Niye onu keselim?”

“Hayır, o olsun.”

“Tamam.” der ve kocası kabul eder. O ağacı kestirirler ve marangoza götürürler. Marangoz o ağacı beşik haline getirir ve saraya gönderir. Ağaçtan dökülen parçaları ise yaşlı bir kadın tandır da yakmak toplar. Topladığı sırada o ağaç parçacıkları arasında bir düğme görür ve onu lazım olur diye pencereye koyar. Kadın bu parçaları tandırda yaktıktan sonra evden çıkar. O çıkınca da o düğme yere düşer

ve yumurta akı kadar nazlı bir kıza dönüşür. Evin bütün temizliğini yapar. Yemeğini pişirir. Kadının gelmesine yakın ise tekrar düğmeye dönüşür ve pencereye girer. Kadın evine gelince kendi kendine konuşur:

“Ben çıkarken evimi süpürmedim, hiçbir iş yapmadım ama şimdi her işim yapılmış.”

Bir gün bunda başka bir işin olduğunu düşünür ve evden çıkar gibi yapıp bir yere saklanır. Bu sırada o düğme yere düşer ve o güzel kıza dönüşür. Kadın da bunları saklandığı yerden izler. Kız evini tertemiz yapar. Süpürür, siler, yıkar yine gider yerine oturur. Tam düğmeye dönüşecekken kadın saklandığı yerden çıkar ve onu yakalar.

“Bana her şeyi anlatmadan seni bırakmıyorum.”

“Beni bırak.”

“Hayır, bırakmam.”

“Tamam, o zaman. Ama hiç kimseye benden bahsetmeyeceksin.” Kız ona her şeyi anlatır. Anne kız yaşarlar.

Sonbahar gelir ve bir at evin önünden geçer. Bu atın üzerindeki kişi padişahın oğludur. Hani o kendine götürmek istedi de bir mırtıp yerine geçti işte o. Padişah için herkes bir at götürür, sahip çıkar büyütür. Sonbahar da götürür, ilkbahar da getirir padişaha verirler. İşte bu attaki kişi bunu haber verirdi. Kız bunu görünce yaşlı kadına:

“Bu atlı kim?”

“Bu atlı padişahın oğludur. Köylüler her sonbahar onun için bir at alır, besler, büyütür ilkbaharda da götürüp teslim ederler.”

“Tamam, o halde. Sen de git bir at getir.”

“Benim gücüm yok yaşlıyım, bakamam. Bakacakta yer yok.”

“Ben bakarım sen git getir. Ben gitsem bana vermezler.”

“Tamam.”

Yaşlı kadın padişahın oğlunun yanına giderek:

“Bana da bir at ver. Ben de bu yıl bakacağım.”

“Sen bakamazsın. Kimin kimsen yok bu yaşlı halinle nasıl bakacaksın?”

“Hayır, vallah ben bakarım. Öyle bir tane ver bana.”

Padişahın oğlu, yardımcısına:

“Bu yaşlının kalbini kırma hangisi güçsüz, zayıf ise onu ver.”

Hangisi güçsüz ve zayıf ise onu yaşlı kadına verirler. Yaşlı kadın atı eve götürür. Kız atı beslemez. Sadece elini yıkadığı suyu götürüp ata verir. Bunun dışında hiçbir şey vermez, yedirmez. At günden güne kilo olur, güçlenir ve büyür. Kapıdan dahi giremez hale gelir. Padişahın oğlu, ilkbahar geldiğinde atları toplamak için tekrar köye gelir. Herkes atları getirip teslim eder. Ama yaşlı kadın padişahın oğluna:

“Gel, atını götür. Herkes getirdi ama ben getiremedim. Evde duruyor.”

Padişahın oğlu, yaşlı kadına en zayıf ve en güçsüz atı verdiğini hatırlar. Atın nasıl sağ kaldığına anlam vermez. Bu kız huri peridir. Hayvanlarla konuşabiliyor. Ona:

“Allah’ın azameti ve büyüklüğü şahit olsun. Gelen giden kim olursa olsun onlarla gitme. Padişahın oğlunun yardımcıları da gelse gitme. Ta ki padişahın oğlu gelene kadar evden çıkma.”

Daha sonra yaşlı kadına döner ve:

“Padişahın oğlu gelince ona deki ‘karın gelmeyene kadar at evden çıkmak istemiyor.’ de.”

Padişahın yardımcıları gelir ama at gitmez sonra padişahın oğlu gelir. Yaşlı kadına:

“Kim geldiyse at evden çıkmadı. Neden çıkmıyor?”

“Atım, senin karın buraya gelmeden çıkmak istemiyor. Onu anca karın buradan çıkarabilir.”

Padişahın oğlu, “Hayvanlar nerden çıkarabilir bunu. Nasıl böyle bir şey isteyebilir.” diye düşünür ama yardımcılarını da karısının peşine gönderir. Karısı eve gelir gelmez at bütün pisliğini kadının yüzüne atar. Padişahın oğlu zaten ata hayran kalmıştır ama bu yaptığına da anlam veremez. Atı alıp götürürler. Padişahın oğlu sürekli bunun nedenini düşünür. Bunun altında bir şey olduğunu anlar ve sonra gidip yaşlı kadına nedenini sorar. Yaşlı kadın ise:

“Benim bir parça kızım vardı. Ata o baktı, o besledi. Ben hiç bakmadım.”

O sırada da köydeki bütün kızlar sarayda toplanmıştır. Yumurta akı gibi nazlı olan kızda onlarla beraber gitmiştir. Kızlara:

“Gelin birbirimize hikâye anlatalım.” der. Nasıl ki biz şimdi bir araya geldik onlarda öyle. Teker teker birbirlerine hikâye anlatırlar. Sıra yumurta akı gibi nazlı kıza gelmiş. O sırada padişahın karısı da onu dinler. Kız başlamış anlatmaya:

“Ben yumurta akı gibi nazlı bir kızdım. Bir ağacın üstünde yaşıyordum. Bir padişahın oğlu geldi ve bana âşık oldu. Beni kendine eş olarak götürecekti ben ondan elbise ve ayakkabı istedim bana getirdi. Sonda ise beni götürecekti ben davetlilerle anne babasıyla gelmesini istedim.”

Bu olay padişahın karısına tanıdık gelir ve ona dönerek:

“Yeter yeter başım ağrıdı. Başka bir şey anlat.” der. Oradaki diğer kızlar ise:

“Biz hepimiz anlattık o da anlatsın. Tamamlasın. Sen anlat kız”

Kız devam eder, padişahın oğlu da gizlice onları dinlemektedir.

“O ailesini getirmek için yola çıktı. Mıtrıp olan bir kız geldi. Sudaki suretimi görüp kendisi sandı. Güzelliğine imrenip, su taşımak istemedi ve bütün kovalarını kırdı. Benim de gönlüm kaldı onlarda. O yüzden onlara kendimi göstererek, sudaki suretin ben olduğumu söyledim. İçlerinden biri şeytandı.”

Padişahın karısı yine:

“Yeter yeter böyle boş şeyler anlatma. ’der ve anlatmasını engellemek ister. Orada bulunan diğer kızlar ise cevap verir:

“Merak ettik anlatsın. Devamını getirsin.” derler. Kız devam eder:

“Benim ağaçtaki yerimi merak edip yanıma gelmek istedi. İzin verdim. Yanıma geldi sonra üzerimdeki elbiseleri istedi onları da çıkarıp verdim. O sırada bana bir tekme vurdu ve beni yere düşürdü. Benim yerime geçip padişahın oğlu ile evlendi.”

Bunu der demez padişahın oğlu hemen ortaya çıkar ve karısını öldürür. O yumurta akı gibi nazlı kızla evlendi.

Onlar erdi muradına biz de kaldık evimizde.

6.2.4. Memihan’ın Masalı

Amca kızı ile evlenen biri vardı. Kışın en sert olduğu bir zamanda, dondurucu soğukların ve karın yağdığı bir gün kadın ölümcül bir duruma düştü.

Kocasına:

“Ben ölüyorum, hiç keyfim yok, canım tavşan eti istiyor.” dedi

“Hanım akşamdır, soğuktur, kar yağıyor nerden tavşan etini getireyim hanım?”

“Keyfin bilir artık. Getirsen getirmesen ben yarına kadar öleceğim.”

Kocası çok büyük bir aşkla da karısıyla evlenmiştir. ‘Neyse’ der. Ve:

“Ölsem de gidip karıma tavşan etini getireceğim.” der. Evden çıkar gider. Uzun bir süre arar. Ta diyelim Halime Hatun’a kadar gidiyor. Orada bir tavşan bulup yakalıyor. Kıştır soğuktur. O da çok açılmış.

“Çok acıktım, çok yoruldum. Şurada bir mağara var. Gidip orada bir ateş yakayım. Ateşin üzerinde tavşanı pişireyim. Bir dilim de yiyeyim. Açlığım geçsin. Kalanı da karıma götüreyim.” diye düşünür ve düşündüklerini yapar. Tam tavşan etini ağzına koyup yiyecekken mağaranın kapısından yaşlı ve fakir bir adam girdi. Onun elindeki eti alıp yedi ve adama vermedi. Adam tavşandan bir parça et daha aldı yine tam yiyecekken o yaşlı adam onun elinden alıp kendisi yer, ona vermez. Bu şekilde üç parça daha açar ama o yaşlı adam yine yemesine izin vermez, kendisi yer. O sırada mağaraya bir genç gelir. Adamın koluna tutarak:

“Keşke sen bu adamı öldürseydin de bunun belasını Müslümanların üstünden kaldırsaydın. Bu yaşlı adam benim babamdır.”

“Genç vakit çok geçtir. Siz de belli ki buraya yabancısınız. Gelin bu akşam benim misafirim olun. Sonra yarın evinize gidersiniz.”

Adam, baba ve oğlu alır, evine götürür. Orada babasını bağlar. Genç kabul etmez ve babasının koluna girerek oradan uzaklaşır. Adam da arkalarından bakarak:

“Kardır, rüzgârdır. Ben bunların peşinden gideyim bakalım nereye kadar gidecekler.”

Genç babasıyla evine doğru gider, adam da arkalarından onu takip eder. Genç, eve gidince babasını evde bir yere bağlar ve bir yerde oturur. Adam da eve yaklaşarak kapıyı çalar. Gencin yanına gider. Genç tekrar:

“Keşke sen babamı öldürseydin de onun belasını Müslümanların üstünden kaldırsaydın.”

“Niye böyle diyorsun?”

“Senin gibi Müslümanlar hastaları için yakınları için ava çıkar, bir hayvan avlar. Benim babamda gidip onlardan alıp yer ve onların yemesini engeller. Bu yüzden.”

Genç babasını bağlamış. Önüne de birkaç çocuk bırakmış. Çocukların onun karşısında ekmek yer. Bu da onun cezasıdır. Adam bakıyor ki birkaç çocuk büyük bir dereye suyla oynuyor. Adam kendi kendine düşünür:

“Sorsam mı sormasam mı?” diye. Ama sormak yerine bekler. Güneş doğar, Sabah olur ve dışarıya baktığında kocaman bir ağaç görür. Bu ağaca güneş vurduğunda ise bir sürü kadın bu ağacın gölgesinde oturmuştur. Bu kadınların kocaları ise uzaktan karılarını izler. Adam bütün bunlara anlam veremez ama yine de ne olup olmayacağını görmek için bekler. ‘Memihan’ diye birinin geldiğini söylerler. O Memihan denen kişi gelince o ağaç bir anda yere girer, kaybolur gider. Gölgesindeki kadınlar da kalkıp evlerine giderler. Adam düşünür ama yine anlam veremez. Bu defa gence sormaya karar verir:

“Kardeş sana bir şey soracağım.”

“Tabi sor.”

“Bu dere niyedir? İçine çocukları bırakmışsın kıştır, soğuktur, üşümezler mi?”

“Yok, amca üşümezler. Allah bize bir çocuk verdiği zaman biz suyun içine koyarız ki suya alışsınlar. Böylece artık üşümezler. Biz öyle alıştıırıyoruz.”

“Tamam. Peki, güneşin vurmasıyla ortaya çıkan bu ağaç neydi? Kocaman bir ağaç oluyor ve kadınlar gelip iki üç saat gölgesinde oturuyor. Fakat Memihan diye biri gelince o ağaç ortadan kayboluyor. Bunun nedeni nedir?”

“Memihan, amca kızı ile evlenen bir kimsedir. Çok severek amca kızı ile evlenmiştir. Ama karısı yani amca kızı, başka birini sevmiş. Aynı senin gibi. Sende amca kızınla evlendin. Bu kadın birgün kocasına: ‘Gidip bana tavşan eti avlamazsan ben öleceğim.’ Bu kadın öyle yapar ki kocası ava gidip bir daha dönmesin ve ölsün. Kocası gitsin ki sevgilisini eve alabilsin. Kocası ölsün ki onla evlenebilsin. Ama onu

o kadar sevmiş ki o kadar onu severek evlenmiş ki ona kıyamaz ve onun için ava gider. Avdan döndüğünde karısı ile sevgilisini görür. Kadın kocasını fark ettiği anda Allah'a "Beni ağaç et, yerin dibine gireyim ki kocam beni görmesin." diye dua eder. İşte o adamın adı Memihan'dır. Memihan'ın geldiği haber verilince karısı bir ağaç olup yerin dibine girer. Memihan'ın gittiği haber verilince tekrar yerin üstüne ağaç olarak çıkar. Etraftaki kadınlar gelip gölgesinde otururlar. Seni evine götürmemi ister misin?"

"Evet, götürmeni isterim."

"Ama eve gidince karın olan amca kızında aynı Memihan'ın karısı gibi yapmıştır. Seni ava göndererek o karda kalarak ölmeni istemiştir."

Genç ve adam birlikte adamın evine giderler. Hakikaten de adamın karısı sevgilisini eve almış ve Memihan'ın karısı gibi kocasını aldatmıştır. Adam buna dayanamaz ve o çok sevdiği karısını öldürmüştür.

Onlar maksadına ermiş biz de maksadımıza erdik.

6.2.5. Kız Kardeş Masalı

Bir fakir bir de zengin olan iki kız kardeş varmış. Fakir olan kız kardeş birgün zengin olan kız kardeşini ziyaret etmiş. Kız kardeşinden çocukları için ekmek ve yiyecek almak istemiş. Zengin kız kardeş ekmek pişirirken fakir kız kardeş yanar ve kızaran ekmekleri kız kardeşi görmesin diye kolunun altına koyar. Bunu gören fakir kız kardeş:

"Bacı bacı can bacı

Ekmeği koyma kolunun altına

Gidecek şeker pancarının ucuzu

Gelecek baharın şeker pancarı" der ve çıkıp gelir. Yolda yaşlı bir adamla karşılaşmış. Bu kişi Allah'ın hayrı için yaşayan biriymiş. Kadına:

"Bu elimdeki nedir?"

“Dayı, elindeki Halep’in bastonudur.”

“Bu başımdaki nedir?”

“Başındaki Arapların takkesidir.”

“Bu üstümdeki nedir?”

“Tahran’ın elbisesidir.”

Yaşlı adamın kıyafetleri o kadar yıpranmış ki kadın kötü görüldüğünü söylemeye kıyamaz. Ve o dönemin en önemli şehirlerine ait olduğunu söyler. Kadın bu kişinin Allah dostu olduğunu bilir. Allah dostu, kadının nereye gittiğini niçin gittiğini bilir. Ama fark ettirmez. Yaşlı adam, kadına:

“Çok öteye git. Orada bir ateş göreceksin. Sen oraya git, orada sana bir rızık verecekler. Ama oraya gitmek için de zorlu yerlerden geçeceksin. İlk başta karşına dikenlerle dolu bir tarla çıkacak. Tarlaya girince

‘Ay ne kadar da diken dolu bir tarla’ deme.

‘Tarla, tarla sen ne kadar çimensin, sen ne kadar güzelsin. Keşke sen benim babamın evinin önündeki tarla olsaydın.’ de.

O dikenler senin için çimenlere dönüşecek ve sen daha rahat yürüyeceksin. İkinci olarak bir çeşme karşına çıkacak. Bu çeşmenin suyu o kadar acıdır ki kimse içmeye dayanamaz. Sen o sudan içmeye başlamadan önce de ki:

‘Ey çeşme çeşme sen ne kadar tatlısın. Keşke sen benim önündeki havuz olsaydın.’

Sen bunu dedikten sonra o su o kadar tatlı olacak ki sen onun acılığını fark etmeyeceksin. Üçüncü olarak 40 kapalı kapı ve 40 açık kapı karşına çıkacak. Bu 40 kapalı kapıyı aç, 40 açık kapıyı da kapat. Sonra da geçip git. Dördüncü olarak karşına ağaca bağlı bir koyun çıkacak. Bu koyunun önünde et var. Bir de başka bir ağaca bağlı bir kurt karşına çıkacak. Bu kurdun önünde de ot olacak. Sen bu kurdun

önündeki otu, koyunun önüne bırak. Koyunun önündeki eti de kurdun önüne bırak. Sonra yoluna devam et. En sonda ateş karşına çıkacak. O ateşi al getir bana ver.”

Kadın, yola çıkar, karşısına dikenlerle dolu bir tarla çıkar. Kız tarlaya adım atar ve dikenler batar. Ve yaşı adamın dediğini tekrarlar:

Tarla, tarla sen ne kadar çimensin, sen ne kadar güzelsin. Keşke sen benim babamın evinin önündeki tarla olsaydın.” der.

O an dikenli tarla çimenlere dönüşür. Kadın yürüyüp geçer. Biraz ilerledikten sonra bir çeşme karşısına çıkar. Bu çeşmeden bir avuç su alır ve şöyle der:

“Ey çeşme çeşme sen ne kadar tatlısın. Keşke sen benim önündeki havuz olsaydın.”

Bunu dedikten sonra o su ona o kadar tatlı bir suya dönüştü ki içmeye doyamadı. Yoluna devam eder karşısına 40 kapalı kapı ve 40 açık kapı çıkar. Bu 40 kapalı kapıyı açar, 40 açık kapıyı da kapatır. Sonra da geçip gider. Bu defa karşısına bir ağaca bağlı bir koyun ve başka bir ağaca bağlı bir kurt çıkar. Koyunun önünde et var, kurdun önünde de ot var. Bu kurdun önündeki otu, koyunun önüne bırakır; koyunun önündeki eti de kurdun önüne bırakır. Sonra yoluna devam eder ve en sonunda ateş karşına çıkar. Ateşin etrafında kediler var, ateşle oynar. O sırada biraz ateş alır ve bir bezin içine koyar. Sıkıca bağlayarak, oradan hızlıca uzaklaşır. Kediler, kadını yakalamak için peşine verir. Kediler, kurda:

“Kurt, kadını tut. Bırakma.” der. Kurt ise:

“Ben ne tutarım ne de bırakırım. Bu 40 gündür ot benim önümdeydi. Aç kalmıştım. Eti önüme bırakmış. Etimi yiyorum. Ben tutamam.”

Kediler, bu defa koyuna seslenir:

“Ben ne tutarım, ne de bırakırım. 40 gündür ot bırakmışsın önüme ne yiyebiliyorum ne de açlığımı giderebiliyorum. Bu kadın önümdeki eti kaldırıp, ot bırakmış. Otumu yiyorum. Tutamam.”

Kediler, açık kapıya seslenir:

“Açık kapı kapan, kadını tut. Bırakma.”

“Bu kırk gündür ben kapalıydım. Anca açıldım artık kapanamam.”

Kediler kapalı kapıya seslenir:

“Kapalı kapı, açıl. Kadını tut, bırakma.”

“Ben 40 gündür açtım. Anca kapandım tekrar açılamam. Kadını tutamam.”
der.

“Ey acı çeşme, kadını tut, bırakma.”

“Ben acı değilim. Onun babasının evinin önündeki tatlı sulu havuzum.
Tutamam.”

“Ey dikenli tarla, kadını tut, bırakma.”

“Ben ne dikenliyim ne de batarım. Ben bu kadının babasının evinin önündeki
çimenli gül tarlasıyım. Ben tutamam.”

Kadın bu şekilde bütün engelleri aşarak ihtiyar adama ateşi ulaştırır. İhtiyar adam da ona bir sofraya bezi verir ve şöyle der:

“Kızım bu sofrayı al. Her öğün sofranı kur. Allah ne ikram ederse onu ye. Sofrayı silkelemeden kaldır. Aynı şekilde katlayarak yüksek bir yere koy. Böyle yaparsan zengin olursun, kimseye de muhtaç olmazsın.”

Kadın evine döner ve oturur. Yemek vakti sofrayı serer. Hakikaten de sofrayı sere sermez ne isterse, kısmetinde ne varsa sofranın üzerine gelir. Yemeğini yer, yine aynı şekilde sofrasını ertesi güne kadar kaldırır. Bir iki yıl aradan geçer. Kadın zengin olur. O zengin olan kız kardeşi ise fakir olur. Ve kız kardeşinden yardım istemek için evine gider. Bakar ki eski fakirliğinden esir yok. Kız kardeşine:

“Sen ne yaptın böyle? Nerde çalıştın, ne yaptın da böyle zengin oldun?”

“E ben sana demedim mi?”

Bacı bacı can bacı

Ekmeği koyma kolunun altına

Gidecek şeker pancarının ucuzu

Gelecek baharın şeker pancarı”

“Görüyorsun benim durumum çok kötü oldu. Fakirleştim. Sen ne yaptın söyle. Belki bende yaparsam, eski halime dönerim.”

“Sen git. Allah senin karşına da bir rızık çıkaracaktır.”

Kız kardeşi evden çıkar. Diğer kardeşin karşısına çıkan ihtiyar adam onun da karşısına çıkar. Ona da aynı sorular sorar:

“Bu elimdeki nedir?”

“Ne olacak. Tandır için kullanılan bir ağaç.”

“Bu başımdaki nedir?”

“Ne olacak, mıtrıp şapkasıdır.”

“Bu üzerimdeki nedir?”

“Bu nedir üstündeki aynı göçerlerin kıyafeti.”

“Tamam, sen buradan git. Allah karşına bir rızık çıkaracak.”

Kadın yola çıkar. Dikenli tarlaya varır. Dikenler bata bata ilerlemeye çalışır. Bu arada da “Allah bu dikenleri kahretmesin.” diye söylenir. Oraya geçtikten sonra çeşmeye varır. Bir yudum alır almaz:

“Ne kadar da acı bir su.” der.

Kadın yolu şikâyetlerle ilerler bu yüzden de Allah ona bir rızık vermez. Tekrar kız kardeşinin evine geri döner. Kız kardeşine:

“Ben fakirim. Hiçbir şeyim yok. Söyle bana ne yaptın bende yapayım.” diye diye kız kardeşini bezdirir. Kız kardeşi mecburen sırrını açar:

“Bacım, benim bir sofram var. Onu seriyorum üzerine yiyecekler, yemekler geliyor. Yediğimi yiyorum. Sonra silkelemeden katlayıp kaldırıyorum.”

Kız kardeşine kıyamaz ve sofraya bezini ona verir:

“Bacım, sofrayı sana vereceğim ama sakın Silkeleme, yedikten sonra silkelemeden yüksek bir yere kaldır.”

“Tamam.” der ve evine gider. Sofrayı kurup çocuklarıyla beraber yemek yer. Sofrayı silkeleyip kaldırır. Böyle yapınca sofranın sihri bozulur ve artık üzerine yemekler yiyecekler dolmaz.

Onlar maksatlarına ve arzularına ulaşır, biz de maksadımıza ulaşırız.

6.2.6. Mengülü, Şengülü ve Hengülü

Üç kardeş kuzu varmış. Birinin adı Mengülü, diğerinin adı Şengülü üçüncüsünün adı Hengülü imiş. Anneleri yaylaya çıkacağını söyler ve ekler:

“Annemiz yaylaya çıktı.

Sütünüz dolup, taştı.

Kapıyı annenize açın.

Sütünüzü için.”

Bu dörtlüğü söyleyince kendisini tanıyıp, kapıyı açmalarını söyler. Bunları kurt pencereden dinler. Anne koyun gittikten bir iki gün sonra kurt kapıya gelerek seslenir:

“Annemiz yaylaya çıktı.

Sütünüz dolup, taştı.

Kapıyı annenize açın.

Sütünüzü için.”

Yavru kuzular annelerinin geldiğini zannedip kapıyı açarlar. Kapıyı açtıkları gibi kurt Mengülü ile Şengülü’yü yer, Hengülü kalır. Anne koyun gelerek seslenir:

“Anneniz yaylaya çıktı.

Sütünüz dolup, taştı.

Kapıyı annenize açın.

Sütünüzü için.”

Hengülü kapıyı açar. Anne koyun diğer iki yavrusunu göremeyince Hengülü’ye sorar. Şengülü cevap verir:

“Anne valla kurt geldi:

‘Anneniz yaylaya çıktı.

Sütünüz dolup, taştı.

Kapıyı annenize açın.

Sütünüzü için dedi. Biz de sen geldin sandık kapıyı açtık. Kurt geldi kardeşlerimi yedi, ben kaldım.”

Anne koyun boynuzlarını, kurtta dişlerini bileyerek meydana çıkarlar. Koyun boynuzunu kurdun karnına vurarak deşer ve iki yavrusunu kurtarır.

6.2.7. Kuyruksuz Tilki ile İhtiyar Kadın

Günün birinde ihtiyar bir kadın varmış. Keçisini her gün sağar, sütü de ahırdaki pencereye koyarmış. Bunu gören tilki sütün yerini öğrenmiş ve ihtiyar kadın sütü bıraktıktan sonra gidip içermiş. Bir gün iki gün derken epey zaman böyle

geçmiş. İhtiyar kadın böyle devam etmeyeceğini düşünüp, bir çare bulur. Yine her zaman ki gibi keçiyi sağıp, sütü pencereye bırakır ve bir köşeye saklanır. Tilki sütü içmeye gelince, daha önce hazırladığı orakla tilkinin kuyruğunu keser. Tilki koşarak arkadaşlarının yanına gider. Arkadaşları etrafına toplanıp, dalga geçerler:

“Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Nerden geliyorsan oraya git,
Sırtı kuyruksuz tilki.” derler.

Tilki bu sözlere çok üzülür ve ihtiyar kadının yanına giderek söyler:

“Ben arkadaşlarımın yanına gidince bana:

‘Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Nerden geliyorsan oraya git,
Sırtı kuyruksuz tilki.” diyorlar. Ne olur bana kuyruğumu geri ver, bana böyle

demesinler.”

İhtiyar kadın:

“Git bana sütümü getir ben de sana kuyruğunu vereyim.” der.

“Ben sütünü nereden getireyim?” diyor tilki.

İhtiyar kadın da:

“Git sütümü keçinin yanında getir.” der

Tilki, keçinin yanına gider ve der ki:

“Keçi bana süt ver, sütü ihtiyara vereyim.

İhtiyar bana kuyruğumu versin,

Arkadaşlarımın yanına gidince bana:

‘Kuyruksuz muyruksuz

Kuyruğu kesik tilki,

Nerden geliyorsan oraya git,

Sırtı kuyruksuz tilki.” demesinler.

Keçi:

“Git bana ormandan dal kes getir, yiyeyim sütüm olsun.

Sütümü sağ, ihtiyara ver. İhtiyar sana kuyruğunu versin.

Arkadaşlarının yanına gidince:

‘Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Nerden geliyorsan oraya git,
Sırtı kuyruksuz tilki.’ demesinler.” der.

Tilki ormana gider:

“Orman bana dal ver, dalı keçiye vereyim.
Keçi bana süt versin, sütü ihtiyara vereyim.
İhtiyar bana kuyruğumu versin.

Arkadaşlarının yanına gidince:

‘Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Nerden geliyorsan oraya git.
Sırtı kuyruksuz tilki.’ demesinler.”

Orman ona:

“Git demircinin yanından orak getir, sana dalı vereyim.
Dalı keçiye ver, sana süt versin.
Sütü ihtiyara ver, ihtiyar sana kuyruğunu versin.

Arkadaşlarının yanına gidince sana:

‘Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Nerden geliyorsan oraya git,
Sırtı kuyruksuz tilki.’ demesinler.”

Tilki demircinin yanına gider:

“Demirci bana orak ver, orağı ormana vereyim.
Orman bana dal versin, dalı keçiye vereyim.
Keçi bana süt versin, sütü ihtiyara vereyim.
İhtiyar bana kuyruğumu versin.

Arkadaşlarının yanına gidince bana:

‘Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,

Nerden geliyorsan oraya git,
Sırtı kuyruksuz tilki.' demesinler."

Demirci de:

"Git bana yumurta getir, yiyip güçleneyim.
Sana orağı yapıp vereyim.
Orağı ormana ver, orman sana dal versin.
Dalı keçiye ver, keçi sana süt versin.
Sütü ihtiyara ver, ihtiyar da sana kuyruğunu versin
Arkadaşlarının yanına gidice sana:
'Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Nerden geliyorsan oraya git,
Sırtı kuyruksuz tilki.' demesinler."

Tilki tavuğun yanına gider, tavuğa:

"Bana yumurta ver, yumurtayı demirciye vereyim.
Demirci bana orak versin, orağı ormana vereyim.
Orman bana dal versin, dalı keçiye vereyim.
Keçi bana süt versin, sütü ihtiyara vereyim.
İhtiyar bana kuyruğumu versin.
Arkadaşlarımın yanına gidince bana:
'Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Nerden geliyorsan oraya git.
Sırtı kuyruksuz tilki.' demesinler."

Tavuk da:

"Git bana buğday getir, yiyip yumurtlayayım. Sana yumurtayı vereyim.
Yumurtayı demirciye ver, sana orak versin.
Orağı ormana ver, orman sana dal versin.
Dalı keçiye ver, keçi sana süt versin.
Sütü ihtiyara ver, ihtiyar da sana kuyruğunu versin.
Arkadaşlarının yanına gidice sana:

‘Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Nerden geliyorsan oraya git,
Sırtı kuyruksuz tilki demesinler.’”

Tilki tarlaya gider:

“Tarla bana buğday ver, buğdayı tavuğa vereyim.
Tavuk bana yumurta versin, yumurtayı demirciye vereyim.
Demirci bana orak versin, orağı ormana vereyim.
Orman bana dal versin, dalı keçiye vereyim.
Keçi bana süt versin, sütü ihtiyara vereyim.
İhtiyar bana kuyruğumu versin.
Arkadaşlarımın yanına gidince bana:
‘Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Nerden geliyorsan oraya git,
Sırtı kuyruksuz tilki.’ demesinler.”

Tarla:

“Git bana öküz getir, tarlayı sürsün, buğdayı vereyim.
Buğdayı tavuğa ver, tavuk sana yumurta versin.
Yumurtayı demirciye ver, sana orak versin.
Orağı ormana ver, orman sana dal versin.
Dalı keçiye ver, keçi sana süt versin.
Sütü ihtiyara ver, ihtiyar da sana kuyruğunu versin.
Arkadaşlarının yanına gidice sana:
‘Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Nerden geliyorsan oraya git,
Sırtı kuyruksuz tilki.’ demesinler”

Tilki, öküzü yanına gider:

“Öküz gel tarlayı sür, tarla bana buğday versin, buğdayı tavuğa vereyim.

Tavuk bana yumurta versin, yumurtayı demirciye vereyim,
Demirci bana orak versin, orağı ormana vereyim.
Orman bana dal versin, dalı keçiye vereyim.
Keçi bana süt versin, sütü ihtiyara vereyim.
İhtiyar bana kuyruğumu versin.
Arkadaşlarımın yanına gidince bana:
'Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Nerden geliyorsan oraya git,
Sırtı kuyruksuz tilki. 'demesinler.'"

Öküz:
"Git bana saman getir, samanı yiyeyim.
Güçlenip, tarlayı süreyim, tarla sana buğday versin.
Buğdayı tavuğa ver, tavuk sana yumurta versin.
Yumurtayı demirciye ver, sana orak versin.
Orağı ormana ver, orman sana dal versin.
Dalı keçiye ver, keçi sana süt versin.
Sütü ihtiyara ver, ihtiyar da sana kuyruğunu versin.
Arkadaşlarının yanına gidice sana:
'Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Nerden geliyorsan oraya git,
Sırtı kuyruksuz Tilki. 'demesinler'"

Tilki saman almak için ahıra gider.
"Ahır bana saman ver, samanı öküze vereyim, öküz tarlayı sürsün.
Tarla bana buğday versin, buğdayı tavuğa vereyim.
Tavuk bana yumurta versin, yumurtayı demirciye vereyim,
Demirci bana orak versin, orağı ormana vereyim.
Orman bana dal versin, dalı keçiye vereyim.
Keçi bana süt versin, sütü ihtiyara vereyim.
İhtiyar bana kuyruğumu versin.
Arkadaşlarımın yanına gidince bana:

‘Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Sırtı kuyruksuz tilki.’ demesinler.”

Ahır:

“Git damımın üstünü güçlendir, su sızmasın.
Sana samanı vereyim, samanı öküze ver.
Öküz tarlayı sürsün, tarla sana buğday versin.
Buğdayı tavuğa ver, tavuk sana yumurta versin.
Yumurtayı demirciye ver, sana orak versin.
Orağı ormana ver, orman sana dal versin.
Dalı keçiye ver, keçi sana süt versin.
Sütü ihtiyara ver, ihtiyar da sana kuyruğunu versin.
Arkadaşlarının yanına gidice sana:
‘Kuyruksuz muyruksuz,
Kuyruğu kesik tilki,
Nerden geliyorsan oraya git,
Sırtı kuyruksuz tilki. ‘demesinler”

Tilki ahırın damını düzeltir, ahır, saman verir; samanı öküze verir
Öküz tarlayı sürer; tarla, buğday verir.
Buğdayı tavuğa verir; tavuk, yumurta verir.
Yumurtayı demirciye verir; demirci, orak verir.
Orağı ormana verir; orman, dal verir.
Dalı keçiye verir; keçi, süt verir.
Sütü ihtiyara verir: ihtiyar da kuyruğuna zil takıp verir.
Tilki, kuyruğunu takıp, arkadaşlarının yanına gider.
Arkadaşları onu çok beğenir:
“Kuyruğunu kim yaptı, bizde aynısından istiyoruz” derler.

Tilki arkadaşlarına oyun oynayarak, intikam almak ister. Soğuk bir akşam, arkadaşlarını alıp dereye gider. Dere çok soğuktur. Bütün tilkilere dereye girmelerini söyler, onlar dereye girince kuyrukları donar. Tilki, arkadaşlarını böyle görünce bırakıp gider.

Sabah olur, av için gelen arabalar tilkileri görünce avlanırlar. Bazı tilkiler ölür, bazı tilkilerin kuyruğu kopar, bazı tilkiler de kaçmaya çalışır. Tilki böylece intikamını alır.

Hikâyemiz ovaya gider, anne babamız el verir.

Hikâyemiz de böyle biter.

6.2.8. Besna ile Ayı

Günün birinde birkaç kız dağa süpürge otu toplamaya giderler. Yolda kızlardan birini bir ayı alıp, kaçıtır. Kızın adı da Besna'ydı. Yedi yıl boyunca Besna ayının karısı olur. Bu süre içinde ayı, Besna'nın kaçmaması hiç yalnız başına bırakmaz. Fakat aradan yedi yıl geçmiştir. Bu yüzden ayı, Besna'nın kaçmayacağını düşünerek Besna'yı yalnız bırakıp, gezmeye çıkar. Besna da dışarı çıkar bir çobanın sürüsüyle dağın yamacından geçtiğini görür, seslenir:

“Ey çoban, ay çoban.

Kepenek omzunda çoban,

Yedi yıl oldu dağlarda Besna

Aynın karısı oldu Besna.”

Çoban bunu duyar ama bunun bir kıza ait olduğunu anlamaz. Köydeki çeşmeye gider, çeşmedeki kadınlara:

“Bugün dağda bir yaratığın sesini buydum. Bana:

‘Ey çoban, ay çoban.

Kepenek omzunda çoban,

Yedi yıl oldu dağlarda Besna

Aynın karısı oldu Besna.’ dedi.”

Kadınlardan biri:

“Bu benim yıldır kayıp olan kızım.” der ve oğlunu çobanla birlikte dağa gönderir.

Ayı da:

“Ben dün çıktım, karım hiçbir yere gitmedi. Bugün de çıkayım, yine gitmez.” der ve gezmeye gider.

Çoban sürüsünü aynı yere götürür, otladır. Besna yine ortaya çıkar aynı şeyi tekrar söyler. Bunu duyan abisi sesin geldiği yere gider, kardeşini görür. Gidip kardeşini alarak annesinin yanına getirir. Anne kız birbirlerine sarılır, özlem giderirler.

Akşam olur ayı inine döner bakar ki Besna orada değil. Etrafa bakar hiçbir yerde bulamaz. Besna'nın evinin önüne gelir, pencereye yaklaşarak seslenir:

“Besna hadi eve dön bebek ağlıyor.” der.

Abisi pencereden tüfeğiyle çıkar ve ayıyı öldürür. Böylece kız kardeşini kurtarır.

6.2.9. Kurbağa Gelin

Bir padişahın üç oğlu varmış. Adları Ahmet, Mehmet ve Mirza Muhammet'miş. Oğulları babalarının huzuruna üç karpuz gönderir. Babası vezirine:

“Kes bu karpuzları da yiyelim.” der.

Vezir:

“Padişahım oğullarınız bu karpuzları boşuna göndermemişler. Bu karpuzlar manalıdır.”

Padişah:

“Neymiş manası ?”

“Bu karpuzlardan biri büyük oğlunun, biri ortanca oğlunun diğeri de küçük oğlunun”

“Tamam, kes bakalım.”

Karpuzları keserler. Ahmet'in gönderdiği karpuzun içi geçmiş, çürümüş. Mehmet'in gönderdiği karpuzun zamanın geçmesine az kalmış, Mirza'nın ise tam yenilecek kıvamdaymış.

Vezir:

“Padişahım büyük oğlunuzun evlenme yaşı geçmiş, ortanca oğlunuzun geçti geçecek, küçük oğlunuzun ise evlenme çağıdır. Oğullarımız size bunu anlatmaya çalışıyorlar.” der.

Padişah:

“Tamam, o zaman kadıya haber verin. Yarın, bu memlekette evlenme çağında ne kadar kız varsa sarayın önünden geçsin. Oğullarımın attığı oklar hangi kızın önüne düşerse onlarla evlendireceğim.”

Sabah olur. Sarayın bahçesine kızlar toplanır. Ahmet’in attığı ok sağ vezirin kızının önüne düşer, Mehmet’in attığı ok sol vezirin kızının önüne, Mirza’nın ise denize düşer. Birkaç defa yine ok atar, her defasında ok aynı yere düşer. Mirza çabalamaktan vazgeçer:

“Denizde ne varsa bir hayvan veya başka bir şey, ne ise kabulümdür. Benim kaderim ordadır.”

Yardımcıları denize gidip okun düştüğü yere bakarlar ve büyük bir kurbağa görürler. Onu saraya götürürler. Mirza’yla kurbağayı evlendirirler. Ormanda onlara uygun bir yer yapılır ve orada yaşamaya başlarlar.

Padişah oğluna:

“Mirza gitme, sonuçta o bir kurbağadır, sana ne diyecek”

Mirza babasını dinlemez gider. Ormanda yapılan kulübe temizlenmiş, düzenlenmiş ve kendisine yatak konulmuş. Akşam gelir yatar, gündüz çıkar gidermiş. Bir süre böyle geçmiş.

Kurbağa, peri padişahının kızıymış. Her gün Mirza gittikten sonra derisinden çıkıp, evi temizler, yemeği yapar tekrar derinin içine girermiş. Mirza ise evi temizleyenin, yemek yapanın anne ve babasının yardımcıları olduğunu sanır. Sonradan onların gelmeyeceğini düşünüp saklanır. Kapının arkasına gizlenir, kız onu

görmez ve derisini üzerinden atar. Evi temizleyip, pilav ve et yemeği yaptıktan sonra tekrar derisine girecekken Mirza deriyi tutarak izin vermez.

“Hayır, sen artık bu deriye girme, kurbağa olma.”

“Tamam, Mirza sen beni gördün artık, ben sana görünebilirim. Senin yanında hep böyle olurum ama başkası gelirse tekrar derinin içine girmeliyim.”

“Hayır, olmaz, girmeyeceksin içine.” der Mirza.

Mirza kurbağa derisini yakar. Kız:

“Tamam, sen bilirsin.” der.

Aradan birkaç yıl geçer. Bir gün padişah ve karısı otururlarken karısı:

“Padişahım biz bir gün oğullarımızı ve gelinlerimizi saraya davet etmedik, bahçeye yeşillığe hiç çıkarmadık.”

Padişah:

“Tamam, çağıralım o zaman.”

Padişah Yardımcılarına seslenir:

“Hazırlıklar yapılsın yarın gelinlerimiz bahçeyi gezmeye çıkacaklar. Gidin kurbağa ile Mirza’yı da çağırın, bakın bakalım durumları nasıl.”

Yardımcılardan biri kapının önüne gelir ve seslenir:

“Kurbağa gelin, kayınpederinin evinden selam getirdim. Yarın sabah seni bahçeye bekliyorlar.” der ve gider.

Kurbağa yarın sabah kayınpederinin evine gidecektir. Kocasına:

“Ben sana demedim mi derimi yakma diye? Bak beni çağırıyorlar nasıl gideyim oraya?”

“Böyle git, ben de böyle gitmeni istiyorum.”

“Ben böyle gidemem. Sen git beni bulduğun yere gidip iki rekât namaz kılıp:

‘Hindi mindi, kara hindi.

Memiş’e Hanım çok selam söyledi.’ de kıyafet iste.”

Mirza, Memiş Hanım’ın dediğini yapar kıyafet alıp gelir. Sabah olur. Memiş Hanım saraya gider herkes onu beklemektedir. Yemeğini yer. Dolma ve köfte yapmışlar, bir tarafına dolma bir tarafına köfte koyar, bunlarla oynamasını isterler. Tabi Memiş Hanım peri padişahının kızıdır. Oynadığı gibi dolma ve köfte iki güvercin olup koltuk altından uçup gider. Diğer gelinlerinse köfte ve dolmaları yere düşer. Padişah gelinini böyle görünce bir değil on bin gönlü gelinine düşer. Gelin evine döner.

Aradan uzun bir süre geçer. Padişah’ın aklından da gönlünden de gelini çıkmaz. Ne yapacağını şaşırır. Oğlunu hiç dönemeyeceği bir yere göndermeye karar verir. Mirza’yı yanına çağırır. Mirza babasının kendisini huzuruna çağırmasına anlam veremez ne diyeceğini merak eder.

“Mirza git bana öyle bir halı getir ki bahçeye atalım. Öyle olsun ki ne hayvanlar ne insanlar sığsın.”

Mirza düşünce düşünce evin yolunu tutar. Bu düşünceli halini gören karısı merak eder, ne olduğunu sorar. Mirza olup biteni anlatır. E peri padişahının kızı sonuçta. Padişahın gönlünün kendisine düştüğünü anlar. Kocasına:

“Sorun buysa çözmesi kolay. Sen gidip uyu.”

Sabah olur. Peri kızı, kocasına:

“Beni bulduğun yere git iki rekât namaz kılıp seslen:

‘Hindi mindi, kara hindi.

Memiş Hanım çok selam söyledi.’ dedikten sonra:

‘Memiş Hanım küçük kardeşinin odasındaki halıyı padişahın bahçesine istedi’ de.”

Mirza söylediği şeyleri yapar, ertesi gün padişahın huzuruna çıkar. Bakar ki bahçeye herkes toplanmış hala yer var. O kadar uzun ki bitmek bilmiyormuş. Diğer gün yine oğlunu huzuruna çağırtmış:

“Oğlum gidip öyle bir üzüm asası bul ki bütün insanlar ve hayvanlar yesin ama hiç bitmesin.”

Mirza eve gelir, ağlar, derdini söylemez. Karısı yalvarır, yakarır sonunda derdini söyler. Karısı da:

“Sen hiç merak etme, git uyu.”

Sabah olur. Memiş Hanım der ki:

“Beni bulduğun yere git, iki rekât namaz kıl derdini söyle. Onlar sana asayı getirecekler.”

Mirza gider, karısının söylediklerini yapar ve dönüp gelir. Ertesi gün babasının huzuruna çıkar, asayı bahçeye koyar. Öyle bir üzüm asası ki biri bir üzüm kopardı mı yerine yenisi olur, hiç bitmez. Mirza çıkıp evine gider. Padişah ne yapacağını şaşırır:

“Ya Rabbi ben ne yapayım da bunları ayırayım.” diye kara kara düşünür.

Aradan uzun bir süre geçer, ay yıl derken padişah yine kabul etmez, harekete geçer. Mirza’yı huzuruna çağırır. Mirza, babasının huzuruna gelir. Babası:

“Mirza, bana öyle bir bebek getir ki daha göbeği düşmeden benimle konuşsun.”

Mirza hepsinin olduğunu ama bunun en zoru olduğunu düşünüp dertli dertli evine gider. Eşi ne kadar sorsa da derdini söylemez.

Karısı:

“Mirza, bana derdini söylemiyorsun, yardımcı olamıyorum. Hadi söyle de derman olayım.”

Eşi böyle söyleyince, Mirza durumu anlatır.

Karısı:

“Gidip babandan bir ay müsaade iste, bir ay sonra getireceğini söyle.”

Mirza karısının söylediğini yapar, bir ay izin alır. Bir ayın sonunda karısı:

“Git beni bulduğun yere iki rekât namaz kıl, derdini söyle, gel”

Mirza bunu da yaptıktan sonra doğum vakti gelir. Babası Mirza'yı huzuruna çağırır. Mirza aynı yere gidip, beze sarılmış bebeği görür ve alıp babasının huzuruna çıkar.

Babası:

“Süre doldu, bebeğin konuştuğunu görelim.”

Bebek o sırada ağlamaktadır. Bir an başını kaldırır ve ağlamayı bırakarak, konuşur:

“Padişah iyiye dünya da iyidir. Hiçbir devirde ne görülmüştür ne de duyulmuştur ki kayınpederin gönlü gelinine düşsün, sevsin. Senin bütün bahanelerin gelinin içindi, gelini seviyordun.”

Mirza bunu duyunca orayı terk eder ve bir daha onunla görüşmez. Karısıyla mutlu mesut yaşar.

6.2.10. Simurg Kuşu

Günün birinde bir padişah varmış. Hiç çocuğu yokmuş. Çocuğunun olması için şehir şehir dolaşmış, her çareyi denemiş. Bir gün bir ses işittir. Bir ihtiyar kendisine seslenerek, elma uzatır ve:

“Yatağınıza gidince bu elmayı ikiye b6l6p, yiyin. Bir sene dolunca Allah size iki erkek ocuk verecek, ama birini bana vereceksiniz.” der.

Padişah s6z verir. Aradan bir iki yıl geçer ve çocukları doğar. İhtiyar bir g6n çıkıp gelir.

İhtiyar:

“Ey padişah, hala s6z6n6n 6st6ndesin değil mi?”

Padişah:

“Evet, vereceğim.” der.

Annesi oğlunu vermek istemez. Ağlar, sızlar ama oğlunu ondan ayırırlar. İhtiyar, ocuklarından Mehmet’i alıp, bir denizin 6n6ne gelir. Orada Mehmet’e bir tekme vurup, yuvarlar. Mehmet denizin yedi kat dibine gelir. İhtiyarın orada sarayı vardır. Mehmet orda ne yapacağını bilmez, gider gelir. Aradan yıllar geçer, ocuk b6y6r, koca adam olur. Mehmet, saraydan sesler işitir, ihtiyar yanında olduğu için bir Şey yapamaz.

İhtiyarın uykuya daldığı bir sırada Mehmet bakar ki ihtiyarın sakallarının arasında anahtar var. Anahtarı alarak ihtiyarı 6ld6r6r. Seslerin olduğu yere gider. Orada kadın erkek birçok kişinin hapsedildiğini g6r6r. Onları serbest bırakır. Orada faklı bir odayla karşılaşır. Bu oda ihtiyarın gizlediği odadır. Odaya girince ihtiyarın bahçesiyle ve havuzuyla karşılaşır. ocuk burayı g6r6nce g6zelliğine hayran kalır. İki ko kendisine doğru gelir. Biri aydınlıktan biri karanlıktan gelir. Aydınlıktan gelen beyaz, karanlıktan gelen siyahtır. Ortada karşılaşınca kavga ederler. Kavga ettikten sonra siyah olan beyaz olur, beyaz olan da siyah olur. Mehmet onları izlemeye devam eder. Koçlar birbirinin 6st6ne atlayarak yerin yedi kat altına inerler. O da onları takip eder, yanlışlıkla siyah koun 6zerine atlar onunla birlikte yedi kat yerin altına gider.

Bir ağacın altına d6şer. Ağacın dalında iki kuşun cıvıltısını duyar onlara bakar. Allah’ın hikmetiyle o iki kuş konuşur:

“Buradan git, annemiz şimdi gelir. Bizim annemiz simurg kuşudur. Bizim kardeşlerimizi ejderha yedi şimdi yine gelecektir. Eğer bizi yerse annemiz bizi senin öldürdüğünü zanneder. O yüzden git.”

Mehmet, bir köşeye saklanır. Bir ejderhanın kuş yuvasına doğru gittiğini görür. Ejderhayı öldürerek, kuyruğunu kuşlara verir, kuşlar kuyruğunu yerler. Büyük bir gürültüyle simurg kuşu gelir. Adam (Mehmet)’i orada görünce, yavrularına bir şey yaptığını sanıp, öldürmeye çalışır. Tam o sırada kuşlar bağırarak:

“Anne, ona karışma, o bizi kurtardı.” derler. Simurg durur ve (Mehmet’e):

“Yavrularımı kurtarmışsın, benden ne dileğin varsa iste.” der.

Mehmet:

“Benim tek dileğim var, beni yeryüzüne çıkarman, dünyanın üstüne çıkarman”

Simurg:

“Yedi yıldır ejderha yavrularımı yiyor, keşke yedi yıl daha yeseydi, bana bunu söylemeseydin. Benden bunu istedin. Yapmam gerekiyor, ama bu çok zor o yüzden ben de senden bir şey isteyeceğim, getirebilersen iyi olur.”

“İsteyeceğin ne?”

Simurg:

“Yedi yayık su ve yedi koyun kuyruğunu bana getir. Seni yeryüzüne çıkarayım.”

Mehmet:

“Tamam, bulacağım.” der.

Mehmet oralara yabancısıdır, bilmediği yerlerde gezer.(Bir eve rastlar, kapıyı çalar.) İhtiyar bir kadın kapıyı açar. Kadından su ister. Kadın su getirmek için içeri

girer. Fakat su yoktur, ejderha suyun başını tutmuştur. Orda bulduğu farklı bir suyu getirir, adama verir:

“Nene, Bu su çok farklı ve kirli bir su, içilmiyor.”

İhtiyar kadın:

“Bizim memlekete su gelmez, ejderha suyun başını tutmuştur. Su vermek için her hafta bir kız ister. Bu memlekette ne kadar kız varsa ejderhaya verdik. Suyu verdikten sonra tekrar suyu tutar. Bu hafta su almak için yine bir kız vereceğiz.”

“Bunun vakti ne zaman?”

“Gelecek hafta, bu sefer padişahın kızını verecekler.”

“Kızı verecekleri zaman bana da söyle ben de gidip bakayım.”

Adam (evden) çıkıp gider. Demircinin yanına gider. On kiloluk demirle kılıç yaptırır. Diğer ejderhayı öldürmüştür, bunu da öldürmeye niyetlenir. Tekrar ihtiyarın evine gider.

İhtiyar kadın:

“Yarın sabah kızı götürecekler.” der.

Bütün halk toplanır, kızı vermeden önce tencere dolusu bulgur pilavı yapılır, ejderhaya verilir. Mehmet de ordadır kılıcını gizler ve olanları izler. Kızı orada bırakıp, uzaklaşırlar. Ejderha pilavı yer bağırmaya başlar, kız da ağlamaya başlar. Kızı ejderha alacakken Mehmet kızın önüne geçer ve kılıcı ile ejderhayı paramparça eder. Kızın eline kan bulaşır o da Mehmet’in sırtına vurup oradan uzaklaşır. Babasının yanına gider. Babası kızının kaçtığını düşünüp, kızar.

“Diğer kızlar nasıl kurban olduysa, kaçmadıysa senin de kaçmaman gerekirdi. Sen diğer kızlardan ne farkın var daha mı azızsın? Niye kaçtın?”

Kız:

“Baba siz beni orada bıraktıktan sonra bir genç gelip ejderhayı öldürdü, beni kurtardı.”

Padişah çıkıp, çevresine bakınca insanların su diye kaçışp, su doldurduklarını görür.

Bu duruma çok sevinerek seslenir:

“Kızımı ve halkımı bu dertten kurtaran her kimse bulunsun. Genç, ihtiyar kimse ortaya çıksın. Benden ne dileği varsa gerçekleştireceğim.”

Ararlar, fakat bulamazlar, kimse ortaya çıkmaz. İçlerinden biri ihtiyarın kadının yanında kalan yabancıнын olabileceğini söyler. Bunun üzerine padişah o kişinin huzuruna getirilmesini emreder. Getirilince gencin sırtına bakar. Kızının parmak izleri gömleğine bulaşmıştır. Onun o genç olduğunu anlar:

“Ey güzel genç ne dilerse dile benden. Kızımı istersen, kızımda senin olsun.”

Mehmet:

“Ben kızını istemiyorum. Benim isteğim yedi yayık su ve yedi koyun kuyruğu bunları verirsen, başka bir şey istemem.”

Padişah istediklerini hazırlatır. Genç alıp, simurg kuşunun yanına gider. Simurg istediklerini alınca genci sırtına koyup, giderler çok giderler. Yedi ay sonra yerin yedi kat üstüne çıkabilmişlerdir. Yedi tabakadan sonra dünyaya ulaşmışlar. (Yoldayken) Mehmet simurg kuşunun ağzına bir yayık su birde koyun kuyruğunu koymuştur. Bir kuyruğu su verirken yere düşürür, kuyruk isteyince kendi etini kopararak simurg kuşuna verir. Simurg onu dilinin altında tutar, yutmaz. Yeryüzüne çıkınca Simurg:

“Ben yaşlandığım için seni anca yedi ayda çıkarabildim. Yaşlı olmasaydım seni üç dört ayda çıkarırdım. Suyu ve kuyruğu yemek için güç toplamak için istemişim, şimdi onlar da bitti. Seni yedi ay sırtımda taşıdım o yüzden şimdi çok

güçsüz ve yorgunum. Bir şeyler yemem gerekiyor. Şimdi hemen kalkıp git yoksa seni yemek zorunda kalacağım. Kalk git yoksa seni öldüreceğim, paramparça edeceğim.”

“Ben kuyruğu düşürünce, etimi koparıp sana verdim gücüm yok yürüyemem.”

“Senin etin benim dilimin altında, al.”

Demek ki simurg çok büyükmüş. Eti alıp, koparılan yere tükürüğüyle yapıştırır. Sonra genç yürüyerek uzaklaşır. Babasının memleketine doğru gider. Sorar soruşturur. Geldiği yerin neresi olduğunu sorar. Kendisine:

“Ahmet ve babasının memleketidir.” derler.

-Mehmet küçükken gitti, Ahmet kaldı. Doğru geldiğini anlar, babasının ve kardeşinin yanına gider. Uzun zamandan sonra birbirlerine kavuşurlar.

6.2.11. Mahbub Hanım ile Maymun Kocası

Vakti zamanında bir padişah varmış. Bu padişahın bir de veziri varmış. İkisinin hanımı hamileymiş. Padişah vezire demiş ki:

“Eğer seninki kız olursa benimki de erkek olursa ikisini beşik kertmesi yapacağız.”

Allah’ı Teâlâ’nın kudretiyle 9 ay dolar. Hanımları doğum yapmış. Padişahın çocuğu erkek, vezirinki de kız olmuş. Büyümüşler. Bir gün padişah demiş ki vezire:

“Vezirim sen sözünde misin?”

“Evet, sözümdeyim. Ama bir şartım var.”

“Şartın ne?”

“İkisini Kuran-ı Kerim okumaya gönderelim. Kur’an okuduktan sonra evlendirelim.”

Kuran-ı Kerim okumuşlar. Vezirin kızı çok güzel okuyormuş ama padişahın oğlu o kadar da iyi okumuyormuş. Dersini aldıktan çabucak aldıktan sonra hemen dışarı çocuklarla misket oynamaya gidiyormuş. İmam ne dese ne anlatsa da dinletemez. Padişah da oğlunun bu halini imama şikâyet eder. İmamın öğretemediğini düşünür. Padişahın oğlunu karşısına alarak:

“Oğlum, acele etmeden güzel okumaya gayret et. Baban benim öğretemediğimi düşünüp haber gönderiyor sürekli. Bak vezirin kızı çok güzel okuyor. Kuran’a yetiştii.”

“İkinizden de bana ne, babamı da boş ver çabuk dersimi ver. Ali ve Hasan’la misket oynayacağım.”

Padişahın oğlu çabucak dersini aldıktan sonra pencereden atlayarak arkadaşlarının yanına gider. Vezirin kızı ise güzelce okumasını yapar. Ve sessiz bir şekilde evine gider. Ertesi gün yine aynı şekilde olur. Padişahın oğlu telaşlı telaşlı derse gelir. Ayakkabılarını bile doğru düzgün çıkartmadan imama:

“Çabuk dersimi ver. Arkadaşlarım beni bekliyor. Onlarla oyun oynayacağım.”

Yine imama aynı şeyleri söyler çabucak dersini alır ve arkadaşlarının yanına gider. Bu şekilde uzun süre geçer. Kız Kur’an-ı Kerim’i hatmeder. Kız Kur’an-ı Kerim’i tam olarak öğrenir, oğlan ise öğrenemez. Okumaları biter ve ikisini evlendirirler.

Kızı istemeye gitmişler. Ertesi günün sabahında kızı evden çıkarmışlar. Gelini saraya götürmüşler. Gerdek akşamı Padişahın oğlu bahçeye gidip yedi sopa getirmiş sopalarını dolapta saklamış. Her akşam o sopalarla gelini dövmüş. Geline demiş ki:

“Sen bana kurban ol. Sen bana layık mısın ki babam seni bana getirdi. Ben istemedim seni.”

Padişahın oğlunun adı Mahmut, kızın adı ise Mahbub’tur.

Padişahın oğlu söylenmeye devam etmiş:

“Allah 100 defa babamın gözünü de benim de gözümü kör etsin. Seni bana getirdi. Başıma bela etti”

Gelini bu şekilde söylene söylene her gece dövmüş. Kız günden güne zayıflar. Aradan uzun süre geçmiş. Bir gün anne ve babası kızını ziyarete gelmiş. Gelinin annesi kızının bu zayıf halini görünce kızına demiş ki:

“Sen neden bu kadar zayıfladın? Ne oldu sana böyle?”

“Bana ne mi oldu anne. Her akşam kocam sakladığı sopalarla beni dövüyor.”

“Niye dövüyor?”

“Diyor ki Allah babamın gözünü kör etsin. Sen bana layık mısın ki babam seni bana getirmiş.”

“Bu sefer yine öyle derse deki ‘Allah 100 defa benim babamın da senin de gözünü kör etsin. Sen bana layık mısın? Sana layık olan Söylemez Hanım’dır.’ Sen bunu söyle ona yeter.”

Akşam olunca kocası gelmiş, yine aynı şekilde onu dövmüş. Karısı da annesinin dediklerini kocasına tekrarlamış. Kocasına da:

“Vallah ben de yarın sabah gidip Söylemez Hanım’ı bulup getireceğim. Ama getirir getirmez de seni öldüreceğim.”

“Git getir.”

Ertesi sabah erkenden Padişahın oğlu takım elbisesini giyerek atına binip gitmiş. Soranlara da:

“Söylemez Hanım’ı kendime getirmek için gidiyorum” demiş. Söylemez Hanım'ın babasını sormuş, soruşturmuş, aramış, bulmuş. Babasının bahçesine gitmiş.

“Selamün Aleyküm.”

“Aleyküm Selam”

“Hayrola? ”

“Ben Söylemez Hanım’ı arıyorum, nerde?”

“Niye arıyorsun?”

“Onu kendime istemeye geldim.”

Padişahın oğlunu Söylemez Hanım’ın babasının yanına götürürler ve ona şöyle derler:

“Eğer onun üç şartını yerine getirirsen kızını seninle evlendirir. Yapamazsan da kelleni vurur.”

Söylemez Hanım’ın babası şartlarını söyler. Birkaç gün orda kalır ama şartlarını ne yerine getirir ne de bir şey yapar. Bunun üzerine Söylemez Hanım’ın babası emir verir:

“Ehh böyle olmaz. Atın bunu ayakkabıların içine ayakkabı Maymun’u olup ayakkabıları düzeltsin.”

Bir gün, iki gün, üç gün derken aradan yirmi gün geçer. Vezirin kızı baktı ki kocası yirmi gündür gelmiyor. Karısı:

“Acaba bu niye hala gelmiyor” diye düşünür. Sonra kocasının bir takımını giyerek erkek kılığına girer ve atına binip gider. Kocasını ne yapmış diye ardına düşer.

Yol boyunca gider gider. Yolun ortasında önüne iki tane peri gelmiş. Periler demiş ki:

“ooo Mahbup Hanım, hayrola? Nereye gidiyorsun. İnşallah gidişin hayırlı olur. Ne yapacaksın, nereye gideceksin?”

Mahbup Hanım hal mesele böyle diyerek olan biteni anlatır. Zaten periler de olan biteni biliyorlarmış. Periler ona:

“Al sana üç tane sihir, darlığa düşünce bunları kullan.”

“Tamam” demiş.

Ona üç tane sihir vermişler. Mahbup Hanım yola devam etmiş. Sormuş, soruşturmuş taki Söylemez Hanım’ın babasını bulana dek aramış. Bulunca da:

“Selamün Aleyküm”

“Aleyküm Selam yakışıklı genç. Hoş geldin, sefalar getirdin.”

E Mahbup Hanım çok güzelmiş. Çok güzel bir erkek genç olmuş. Adamın dikkatini çekmiş.

“Hangi niyetle geldiysen Allah o niyetini hayra getirsin. İnşallah işin hayırlı geçer. ”

“İşimiz Allah’a emanet.”

Akşam olur, herkes toplanmış. Oda Söylemez Hanım’ı isteyenlerle doludur. Babası:

“Her kim benim kızıma üç kelime söyletebilirse kızımı ona vereceğim. Kim söyletemezse kafasını vurduracağım.”

Oradakiler:

“Allah’ın izniyle biz deneyeceğiz.” demişler. Yerlerine oturmuşlar. Konuşurlar konuşurlar uzun bir süre geçer. Söylemez Hanım’la aralarında bir perde varmış. Perdenin bir tarafın Söylemez Hanım, diğer tarafında ise diğerleri varmış. Mahbup Hanım bir sigara içmek için aralarından ayrılır ve evin arka tarafına geçer. Sihrini yapar. Peri ortaya çıkar:

“Ooo Mahbup Hanım, dünyayı bozalım mı düzeltelim mi?”

“Ne düzeltin ne de bozun. Sadece git Söylemez Hanım’ın kucığında otur. Ben ne konuşsam konuşayım sonunda ‘tamam baba, kabul ettim’ de.”

“Tamam, bu isteğin kolaydır.”

Mahbup Hanım, gelir içeri girer, yerine oturur. Konuşma sırası ona gelmiştir. Konuşur sonra Söylemez Hanım:

“Tamam, kabul ettim.” der.

Bunu üç defa tekrarlatırlar. Tekrarlanır. Her üç defa da “tamam, kabul ettim” der. Sonra herkes toplanır. Babası:

“Allah sana hayırlı kılsın.” demiş. E Söylemez Hanım zenginlerin kızıdır. Onun için bir sürü eşya hazırlarlar, Mahbup’la gönderecekler. Evden çıkacakları zaman Mahbup Hanım kocasını ayakkabıların içinde görür. Oradakiler kocasına:

“Maymun, ayakkabıları böyle düzelt”

“Maymun ayakkabıları şöyle düzelt” deyip duruyorlar.

Söylemez Hanım’ın eşyalarını develere yüklerler. Mahbup Hanım, Söylemez Hanım’ın babasına:

“Şu ayakkabıların içindeki Maymun’u da bana versenize kızınız için götürüyüm ki canı sıkılmasın.”

“Alın götürün, sizin olsun. Ben bunu ne yapacağım zaten.”

Her şeyi develere yüklediler ve askerlerle beraber yola koyuldular. Biraz uzağa gittikten sonra devenin üstünde oturan Mahbup Hanım, Maymun’a:

“Ben sana bir şey diyeceğim.”

“Söyle.”

“Söylemez Hanım’ı sana vereceğim.”

“Dün akşam bu yana Söylemez Hanım’ı kendine almak için uğraşıyordun. Bu kadar uğraştıktan sonra bana niye veresin. Asla vermezsin.”

“Sana söz veriyorum. Eğer şartımı yerine getirirsen sana vereceğim al götür evine.”

“Şartın ne?”

“Getir yüzüğümü kızartıp senin (affedersin) kalçana vurup, damgalayacağım. Söylemez Hanım da senin olsun.”

“Yap hatta üç defa vur, damgala.”

Mahbup Hanım yüzüğünü çıkararak güzelce ateş üzerinde kızartır. Sonra da (affedersin) Maymun’un kalçasına vurur. Damgalar.

“Al Söylemez Hanım artık senindir. Bu develerin üstündeki eşyalar da sana kalsın. Ben evime gidiyorum. Sen nasıl istiyorsan öyle yap.”

“Tamam, Allah razı olsun.”

Mahbup Hanım acele ile eve gelmiş, üstünü değiştirip erkek kılığında çıkmış. Odasının penceresini açıp kocasıyla Söylemez Hanım’ın gelmesini beklemiş. Biraz geçtikten sonra develerin başı uzaktan görünür. Mahbup Hanım da onları penceren izliyormuş. Evin önüne geldiklerinde Söylemez Hanım’ı kapının önünde bırakır, tabancasını alıp odasına çıkar. Karısına:

“Mahbup, neredesin?”

“Buradayım, seni bekliyorum.”

“Seni öldüreceğim.”

“Söylemez Hanım’ı getirdiğimde seni öldüreceğim, demiştim. İşte aşağıda getirdim.”

“Tamam, getirdin, getirdin. Sana hayırlı olsun. Beni niye öldürüyorsun?”

“Şartımı yerine getireceğim.”

“Tamam, o zaman sana bir şey söyleyeceğim, sonra öldürürsün.”

“Acele söyle o zaman.”

“Ey ayakkabıların içindeki Maymun sen mi beni öldüreceksin? Aç bakalım kalçandaki damgayı sonra bakalım öldürecek misin öldürmeyecek misin?”

Kocası her şeyi anlar ve hemen tabancasını yere bırakır.

“Ooo Mahbup Hanım, o sen miydin? Allah’a tövbeler olsun. Allah beni affetsin, sen de beni affet. Şimdi herkese haber vereceğim. Davullu zurnalı üç gün üç gece düğün yapacağız. Söylemez Hanım da senin hizmetçin olsun, sen de onun hanımı ol. Sen artık bizim başımızın tacısın.”

Onlar böylece erer muradına, biz de erelim muradımıza.

6.2.12. Üç Kardeş

Üç kardeş varmış, bir tarla üzerinde anlaşamamışlar. Mallarını bölüşmüşler ama tarlayı paylaşamamışlar. Büyük kardeşin adı Ahmet, ortanca kardeşin adı Mehmet küçüğünün adı ise Mirza Muhammet’miş. Mirza Muhammet:

“Biz böyle paylaşamayacağız, anlaşamayacağız kalkın kadıya gidelim. O bize bir çare olur.”

-Eskiden bugünkü gibi mahkemeler yoktu, kadılar vardı.-Bu yüzden kadının yanına giderler.

Kadı:

“Derdiniz nedir?” diye sorar.

“Biz büyük kardeş, ortanca kardeş ve küçük kardeş bir tarlamız var paylaşıyoruz ama üzerinde anlaşamıyoruz.”

“O zaman kim bana büyük bir yalan söylerse bu tarlayı ona vereceğim.”
Büyük kardeş başlar:

“Bir gün bir pire Artos Dağına çıkar. Bir ayağını Artos Dağına bir ayağını Süphan Dağına koyar. Öylece oturup, affedersin ama Van Gölü’nü kirletir.”

Sıra ortanca kardeşe gelmiş:

“Vardı yoktu, üç köpek vardı. Ellerinde iki para vardı. Biri rakamlı biri rakamsız. O rakamsız olanıyla gidip üç tüfek alırlar. Bu tüfekler av tüfeği idi. Gidip üç tane tavşan avlarlar. İki tane murdar olur, biri kesilir. Kestiklerini alıp giderler. Yolda iki ev görürler, biri damsız biri duvarsız. Duvarsız olana gireler, üç tane çömlek görürler. Birinin dibi yoktu, diğer ikisinin de kenarı yoktu. Tavşanı temizleyip, kesip dibi olmayan çömleğe koyarlar. Et düşer, su içinde kalır.”

Sıra küçük kardeşe gelir:

“Bir gün ben eve gittim, annem darı pişirmişti. Ben de anneme:

‘Anne biraz darı ver, yiyeyim’ dedim.

Annem bir tabak darı verdi. Kaşığımla vurduğum gibi baktım Çok tuzsuz olmuştu.

Anneme:

‘Anne biraz tuz ver, çok tuzsuz olmuş. Dedim. O da:

‘Bizim evde tuz kalmamış bilmiyor musun?’ dedi

‘Tamam, benim atım nerde o zaman, gidip alayım.’

‘Ahır da bağlı oğlum’

Ben kalkıp, atıma binip, gidip tuz aldım. Yolda nehri görüp atımdan indim. Gidip tuzu tek tek nehrin diğer kenarına attım, atımı da attım. Kendim de nehrin kenarına atlayıp, tuzları teker teker topladım. Tümünü atımın bir kenarına koydum, diğer yanı boş kaldı. Yükü dengelemek için etrafta ne kadar taş varsa toplayıp diğer boş kalan yanına koydum. Ama yine de dengeyi sağlayamadım. Bir de baktım ki bir tuz parçası karıncanın ağzında gidiyor. Ben de gidip aldım, diğer boş kalan yanına

koydum. Dengeyi sağladı. Eve gittim, baktım tabağımın üstünde hala buharı kalkıyor, tuzlayıp yedim.

Aradan birkaç gün geçti. Ahıra gittim, baktım atımın sırtı yara olmuş. Memlekette ne kadar ilaç varsa sırtına sürdüm, bir türlü iyi olmadı. Ailenin büyüğünü görüp ona durumu anlatıp, dermanını sordum. O da:

‘Onun dermanı Hindistan cevizinin çekirdeğidir.’ Dedi. Ben de:

‘Onu nerden bulabilirim?’ diye sordum.

‘100 yıl önce burada birgayrı Müslim öldü. O Hindistan gitmişti, mutlaka yemiştir. Şimdi dişlerinin arasında vardır. Çünkü ticarete gidip geliyordu.’

Gidip adamın kabrini kazıp, -baktım- dişinin arasına baktım. Küçük bir parça buldum. Getirip atımın sırtına koydum, sabah erkenden gidip baktığımda atımın sırtında bir ceviz ağacı olmuştu. Büyümüş üstünde ceviz vardı. Silkelemeleri için yedi kişi çağırdım. O silkeleyen yedi kişinin sesi birbirine ulaşmıyordu. -Bende – gidip ağaca dibine baktım bir dalda iki yapışık cevizin kaldığını gördüm. Gözümü gezdirdiğimde bir kum birikintisi gördüm. Onu cevizlere doğru attım, aradan bir iki saniye geçmeden o ceviz dalı, ceviz tarlasına döndü. Yedi ceviz ağacının hiç bir dalı birbirine değmiyordu...(Kaynak kişi bunun devamının olduğunu belirtir ama hatırlamadığı için anlatamaz.)”

Kadı, Mirza’nın sözünü keserek:

“Yeter, tarla senin olsun, her şey senin olsun. Senden daha iyi yalan söyleyen kimse yok.” der.

6.2.13. Yaprak Gelin

Burada bulunan dinleyicilerin ölenlerine Allah rahmet eylesin.

Günü birinde bir kadın vardır, bir de oğlu vardı. Oğlunu bir gün evlendirdi. Kadın, gelinine evliliğinin birinci günü bir ekmek ve bir tabak yemek verir kendisine de şöyle der:

“Ekmeğin kenarlarını parçalamadan ve yemeği de tabağın dibi görünmeyecek şekilde ye.”

Gelini ne yapacağını şaşırır.

“Ekmeği parçalamadan, tabağın dibi görünmeden nasıl yiyebilirim.” diye düşünür. Çıkış yolu bulamaz, yemeden öylece bırakır. İki üç gün geçer kaynanası hep aynı şekilde yapar, gelin soruyu çözemediği için aç kalır. Açlığa daha fazla dayanamayan gelin evi terk eder. İkinci gelinine aynı zulmü yapan kaynana bütün gelinlerini evden kaçırtır. Oğlu böyle sürüp gitmeyeceğini anlar ve annesine neden gittiklerini sorar. Annesi ise:

“Neden olacak oğlum hiç biri seni hak etmiyordu. Sana hiçbir yararı olmazlar. Kendine daha iyi bir kadın bul.”

Oğlu, köy köy dolaşır. En son gittiği köyde saçları darmadağın, perişan bir kız görür, kendisine yarayacak kadının bu kişi olduğunu düşünüp onunla evlenir. Kaynana diğer gelinlerine yaptığı gibi ona da evliliğinin birinci günü bir tabak yemek ve bir ekmeğe verip şöyle der:

“Gelin, ekmeğin kenarını parçalamadan, tabağın dibi de görünmeyecek şekilde utanmadan ye.”

Gelin, diğer gelinlerin neden evi terk ettiklerini anlar. Diğerlerinin düştüğü duruma düşmemek için ekmeğin ortasını yer, kenarlarını bırakır. Tabaktaki yemeğinde yarısını yer. Diğer yarısını da tabağın dibi görünmeyecek şekilde dibine yayar. Kaynanası gelip bakar; ekmeğin ortası yenmiş, tabaktaki yemekte yenmiş ama dibi görünmüyor. Bir iki gün aynı şekilde geline yemeği verir, gelin aynı şekilde yer. Kaynana böyle devam etmeyeceğini düşünüp başa bir oyun oynar. Gelinine seslenerek:

“Gelin, ben çeşme başına kıyafet yıkamaya gidiyorum. Kendini aç bırakma mutfakta bir şeyler yapıp, ye.”

Kaynana gider, Yaprak gelin acıkır mutfağa girer. Mutfak kapısından itibaren mutfağa un döküldüğünü görür.

“Una basıp gidersem benden şüphelenecek, una basmasam aç kalacağım” bu düşüncelerle ne yapacağını şaşırır. Aklına bir fikir gelir. Ahırdaki eşeği eve getirip, üzerine biner, mutfağa girer. Mutfakta bir şeyler yapıp pişirir, karnını doyurur. Akşam kaynanası gelince gelinin mutfağa girmediğini, eşeğin girdiğini görünce ne olduğunu anlar. Gelinini kaçıramayacağını, yenildiğini anlayıp, oyunlarından vazgeçer. Gelinini çağırır:

“Gelin ben diğer gelinlerime yaptığının aynısını yaptım ama sen aklını kullanarak bu oyunlara gelmedin. Bu saatten sonra ben ne yapsam da sen bu evden gitmezsin. Bu sefer bana yol göründü, ben gideceğim.” der.

Kaynana eşyalarını toplar, gider. Gelini ve oğlu mutlu mesut yaşarlar.

Yaprak gelinin meselesi de buydu. Allah size selamet versin.

6.2.14. Gelin ve Kaynana

Bir kadın varmış. Kadın, oğlunun düğününü yapmış ve gelini ile beraber yaşarmış. Bir gün yemek yapmış ve sofrayı kurup yemeye oturmuşlar. Kaynana, gelini için bir tabağa bir kepçelik yemek koyup ve ekmeği de bu yemeğin üstüne koyar. Bu şekilde gelininin önüne koyar. Geline der ki:

“Utanma kızım. Yemeğini doyuncaya kadar ye. Ekmeğini doğramadan ve tabağının da dibini sıyırmadan ye, bitir.”

Kaynanası zaten sadece bir kepçelik yemek doldurmuş. Ve sadece bir ekmeği vermiş. Bu ekmeği de bölmeden yemesini istiyor. Gelini nasıl yiyecek ki. Bir iki gün derken her gün bu şekilde yemek yiyemeyen gelin günden güne erir. Kocasını günden güne zayıflayan karısını gördükçe üzülür. Ne yapacağını şaşırır. Ne gelin kaynanasına ne de kaynanası gelinine iyidir. Gelin sesini çıkarmadıkça eziliyor. Kocasını en son ne yapacağını şaşırır ve tekrar evlenmeye karar verir. Fakat öyle biriyle evlenmelidir ki kaynanasının karşısında ezilip erimesin. Bir köye gider ve köyün muhtarına danışır:

“Ben evlenmek istiyorum. Bu köy de bana uygun bir kız var mıdır?”

“Bir sürü kız var. Ara bul kendine.”

Oğlan köyde dolaşır ve bir kızla karşılaşır. Kız bir ekmek almış eline hem yiyor hem de kendi kendine konuşuyor. Kızı görür görmez:

“İşte anneme en uygun gelin adayı.” der ve onunla evlenmeye karar verir.

Kıza:

“Sen kimsin, kimlerdensin?” diye sorar. Kız:

“Ben kimim, ben de senin gibi bir insanım.”

Kıza muhtarın evinin sorar. Kız muhtarın evini gösterdikten sonra muhtarla görüşmeye gider. Bu kızın kim olduğunu, kimin kızı olduğunu öğrenir. İsteme faslı filan geçtikten sonra evlenirler. Düğünden sonra alıp eve götürür. Kaynana diğer gelinine yaptığını ona da yapar. Yemek ve ekmeği önüne koyarak:

“Benim güzel kızım, ekmeğini bölmeden ve tabağın dibini sıyırmadan ye. Utanma, doyuncaya kadar ye.”

“Tamam, iyi. Zaten bir kepçelik koymuşsun, niye utanayım. Bir ekmek bırakmışsın, kesmeden ye, diyorsun. Kesmeden nasıl yiyeyim?”

Gelin, kaynanasının dediklerine aldırılmaz. Ekmeği kesip tabağın hepsini afiyetle yer. Bir gün iki gün derken kaynanası aynı şeyi yaptıkça gelini de aynı şeyi yapar. Gelin bu şekilde gitmeyeceğini anlayarak kocasının ilk karısına:”

Sen salak mısın? Nasıl dayanıyorsun böyle. Şimdi bir oyun oynayacağız.”

İki gelin kalkıp bir tabak dolusu un hazırlar, kaynanasını da eve kapatır, ellerini bağlarlar. O unu kaynanasının ağzına doldururlar. Kaynanası boğulur. İki eline de un doldururlar. Kadın öylece ölür gider. Mutfağın Kapısını da arkadan kilitleyip pencereden dışarıya çıkarlar. Bunlar çıkıp giderler. Akşam kocası gelir:

“Annem nerede?”

“Biz nereden bilelim nerede? Sabah mutfağa girdi biz girmeyelim, aç susuz kalalım diye de kapıyı üzerine kilitledi.”

Adam mutfak kapısını kırıp içeri girer. Annesinin o halini görünce:

“Ah anne sen gel karnını unla doyur, gelinlerini de aç bırak.” Annesinin cevap vermesini bekler. Ama bir türlü cevap gelmez. Sinirlenir, annesini dürtmek ister. Dürttüğü gibi de annesi oturduğu yerden düşer. Annesinin ağzının ve ellerinin dolu un olduğunu ve bu yüzden boğulduğunu anlar:

“Ah be anne. Gelinlerini aç bırakıp gizli gizli yemek yersen olacağı bu olur.”

Gelin de:

“Görüyor musun? Bizi aç bırakıp her gün kendisi böyle gizli gizli yemek yedi.”

Gelin böyle demesine rağmen aslında iki gelin kaynanasını boğdurttu.

6.2.15. Fato Fatoş

Burada bulunanların ölenlerine Allah rahmet eylesin.

Günlerden bir gün bir grup kız çamaşır yıkamak için dereye gider. Çamaşır yıkarlarken bir dev karşlarına çıkar ve aralarından bir kızını, Fatoş'u alıp götürür. Dev, Fatoş'u bir eve götürür. Fatoş'a:

“Fato Fatoşum, ben gidip akşam geleceğim.” der ve 40 gün boyunca gelmez.

“Fato Fatoşum, ben gidip 40 gün sonra geleceğim.” dese akşam çıkıp geliyor.

Dev, akşam geldiğinde ise başını Fatoş'un dizlerine koyar ve uyurmuş. Fatoş devin uzun sakallarını, kocaman başını incelemiş. Her gün bu şekilde yaşayıp gitmişler. Bir gün yine başını Fatoş'un dizlerine koyar. Fatoş bakar ki sakallarının arasında 40 anahtar var. Sakalları çok uzun olduğu için görünmüyor. Kız kendi kendine:

“Ya Rabbi, bu sakallarının arasındaki 40 anahtar da neyin nesidir? Der ve ne yapacağını düşünür. Ve anahtarı sakallarının içinden çıkarır ve bekler. Bir gün yine dev:

“Ben gidiyorum, akşama dönerim.” Fatoş biliyordur, böyle dediyse 40 gün boyunca gelmeyecek. Dev gider gitmez daha önce çıkardığı o 40 anahtarı çıkarır ve bütün kapılara dener. Bir kapı açılır, bakar ki 39 ölü bir evde sıralanmış. Bir kafatası eksik. Başka bir odayı açar. 39 çift ayak var 40. ayak eksik. Bu şekilde teker teker bütün odaları gezer. 40. Oda da ise güzel bir havuzunun olduğu çok güzel bir ev vardır. Fatoş bu odaya girer ve havuza yaklaşarak parmağını suya daldırır. Daldırır daldırmaz çıkarır ve o parmaklarının altınlaştığını görür. Bu altın parmaklarını devin göreceğini ve 40 anahtarı bulup odaya girdiğini anlayacağından dolayı korkar, endişeye kapılır. Dev onu öldürüp her oda da eksik olan 40. Uzu bu şekilde tamamlayabilir. Devin gönlü Fatoş’a düşmüş ve öldürmeye kıyamamıştır. Fatoş parmaklarının görünmemesi için bağlamış.

Dev, 40. Gün çıkar gelir. Fatoş’un parmaklarını görünce sorar:

“Parmaklarına ne oldu?”

“Kedi parmaklarımı ısırarak kopardı.”

Dev, kedinin yanına gider:

“Kedi kedi güzel kedi, sen niye benim Fatoş’umun parmaklarını kopardın?”

“Ben ısırmadım.”

Dev, Fatoş’un yanına gider ve Fatoş’a:

“Fato Fatoş’um niye yalan söyledin? Kedi parmaklarını ısırمامış”

“Vallahi, köpek ısırıldı. Parmaklarımı kopardı.

Dev, bu sefer de köpeğin yanına gider:

“Ey köpek, yırtıcı köpek sen niye benim Fatoş’umun parmaklarını ısırıp kopardın?”

“Vallah ben ısırmadım.”

Dev, Fatoş’un yalan söylediğini, parmağını altın havuza daldırdığını anlamıştır. En sonda Fatoş’un yanına gider ve parmağını açarak altın sarısı parmaklarını görür. O parmakları altın dişlere dönüştürerek ona diş yapar. Fatoş, kendi kendine düşünür:

“Ya Rabbim, ben ne yapacağım. Bu dev parmağımı koparıp bana diş yaptı. Kesinlikle beni en sonda öldürecek. Ne yapsam da bir hal çaresini bulsam. Neyse biraz bekliyorum. Belki yine ‘ben gidiyorum, akşama gelirim’ der. Ve 40 gün gelmez de ben de kaçar giderim. ’ diye ne yapacağına karar verir. Dev aynı şekilde:

“Ben gidiyorum, akşama dönerim. ’der bu da onun 40 gün gelmeyeceğini gösterir. Dev evden çıkar çıkmaz Fatoş’ta çıkar gider. Fatoş evden ayrılmadan önce havuza uğramış ve yanına bir sürü altın alır. Fatoş bir ovadın kaçarken dev karşısına çıkar. Fatoş dev görür görmez Allah’a dua ederek bir ağaca dönüşmek ister. o anda bir ağaca dönüşür. Dev ağacın yanına gelerek, bir tekme vurur. Ama ağacı bir türlü yerinden ayıramaz. Dev kendi kendine düşünerek:

“Bir balta getireyim. Bu ağacı kesip Fatoşuma götürüyüm de kendine yaksın.”

Dev oradan ayrılır ayrılmaz Fatoş da hemen insana dönüşerek oradan ayrılır. Gider gider bir de bakar ki biraz ötede bir çoban var. Çoban’a:

“Ey çoban, ben senin kulun olayım da sen yeter ki bana yardım et. Benim için bir koyun kes. Eti, ciğerleri senin olsun. Bana sadece kellesini versen yeter. Al bir sürü altın sana vereceğim.” der ve altınları uzatır. Çoban:

“Allah senden razı olsun. Bu koyunlar benim değil ki köy halkına ait. Sana nasıl vereyim?”

“Sana on altın veriyorum. Sen gerekirse birer tane onlara verirsin. On altınla on tane koyun gelir. Hem etini diğer organlarını da al bana sadece kellesini verin.”

Çoban, bir koyun keserek etini, kellesini birbirinden ayırır. Kelleyi Fatoş’a verir. Eti de kendisi alır. O kelleyi Fatoş güneş önünde kurutarak başına koyar. Sonra o haliyle yola çıkar. Gider, gider bir şehre varır. Diyelim ki Van gibi bir yerin padişahının yanına gitti. Sorar soruşturur. Her kimin işçiye, yardımcıya ihtiyacı varsa onun yanına gitmeye karar verir. Onu padişaha gönderirler. Saraya gidince işe alınır ve sarayda yardımcı olarak çalışır. Bir gün banyo yapmak için su ve saçlarını taramak içinde tarak ister. Padişahın karısı olan bu Kadın, ona:

“Sen zaten kelin birisin. Saçın var mı ki tarak istiyorsun? Suyu ne yapacaksın, tarağı ne yapacaksın?”

O arada kadının oğlu araya girer:

“Anne, boş versene, sana ne. Boş verin ne yapacaksa yapacak. Belki kendini yıkacak belki başka bir şey yapacak. Size ne. Cahildir. Ne istiyorsa verin.”

Padişahın oğlu akıllıdır. Giderler. Sonra Fatoş kalkar, suyunu alır ve yıkanmak için sarayın arkasında bulunan bir bodruma gider. Padişahın oğlu da ondan şüphelenir ve onu takip eder. Fatoş, kelleyi başından çıkarır. Fatoş, kadar güzeldir ki padişahın oğlu bakmaya kıyamaz. Huri-peridir. Hiç ses çıkarmadan evine geri döner. Akşam olduğunda annesini çağırır ona:

“Anne, akşam olduğunda yemeğimi kız kardeşim değil de yardımcımız getirsin.”

“Allah senden razı olsun. Sen ne diyorsun? Kız kardeşinin getirdiği yemeği beğenmiyorsun. Şu kelin getirdiği yemeği mi beğeneceksin?”

“Sen ver gerisine karışma. Benim yemeğimi o getirecek.”

“Tamam oğlum.”

Kadın, Fatoş'un yanına gider ve oğlunun ondan yemek getirmesini istediğini söyler. Fatoş ise:

“Elim ağaç, ayağım ağaç.

Yere düştüm,

Elim, ayağım kırık.” der.

Fatoş, eline ve ayağına bağladığı ağaçları göstererek elinin ve ayağının kırıldığını söyler. Demek ki Fatoş bir şeyler anlamış ki padişahın oğlunun yemeğini götürmek istemiyor. Padişahın oğlunun yanına da gider. Aynı şekilde:

“Elim ağaç, ayağım ağaç.

Yere düştüm,

Elim, ayağım kırık

Yanında yere düşer utanırım.” der.

“Bir şey olmaz sen getir buraya bırak.” Diyerek yemeği gösterdiği yere bırakmasını ister. Fatoş tam bırakacakken:

“Hayır, hayır, şuraya bırak.” der. Sonra tekrar vazgeçer. Ve bu kez de:

“Hayır, masanın üzerine bırak.” der. Böylece üçüncü tekrarda Fatoş odanın tam ortasında durur. Padişahın oğlu hemen yerinden kalkıp kapıyı kilitler. Fatoş'a:

“Allah'ın azametine ve celaline yemin olsun ki sırrını bana söyleyeceksin. Yoksa çıkmama izin vermem.”

“Valla elim ağaç, ayağım ağaç.

Yere düştüm,

Elim, ayağım kırık.”

“Hayır, başka bir şey var. Hemen üstünü ve başındakini çıkar.”

Fatoş ne yaptıysa ne söylediye dinletemedi, inandıramadı. Başındakini çıkarır. Padişahın oğlu karşısında bakmaya kıyamayacağı bir kız görür. Bu sırada padişahın karısı da kapıyı çalar. Kapıyı açmalarını söyler. Oğluna seslenir:

“Oğlum aç kapıyı. Keloğlanı ne yaptın? Kimi kimsesi yok, tanımıyoruz. Başımıza bela alırsız. Hadi aç kapıyı. Bak etraf, evlerinde bir kel vardı, öldürdü diyecekler. Sen ne yapıyorsun hadi aç kapıyı.”

“Anne, sen karışma. Seni ilgilendirmiyor.”

Padişahın oğlu, yardımcılarını bir imam getirmeleri için gönderir. İmam gelir ve nikâhlarını kıyarlar. Padişahın oğlu kızla evlenir ve evine hanım yapar.

Biz gelelim deve. Dev de eve gelir. Bakar ki Fatoş yok.

“Vah, vah ben ne yapacağım. Fatoş, altınlarımı anahtarımı alıp gitti. Ben ne yapacağım, ne yapmayacağım?” diye inleyip durur. Sonradan aklına bir fikir gelir:

“Ben Fatoş’un dişlerini altın yapmışım. Gidip köy köy gezip boncuk satacağım. Onlardan da para almayacağım. Kim bana gülerse ona bir kilo boncuk ve altın vereceğim. Kızlar akılsızdır. Buna hemen kanar. Onlar güler gülmez ben Fatoş’unu tanıırım. Dev, atını alır, üzerini altın ve boncuk doldurur yola çıkar. Köy köy gezer ve Fatoş’un köyüne gelir. Çerçi olduğu için bütün kadınlar başına toplanır. Para almaz hatta üzerine para verir. Sadece kadınların gülmesini ister. Fatoş’un kaynanası, görünmesi hepsi oraya gider, kendilerine boncuk getirirler. Fatoş, bu kişinin dev olduğunu anlar. Gitmek istemez. Onu ikna etmeye çalışırlar:

“Bak çok güzel boncukları var. Para almıyor git sende al.” der. Fatoş:

“Ben gitmiyorum.”

“Niye gitmiyorsun? Neden gururlanıp gitmiyorsun? Biz gidip güldük bir sürü boncuk aldık. Hiç para vermedik hatta üzerine para aldık.”

Fatoş ne dediye dinletemez. Gitmek zorunda kalır. Fatoş, güler gülmez dev onu tanır. Fatoş evine döner. Akşam olunca kocası gelir ve ona olan biteni anlatır:

“Bugün o beni götüren dev geldi. Ben gitmek istemesem de annen ve kız kardeşlerin gitmem için zorladı. Ne yaptıysam ne söylediysem dinletemedim. Ben gidip gülünce beni tanıdı. Bu akşam beni gelip götürecektir.”

“Allah senden razı olsun. Allah sana iman versin. Dışarıda aslan, kaplanlarımız var. Kapının önünde kaç tane köpeğimiz var. Bizim evin önüne gelen her yabancıya üzerine öyle bir atılıyorlar ki o yabancı buraya yaklaşmıyor. Kimse cesaret edip de evime, odama giremez.”

“Sen bilirsin. Ama benim bildiğim bu akşam gelip beni götürecektir.”

Dev, insan yiyen devdir. Sihirbazdır. Akşam olunca bütün köy halkını uykusunu bağlar. Baygın bir şekilde uyurlar. Dışarıdaki aslan ve kaplanlarında uykusunu bağlar. Bir uyanık kalan kendisi ve Fatoş'tur. Akşam olunca evin önüne gelir. Fatoş'un kocası, kaynanası, görümceleri ev halkı hepsi uykudadır. Sadece Fatoş'un uykusu bağlanmamış. Kapıyı açıp eve girer. Fatoş'un odasına girer. Fatoş, bir anda uyanır ve kendisine gelir. Kocasını uyandırmaya çalışsa da kocası uyanamaz. Bağırır, etrafa seslenir duyan olmaz. Kaynanasını, kayınpederini, görümcelerini hatta dışarıda ki aslan ve kaplanı uyandırmaya çalışır uyanan kimse olmaz. Dev Fatoş'u tuttuğu gibi alıp bir çayıra götürür. Çayırın tam ortasına kocaman bir kazan bırakır. Altını yakar. Kazanın içini su doldurur. Fatoş'u içine koyup pişirdikten sonra yemeye niyetlidir. Fatoş ne kadar bağırıp çağırırsa da sesini duyan olmaz. Fatoş hamiledir de. Ne yapacağını bilemez. Bağırıp yardım istemeye devam eder. Sesini duyan sadece biri vardır köyün en dibinde bir evde çocuğuyla beraber yaşayan bir kadın. Sesi duyar duymaz çocuğuyla beraber uyanır. Uyanır uyanmaz uzaktan duyduğu sese cevap verir:

“Hayırdır, sen kimsin, neyin nesisin?”

“Ben Fatoşum. Allah senden razı olsun senden başka uyanık kimse yok. Evimdeki hiç kimse beni duymadı, öldüler mi bilmiyorum. Beni bir dev götürdü ve yakıtığı kazana atıp pişirecek. Bana yardım et.”

“Tek bir şartla yardım ederim.”

“Kabul. Yeter ki beni kurtar.”

“Sen hamilesin. Karnındaki çocuğu yemem için bana verirsen sana yardım ederim. Bana vermezsen yardım etmem.”

Bu kadın da insan yiyen bir devmiş.

“Sözüm söz olsun. Sen beni bu akşamın kör karanlığında beni kurtar. Ne istersen yerine getiririm.”

“Benim tek sözüm o.”

“Tamam, kabul ediyorum.”

“Seni kaçıran Bu dev herkesin uykusunu bağlatmış. Çözümü de evin altındaki sihirli bir kürede gizlidir. Bunu ancak sen çözebilirsin. Devden izin al. Son bir defa kocamı göreyim, helallik isteyeyim, de. Sonra ben gelince bana ne yaparsan yap, de. Eve gidince odanın kapısının üst tarafındaki bu küreyi alıp yere vur, kırıldın. O kırılınca sihirde ortadan kalkacak. Herkes uyanacak. Ancak öyle kurtulabilirsin. Yoksa kurtulamazsın.”

“Allah razı olsun.”

Fatoş, devin yanına döner. Deve:

“Allah senden razı olsun. Kocam bana çok emek verdi. İzin ver gidip kocamla vedalaşayım. Geldikten sonra bana ne yapıyorsan yap.”

“Tamam. Git, gel.”

Dev herkesin uykuda olduğunu sanıp Fatoş’a izin verir. Fatoş gider gitmez küreyi yere vurur ve kırar. O öyle yapar yapmaz herkes uyanır. Kocası, aslan, kaplanlar herkes. Fatoş onlara:

“Allah sizden razı olsun. Ben size demedim mi dev gelip beni götürecekti diye. Sen aslan, kaplan dışarıda. Seni götüremezler dedin ama bak dev sihirbaz dedim. Sizin uykunuzu bağlattı beni duymadınız bile. ’diye olan biten her şeyi anlatır.

Kocası aslan ve kaplanı bırakıp aslan ve kaplan deve yetişir. Devi paramparça edip yerler. İhtiyar kadın ise Fatoş'un doğurmasını bekler. Fatoş kocasına ihtiyar kadının kendisine yardım ettiğini ve yardımı karşılığındaki şartını söyler. Şartı ise kız ya da oğlan fark etmez. Bebek doğar doğmaz kadına vermesi gerektiğini, anlatır. Kocası kabul eder. Bebek doğar, 2-3 aylık olunca kalkıp bir leğen çörek pişirir. Bebeğin bir elini kınalar bir elini kınalamaz. Bir gözüne sürme çeker bir gözüne çekmez. Bebeği, çöreği ve diğer hazırlar. Kocası, kaynanası bebeği ve diğer hazırlıkları alıp İhtiyar kadının evine giderler. İhtiyar kadın bebeğe bakar:

“Bir eli kınalı bir eli kınasız,

İhtiyar kör müdür seni yesin?

Biz gözü sürmeli bir gözü sürmesiz,

İhtiyar kör müdür seni yesin?

Bir ayağı patik diğeri patiksiz,

İhtiyar kör müdür seni yesin?”

İhtiyar kadın bunu dedikten sonra:

“Sen sözünü yerine getirdin. Ben getirmeyeceğini sandım. Ama sözünde durduğun için ben de sözümünden vazgeçiyorum. Bebeğiniz size mübarek olsun.” der.

Onlar oradan çöreklerini alır, geri döner.

Onlar erdi muradına biz de ulaştık muradımıza.

KAYNAKÇA

- Alaeddinoğlu, F. Toroğlu, E. Elibüyük, M. (2007). “Gevaş Kasabası ve Fonksiyonları”. *Marmara Coğrafya Dergisi*. Sayı: 15. İstanbul.
- Alikılıç, D. (2006). *Abbasi Devleti’nden Hakkâri Beyliği’ne İrisân Beyleri*. İstanbul.
- Aşan, M. B. (1992). *XIV. Yüzyılda Van ve Yöresi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Arslan, M. (2010). “Denizli Yöresinde Masal Anlatma Geleneği”. *Millî Folklor*, Yıl: 22, Sayı: 86, 50-57.
- Aydın, D.Ş. (2015). *Giresunlu bir masal Anası: Arife Şafak’ın Masal Anlatıcılığı ve Masalların Bağlamsal Çözümlemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Azadovsky, M. (2002). *Sibirya’dan Bir Masal Anası*. (Çev. İ. Başgöz). Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başak, O. (1999). “Gevaş’ta Urartu İzleri”. *Artos Dergisi*, III, 7–9.
- Başak, O. (1997). *Bahçesaray’daki Mimari Eserler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Başgöz, İ. (2002). “Giriş”. *Sibirya’dan Bir Masal Anası*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başgöz, İ. (2003). “Sözlü Anlatımda Arasöz: Türk Hikâye Anlatıcılarının Şahsi Değerlendirmelerine Ait Bir Durum İncelemesi”. (Çev. M. Ekici). *Halkbiliminde Kuramlar Ve Yaklaşımlar*, 190-222. (Orijinal Makalenin Yayım Tarihi, 1986).
- Başgöz, İ. (2012). *Türkölü Aşk Hikâyeleri Bir Gösterim Olarak*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Belli, O. (1986). *Urartular*. Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi.
- Ben Amos, B. (2003). “Şartlar ve Çevre İçinde Folklorun Bir Tanımına Doğru”. (Çev. M. Ekici). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* (Yay. Haz.: M. Öcal Oğuz vd.). Ankara: Geleneksel Yayınları, 31-55. (Orijinal makalenin Yayım tarihi, 1972).
- Ben Amos, B. (2015). “Halk Bilgisinin (Folklorun) Bağlamı: İmalar ve Beklentiler”, (Çev. M. Ekici). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3*, (Yay. Haz.: M. Öcal Oğuz vd.). Ankara: Geleneksel Yayınları, 235-248. (Orijinal makalenin Yayım tarihi, 1977).

- Benedict, R. (2011). *Kültür Örüntüleri*. (Çev. M. Topal). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Benjamin, W. (1993). *Son Bakışta Aşk*. (Sunuş ve Hazırlayan: N. Gürbilek). İstanbul: Metis Yayınları.
- Boratav, P.N. (1988). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Adam yayınları.
- Cemiloğlu, M. (2001). “Âşık Şevki'nin Hikâyeciliği”. *Milli Folklor*, Sayı: 49, yıl:13, 38-56.
- Cuche, D. (2013). *Sosyal Bilimlerde Kültür Kavramı*. (Çev. Turgut Amas). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Çetin, H. (2005). “Ezelden Ebede; Kadim Bilgeliliğin Kutsal Yolculuğu: Gelenek”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Yıl:1, Sayı:3.
- Çetin, İ. (1989). “Halk Hikâyeciliği Üzerine”. *Milli Folklor*, Sayı:2, 22-23.
- Çilingiroğlu, A. (1984). “Van Havzasında II. bin Kültürüne Ait Veriler” I. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 1984, 25–29. ; a. y. *Urartu Krallığı Tarihi ve Sanatı*, 13.
- Çobanoğlu, Ö. (2016). *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Dundes, A. (1998). “Doku, Metin ve Konteks”.(Çev. Metin Ekici). *Milli Folklor*, Sayı:38, 106-119.
- Dundes, A. (2003). “Şartlar ve Çevre İçinde Folklorun Bir Tanımına Doğru”. (Çev. M. Ekici). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, (Yay. Haz.: M. Öcal Oğuz vd.). Ankara: Geleneksel Yayınları, 31-55. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1972).
- Dündar, H. (2002). “Âşık Ali Cemali Repertuarından parçaların Performans Teori Kapsamında Değerlendirilmesi”. *Milli Folklor*, yıl: 15, sayı: 55, 81-94.
- Dégh, L. (2003). *Halk Anlatısı* (Çev. Zerrin Karagülle). *Halk Biliminde Kuramlar Ve Yaklaşımlar*, (1. Baskı) 91-127. (Orijinal Makalenin Yayım Tarihi, 1972).
- Dégh, L. (2010). “Hikâye Anlatıcılar”. (Çev. A. Koç). *Milli Folklor Dergisi*, 1989. yıl: 15. sayı 59.
- Eagleton, T. (2005). *Kültür Yorumları*. (Çev. Ö. Çelik). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ekici, M. (2011). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

- Ekici, M. (1998). "Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi". *Milli Folklor*, 39, 25-34. Yıl:10
- Ekici M. (2005). "Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış", *Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı*, Prof. Dr. Gürer Gülsevin, Yrd. Doç. Dr. Metin Arıkan, Ed. Kanyılmaz Matbaası, İzmir, ss.225-229.
- Eliot, T. S. (1987). *Kültür Üzerine Düşünceler*. (Çev. Sevim Kantarcıoğlu). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ewig, U. (1960). "Masal, Masal Araştırması ve Masal Derlemesi Üzerine". (Çev.: Z.C. Arda) *Milli Folklor*. Sayı:6. 2-9.
- Honigman, (1970). *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*. İstanbul.
- Honko, L. (2003). *Halk Anlatısı Araştırma Metotları / Bu metotların Durumu ve Geleceği* (Çev. İsmail Görkem) *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* (Birinci Basım) 146-176. (Orijinal Makalenin Yayım Tarihi, 1979-1980).
- Husrev, Nâsır-ı. *Sefernâme* (Çev. Abdülvehhap Tarzi), İstanbul, 1988, 167.
- Gültekin, M. (2014). "Yerelleşme, Performans ve Beden Folkloru Bağlamında Balıkesirli Masal Anlatıcısı Kezban Karakoç". *Milli Folklor*, Yıl:26, (104); 46-59.
- Güvenç, B. (2002). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi kitapevi.
- Görkem, İ. (1998). "Türk Halk Hikâyelerinin Canlı Gösterim (Performance Oriented) Olarak İncelenmesi". *Milli Folklor*, Yıl: 10, (37); 107-113.
- Görkem, İ. (2000). "Halk Hikâyesi Araştırmaları: Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı", Ankara: Akçağ yayınları.
- Göyünç, N. (1988). "*Van*". İslam Ansiklopedisi XIII, İstanbul, s. 1999.
- İlhan, M. (2015). "Folklorik Bağlamda Anlatı: Gelenek, Dil ve Yorum". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı, 4/2, s. 738-747.
- Kardaş, A. (2017). "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bitlis'teki Eğitim Durumuna Bir Bakış", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 36, Sayfa: 280. Van.
- Kaplan, M. (2009). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kılıç, O. (1997). *XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda Van (1548-1648)*.
- Kılıç, O. (1998). "*XVI. Yüzyılda Van Gölü Çevresindeki Zâviyeler*".1. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalari Kongresi. S. 297-320, Ankara-Türkiye.

- Magoulıck, M. (2014). “*Halk Bilimi Tarihi*”. (Çev. S. Teyek), ***Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 4*** (Yay. Haz. M. Öcal Oğuz vd.). Ankara: Geleneksel Yayınları, 31-43.
- Majuyev, V. (1998). ***Kültür ve Tarih***. Ankara: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Mangaltepe, İ. (2005). ***19. Yüzyıl Fransız Seyyahlarına Göre Van***. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öney, G. (1990). ***Akdamar Kilisesi***. Ankara, 7.
- Ong, W. J. (2014). ***Sözlü ve Yazılı Kültür (Sözün Teknolojileşmesi)***. İstanbul: Metis Yayınları.
- Önder, M. (1974). “***Ziya Gökalp’te Kültür Kavramı***” Taha Toros Arşivi, Dosya No:36
- Örnek, S.V. (2000). ***Türk Halk Bilimi***. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Randall, W. L. (2014). ***Bizi ‘Biz’ Yapan Hikâyeler Kendimizi Yaratmak Üzerine Bir Deneme***. (Çev. Ş.S.Kaya). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Sakaoğlu, S.(2012) ***Masal Araştırmaları***. Ankara: Akçağ Yayınları,
- Sarıtaş, S. (2009). “Halk Anlatılarında Hayat Hikâyesi unsuru”. ***Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi***, 40, 171-178.
- Shils, E. (2003). “Gelenek”. ***Doğu Batı Dergisi***, Gelenek Özel Sayısı, Ankara, sayı 25.
- Smith, P. (2007). “***Kültürel Kuram***”. İstanbul: Babil Yayınları.
- Sokolov, Y.M. (2009). ***Folklor: Tarih ve Kuram***. (Çev. Yerke Özer). Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Sydow, C.W.V. (2010). “Coğrafya ve Masal Ekotipleri” (Çev. T. Işıkhani).***Halk Biliminde Kuramlar Ve Yaklaşımlar 2***, 61-70. (Orijinal Makalenin Yayın Tarihi, 1934).
- Şenocak, E. (2002). “Mazgirtli Bir Masal Anlatıcısı: Süleyman Gül”. ***Milli Folklor***, Sayı:53, 94-101.
- Şimşek, E. (2002). “Malatyalı Bir Masal Anası: Suzan Geniş”. ***Millî Folklor***, Yıl:14, (56); 109-120.
- Uluçam, A.(2000). ***Ortaçağ ve sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı***. Ankara, 200.
- Uras, E. (1987). ***Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi***. 192, İstanbul.
- Talay, A.(1998). ***Bizim Eller Van***. Ankara, 38.

- Taşçı, K. (2013). *Selçuklular Zamanında Van Gölü Havzası (1018-1243)*. (Yayınlanmış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Titon, J.T. (2006). "Metin". *Millî Folklor*. Yıl: 18. Sayı: 69. 148-163.
- Turan, O. (1984). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul, 14.
- Tuncer, H. (2018). *Geçmişten Günümüze Tarihi Kayıtlarda Vestan*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yıldırım, D. (1998). Sözlü Kültür ve Folklor Kavramı Üzerine Düşünceler. *Türk Bitiği*. Ankara: Akçağ Yayınları, 37-42.

EKLER

Ek 1: Sözlü Kaynaklar

Sözlü Kaynak-1

Adı Soyadı: Abdullah Adıgüzel
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1940
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Çalışmıyor
Derleme Tarihi: 01.02.2019

Sözlü Kaynak-2

Adı Soyadı: Abdullah Aksu
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1962
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Çalışmıyor
Derleme Tarihi: 10.11.2018

Sözlü Kaynak-3

Adı Soyadı: Adalet Çalmlı
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1976
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 16.11.2018

Sözlü Kaynak-4

Adı Soyadı: Adil Meşe
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1959
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Çiftçi
Derleme Tarihi : 08.11.2018

Sözlü Kaynak-5

Adı Soyadı: Adnan BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1970
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul – Serbest Meslek
Derleme Tarihi: 06.10.2018

Sözlü Kaynak-6

Adı Soyadı: Ahmet Çalmlı
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1939
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Çalışmıyor
Derleme Tarihi: 15.10.2018

Sözlü Kaynak-7

Adı Soyadı: Ali BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1939
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış – Çiftçi

- Sözlü Kaynak-8**
Derleme Tarihi: 12.10.2018
Adı Soyadı: Ali Yadıkar
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1970
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Çiftçi
Derleme Tarihi: 01.05.2018
- Sözlü Kaynak-9**
Adı Soyadı: Arafat Genceri
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1950
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Çalışmıyor
Derleme Tarihi: 15.07.2018
- Sözlü Kaynak-10**
Adı Soyadı: Aslıhan BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1980
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 15.01.2019
- Sözlü Kaynak-11**
Adı Soyadı: Aysel Yadigar
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1978
Eğitim Durumu Mesleği: İlkokul – Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 05.04.2018
- Sözlü Kaynak-12**
Adı Soyadı: Ayşe Aslan
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1933
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 10.11.2018
- Sözlü Kaynak-13**
Adı Soyadı: Ayşe BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1955
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış - Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 11.10.2018
- Sözlü Kaynak-14**
Adı Soyadı: Ayşe ZEYREK
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1990
Eğitim Durumu - Mesleği: Üniversite- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 15.04.2018
- Sözlü Kaynak-15**
Adı Soyadı: Azize BAYEZİT

Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1955
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 25.12.2018

Sözlü Kaynak-16

Adı Soyadı: Bayram Uçum
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1955
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Serbest Meslek
Derleme Tarihi: 03.01.2019

Sözlü Kaynak-17

Adı Soyadı: Cafer BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1953
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Çiftçi
Derleme Tarihi: 11.10.2018

Sözlü Kaynak-18

Adı Soyadı: Cahide BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1965
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 07.10.2018

Sözlü Kaynak-19

Adı Soyadı: Cangir Batı
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1945
Eğitim Durumu-Mesleği: Lise -İmam
Derleme Tarihi: 06.10.2018

Sözlü Kaynak-20

Adı Soyadı: Dilşah BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1960
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış
Derleme Tarihi: 16.07.2018

Sözlü Kaynak-21

Adı Soyadı: Elif İnanç
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1970
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 08.11.2018

Sözlü Kaynak-22

Adı Soyadı: Emsal Arvas
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1959
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 10.01.2019

Sözlü Kaynak-23

Adı Soyadı: Esmâ Işık
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1955
Eğitim Durumu Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 01.05.2018

Sözlü Kaynak-24

Adı Soyadı: Esmâ Şeker
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1954
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul
Derleme Tarihi: 16.07.2018

Sözlü Kaynak-25

Adı Soyadı: Emine Hisarlı
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1957
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış-Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 07.10.2018

Sözlü Kaynak-26

Adı Soyadı: Fatma Adıgüzel
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1963
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 01.02.2019

Sözlü Kaynak-27

Adı Soyadı: Fatma Arvas
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1959
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 10.01.2019

Sözlü Kaynak-28

Adı Soyadı: Fazilet Çalmlı
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1945
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 15.10.2018

Sözlü Kaynak-29

Adı Soyadı: Ferhat Adıgüzel
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi:
Eğitim Durumu - Mesleği: Üniversite-Öğretmen
Derleme Tarihi: 01.02.2019

Sözlü Kaynak-30

Adı Soyadı: Fevziye Ergenç
Doğum Yeri: Gevaş

Doğum Tarihi: 1973
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 18.02.2019

Sözlü Kaynak-31

Adı Soyadı: Fikret Başyeşil
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1981
Eğitim Durumu - Mesleği: Lise – Serbest meslek
Derleme Tarihi: 12.06.2018

Sözlü Kaynak-32

Adı Soyadı: Güler Opan
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1947
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 13.12.2018

Sözlü Kaynak-33

Adı Soyadı: Gülindan BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1969
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 15.05.2018

Sözlü Kaynak-34

Adı Soyadı: Gülsün BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1959
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 12.10.2018

Sözlü Kaynak-35

Adı Soyadı: Halit Meşe
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1964
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Çiftçi
Derleme Tarihi: 05.11.2018

Sözlü Kaynak-36

Adı Soyadı: Hamide İpek
Doğum Yeri: Erciş
Doğum Tarihi: 1955
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 20.12.2018

Sözlü Kaynak-37

Adı Soyadı: Hazret Siyahtaş
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1953
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 08.11.2018

Sözlü Kaynak-38

Adı Soyadı: İlhan BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1957
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul-Emekli
Derleme Tarihi: 07.10.2018

Sözlü Kaynak-39

Adı Soyadı: İklime BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1948
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 12.10.2018

Sözlü Kaynak-40

Adı Soyadı: Kader ZEYREK
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1992
Eğitim Durumu - Mesleği: Üniversite- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 15.04.2018

Sözlü Kaynak-41

Adı Soyadı: Kadriye Maviş
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1970
Eğitim Durumu Mesleği: Okumamış-Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 05.04.2018

Sözlü Kaynak-42

Adı Soyadı: Kerem Hisarlı
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1966
Eğitim Durumu Mesleği: İlkokul-Serbest Meslek
Derleme Tarihi: 06.10.2018

Sözlü Kaynak-43

Adı Soyadı: Kerem Maviş
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1968
Eğitim Durumu Mesleği: İlkokul - Çiftçi
Derleme Tarihi: 05.04.2018

Sözlü Kaynak-44

Adı Soyadı: Kumru Arslan
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1949
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 10.01.2019

Sözlü Kaynak-45

Adı Soyadı: Mehmet Çalımlı
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1940
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Çiftçi
Derleme Tarihi: 15.10.2018

Sözlü Kaynak-46

Adı Soyadı: Mehmet Tayyar BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1969
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Tamirci
Derleme Tarihi: 08.10.2018

Sözlü Kaynak-47

Adı Soyadı: Mehsima Aydın
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1980
Eğitim Durumu Mesleği: İlkokul-Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 10.11.2017

Sözlü Kaynak-48

Adı Soyadı: Memihan Deniz
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1975
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul – Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 03.12.2018

Sözlü Kaynak-49

Adı Soyadı: Müdrike Meşe
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1968
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 08.11.2018

Sözlü Kaynak-50

Adı Soyadı: Münir Deniz
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1952
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Çalışmıyor
Derleme Tarihi: 13.12.2018

Sözlü Kaynak-51

Adı Soyadı: Naciye Aksu
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1963
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 10.11.2018

Sözlü Kaynak-52

Adı Soyadı: Nahide Meşe
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1970
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 05.11.2018

Sözlü Kaynak-53

Adı Soyadı: Nafia BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1944
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 12.10.2018

Sözlü Kaynak-54

Adı Soyadı: Nafia Çalıklı
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1955
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 16.11.2018

Sözlü Kaynak-55

Adı Soyadı: Neslihan Erdinç
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1987
Eğitim Durumu - Mesleği: Lise- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 15.05.2018

Sözlü Kaynak-56

Adı Soyadı: Nezir Çalıklı
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1959
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul - Çiftçi
Derleme Tarihi: 16.11.2018

Sözlü Kaynak-57

Adı Soyadı: Nuran Dursun
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1975
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 18.02.2019

Sözlü Kaynak-58

Adı Soyadı: Ömer Faruk BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1978
Eğitim Durumu - Mesleği: Üniversite- Öğretmen
Derleme Tarihi: 16.12.2018

Sözlü Kaynak-59

Adı Soyadı: Rabia Deniz
Doğum Yeri: 1941
Doğum Tarihi: Gevaş
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış - Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 20.02.2019

Sözlü Kaynak-60

Adı Soyadı: Raile Baybure
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1974
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 13.01.2019

Sözlü Kaynak-61

Adı Soyadı: Rasime Meşe
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1944
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 05.11.2018

Sözlü Kaynak-62

Adı Soyadı: Rehime Cebe
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1955
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 15.11.2018

Sözlü Kaynak-63

Adı Soyadı: Remziye Ergenç
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1966
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 18.02.2019

Sözlü Kaynak-64

Adı Soyadı: Reşit Işık
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1950
Eğitim Durumu Mesleği: İlkokul-Çiftçi
Derleme Tarihi: 01.05.2018

Sözlü Kaynak-65

Adı Soyadı: Saadet Çalıklı
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1934
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış –Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 24.11.2018

Sözlü Kaynak-66

Adı Soyadı: Saadet Yumuşan
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1909
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 22.10.2018

Sözlü Kaynak-67

Adı Soyadı: Sabri BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1951
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Çiftçi
Derleme Tarihi: 22.10.2017 15.11.2017 25.04.2018
15.06.2018 11.10.2018

Sözlü Kaynak-68

Adı Soyadı: Sabri Deniz
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1980
Eğitim Durumu - Mesleği: Lise- Serbest Meslek
Derleme Tarihi: 13.12.2018

Sözlü Kaynak-69

Adı Soyadı: Sadrettin BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1961
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- minibüs şoförü
Derleme Tarihi: 06.10.2018

Sözlü Kaynak-70

Adı Soyadı: Sakine Çalımlı
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1945
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 15.10.2018

Sözlü Kaynak-71

Adı Soyadı: Sakine Taş
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1965
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış-Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 25.12.2018

Sözlü Kaynak-72

Adı Soyadı: Salih Baybure
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1964
Eğitim Durumu - Mesleği: Ortaokul- Serbest meslek
Derleme Tarihi: 13.01.2019

Sözlü Kaynak-73

Adı Soyadı: Salih Başyeşil
Doğum Yeri: Siirt
Doğum Tarihi: 1965
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul – Serbest Meslek
Derleme Tarihi: 12.06.2018

Sözlü Kaynak-74

Adı Soyadı: Saniye İdiz
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1965
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış-Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 07.10.2018

Sözlü Kaynak-75

Adı Soyadı: Sevgi Meşe
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1965
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 07.01.2019

Sözlü Kaynak-76

Adı Soyadı: Sevim Başyeşil
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1970
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul – Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 12.06.2018

Sözlü Kaynak-77

Adı Soyadı: Sinan BAYEZİT
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1973
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Tamirci
Derleme Tarihi: 06.10.2018

Sözlü Kaynak-78

Adı Soyadı: Seyfi İdiz
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1940
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Serbest Meslek
Derleme Tarihi: 08.10.2018

Sözlü Kaynak-79

Adı Soyadı: Süreyya ZEYREK
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1963
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 17.01.2018 21.02.2018 05.03.2018
20.04.2018 15.05.2018

Sözlü Kaynak-80

Adı Soyadı: Şeref İnanç
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1940
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Çalışmıyor
Derleme Tarihi: 10.11.2018

Sözlü Kaynak-81

Adı Soyadı: Tasia Çalıklı
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1976
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 18.10.2018

Sözlü Kaynak-82

Adı Soyadı: Tayip Solar
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1960
Eğitim Durumu - Mesleği: İlkokul- Çalışmıyor
Derleme Tarihi: 15.11.2018

Sözlü Kaynak-83

Adı Soyadı: Vahide Meşe
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1968
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış - Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 08.11.2018

Sözlü Kaynak-84

Adı Soyadı: Vahide Öztunç
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1973
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 08.11.2018

Sözlü Kaynak-85

Adı Soyadı: Zehra Maviş
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1960
Eğitim Durumu Mesleği: İlkokul- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 05.04.2018

Sözlü Kaynak-86

Adı Soyadı: Zübeyde Özdemir
Doğum Yeri: Gevaş
Doğum Tarihi: 1966
Eğitim Durumu - Mesleği: Okumamış- Ev Hanımı
Derleme Tarihi: 08.11.2018

Ek 2: Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Sabri BAYEZİT hikâye icra ederken. (Rabia BAYEZİT) (Kadın ve erkek karışık dinleyici ortamı görülebilir.)

Fotoğraf 2: Bir önceki fotoğrafın farklı bir çekimi. (Rabia BAYEZİT)

Fotoğraf 3: Sabri BAYEZİT'in Sanem Hanım adlı hikâyenin icrası. (Rabia BAYEZİT)

Fotoğraf 4: Gevaş'ın, Artos Dağının yamacına yaslanmış görünümü. (Rabia BAYEZİT)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : BAYEZİT, Rabia
Uyruğu : TC
Doğum Tarihi ve Yeri : 1993/ Gevaş
Telefon : 507 004 91 98
E-mail : bayezitrabia@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Türk Halk Edebiyatı	Devam Ediyor
Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	2015

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2016	Milli Eğitim Bakanlığı	Öğretmen
2017	Milli Eğitim Bakanlığı	Öğretmen
2018	Milli Eğitim Bakanlığı	Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

22/05/2019

Tez Başlığı / Konusu:
Van-Gevaş Yöresi
Anlatı
Geleneği(Hikâye-
Masal) / Halk
anlatıları ve
anlatıcıları

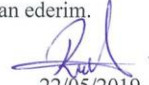
Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 317 sayfalık kısmına ilişkin, 09/04/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından TURNİTİN intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6 (yüzde altı) dır.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

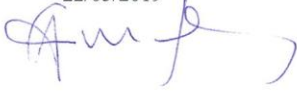

22/05/2019
Rabia Bayezit

Adı Soyadı : Rabia Bayezit
Öğrenci No :169201060
Anabilim Dalı :Türk Dili ve Edebiyatı .
Programı: Türk Halk Edebiyatı
Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Metin EREN

22/05/2019

ENSTİTÜ ONAYI

UYGUNDUR

...../201.....

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR

Enstitü Müdürü